

**T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
AİLE VE TOPLUM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**SURİYELİLER İLE TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞLARI
ARASINDAKİ EVLİLİK İLİŞKİLERİ ARAŞTIRMASI
2016**

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları
Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması

Koordinatör

Ömer Faruk Danış

Yürütücü

Semiha Feyzioğlu Usta

Proje İzleme Grubu

Ömer Faruk Danış, Derya Gümüş, Tuğba Şahin,
Didem Turğut

Raportör/Danışman/Moderatör

Semiha Feyzioğlu Usta, Burcu Erbayraktar, Merve
Küçük, Tülay Elçioğlu

Araştırma İçerik Danışmanlığı

Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

Redaksiyon

Tuğba Şahin

Tasarım ve Uygulama

Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

Kapak Fotoğrafı

Optimarc/Shutterstock

Araştırma ve Politika Serisi 43

2016, Ankara

Baskı ve Cilt

Çizge Tanıtım ve Kirtasiye Ltd. Şti.
Mrk. Efendi Mah. Davutpaşa Cad. Kale İş Merkezi
No: 231-232 Zeytinburnu/İstanbul
T: +90 212 482 5628

İletişim

Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177 Sokak
No: 10/A Kat: 24 Çankaya/Ankara
T: +90 312 705 5513
F: +90 312 705 5599
www.aile.gov.tr
e-posta: arsopol@aile.gov.tr

©2016 Bu araştırmanın tüm yayın hakları saklıdır. Aile ve Sosyal
Politikalar Bakanlığı'nın izni olmaksızın tamamı veya herhangi bir
kısmı herhangi bir biçimde ve yöntemde çoğaltılamaz ve
dağıtılamaz.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ATHGM	Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
BM	Birleşmiş Milletler
CARE	Cooperative for Assistance and Relief Everywhere
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Konvansiyonu
CRC	Committee on the Rights the Child
EUROJUST	Avrupa Adli Yargı Ağı
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
FRONTEX	Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
HÜNEE	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
ICRW	International Center for Research on Women
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KADEM	Kadın ve Demokrasi Derneği
KAMER	Kadın Merkezi Vakfı
KSK	Kişisel Statü Kanunu
MAZLUMDER	İnsan hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MENA	Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi
MICS	Çok Göstergeli Küme Araştırması
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
OECD	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
PRB	Population Reference Bureau
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	United Nations
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UN WOMEN	Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi
3RP	Bölgesel Mülteci ve Dayanışma Planı

TEŞEKKÜRLER...

Bu çalışmada düşüncelerini ve önerilerini paylaşan kamu kurum yetkililerine ve sivil toplum temsilcilerine, araştırmamıza katılan vatandaşlarımıza ve geçici koruma altında bulunan Suriyelilere teşekkürü bir borç biliyoruz.

İçindekiler

TABLolar	7
YÖNETİCİ ÖZETİ	8
GİRİŞ	16
1. Araştırmanın Amacı	18
2. Araştırma Yaklaşımı ve Kapsamı	18
1. SURİYE KRİZİNİN İNSANİ SONUÇLARI VE TÜRKİYE'YE SİĞINAN SURİYELİLERİN GENEL DURUMU	22
1.1. Suriye'de İç Savaşın Yol Açtığı İnsani Kriz	24
1.2 Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Genel Durumu ve Planlanan Çalışmalar	25
2. DEMOGRAFİK VE SOSYO-EKONOMİK VERİLER AÇISINDAN SURİYE VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRILMASI	28
2.1. Nüfus Gelişimi	30
2.2. Yaş Grupları	31
2.3. Kaba Doğum Hızı	33
2.4. Evlenme-Boşanma İstatistikleri	33
2.5. İlk Evlilik Yaşı	35
2.6. Doğurganlık	35
2.7. Sosyo-Ekonomik Gelişme Göstergeleri	36
3. TÜRK MEDENİ KANUNU İLE KARŞILAŞTIRILMALI OLARAK SURİYE ARAP CUMHURİYETİ HUKUKUNDA EVLENME	38
3.1. Genel Değerlendirme	40
3.2. Evlenmenin Kuruluşu ve Şekli	40
3.2.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'na Göre Evlenmenin Kurulması	40
3.2.2. Türk Medeni Kanunu'na Göre Evlenmenin Kurulması	41
3.2.2.1 Evlenmenin Kurucu Unsurları	41
3.2.2.2. Evlenmenin Kurucu Unsurlarındaki Eksikliğin Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	42
3.2.3. Suriyelilerin Yaptıkları Evliliklerin Türkiye'de Şekil Yönünden Geçerliliği	43
3.2.4. Suriyelilerin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı veya Oturma İzni Elde Etmek Amacıyla Yaptığı Görünüşteki Evliliklerin Hukuki Durumu	43
3.3. Evlenme Ehliyeti	44
3.3.1 Ayırt Etme Gücü	44
3.3.1.1. Suriye Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	44
3.3.1.2. Türk Medeni Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	44
3.3.2. Evlenme Yaşı	45
3.3.2.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenme Yaşı	45
3.3.2.2. Türk Medeni Kanununda Evlenme Yaşı	46
3.3.2.2.1. Evlenmede Yaş Sınırlamasına Uyulmamasının Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	46
3.3.2.3. Çocuk ile Kurulan Evlilik veya Fiili Birlikteliklerde Çocuğun Cinsel İstismarı	46

3.3.3. Yasal Temsilcinin İzni	47
3.3.3.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	47
3.3.3.2. Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	48
3.3.4. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı ile Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı Arasındaki Evliliğin Evlenme Ehliyeti Yönünden Geçerliliğinin Belirlenmesi	48
3.4. Evlenme Engelleri	49
3.4.1. Önceki Evlilik	49
3.4.1.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Birden Fazla Kişiyile Evlilik	49
3.4.1.2. Türk Medeni Kanunu'nda Tek Eşli Evlilik Prensibi	49
3.4.1.3. Önceki Evliliğin Türkiye'de Evlenen Suriye Vatandaşları Açısından da Evlenme Engeli Oluşturması	50
3.4.2. Hısımlık	50
3.4.2.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Hısımlık	50
3.4.2.2. Türk Medeni Hukuku'nda Hısımlık	51
3.4.2.3. Suriyeli ve Türk Eşlerden Birinin Hukukundaki Hısımlık Engelinin Evliliğin Geçerliliğine Etkisi	51
3.4.3. Akıl Hastalığı	52
3.4.3.1 Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	52
3.4.3.2. Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi	52
3.4.3.3. Bir Suriyeli İle Evlenmeye Engel Akıl Hastalığı Olan Bir Türk Arasında Yapılan Evlenmenin Geçerliği	52
3.4.4. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Din ve Sosyal Sınıf Farkının Evlenme Engeli Sayılması	52
3.4.4.1 Din Farkı	52
3.4.4.2 Sosyal Sınıf Farkı	53
3.4.4.3 Din ve Sosyal Sınıf Ayrımı Öngören Suriye Kişisel Statü Kanunu'nun Türk Kamu Düzenine Aykırılığı	53

4. ÇOK EŞLİ EVLİLİK VE ERKEN YAŞTA EVLİLİK HAKKINDA SOSYOLOJİK ARKA PLAN

54

4.1 Çok Eşli Evlilikler	56
4.2. Erken Yaşta Evlilik	59

5. TÜRKİYE'DE EVLİLİK İLİŞKİLERİ

62

5.1 Türkiye'de Evlilik Tercihleri	64
5.1.1. Evlilik Kararı	64
5.1.2. Nikah Türü	64
5.1.3. Başlık Parası	64
5.1.4. Akraba Evliliği	64
5.2. Türkiye'de Çok Eşli Evlilik Hakkındaki Durum ve Çalışmalar	65
5.3. Türkiye'de Erken Yaşta Evlilik Hakkındaki Durum ve Çalışmalar	66
5.4. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sayılarla Bakış	69
5.4.1. Türkiye Vatandaşlarının Suriyelilerle Resmi Nikâhla Evlilik İlişkileri	71

6. SURİYELİ SİĞINMACI KADINLARIN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

72

6.1. Diğer Ülkelerde Suriyeli Sığınmacı Kadınların Durumu ve Evlilik İlişkileri	74
6.1.1. Mevcut Durum	74
6.1.2. Erken Yaşta Evliliğin Sebepleri	75

6.1.3. Erken Yaşta Evliliğin Sonuçları	
6.1.4. Erken Yaşta Evliliğe Karşı Önlemler	76
6.2. Türkiye’de Suriyeli Kadınların Durumu ve Evlilik İlişkileri	77
6.3. Medya Yansımaları	82
6.3.1. Ulusal Medyadaki Haberler	82
6.3.2. Ulusal Çevrimiçi Sitelerdeki Haberler	84
6.3.3. Uluslararası Haber Kanalları Örnekleri	85

7. ÜLKEMİZDE SURIYELİLER VE TÜRKİYE VATANDAŞLARI ARASINDAKİ EVLİLİK İLİŞKİLERİ HAKKINDA SAHA ÇALIŞMASI **86**

7.1. Bölgedeki Toplumsal Yapı	88
7.1.1 Türkiye ve Suriye Toplumsal Yapıların Kıyaslanması	88
7.1.2. Türkiye Tarafında Sosyal ve Ailesel Yapı	90
7.1.2.1 Hakim Kültürel Yapı ve Cinsiyet Roller	90
7.1.2.2 Kızların Okullaşması	91
7.1.2.3 Kadınların İş Gücüne Katılması	91
7.1.2.4 Çok Eşlilik	92
7.1.2.5 Erken Yaşta Evlilik	94
7.1.2.6 Boşanma	96
7.1.2.7 Suriyeliler Öncesinde Toplumsal Yapıya Özet Bakış	96
7.2. Suriyelilerde Sosyal Yapı ve Göç Sonrası Dinamikler	97
7.2.1. Suriyelilerin Eğitim Durumu	97
7.2.2. Suriyelilerde Kadının İş Gücüne Katılımı	98
7.2.3. Suriyelilerde Erken Yaşta Evlilik	100
7.2.4. Suriye’de Çok Eşlilik	100
7.2.5. Suriyeli Kadınların Yaşam Pratikleri	101
7.3. Suriyeli Kadın ile Türkiyeli Erkek Evlilikleri	102
7.3.1. Türkiyeli Erkek Suriyeli Kadın Evliliklerinin Sebepleri	102
7.3.1.1 Türkiyeli Erkekler Suriyeli Kadınlarla Evlenmesinin Sebepleri	102
7.3.1.2. Suriyeli Kadınların Türkiyeli Erkeklerle Evlenme Sebepleri	104
7.3.2. Suriyeli Kadınların Türkiye’de Sahip Oldukları Haklar Konusunda Bilgi Durumu	106
7.4. Türkiyeli Erkek ve Suriyeli Kadın Evliliklerinin Bölge Dinamiklerine Etkisi	107
7.4.1. EvliliklerinTaraflara Etkisi	108
7.4.2. Suriyeli Kadınlar	108
7.4.3. Türkiyeli Kadınlar	111
7.4.4. Türkiyeli Erkekler	113
7.5. Suriyeli Sığınmacı Akını ile Ortaya Çıkan Diğer Toplumsal Sorunlar	114
7.5.1. Komisyonculuk	114
7.5.2. Fuhuş	114
7.5.3. Zenofobi	116

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ **118**

KAYNAKÇA **126**

TABLolar

Tablo 1. Derinlemesine Görüşme Dağılımı	20
Tablo 2. Nüfusun Yıllar İçinde Değişimi, Suriye	30
Tablo 3. Nüfusun Yıllar İçinde Değişimi, Türkiye	30
Tablo 4. Yaş Gruplarına Göre Nüfus, Suriye	31
Tablo 5. Yaş Gruplarına Göre Nüfus, Türkiye	31
Tablo 6. Genç Nüfus, Çalışma Çağındaki Nüfus ve Yaşlı Nüfus, Suriye (%)	32
Tablo 7. Genç Nüfus, Çalışma Çağındaki Nüfus ve Yaşlı Nüfus, Türkiye	32
Tablo 8. Türkiye Genelinde ve Kamp Bulunan 10 İlde Yaş Gruplarına Göre Nüfus, Türkiye (%).....	32
Tablo 9. Canlı Doğan Bebek Sayısı ve Kaba Doğum Hızı, Suriye ve Türkiye (‰).....	33
Tablo 10. Evlenme Sayısı ve Hızı, Boşanma Sayısı ve Hızı, Suriye (‰)	34
Tablo 11. Evlenme Sayısı ve Hızı, Boşanma Sayısı ve Hızı, Türkiye.....	34
Tablo 12. Kamp Bulunan 10 İl Bazında Evlenme ve Boşanma Sayısı	34
Tablo 13. 15-49 Yaş Grubu Kadın Nüfusu, Canlı Doğan Bebek Sayısı ve Genel Doğurganlık Hızı, Suriye (‰)	35
Tablo 14. 15-49 Yaş Grubu Kadın Nüfusu, Canlı Doğan Bebek Sayısı ve Genel Doğurganlık Hızı, Türkiye (‰)	35
Tablo 15. Türkiye’de ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Cinsiyet Göre Nüfusu	69
Tablo 16. Türkiye’de ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Yaş Gruplarına Göre Nüfusu	70
Tablo 17. Türkiye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Medeni Duruma Göre Nüfusu.....	71
Tablo 18. Uyuşu Suriyeli Olanlar Evlenme Sayısı	71

YÖNETİCİ ÖZETİ

Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırmasının amacı Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkemize sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacılar ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin incelenmesidir. Bu araştırmanın çıktısı, Suriyeli sığınmacılar ile ülkemiz vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin niteliklerinin saptanması, özellikle çok eşli evlilik (kuma) ve erken yaşta evlilik başlıkları altında tanımlanabilecek ilişkilerin niteliksel boyutu, ortaya çıkardığı ve/veya çıkarması muhtemel sonuçlar ile alınabilecek önlemler hakkında kapsamlı ve objektif bilgiler elde edilmesi ve sosyal politika önerilerinde bulunulmasıdır. Araştırma literatür taraması ve niteliksel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Literatür çalışması kapsamında konu ile ilişkili ulusal istatistikler, araştırma raporları, akademik yayınlar, medya haberleri ile hukuki çerçeve incelenmiştir.

Literatür çalışmasında; Suriye krizinin insani sonuçları ve Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin genel durumu, demografik ve sosyoekonomik göstergeler açısından Suriye ve Türkiye, Türk Medeni Kanunu ile karşılaştırılmalı olarak Suriye Arap Cumhuriyeti hukukunda evlenme; sosyolojik ve antropolojik bir olgu olarak çok eşli evlilik, erken yaşta evliliklere yol açan gerekçeler ve bu tür evliliklerin etkileri; Türkiye'de evlilik ilişkileri ile Suriyeli sığınmacı kadınların karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

Saha çalışması kapsamında, 1 Haziran – 17 Haziran 2016 tarihleri arasında yerel halk, Suriyeli kadınlar, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum yetkilileriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Mardin, Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde 8 sivil toplum kuruluşu temsilcisi, 12 kamu kurumu yetkilisi, 7 yerel halk ile 9 Suriyeli kadın görüşmesi olmak üzere toplam 36 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Yerel halktan kadın, yerel halktan erkek ve Suriyeli kadın görüşmelerinde ağırlıklı olarak çok eşli evlilik içinde bulunan kişilerle görüşülmüştür.

Özetle; bu görüşmelerde Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin tüm taraflar açısından ortaya çıkardığı sonuçlar sorgulanmıştır. Bu kapsamda özellikle Suriye'de hukuki olarak kabul edilen ancak ülkemizde yasal olmayan ve toplumda “kuma” olarak isimlendirilen çok eşli evlilik ile erken yaşta evlilik konularına yoğunlaşmıştır.

Suriye krizinin başlangıç tarihi olarak kabul edilen Mart 2011'den bu yana beş yılı aşkın bir süre geçmiştir. Bu kriz son dönemdeki en büyük küresel insanlık dramına yol açmış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kaydedilen en büyük mülteci akınını yaratmıştır. Yaklaşık 10,5 milyon Suriyeli evini barkını terk ederken; bunların dört milyondan fazlası komşu ülkelere ve Kuzey Afrika'ya sığınmıştır. Resmi rakamlara göre Türkiye'de geçici koruma altında bulunan toplam Suriyeli sayısı 2,7 milyondur. AFAD verilerine göre barınma merkezlerindeki Suriyelilerin sayısı ise 250 binin üzerindedir (AFAD, 2016). Ülkemizde bulunan Suriyeli kadın ve erkeklerin sayısı benzer orandadır. Ülkemizdeki Suriyelilerin üçten birinden fazlası Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşamaktadır. En çok yoğunlaştıkları il yaklaşık 400 bin ile Şanlıurfa ve 320 bin ile Gaziantep'tir.

Türkiyelilerin ve Suriyelilerin ortalama evlenme yaşı göz önüne alındığında; geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin çok önemli bir bölümünün evlenme çağında olduğu söylenebilir. 19-29 yaş arası genç nüfus ise 630 bin civarındadır. Bu sayı ülkemizdeki toplam Suriyelilerin dörtte birine tekabül etmektedir.

Türkiye'de sığınmacılara yönelik yasal mevzuat ve uygulamalardan sorumlu temel birim olan T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), kuruluş tarihinden itibaren bir yıl içinde tüm illerde faaliyet vermeye başlamış ve tüm sığınmacıların ulusal veri tabanı sisteminde kayıt altına alınmalarını sağlamaya yönelik bir platform olan GÖÇ-NET kayıt veri tabanını 18 Mayıs 2015 tarihinde uygulamaya koymuştur. GİGM mevzuatı bünyesinde ülkemizde kapsamlı bir yasal çerçeve çalışması da yürütülmektedir. Bu doğrultuda çıkarılan “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ve “Geçici Koruma Yönetmeliği” bu yasal çerçevenin temel taşlarını

oluşturmaktadır (Resmi Gazete, 2013 ve 2014b). Ayrıca 2016-2017 dönemi için BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından Türkiye Bölgesel Mülteci & Dayanıklılık Planı oluşturulmuştur (UNHCR, 2015).

Yapılan çok sayıda çalışmaya ve sağlanan desteklere rağmen krizin uzun süreli niteliği, hem sığınmacı nüfusunun hem de onlara ev sahipliği yapan Türkiye'nin güçlüklerle karşı dayanıklılığını arttırmayı amaçlayan bir orta veya uzun vadeli stratejinin aciliyetini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede orta ve uzun vadeli stratejilerin odaklanması gereken kesimlerin başında da krizden en çok etkilenen kadınlar ve çocuklar gelmektedir. Özellikle çok eşli evlilikler, erken yaşta evlilikler ve çocuk işçiliği ciddi endişe kaynağıdır.

Araştırmada, her iki toplumun dinamiklerini daha iyi yorumlamayabilmek amacıyla ülkelerin demografik ve sosyoekonomik verileri incelenmiştir. Buna göre, Suriye'de kaba doğum hızı ve genç nüfusu Türkiye'ye kıyasla daha yüksektir. Evlenme oranı Türkiye'ye kıyasla nispi olarak daha yüksek iken, boşanma hızları açısından her iki ülke benzer bir yapıdadır.

Suriye'de yaşanan iç savaşa kadar hem kız hem erkek çocuklarının ilköğretim düzeyinde okullaşma oranı Türkiye'deki gibi yüksektir; ancak koşulları nedeniyle okullaşma oranında ciddi düşüş görülmektedir. Tarım dışı sektörlerde kadın çalışanların oranı 2011'de Suriye'de %15,9 iken, Türkiye'de aynı yılda %23,6'dır. Diğer bir ifadeyle, iki ülke karşılaştırıldığında okullaşma oranının her iki ülkede de yüksek olduğu; öte yandan Suriye'de çalışan kadın oranının Türkiye'ye kıyasla çok daha düşük olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında, her iki toplumun evlilik yapısını anlamak amacıyla bu konudaki hukuki düzenlemeler incelenmiştir. Türkiye'de evlenme ehliyeti ve evlenme engelleri, 2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 124. ve 133. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde (Suriye) aile hukuku ilişkilerini düzenleyen genel kanun 1953 tarihli ve 59 sayılı Kişisel Statü Kanunu (KSK)'dur. 1975 tarihli ve 34 sayılı kanun ile kısmen değişikliğe uğramış bu Kanun ağırlıklı olarak İslam Hukukuna dayanmaktadır.

Suriye çok eşliliğin kabul edildiği ülkelerden biridir. Suriye Kişisel Statü Kanunu (KSK), bir erkeğin ikinci bir kadınla evlenmesine yeterli bir gerekçenin bulunması ve erkeğin maddi durumunun iki kadını geçindirmeye yetecek ekonomik seviyede olması şartıyla izin vermektedir. Aksi halde, hâkim erkeğin ikinci eş talebini yerine getirmemektedir. Suriye KSK'sında, dini olarak yapılmış ikinci evlilik, mahkemede tescil edilmemiş diğer tüm dini evlilikler gibi geçerli olarak kurulmuş sayılır. Yalnızca eşin miras ve nafaka hakları gibi evliliğin hükümleri bakımından farklılıklar ortaya çıkar. Bir evlilik sözleşmesinde, eşlerden kadın tarafınca, erkeğin hak ve özgürlüklerini sınırlandıran veya haklarını etkileyen bir şart ileri sürülmüş ve erkek tarafından kabul edilmişse, bu şart geçerlidir. Örneğin, sözleşmede eşin ikinci kere evlenmesini yasaklayan bir kayıt varsa, erkeğin bu kayda rağmen ikinci defa evlenmesi halinde, ilk eş aralarındaki anlaşmaya dayanarak ikinci evliliğin sonlandırılmasını isteyemez; ancak haklı sebebe dayanan bir boşanma davası açabilir.

Türk medeni hukukunda tek eşli evlilik, İnkılap Kanunlarının öngördüğü ve Anayasa ile korunmuş bir kamu düzeni kuralı niteliği taşımaktadır. MK. m.145/b.1'e göre eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması mutlak butlan sebebidir. Bu hüküm, Türk Medeni Kanunu'nun tek eşli evliliği benimsemesinin olağan sonucu niteliğinde ve çok eşli evliliği yasaklayan bir hükümdür.

Suriye'de gerçekleştirilmiş olan çok eşli evlilikler ve bu evliliklerden doğan hukuki sonuçlar Türkiye'de tanınabilirken Suriyelilerin Türkiye'de kendi milli hukuklarına uygun olarak yapmak istedikleri çok eşli evlilikler kamu düzeni engeli ile karşılaşır. Vatandaşlarına birden çok kişi ile evlenme imkânı veren bir milli hukuka, örneğin Suriye KSK'sına göre mümkün olan ikinci veya üçüncü evlilik, kamu düzenine aykırılık sebebiyle, Türk yetkili memurları önünde yapılamayacaktır.

Suriye KSK'sında bir kişinin bülüğ çağına girmiş olması evlenme ehliyetine sahip olabilmek için ön koşuldur. Evlenme yaşı ise yasa koyucu tarafından erkek için asgari on sekiz, kadın için on yedi olarak belirlenmiştir (KSK. m.16). On beş yaşını dolduran bir erkek çocuğu veya on üç yaşını dolduran bir kız çocuğu bülüğ çağına girdiğini iddia ediyorsa, hâkim söz konusu iddianın samimiyetine inandığı ve yeterli fiziksel olgunluğa eriştiklerine kanaat getirdiği takdirde erkek veya kız çocuğunun evlenmelerine izin verebilir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Konvansiyonu'na (CEDAW) 28 Mart 2003 itibariyle katılan Suriye'nin, Konvansiyon'un 16. maddesinin 2. fıkrasına ilişkin çekincesi bulunmaktadır. Söz konusu fıkra göre: "Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dâhil gerekli tüm önlemler alınacaktır".

Türk Medeni Kanunu ise kadın ve erkek ayrımı yapmaksızın her iki cins için de olağan evlenme yaşını on yedi olarak belirlemektedir. Bu koşulu gerçekleştiremeyen bir kişi yasal temsilcisinin rızası ile dahi geçerli bir evlilik yapamaz. Hâkim, yalnızca olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan küçüğün evlenmesine belirli bir kişi ile yapılacak evlenme için özel olarak izin verebilmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre henüz on sekiz yaşını doldurmamış herkes çocuktur. Türk Medeni Kanunu'na göre on yedi yaşındaki bir kişinin evlenme ile ergin olması onun çocuk olarak nitelendirilmesine engel değildir. Türk Ceza Kanunu'na göre on beş ve on sekiz yaş arasındaki çocuklara karşı cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar çocuğa karşı cinsel istismar suçunu oluşturur. Ancak bu hükmün uygulama alanı mağdur yönünden ergin (reşit) olmayan çocuklarla sınırlandırılmıştır. Evlenme ile ergin olan çocuklar bu hükmün uygulama alanı dışında kalmaktadır. On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş bir çocuğa yönelik cinsel davranışına, çocuğun rıza göstermiş olması ise cinsel istismar suçundan sorumluluğu kaldırmaz.

Türkiye toplumunun evlilik pratiklerinin incelenmesi, Türkiye vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılarla evlilik ilişkisi kurmada nasıl bir sosyal alt yapıya dayandıklarını ortaya koymak açısından önem teşkil etmektedir. ASPB tarafından 2015 yılında yayınlanan Türkiye'de Evlilik Tercihleri raporuna göre Türkiye'de 1980'lerden günümüze kadar ortaya çıkan genel eğilimlere baktığımızda; bireylerin giderek daha ileri yaşlarda evlendikleri, eşlerini yakın çevre dışından buldukları, evlilik kararını daha çok kendilerinin aldıkları ve geçmişe nazaran daha sık boşandıkları ve/veya yeniden evlendikleri görülmektedir ASPB (2015). Bununla birlikte, Türkiye'de evlilik tercihlerindeki bireyselleşmenin, bireyin ailesi ile olan ilişkilerini bütünüyle dışlayan bir özellik göstermediği söylenebilir. Özetle, evlilik tercihlerinin zaman içindeki seyri, bir yandan bireyselleşme yönünde değişim eğilimlerini, diğer yandan da bir düzeyde gelenekselliğin sürdürüldüğü bir değişim sürecini göstermektedir.

Türkiye'de doğrudan çok eşli evlilikler üzerine yapılan araştırmalar ve akademik çalışmalar sınırlıdır. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'nda 15-59 yaş aralığındaki kadınların %1,1'inin kuması olduğu belirtilmiştir. ADNKS verilerine göre bu oran 186.782 kadına denk gelmektedir. Öte yandan sayının beyan edilenden daha da yüksek olduğu öngörülebilir. Bölgeler arası çok eşli evlilik oranları farklılaşma göstermektedir. Örneğin, Doğu Bölgelerinde bu oran %2'ye çıkmaktadır.

Suriye savaşı öncesinde bu konuya ilişkin yapılan sınırlı sayıda çalışmada çok eşli evliliğe yol açan gerekçeler tartışılmıştır. Örneğin, bir çalışmada bölgede çok eşli evlilikler azalma eğiliminde olduğu ancak çok sayıda çocuk isteği ve boşanmanın kabul görmemesinin çok eşliliği tetiklediği ifade edilmiştir. Eğitim seviyesi ile çok eşlilik ilişkisinin genellikle ters orantılı olduğu düşünülmektedir. Başlık parasının bölgede çok yüksek olduğundan ancak buna ekonomik gücü yeten erkekler birden fazla evlilik yaptığından söz edilmektedir. Nusaybinli erkeklerin Suriyeli kadınlarla yaptığı çok eşli evliliklerin incelendiği bir çalışmada kadınların ikinci eş olarak evlilik yapma motivasyonlarının kendileri ve çocukları için yaşam kalitelerini iyileştirmek olduğu ifade

edilmiştir. Kadının sosyoekonomik açıdan güçsüz olması ve boşanmanın mevcut toplumsal düzende kadını yalnızlaştırması sebebiyle boşanmanın kadının tercih ettiği bir seçenek olmadığına da değinilmiştir.

Toplam evli nüfusta, on sekiz yaşından küçük yaşta evlilik yapanlar; eğitim, istihdam, okullaşma oranlarının son 15 yıldaki seyriyle birlikte azalmıştır. 1951-55 yıllarında on sekiz yaşından önce evlenenlerin oranı %61 iken bu oran 1981-1985 yılları arasında %27'ye düşmüştür. 2006-2011 yılları arasında ise bu oran %8'e gerilemiştir. 2015 yılında 15 yaş ve üzeri kadınlarla yapılan Kadına Yönelik Şiddet Araştırması'nda ise 15-18 yaşında olup evli olanların oranı %3,6 olarak tespit edilmiştir.

Türkiye'de erken yaşta yapılan evliliklerin yaygınlığı giderek azalmakta olsa da hâlâ üzerinde durulması gereken bir olgudur. Günümüzde halen erken evlenenler olabilmektedir. Kimi zaman çocukların "isteyerek" evlenmelerinin altında yatan bir neden de eğitim ve çalışma hayatına katılım yoluyla kazanılması mümkün görünmeyen bir konuma evlilik yoluyla erişme arayışı olabilmektedir. Yapılan çalışmalarda eğitimsizlik; kültürel değerlerin, alışkanlıkların ve kalıplaşmış yargıların ağırlıklı olduğu bazı bölgelerde, töre ve aşiret olgularının önemini koruması; kadınların bazı bölgelerde daha az söz hakkına sahip olması; kadınların yasal haklarının farkında olmaması veya kadınların haklarını ve iradelerini kullanabilecek ortama sahip olmamaları; çocuk yaştaki kişilerin evliliklerinin dini kaynaklar çerçevesinde meşrulaştırılmaya çalışılması; bazı ailelerin başlık parası almak veya aileden bir boğazın azalması için kızlarını ekonomik gerekçelerle evlendirmek istemeleri, çocukların "rol model" olarak aldıkları kişilerin erken evlenmiş kişiler olması; çocukların eğitim ve çalışma hayatına katılım yoluyla kazanılması mümkün görünmeyen bir konuma evlilik yoluyla erişme arayışı erken yaşta yapılan evliliklerin temel gerekçeleri olarak belirtilmektedir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda zorla evlendirme ve erken yaşta evliliklerin, bireylerin, bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmelerine yol açtığı ortaya koyulmuştur. Ayrıca bu evlilikler bireysel hak ve özgürlükleri ve kadının statüsü açısından da ciddi problemlere neden olmaktadır. Erken yaşta evlilik nedeniyle çocukların henüz hazır olmadıkları annelik – babalık rollerini üstlenmeleri birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Erken evlenen kızların önemli bir kısmının eğitim hayatından uzaklaştığı, fiziksel ve psikolojik açıdan hazırlıklı olmadıkları ve ağır sorumlulukları yüklenmek durumunda kalabildikleri görülmektedir.

Araştırma kapsamında, Suriyeli sığınmacı kadınların gittikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlar ve ev sahibi ülke erkekleriyle evlilik ilişkileri hakkında yayınlanan çeşitli raporlar da incelenmiştir. Suriyeli kadınların karşılaştıkları temel sorunlar özetlenecek olursa; ekonomik ve sosyal aktivitelere katılmalarını ve temel hizmetlere erişimlerinin kısıtlı olması, cinsiyet odaklı şiddete maruz kalmaları, erken yaşta evlilikler ile hem kendi aralarında hem de göç ettikleri ülkelerin vatandaşları ile yaptıkları evliliklerin kayıt altına alınmaması sayılabilir. Özellikle Ürdün gibi ülkelerde uluslararası sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı raporlar, ailelerin kız çocuklarını aile namusunu 'korumak' ile ekonomik sıkıntılar gerekçesiyle erken yaşta evliliğe yönlendirdiğine işaret etmektedir.

Öte yandan, yapılan çalışmalar kızlarını erken yaşta evlendiren ailelerin; bu evliliklerin kızlarının çıkarına olduğunu düşündüklerini, erken yaşta kurulan evliliği bir insan hakkı ihlali şeklinde değerlendirmediklerini ortaya koymaktadır. Her ne kadar aileler erken yaşta evlilik yoluyla kızlarını koruduklarını düşünüyorlarsa da araştırmalar bu tip evliliklerin olumsuz sonuçlara yol açtığını ortaya koymaktadır. Evlenen kız eğitime devam edemediği için ekonomik imkânları daha da kısıtlanmaktadır. Bu evlilikler kız çocuklarını cinsel ilişkiye zorlamakta, erken gebeliğe yol açmaktadır. Ayrıca erken yaşta evlenen kızlar aile içi şiddete daha fazla maruz kalmaktadır.

Araştırma kapsamında, ülkemizdeki Suriyeli sığınmacı kadınların durumuna ilişkin yayınlanmış çalışmalar da

değerlendirilmiştir. AFAD'ın 2014 yılında yaptığı 'Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar' raporunda evlilik ile ilgili bulgular da son derece önemlidir. En çarpıcı bulgulardan birisi, 15-18 yaş grubundaki Suriyeli kızların yüzde 14'ünün evli olmasıdır. Eğitim düzeyi arttıkça evlilik oranı düşmektedir. Raporda, ayrıca Suriyelilerde çok eşli evliliğin yaygın olduğu ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı raporlarda Suriyeli kadınların yaşadığı sorunlar kapsamında ülkemizde yasal olmayan çok eşli evlilik ve erken yaşta evliliklerin yapılması, kadınların daha düşük ücretlerde çalışmak zorunda kalmaları, güvenlik endişeleri, cinsel istismara maruz kalmaları, fuhuşa sürüklenmeleri ile yerel halkın özellikle yerel kadınların Suriyeli kadınlara yönelik ön yargılarına işaret edilmiştir.

Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşadıkları sorunlar ve bu bağlamda özellikle Türkiye vatandaşları ile yaptıkları evlilikler sıklıkla medyada da işlenen bir konudur. Medya haberleri genel olarak değerlendirildiğinde bu tip haberler özellikle Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Adana, Mersin, Hatay, Gaziantep illerine ilişkindir. Haberlerde Suriyeli kadınların erken yaşta ve veya çok eşli evliliğe zorlanmaları ile fuhuş konuları gündeme gelmektedir. Ayrıca bölge kadınlarının Suriyeli kuma olgusundan ötürü endişe taşıdığı ve zarar gördüğüne ilişkin haberlere de yer verilmektedir.

Araştırma kapsamında hem yerel halk ve Suriyeli kadınlarla hem de kamu ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile yapılan görüşmelerde elde edilen en önemli bulgulardan birisi; Suriye'den gelen göçle birlikte ortaya çıkan sorunların sadece göçe mahsus olmadığı, bölgedeki toplumsal cinsiyet ve aile yapısı dinamikleriyle beraber ortaya çıktığıdır. Bölgede çok eşlilik ve erken evlilik Suriye'den göç ile birlikte artış göstermiştir; ancak bu artışı sadece Suriye halkının göçü ile açıklamak doğru olmaz. Çok eşlilik ve erken evlilik olgusu hâlihazırda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kültürel ve toplumsal yapı ile doğrudan ilişkidir. Yerel halktan erkeklerinin çok eşli evlilik veya erken yaşta evlilik yapma yönündeki eğilimleri karşısında ciddi bir yasal veya kültürel yaptırım olmaması bu tür ilişkilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Savaş sonrası içinde bulunulan ekonomik bunalımlar ve barınma ihtiyacı Suriyeli kadınların bu tür evlilikleri kabul etmek zorunda kalmalarına neden olmuştur. Ayrıca Suriyeli aileler "namus" ve "güvenlik" endişeleri nedeniyle kız çocuklarını bu tür evliliklere yönlendirmektedir. Bunlara ilaveten, Suriye'de çok eşli ve erken yaşta evliliklerin toplumsal olarak kabul edilen olgular olması da Türkiye coğrafyasında bu tür ilişkilerin devamlığına neden olmaktadır. Öte yandan sahip oldukları eğitim ve refah düzeyi ile kültürel kodlarla Suriye'de normal şartlarda bu evlilikleri yapmayacak kadınlar savaş sonrası ortamda buna mecbur hissedebilmektedir.

Yerelde aile içi ilişkiler hususunda hakim olan kültürel yapı göz önüne alındığında, Türkiyeli kadınların bu tür durumlar karşısında bir hareket alanı olmadığı aşikârdır. Kadınların ekonomik bağımsızlığının olmaması, aşiret kültürü ve aile desteğinin yokluğu kadınların mevcut evlilikleri içinde kalmalarına yol açmaktadır. Hatta kadınların çoğu çocuklarının geleceğine yönelik ciddi endişelerle boşanmayı bir seçenek olarak bile değerlendirememektedir. Kadınlar hem kendileri hem de çocukları için sağlıklı olmayan bu aile yapısı içerisinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Erkeğin ilk eşi terk edip ikinci eşi ile ayrı bir evde hayatına devam ettiği durumlarda ise kadınlar yeniden bir hayat kurma mücadelesi içine girmektedir.

Sonuç olarak, evlilik ilişkilerinin bu şekilde kurulmuş olması hem bölgedeki aile yapısını olumsuz etkilemekte hem de kadınları toplumda daha da dezavantajlı konuma getirmektedir. Bu durum, sadece yereldeki kadınların değil aynı zamanda Suriyeli kadınların da haklarını ihlal eden, mağduriyetlere sebep olan bir durumdur.

Bölgede kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri çok eşli ve erken yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik faaliyetlerini bu yeni dinamikleri de göz önüne alarak tasarlamalı ve bu doğrultuda hem Türkiyeli hem de Suriyeli kadın ve erkekleri hedefleyecek şekilde kapsamlı ve çok katmanlı bir eylem planı oluşturmalıdır.

Bölgedeki toplumsal sorunların giderilmesinde en kritik adım kadının güçlendirilmesidir. Bu noktada Suriyeli ve Türkiyeli ayrımı gözetmeksizin kadınların iş gücüne katılması yönünde inisiyatiflerin artırılması gerekmektedir. Bu çerçevede bölgedeki ticaret odası, sanayi odası, İŞKUR, KOSGEB gibi kurumların Suriyeli kadınları doğrudan hedefleyen projeler üretmesi ve bunun yasal çerçevesinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Buna ilaveten Türkçe kurslarının sadece başlangıç seviyesinde değil, orta ve ileri düzeye yönelik de verilmesi ve bazı meslekler için iş Türkçesi eğitimi verilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca daha önce Türkiyeli kız çocuklarının okullaşması için gerçekleştirilen kampanyaların bu dönem doğrudan Suriyeli kız ve erkek çocuklarını hedeflemesi gerekmektedir.

Bilindiği üzere Türkiye’de erken yaşta evlilikler ve çok eşli evlilikler yasal değildir. Bu yasal yaptırımların sadece Türkiyeli kadın ve erkekler arasında yaşanan durumlarda uygulanmaması; Türkiyeli ve Suriyeliler arasında gerçekleşen evliliklerde hayata geçmesi en azından bu tür evliliklerin bir bölümünün önüne geçmeye yardımcı olacaktır.

Kamu yetkilerinin doğrudan sahaya inmelerinin mümkün olmadığı durumlarda sahadan daha detaylı bilgi almaları ve çözüm üretmeleri bölgedeki sorunların çözülmesi için kritiktir. Ayrıca hem bölgedeki hem de 3 büyük ildeki kamu kurumlarına ve STK çalışanlarına yönelik mülteci algısı ve iletişimi üzerine farkındalık çalışması yapılması faydalı olacaktır.

Saha çalışması kapsamında ziyaret edilen 3 il arasında yer alan Şanlıurfa’da Türkiyeli erkeklerle Suriyeli kadınlar arasında çok eşli ve erken yaşta evliliklerin sayısının azımsanmayacak kadar yüksek olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’nin çeşitli illerinden kuma almak, çocuk veya genç yaştaki Suriyelilerle evlenmek için veya seks ticareti amacıyla Şanlıurfa’ya gelen erkekler söz konusudur. Suriyeli sayısının en yüksek olduğu ilin Şanlıurfa olmasına rağmen bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının Gaziantep ilinde yoğunlaştığı ve Şanlıurfa’da sivil toplum çalışmalarının daha kısıtlı olduğu da göz önüne alınarak bölgeye yönelik bir faaliyet planı oluşturulurken Şanlıurfa iline öncelik verilmesi önerilmektedir.

Özellikle göçün ilk dönemlerinde Suriyeli kadınların Türkiye’de ikinci eş olarak yasal hakları olmayacağını, çocuklarını kaydettirirken sorunlar yaşayacaklarını bilmedikleri görülmüştür. Suriyeli kadınlara yasal pozisyonları hakkında bilgi vermenin yanında zorluk durumunda destek alabilecekleri kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi iletmek de önemlidir.

Bu araştırma raporu kapsamında sunulan bir diğer öneri hem çok eşli evlilikler hem de erken yaşta evlilikler konusunda bölgede Türkiyeli ve Suriyeli kadın ve erkekleri birlikte hedefleyen bütüncül ve süreklilik arz eden bilinçlendirme kampanyaları gerçekleştirilmesidir. Hem yerel halktan hem de Suriyelileri çocuklara yasaların öngördüğü yasal düzenle karşıtlık içermeyen değerlerin kazandırılması amacıyla ilköğretim çağından itibaren MEB’in sunduğu ders kitaplarına bu konuların entegre edilmesi için bir çalışma yapılması önerilmektedir. İlgili bilgilendirme çalışmalarına bölgede yaşayan din adamları ve kanaat önderlerinin de dahil edilmesi farkındalık oluşturma çalışmalarının etkisini arttıracaktır.

Suriyelilere karşı duyulan düşmanlık bölgedeki bütün gerilimlerin altında yatan ve ileride daha büyük sorunlar ortaya çıkmasına sebep olacak bir tehdittir. Bu sorunun kontrolü daha zor hale gelmeden çözülebilmesi için taraflar arasında iletişim kurulmasını sağlayacak platformlar geliştirilmelidir. Kamu ve sivil toplum, kadın ve gençlik merkezlerinde bu tür platformlar oluşturulmasına vesile olabilir. Ayrıca destek programlarının sadece Suriye toplumuna yönelik olmaması yerel halkı da içine alacak şekilde planlanması entegrasyon açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda yetişkin Suriyeli kadınlara yönelik orta ve ileri seviyede de Türkçe öğrenmeye yönelik ücretsiz kurslar düzenlenmesi her iki toplumun birlikte yaşama kültürü geliştirmesine ve karşılıklı ön yargıların kırılmasına yardımcı olacaktır.

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Araştırma Yaklaşımı ve Kapsamı

1. Araştırmanın Amacı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adına Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından yapılan bu çalışmanın amacı, Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkemize sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacılar ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin incelenmesidir. Bu araştırmanın çıktısı, Suriyeli sığınmacılar ile ülkemiz vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin niteliklerinin saptanması; özellikle çok eşli evlilik (kuma) ve erken yaşta evlilik başlıkları altında tanımlanabilecek ilişkilerin niteliksel boyutu, ortaya çıkardığı ve/veya çıkarılması muhtemel sonuçlar ile alınabilecek önlemler hakkında kapsamlı ve objektif bilgiler elde edilmesi ve sosyal politika önerilerinde bulunulmasıdır.

2. Araştırma Yaklaşımı ve Kapsamı

Bu araştırma projesi literatür taraması ve niteliksel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Literatür çalışması kapsamında konu ile ilişkili ulusal istatistikler, araştırma raporları, akademik yayınlar, medya haberleri ile hukuki çerçeve incelenmiştir. Proje amacı doğrultusunda, öncelikle Suriye krizinin genel insani sonuçları gözden geçirilerek evlilik ilişkileri ve ahlaki suçlara sürüklenme bağlamında önem taşıyan yaşanan insani krizin Suriyeli kadınlar ve çocuklar (özellikle de kız çocuklar) üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ardından ülkemize sığınarak 'geçici koruma' statüsü altına alınan sayısı üç milyona yaklaşan Suriyelilerin karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların aşılabilmesi için uygulanan ulusal ve uluslararası müdahaleler ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti çeşitli demografik ve sosyoekonomik göstergeler açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda 2012 yılı öncesi her iki ülkenin nüfus, cinsiyet, yaş, çalışma çağındaki gruplar ve bağımlı grupları gibi temel demografik göstergeleri incelenmiştir. 2005-2011 yılları arasında iki ülkenin kaba evlenme ve boşanma hızı, ilk evlilik yaşı ve doğum hızı karşılaştırılmıştır. Ayrıca geçici barınma merkezi bulunan 10 ilin evlenme ve boşanma istatistiklerine yer verilmiştir. Bunlara ilaveten, iki ülke sosyoekonomik gelişmiş düzeyleri açısından da mercek altına alınmıştır. Bu çerçevede günlük 1,25 doların altında geliri olanların oranı, ilköğretimde okullaşma oranı, işsizlik oranı ve kadın çalışan oranı gibi veriler açısından iki ülke karşılaştırılmalı analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, hem Suriye Arap Cumhuriyeti'nde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde evlilik ilişkilerini düzenleyen hukuksal normlar incelenerek benzer ve farklı yönler tespit edilmiştir. Suriye KSK'sında geçerli olan çok eşli evlilik ve erken yaşta evlilik olguları ülkemiz hukuku açısından ele alınarak, Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin yasal ve yasal olmayan boyutları ortaya koyulmuştur.

Dördüncü bölümde, çalışmamızın esas konusu olan çok eşli evlilik olgusunun sosyolojik arka planı detaylı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle çok eşli evlilik tanımı yapılmış ve dünyada çok eşli evliliğin en yoğun görüldüğü bölgeler belirtilmiştir. Literatürde yer alan akademik çalışmalar ve araştırmalara yer verilmiş, çok eşliliğin gerekçeleri ekonomik, sosyo-kültürel, demografik ve politik sebepler üzerinden tartışılmıştır. Çok eşlilik olgusunun altında yatan nedenler ele alındıktan sonra çok eşliliğin bireyler üzerindeki etkisine değinilmiştir. Türkiyeliler ve Suriyeliler arasındaki evlilik ilişkileri incelenirken erken yaşta evliliklerin de analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede uluslararası sözleşmelerde insan hakları ihlali olarak tanımlanan erken yaşta evliliklere yol açan faktörler incelenmiştir. Literatürde çok eşli evliliklerin ve erken yaşta evlilikler üzerine yapılan sosyolojik çalışmaların incelenmesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan saha çalışmasının bulgularının daha derinlemesine analiz edilmesine imkân vermiştir.

Beşinci bölümde, Suriyeli sığınmacı kadınların sığındıkları ülkelerde karşılaştıkları sorunlar ve bu ülkelerin yerel halkları ile evlilik ilişkileri incelenmiştir. Özellikle Ürdün'de Suriyeli sığınmacılar hakkında çok sayıda inceleme ve araştırma yapıldığını belirtmekte yarar vardır. Bu raporlarda Ürdün'de kadınların ve kız çocuklarının karşılaştıkları güçlükler ve erken yaşta evlilik olgusu detaylı olarak incelenmiş, ülkemizdeki duruma ve tartışmalara Ülkemizdeki duruma ve tartışmalara ışık tutması açısından bu bilgiler özetlenmiştir. Bu bölümün bir diğer konusu, ülkemizdeki Suriyeli kadınların durumu hakkındaki bilgilerin değerlendirilmesi ve özetle; Suriyelilerin yaşadıkları insani krizin, özellikle sığındıkları ülkelerde çok eşli evlilik ve erken yaşta evlilik olgularını nasıl etkilediğine dair sosyo-psikolojik zeminin anlaşılmasıdır.

Saha çalışmasında ise niteliksel araştırma yöntemi kullanılarak hedef kitle ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır ve elde edilen sonuçlar altıncı bölümde raporlanmıştır. 1 Haziran – 17 Haziran 2016 tarihleri arasında yapılan saha çalışmasında yerel halk, Suriyeli kadınlar, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum yetkilileriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede Mardin, Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde 8 STK temsilcisi, 12 kamu kurumu yetkilisi, 7 yerel halk ile 9 Suriyeli kadın görüşmesi olmak üzere toplam 36 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda görüşme yapılan kişilerin profili yer almaktadır.

Sivil toplum kuruluşları arasında kadın ve/veya Suriyeli sığınmacı odaklı çalışmaları Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı yerlerde yapanlarla görüşülmüştür. Böylece hem kadın hem de Suriyeli perspektifinden konu farklı açılardan ele alınmıştır. Sivil toplum kuruluşları ile Türkiye ve Suriye'de toplumsal cinsiyet rolleri ile aile yapıları derinlemesine ele alınmıştır. İki grup (sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yaşamına devam eden yerel halk ile Suriyeli sığınmacılar) arasında yapılan çok eşli ve erken evliliklerin gerekçeleri tartışılmış ve bu tür evliliklerin önlenmesi konusunda kamunun ve sivil toplumun alması gereken aksiyonlar listelenmiştir.

Çalışma kapsamına kadın, sığınmacı ve aile konularında çalışmalar yapan kamu kurumlarının dahil edilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere oldukça geniş bir yelpazede kamu kurumu görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde kamu kurumlarından Türkiyeliler ile Suriyeliler arasında yapılan çok eşli evlilik ve erken yaşta evliliklere bakış açıları ve değerlendirmelerini paylaşmaları istenmiştir. Kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının yerelde bu alanda dolaylı ve doğrudan bir çalışma yapıp yapmadıkları sorgulanmıştır.

Yerel halk görüşmelerinde ise eşli Suriyeli bir kadınla çok eşli evlilik yapan kadınlarla görüşülmüştür. Kadınlardan tüm süreci bir hikaye örüntüsü içinde paylaşmaları istenmiştir. Bu kapsamda kadınlar evlilik birliğinin kurulma sürecini ve eşleriyle evlilik ilişkilerini anlatmıştır. Kadınlar görüşmelerde ayrıca detaylı olarak eşlerinin ikinci evlilik yapma 'gerekçelerini' ve bu evliliklerin kendi üzerlerindeki etkisini açıklamışlardır. Çalışmaya Suriyeli bir kadınla çok eşli evlilik yapan Türkiyeli erkekler de dahil edilmiştir. Türkiye'de çok eşli evlilik yasal olmadığı için görüşme yapmayı kabul eden erkek sayısı iki ile sınırlı kalmıştır. Erkeklerle birinci ve ikinci evlilik ilişkileri ile kendilerinin ikinci evlilik nedenleri konuşulmuştur.

Çalışmanın diğer bir hedef kitlesi olan Suriyeli kadınlarla da derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlilik yapan kadınlardan öncelikli olan Türkiye ve Suriye'deki aile yapılarının ve toplumsal cinsiyet rollerinin karşılaştırılması istenmiştir. İkinci bir eş olarak Türkiyeli erkeklerle evlilik yapma gerekçeleri ve motivasyonları ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Çalışmada ayrıca Suriye vatandaşlarının aile yapılarını ve toplumsal cinsiyet rollerini daha detaylı anlayabilmek amacıyla Suriyelilerle evli olan kadınlar ve bekar kadınlarla da görüşülmüştür.

Tablo 1. Derinlemesine Görüşme Dağılımı

Görüşme No	Kurum Türü		Kurum İsmi	Görüşülen Kişi
1	Kamu kurumu	-	ASPB İl Müdürlüğü	İl Müdürü
2	Kamu kurumu	-	ASPB Sosyal Hizmet Merkezi	Müdür ve uzmanlar
3	Kamu kurumu	-	ASPB Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	Vakıf Başkanı
4	Kamu kurumu	-	Başbakanlık AFAD	İl müdürü
5	Kamu kurumu	-	Sağlık Bakanlığı	Geçici Barınma Merkezi Doktor
6	Kamu kurumu	-	Diyanet İşleri Başkanlığı İl Müftülüğü	İl Müftü Yardımcısı
7	Kamu kurumu	-	İlçe Kaymakamlığı	Kaymakam
8	Kamu kurumu	-	İçişleri Bakanlığı İlçe Emniyet Müdürlüğü	Asayiş ve Terör Şubesi Komiseri
9	Kamu kurumu	-	İlçe Belediyesi	Belediye Başkanı
10	Kamu kurumu	-	İlçe Belediyesi	Nikah Memuru
11	Kamu kurumu	-	Muhtarlık	Muhtar
12	Kamu kurumu	-	Belediye Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü & Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü	Şube müdürleri
13	STK & uluslararası organizasyon	-	UNFPA	Proje koordinatörü
14	STK & uluslararası organizasyon	-	UNFPA	Temsilci
15	STK & uluslararası organizasyon	-	KAMER	Koordinatör
16	STK & uluslararası organizasyon	-	Hayata Destek Derneği	Proje Sorumluları
17	STK & uluslararası organizasyon	-	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği	Proje Sorumluları
18	STK & uluslararası organizasyon	-	Mazlumder	Temsilci
19	STK & uluslararası organizasyon	-	Malumat	Kurumlar Arası İletişim Sorumlusu
20	STK & uluslararası organizasyon	-	Baro Kadın Hakları Danışma Merkezi	Kadın Hakları Merkezi Başkanı
21	Yerel halk	Şanlıurfa	Kadın	'Üstüne Suriyeli kuma gelen'
22	Yerel halk	Şanlıurfa	Kadın	'Üstüne Suriyeli kuma gelen'
23	Yerel halk	Şanlıurfa	Erkek	Çok eşli evlilik yapan
24	Yerel halk	Şanlıurfa	Taksi şoförü	Çevre illere 'Suriyeli eş' götüren taksi şoförü
25	Yerel halk	Mardin	Kadın	'Üstüne Suriyeli kuma gelen'
26	Yerel halk	Mardin	Kadın	'Üstüne Suriyeli kuma gelen'
27	Yerel halk	Mardin	Erkek	Çok eşli evlilik yapan
28	Suriyeli	Şanlıurfa	Kadın	Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlenen
29	Suriyeli	Şanlıurfa	Kadın	Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlenen
30	Suriyeli	Şanlıurfa	Kadın	Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlenen
31	Suriyeli	Mardin	Kadın	Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlenen
32	Suriyeli	Mardin	Kadın	Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlenen
33	Suriyeli	Mardin	Kadın	3'lü görüşme: Genç bekar, Suriyeli erkekle evli genç, Suriyeli erkekle evli üst yaş
34	Suriyeli	Gaziantep	Kadın	Türkiyeli bir erkekle ikinci eş olarak evlenen
35	Suriyeli	Gaziantep	Kadın	Çadırkentte yaşayan Suriyeli erkekle evli kadın ve bekar kızı
36	Suriyeli	Gaziantep	Kadın	Çadırkentte yaşayan bekar

Özetle; bu görüşmelerde Suriyeliler ile Türkiye vatandaşları arasındaki evlilik ilişkilerinin tüm taraflar açısından ortaya çıkardığı sonuçlar sorgulanmıştır. Bu kapsamda özellikle Suriye'de hukuki olarak kabul edilen ancak ülkemizde yasal olmayan ve toplumda “kuma” olarak isimlendirilen çok eşli evlilik ile erken yaşta evlilik konularına yoğunlaşmıştır. Bu tür ilişkilerin birden fazla tarafı bulunduğu göz önünde bulundurularak farklı hedef kitlelere ulaşılması amaçlanmıştır.

Son bölümde tüm bu bilgi, belge ve değerlendirmeler ışığında Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki yasal olmayan evlilik ilişkilerinin doğurduğu veya yol açması muhtemel olumsuz sosyal ve psikolojik sonuçlara karşı atılması gereken adımlar, hukuki müdahaleler ve sosyal politika önerileri sunulmuştur. Amaç, en azından önemli bir bölümü artık ülkemizin kalıcı bir parçası olarak görülmesi gereken Suriyelilerin toplumumuza sağlıklı bir şekilde entegrasyonu için gerekli sosyal politika müdahalelerine ışık tutmaktır.

1.Bölüm

SURİYE KRİZİNİN İNSANİ SONUÇLARI
VE TÜRKİYE'YE SIĞINAN
SURİYELİLERİN GENEL DURUMU

Suriye'de İç Savaşın Yol Açtığı İnsani Kriz

Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Genel Durumu ve Planlanan Çalışmalar

1.1. Suriye’de İç Savaşın Yol Açtığı İnsani Kriz

Suriye krizinin başlangıç tarihi olarak kabul edilen Mart 2011’den bu yana beş yılı aşkın bir süre geçmiştir. Bu kriz son dönemdeki en büyük küresel insanlık dramına yol açmış ve İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana kaydedilen en büyük mülteci akınına yaratmıştır. Yaklaşık 10,5 milyon Suriyeli evini barkını terkederken; bunların dört milyondan fazlası komşu ülkelere ve Kuzey Afrika’ya sığınmıştır. Suriyeli sığınmacıların yarısı çocuklardan oluşmaktadır. Bugüne kadar yaklaşık 500 bin Suriyeli ise Avrupa ülkelerine sığınma talebinde bulunmuştur.

Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre, Suriye iç savaşında aralarında onbinlerce çocuğun da olduğu yaklaşık 250 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Bugün Suriye’de 6 milyonu çocuk yaklaşık 13,5 milyon insan, insani yardıma ve korumaya muhtaç durumdadır. 8,7 milyon Suriyeli temel gıda ihtiyaçlarını karşılayamamakta; nüfusun yüzde 70’i temiz içme suyu bulamamaktadır. Sağlık hizmetleri, okullar ve diğer temel kamu hizmetleri felç olmuş durumdadır. Her dört Suriyeli’den üçü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2016: 3-5).

Yine BM verilerine göre 1,2 milyondan fazla konut zarar görmüş; 400 bin konut ise tamamen yıkılmıştır. Bugün Suriye içinde yaklaşık 5,3 milyon kişinin barınacak bir yeri yoktur. Ülke içinde evini terkeden yaklaşık 6 milyon Suriyeli’nin 1,7 milyonu kamplarda yaşamakta ve en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamaktadır. Özellikle kış aylarında kıtlık giyecek ve yakacak ihtiyacı bir sorundur. Bu da haliyle en çok kadınları, yaşlıları ve çocukları olumsuz etkilemektedir (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2016: 6).

Suriyeliler kendi ülkelerinde hayata tutunabilmek için birikimlerini tamamen tüketmiş durumdadırlar; başka yollar ve çareler aramaktadırlar. Erkeklerin büyük bir bölümü silahlı gruplara katılmaktan veya iş bulmak için göç etmekten başka bir çare bulamamaktadır. Kadınlar cinsel taciz dahil her tür sömürü ve saldırıya açık haldedirler (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2016: 5).

Save the Children adlı uluslararası sivil toplum kuruluşu tarafından 2015 yılında yayınlanan bir rapora göre halihazırda 7,5 milyon Suriyeli çocuk savaş ortamında büyümektedir. Bugüne kadar iç savaşta 4000 okul bombalanmış ve her dört okuldan biri yıkılmıştır. Krizden önce 15-24 yaş grubunda ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 95 düzeyinde iken, bugün yaklaşık üç milyon Suriyeli çocuk okula gidememektedir. Bunun uzun dönemde milli gelirden yüzde 5,4’lük bir küçülme, yani yaklaşık 2,18 milyar dolarlık bir kayba yol açacağı öngörülmektedir. Eğitim altyapısını yenilemenin maliyetinin ise yaklaşık 3 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Başka ülkelere sığınan mülteci çocukların ise yarısı okula gidememektedir (Save the Children, 2015: 2).

Suriye’deki her dört çocuktan birinin akıl ve ruh sağlığı açısından ciddi sorunlar yaşadığı belirtilmektedir. Her beş iş yerinin üçünde çocuk emeğinin en kötü biçimlerine rastlanmakta; çocuklar ailelerine yardımcı olabilmek için okula gitmek yerine bulabildikleri her tür işte çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bazıları ise ‘çocuk asker’ olarak silahlı çatışmalara katılmaktadır. Kız çocuklarının önemli bir bölümü ise erken yaşta evlilik yoluyla evlerinden ayrılmaktadır. Bütün bunların bir sonucu olarak Suriye’de ortalama ömür beklentisi 2011’e göre 20 yıl gerilemiş durumdadır (Save the Children, 2015).

Suriye’nin içinde bunlar yaşanırken, sığınmacı olarak başka ülkelere göç eden Suriyeli ailelerin çocukları da ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sığınmacıların çocukları için eğitim adeta bir lüks haline gelmiş durumdadır. Okul çağındaki sığınmacı çocukların en az yarısının okula gidemediği tahmin

edilmektedir. Bazı ülkelerde durum daha da vahimdir. Örneğin, Lübnan'da Suriyeli mülteci çocukların yüzde 78'inin okula gidemediği tahmin edilmektedir (Save the Children, 2015: 4).

Okula gidebilenler de, müfredat uyumsuzluğu, dil engelleri, kalabalık sınıflar, ayrımcı ve dışlayıcı tutumlar gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Erkek çocuklar çocuk işçi olmak durumunda kalırken, kız çocuklar da erken yaşta evlilik yoluyla ailelerinden uzaklaşmak durumunda kalmaktadırlar. Bu genel değerlendirme ışığında, dünya tarihinin sayılı insani krizlerinden birine yol açan Suriye iç savaşının en çok kadınları ve çocukları olumsuz etkilediği söylenebilir (Save the Children, 2015).

1.2 Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Genel Durumu ve Planlanan Çalışmalar

Suriye krizinin başladığı Mart 2011'den bu yana ülkemize sığınan Suriyelilerin sayısı üç milyona yaklaşmıştır. AFAD verilerine göre barınma merkezlerindeki Suriyelilerin sayısı ise 250 binin üzerindedir (AFAD, 2016). Yoğun sığınmacı sayısı sebebiyle Suriye krizinin etkisi ülkemizde her alanda hissedilmektedir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında 2013 tarihinde imzalanan ve 2014 yılında onaylanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" kapsamında da (Resmi Gazete, 2014a) Türkiye, Suriyeli sığınmacıların göç yolu üzerindeki ana ikamet noktası olma işlevi görmekte; diğer bir ifade ile Avrupa'ya geçiş yapma hedefi ile hareketlilik halinde bulunan Suriyelilerin geçici veya kalıcı ikamet ülkesi olmaktadır. Bu anlaşma ile Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki mülteci trafiğinin düzenli bir hale sokulması hedeflenmekle birlikte, anlaşmanın kısa vadeli sonuçları arasında Türkiye'deki sığınmacı yoğunluğunu ve trafiğini artıran bir etkisi de olmuştur.

Suriye krizinin gerek Türkiye gerekse bölge üzerinde yol açtığı sorunların kısa vadede çözülmesi beklenmemektedir. Zemini istikrarsız kılan sebeplerin sayılması-çatışmaların devam etmesi, kısa vadede politik çözümün mümkün görünmemesi vb. durumlar sebebiyle, önümüzdeki yıllarda Suriye'den veya Irak'tan daha büyük gelişlerin olup olmayacağı belirsizliğini korumaktadır ve bu belirsizlik uygulanacak politikaların ve sunulacak hizmetlerin verimliliği ve devamlılığı üzerinde belirleyici olmaktadır.

Türkiye'de sığınmacılara yönelik yasal mevzuat ve uygulamalardan sorumlu temel birim olan GİGM kuruluş tarihinden itibaren bir yıl içinde tüm illerde faaliyet vermeye başlamış ve tüm sığınmacıların ulusal veri tabanı sisteminde kayıt altına alınmalarını sağlamaya yönelik bir platform olan GÖÇ-NET kayıt veri tabanını 18 Mayıs 2015 tarihinde uygulamaya koymuştur. GİGM mevzuatı bünyesinde ülkemizde kapsamlı bir yasal çerçeve çalışması da yürütülmektedir. Bu doğrultuda çıkarılan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ve "Geçici Koruma Yönetmeliği" bu yasal çerçevenin temel taşlarını oluşturmaktadır (Resmi Gazete, 2013 ve 2014b). Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde, geçici koruma talebi olan kişilerin ülkemize kabulü, ülkemizde kalışları, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği hususları düzenlenmiştir (Resmi Gazete, 2014b). Diğer bir deyişle bu yönetmelik doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti müdahalenin koordinasyonunu gerçekleştirmekte, sığınmacıların hizmetlere erişimini sağlamakta ve kayıt altına almaktadır. Özellikle sığınmacıların kabul kontrolü sıkı bir şekilde yapılmaktadır. Ancak hayati tehlike altında olanlara karşı sınırlar açık tutulmaya devam edilmektedir. Her ne kadar kayıt sistemi güçlü bir hale getirilmişse de kayıt altına alınamayan Suriyeli sığınmacıların toplam sayısına ait güvenilir bir tahmin mevcut değildir.

Başbakanlık koordinasyonunda çeşitli kamu kurum ve kuruluşları Suriyeli sığınmacılarla ilgili etkin bir çalışma yürütmektedir. Bununla birlikte başta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) olmak üzere çeşitli BM kuruluşları sığınmacıların

sorunlarının çözümünde Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile işbirliği halinde çalışmalara destek vermektedir. Ayrıca yine çok sayıda ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşu (STK) da farklı uzmanlık alanlarında konu ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Ülkemizdeki sığınmacı nüfusu son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Bu beklenmedik nüfus artışı büyüyen ölçüde barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını doğurmuştur. Bu ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanması ve söz konusu nüfusun güvenliğinin sağlanmasının ise bazı zorluk ve zaafı beraberinde getirdiği bilinmektedir (Mazlumder, 2014). Söz konusu zorluk ve zaafı özellikle hassas kitleler olarak adlandırılan kadın ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri tetiklemektedir. Çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik gibi olgular en sık karşılaşılan olumsuz sosyal etki alanlarıdır.

Bugüne kadarki çalışmalardan elde edilen sonuçlardan hareketle önümüzdeki dönemde sığınmacıların dayanıklılığının artırılmasına yönelik bir müdahale planı oluşturulmaktadır. Krize müdahale çalışmaları UNHCR ve UNDP koordinasyonunda Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi BM kuruluşları ve uzman ulusal ve uluslararası STK'ların katılımıyla yürütülmektedir.

UNHCR ve UNDP'nin hem bölgesel hem de küresel çerçevede 2014 yılında ilk kez ortaya koyduğu Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) Suriye krizine yönelik geliştirilen en kapsamlı uluslararası müdahale planıdır. Türkiye'nin de önemli bölgesel aktörlerinden birisi olduğu bu plan doğrultusunda acil durum insani yardım operasyonlarının yanı sıra Türkiye'deki ve ev sahibi toplum kesimlerine destek de öngörülmektedir. 2015 yılında bu planın uygulanması için gerekli olan fon miktarının 5.5 milyar ABD Doları olduğu, fon kapsamında Türkiye'nin finansal gereksiniminin ise 624 milyon ABD Doları olduğu ifade edilmektedir (UNHCR, UNDP, 2015).

2015 yılı uygulamalarının sonuçlarına dayalı olarak, 2016-2017 dönemi için UNHCR tarafından Türkiye Bölgesel Mülteci & Dayanıklılık Planı oluşturulmuştur (UNHCR, 2015). Ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların karşı karşıya bulunduğu risklerin azaltılması ve sığınmacılara yönelik korumanın güçlendirilmesi için ve bu kişilerin sistematik şekilde tespit edilmeleri, ihtiyaçlarının özel müdahaleler ve hizmetler yoluyla karşılanmasını sağlamaya yönelik bir kayıt sistemi kurulması planlanmaktadır. Bu bağlamda UNHCR (Mülteci Müdahalesi) ve UNDP (Dayanıklılık Müdahalesi) koordinasyonunda önde gelen BM birimlerinin katılımı ile GİGM, AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve ilgili diğer icracı bakanlıklarla yakın işbirliği içinde, özel ihtiyaçların tespit edilmesi, engellenmesi ve karşılanması amacıyla topluluk esaslı koruma girişimlerine yapılacak yatırımlara öncelik verilecektir.

Türkiye Bölgesel Mülteci & Dayanıklılık Planı kapsamında kadınlar ve çocuklar dâhil, özel ihtiyaç sahibi kişilerin uzmanlaşmış hizmetlere erişimlerini sağlamak amacıyla, ulusal koruma sistemlerinin ve sivil toplumun desteklenmesine devam edileceği hususu yer almaktadır. En hassas kategorideki Suriyelilere yönelik gıda yardımlarının çeşitli transfer yöntemleri aracılığıyla sürdürülmesi ve ulusal güvenlik ağlarının ve gıda güvenliği stratejisini geliştirme sürecinin, koordineli, geniş ölçekli ve uyumlu bir müdahale aracılığıyla desteklenmesi de planlanmaktadır. Kamplarda AFAD ile işbirliği içinde dağıtılan e-fişler sayesinde ailelerin ihtiyacını karşılayabilecek yeterli miktarda besleyici gıda satın alınabilmesi söz konusudur. Kamp dışında ikamet eden kişilere yönelik olarak da, gıda güvenliği ve geçim kaynaklarının korunmasının Suriyeli sığınmacı hanhalklarının birincil önceliği ve en acil ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Plan kapsamında, en

fazla ihtiyaç sahibi kişileri hedef alan yardımların yerine ulaştırılması maksadıyla, ulusal ve yerel makamlarla çalışmaların sürdürülmesi öngörülmektedir (UNHCR, 2015:5-8).

2.Bölüm

DEMOGRAFİK VE SOSYOEKONOMİK
VERİLER AÇISINDAN
SURİYE VE TÜRKİYE'NİN
KARŞILAŞTIRILMASI

Nüfus Gelişimi

Yaş Grupları

Kaba Doğum Hızı

Evlenme-Boşanma İstatistikleri

İlk Evlilik Yaşı

Doğurganlık

Sosyoekonomik Gelişme Göstergeleri

2.1. Nüfus Gelişimi

Suriye’de 1994 yılında yapılan nüfus sayımına göre toplam nüfus 13 milyon 782 bin 315 iken, 2004 yılında yapılan nüfus sayımında toplam nüfus 17 milyon 921 bine çıkmıştır. BM tarafından yapılan nüfus artış tahminlerine göre Suriye nüfusu 2005 yılında 18 milyon 138 bin, krizin başlangıç yılı 2011’de ise toplam 21 milyon 124 bindir. (UN, 2011). 2005 ile 2011 arasında Suriye nüfusu yaklaşık 3 milyon artış göstermiştir. Buna göre Suriye nüfusu 2005’ten 2011’e %16,4 artmıştır. Nüfus içerisindeki kadın-erkek oranı bu yıllar itibariyle sabit kalmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Nüfusun Yıllar İçinde Değişimi, Suriye

	Toplam	Erkek	Kadın
1994 Nüfus Sayımı	13.782.315	7.048.906	6.733.409
2004 Nüfus Sayımı	17.921.000	9.161.000	8.760.000
2005	18.138.000	9.268.000	8.870.000
2006	18.717.000	9.563.000	9.154.000
2007	19.172.000	9.798.000	9.374.000
2008	19.644.000	10.042.000	9.602.000
2009	20.125.000	10.287.000	9.838.000
2010	20.619.000	10.539.000	10.080.000
2011	21.124.000	10.794.000	10.330.000

Kaynak: BM Demografik Yıllıklar 2005-2011.

Türkiye’nin 2005 yılı nüfusu 68 milyon 582 bin iken, 2011 yılı nüfusu 74 milyon 724 bin 269’dur. Buna göre 2005’ten 2011’e nüfus %8,9 oranında artış göstermiştir. Türkiye’de de bu yıllar itibariyle erkek-kadın oranı sabit kalmıştır (Tablo 3).

Bu verilerden hareketle, 2005-2011 yılları arasında Suriye nüfusu artış oranının Türkiye nüfusu artış oranının iki katı olduğu gözlenmektedir. Bunun nedeni, ileride görüleceği gibi kaba doğum hızının Suriye’de daha yüksek oluşudur. Erkek-kadın oranı bakımından Suriye ile Türkiye arasında bir fark gözlenmemektedir.

Tablo 3. Nüfusun Yıllar İçinde Değişimi, Türkiye

	Toplam	Erkek	Kadın
2005	68.582.000	34.372.037	34.209.963
2006	69.421.000	34.792.528	34.628.472
2007	70.586.256	35.376.533	35.209.723
2008	71.517.100	35.901.154	35.615.946
2009	72.561.312	36.462.470	36.098.842
2010	73.722.988	37.043.182	36.679.806
2011	74.724.269	37.532.954	37.191.315

Kaynak: 2005-2006 yıllarına dair nüfus tahminleri BM Demografik Yıllıklar 2005- 2006’dan alınmıştır. 2007’den itibaren ise TÜİK ADNKS verileri kullanılmıştır.

2.2. Yaş Grupları

Suriye ile Türkiye nüfuslarını yaş grupları itibariyle karşılaştırmak için BM Demografik Yıllıkları'ndaki istatistikler kullanılmıştır (UN, 2005-2012). Buna göre Suriye ve Türkiye'de yaş gruplarının farklı yıllar itibariyle dağılımı Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Yaş Gruplarına Göre Nüfus, Suriye

	2004	2007	2008	2011
0 - 4 yaş	2.190.000	2.662.000	2.621.000	2.775.000
5 - 9 yaş	2.409.000	2.584.000	2.538.000	2.654.000
10 - 14 yaş	2.520.000	2.319.000	2.280.000	2.430.000
15 - 19 yaş	2.325.000	2.242.000	2.205.000	2.279.000
20 - 24 yaş	1.678.000	1.972.000	1.908.000	1.979.000
25 - 29 yaş	1.264.000	1.543.000	1.531.000	1.737.000
30 - 34 yaş	1.049.000	1.264.000	1.251.000	1.371.000
35 - 39 yaş	1.047.000	1.090.000	1.175.000	1.229.000
40 - 44 yaş	843.000	904.000	1.028.000	1.096.000
45 - 49 yaş	650.000	687.000	817.000	870.000
50 - 54 yaş	579.000	554.000	690.000	792.000
55 - 59 yaş	392.000	391.000	479.000	573.000
60 - 64 yaş	383.000	318.000	409.000	481.000
65 + yaş	651.000	642.000	712.000	858.000
Toplam	17.980.000	19.172.000	19.644.000	21.124.000

Kaynak: BM Demografik Yıllıklar 2005-2011.

Tablo 5. Yaş Gruplarına Göre Nüfus, Türkiye

	2004	2008	2009	2010	2012
0 - 4 yaş	6.761.000	6.263.000	6.257.000	6.252.000	6.199.391
5 - 9 yaş	7.100.000	6.288.000	6.281.000	6.272.000	6.121.555
10 - 14 yaş	6.649.000	6.448.000	6.413.000	6.378.000	6.550.932
15 - 19 yaş	6.273.000	6.126.000	6.187.000	6.246.000	6.361.568
20 - 24 yaş	6.693.000	6.232.000	6.206.000	6.179.000	6.205.340
25 - 29 yaş	6.730.000	6.513.000	6.461.000	6.404.000	6.288.456
30 - 34 yaş	6.051.000	5.716.000	5.902.000	6.078.000	6.520.281
35 - 39 yaş	5.054.000	5.260.000	5.345.000	5.413.000	5.681.960
40 - 44 yaş	4.446.000	4.664.000	4.762.000	4.875.000	4.917.417
45 - 49 yaş	3.873.000	4.224.000	4.304.000	4.375.000	4.742.753
50 - 54 yaş	3.145.000	3.576.000	3.697.000	3.815.000	3.915.817
55 - 59 yaş	2.346.000	2.808.000	2.932.000	3.061.000	3.466.499
60 - 64 yaş	1.950.000	2.130.000	2.220.000	2.316.000	2.617.503
65 + yaş	4.081.000	4.831.000	4.930.000	5.034.000	5.586.360
Toplam	71.152.000	71.079.000	71.897.000	72.698.000	75.175.832

Kaynak: BM Demografik Yıllıklar 2005-2012.

Yaş gruplarına ilişkin verilerin karşılaştırılabilmesi için her iki ülke için de BM Demografik Yıllıklar'dan alınmıştır.

Bu verilerden hareketle yaptığımız hesaplamalara göre, Suriye’de çalışma çağındaki nüfus oranı (15-64 yaş grubu) 2004 yılında %56,8 iken, 2011’de %58,7’ye yükselmiştir (Tablo 6). Çocuk bağımlı nüfus oranı (0-14 yaş) 2004’te %39,6 iken 2011’de %37,2’ye düşmüştür. Yaşlı bağımlı nüfus oranı ise (65+ yaş) 2004’te %3,6 iken 2011’de %4,1’e yükselmiştir. Türkiye’de ise çalışma çağındaki nüfus oranı (15-64 yaş grubu) 2004 yılında %65,4 iken 2012’de %67,5’e yükselmiştir (Tablo 7). Çocuk bağımlı nüfus oranı (0-14 yaş) 2004’te %28,8 iken 2012’de %25,1’e düşmüştür. Yaşlı bağımlı nüfus oranı ise (65+ yaş) 2004’te %5,7 iken 2012’de %7,4’e yükselmiştir. Bu gelişme Suriye nüfusunun bu zaman zarfında yaşlanmaya başladığını göstermektedir.

Bu veriler Suriye ile Türkiye’nin nüfusun yaşlanma eğilimi içinde olması açısından benzer benzer bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan, iki ülke arasında, çalışma çağı nüfusunun Türkiye’de daha büyük oranda olması, buna karşılık Suriye nüfusunun daha genç bir yapıda olması, Türkiye’de yaşlı bağımlılığının Suriye’nin nerdeyse iki katı olması gibi farklılıklar da vurgulanmalıdır.

Tablo 6. Genç Nüfus, Çalışma Çağındaki Nüfus ve Yaşlı Nüfus, Suriye (%)

	2004	2007	2008	2011
0-15 yaş	39,6%	39,5%	37,9%	37,2%
15-64 yaş	56,8%	57,2%	58,5%	58,7%
65+ yaş	3,6%	3,3%	3,6%	4,1%

Kaynak: BM Demografik Yıllıklar 2005-2011 verisi kullanılarak Ipsos tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 7. Genç Nüfus, Çalışma Çağındaki Nüfus ve Yaşlı Nüfus, Türkiye

	2004	2008	2009	2010	2012
0-15 yaş	28,8%	26,7%	26,4%	26,0%	25,1%
15-64 yaş	65,4%	66,5%	66,8%	67,1%	67,5%
65+ yaş	5,7%	6,8%	6,9%	6,9%	7,4%

Kaynak: 2004 rakamı 2000 nüfus sayımından hareketle BM tarafından tahmin edilmiştir. 2007’den itibaren ADNKS’ye geçilmiştir.

Yaş grupları Türkiye geneli ve kamp bulunan 10 il bazında da incelenmiştir (TÜİK, 2016). Kamp bulunan 10 ilde genç nüfus oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Genç bağımlı grup oranı 2015 yılında Türkiye’de %23,9 iken; bölgede %31,1’e çıkmaktadır. Genç bağımlı oranı açısından kamp bulunan bölge ile Suriye’nin geneli birbirine yakın gözükmektedir.

Tablo 8. Türkiye Genelinde ve Kamp Bulunan 10 İlde Yaş Gruplarına Göre Nüfus, Türkiye (%)

	Türkiye Geneli	Kamp Bulunan 10 İl
0 – 4 yaş	8,1	10,8
5 – 9 yaş	8,0	10,5
10 – 14 yaş	7,8	9,8
15 – 19 yaş	8,4	9,7
20 – 24 yaş	8,0	8,1
25 – 29 yaş	8,0	7,8
30 – 34 yaş	8,2	7,6
35 – 39 yaş	7,9	7,1

40 - 44 yaş	7,1	6,2
45 - 49 yaş	5,8	4,8
50 - 54 yaş	5,9	4,9
55 - 59 yaş	4,7	3,6
60 - 64 yaş	3,9	3,1
65 + yaş	8,2	6,2
Toplam	71.152.000	11.453.237

Kaynak: TÜİK ADNKS 2016.

2.3. Kaba Doğum Hızı

Suriye nüfusunun Türkiye'den daha hızlı artması ve daha genç bir nüfus yapısına sahip olmasının ana nedenlerinden birisi Suriye'de kaba doğum hızının Türkiye'ye göre oldukça yüksek olmasıdır. Kaba doğum hızı, yıl içinde canlı doğan bebek sayısının yıl ortası nüfusuna bölünmesiyle elde edilmekte ve binde olarak tanımlanmaktadır. Tablo 9'da da görüleceği gibi, Suriye'de kaba doğum hızı 2005'te binde 35,0 iken, bu oran 2009'da binde 35,9'a, 2010'da ise binde 42,2'ye çıkmaktadır (UN, 2005-2011). 2009 ile 2010 arasındaki yüksek artışın nedenine ilişkin bir açıklama mevcut değildir. 2011 yılına dair veri bulunamamıştır.

Türkiye'de kaba doğum hızı 2005'te binde 18,1 iken 2010'da binde 17,1'e, 2011'de ise binde 16,7'ye düşmektedir (Tablo 9) (UN, 2005-2011). Bu tablonun ortaya koyduğu en çarpıcı sonuç, Suriye'de kaba doğum hızının Türkiye'dekinin iki katından daha fazla olmasıdır. Bu da nüfus artış hızı ile nüfusun yaşça dağılımı ile ilgili farklılığın ana sebebi olarak yorumlanabilir.

Tablo 9. Canlı Doğan Bebek Sayısı ve Kaba Doğum Hızı, Suriye ve Türkiye (%)

	Suriye		Türkiye	
	Canlı Doğan Bebek Sayısı	Kaba Doğum Hızı (Binde)	Canlı Doğan Bebek Sayısı	Kaba Doğum Hızı (Binde)
2005	634.170	35,0	1.244.041	18,1
2006	656.599	35,1	1.255.432	18,1
2007	727.439	37,9	1.289.992	18,3
2008	750.321	38,2	1.295.511	18,1
2009	721.587	35,9	1.266.751	17,5
2010	870.100	42,2	1.261.169	17,1
2011	N/A	N/A	1.248.550	16,7

Kaynak: BM Demografik Yıllıklar 2005-2011.

2.4. Evlenme-Boşanma İstatistikleri

Kaba evlenme hızı, yıl içindeki evlenme sayısının yıl ortası nüfusa bölünmesiyle; kaba boşanma hızı ise, yıl içindeki boşanma sayısının yıl ortası nüfusa bölünmesiyle elde edilmekte ve binde olarak ifade edilmektedir (TÜİK, 2015). Tablo 10 ve Tablo 11'de Suriye ve Türkiye'deki evlenme ve boşanma sayıları ile kaba evlenme hızı ve kaba boşanma hızı verileri görülmektedir. Buna göre, Suriye'de kaba evlenme hızı 2005'te binde 9,1 iken 2010'da binde 11,0'ye yükselmiştir. 2011 yılına ait veri mevcut değildir. Türkiye'de ise kaba evlenme hızı 2005'te binde 9,3 iken 2010'da binde 7,9'a düşmüştür. 2011'de bu oran değişmemiştir. Bu verilerden hareketle, 2005'te her iki ülkede benzer evlenme oranları gözlenirken, sonraki yıllarda Suriye'de evlenme oranı nispi bir artış gösterirken; Türkiye'de evlenme oranının azalma eğilimi içinde olduğu söylenebilir. Kaba boşanma hızı açısından ise iki ülkenin benzer bir yapıda olduğu, 2010 itibarıyla her iki ülkede de kaba boşanma hızının binde 1,5 civarında olduğu gözlenmektedir.

Tablo 10. Evlenme Sayısı ve Hızı, Boşanma Sayısı ve Hızı, Suriye (%)

	Evlenme sayısı	Boşanma sayısı	Kaba evlenme hızı (Binde)	Kaba boşanma hızı (Binde)
2005	179.075	17.821	9,9	1,0
2006	205.557	19.984	11,0	1,1
2007	237.592	19.506	12,4	1,0
2008	379.319	22.661	19,3	1,2
2009	241.422	29.525	12,0	1,5
2010	227.808	28.202	11,0	1,4
2011	N/A	N/A	N/A	N/A

Kaynak: Evlenme ve boşanma sayıları, BM Demografik Yıllıklar 2005–2011.

Kaba evlenme hızı ve kaba boşanma hızı, BM Demografik Yıllıklar verisi kullanılarak Ipsos tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 11. Evlenme Sayısı ve Hızı, Boşanma Sayısı ve Hızı, Türkiye

	Evlenme sayısı	Boşanma sayısı	Kaba evlenme hızı (Binde)	Kaba boşanma hızı (Binde)
2005	641.241	95.895	9,3	1,4
2006	636.121	93.489	9,2	1,3
2007	638.311	94.219	9,0	1,3
2008	641.973	99.663	9,0	1,4
2009	591.742	114.162	8,2	1,6
2010	582.715	118.568	7,9	1,6
2011	59.775	120.117	7,9	1,6

Kaynak: Evlenme ve boşanma sayıları, BM Demografik Yıllıklar 2005–2011.

Kaba evlenme hızı ve kaba boşanma hızı, BM Demografik Yıllıklar verisi kullanılarak Ipsos tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 12’de kamp bulunan 10 il bazında evlenme ve boşanma sayılarına yer verilmiştir. Bölgede 2007’den bu yana boşanma sayısında yüksek olmamakla birlikte artış görülmektedir (TÜİK, 2016).

Tablo 12. Kamp Bulunan 10 İl Bazında Evlenme ve Boşanma Sayısı

	Evlenme sayısı	Boşanma sayısı
2007	106918	9692
2008	105309	10172
2009	97692	11679
2010	93214	12191
2011	96752	12334
2012	98602	12797
2013	95966	13279
2014	94978	13868
2015	94782	14162

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve boşanma istatistikleri 2016

2.5. İlk Evlilik Yaşı

Türkiye’de yıllar içinde ortalama ilk evlenme yaşında yükseliş göze çarpmaktadır. 2015 yılında yapılan evliliklerde erkeklerin ortalama ilk evlilik yaşı 27, kadınlarda ise 23,9’tür. Yıllar içinde ilk evlenme yaşında artış gözlenmektedir (TÜİK, 2016).

Ortalama ilk evlilik yaşına dair Suriye’deki duruma ilişkin elimizde veri bulunmamaktadır. Her ne kadar Suriye’ye ilişkin bir veri olmasa da gerek on sekiz yaş altı evliliklerin yasal olması gerekse doğurganlık karşılaştırması, Suriye’de hem ortalama ilk evlilik yaşının hem de ortalama ilk çocuk sahibi olunan yaşın Türkiye’nin altında olduğu öngürülebilir. Öte yandan, her iki ülke için de ilk evlenme yaşının daha net bir şekilde anlaşılması için resmi nikah dışında gerçekleşen imam nikâhları da dikkate alınmalıdır.

2.6. Doğurganlık

Genel doğurganlık hızı yıl içindeki canlı doğan bebek sayısının 15-49 yaş arasındaki kadın nüfusuna bölünmesiyle elde edilmekte ve binde olarak gösterilmektedir. Mevcut verilerden hareketle yaptığımız hesaplama göre, Tablo 13’te de görüldüğü gibi, Suriye’de genel doğurganlık hızı 2004 yılında binde 111,4 iken, 2007’de binde 152,1 ve 2008’de binde 151,2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 13. 15-49 Yaş Grubu Kadın Nüfusu, Canlı Doğan Bebek Sayısı ve Genel Doğurganlık Hızı, Suriye (%)

	15-49 Yaş Grubu Kadın Nüfusu	Canlı Doğan Bebek Sayısı	Genel Doğurganlık Hızı (Binde)
2004	4.413.000	491.476	111,4
2007	4.782.000	727.439	152,1
2008	4.961.000	750.321	151,2
2011	5.214.000	N/A	N/A

Kaynak: 15-49 yaş grubu kadın nüfusu ve canlı doğan bebek sayısı BM Demografik Yıllıklar 2005-2011. Genel doğurganlık hızı, BM Demografik Yıllıklar verisi kullanılarak Ipsos tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 14. 15-49 Yaş Grubu Kadın Nüfusu, Canlı Doğan Bebek Sayısı ve Genel Doğurganlık Hızı, Türkiye (%)

	15-49 Yaş Grubu Kadın Nüfusu	Canlı Doğan Bebek Sayısı	Genel Doğurganlık Hızı (Binde)
2004	19.217.000	1.360.000	70,8
2008	19.108.000	1.295.511	67,8
2009	19.314.000	1.266.751	65,6
2010	19.508.000	1.261.169	64,6
2012	20.454.470	1.279.864	62,6

Kaynak: 15-49 yaş grubu kadın nüfusu ve canlı doğan bebek sayısı BM Demografik Yıllıklar 2005-2011. Genel doğurganlık hızı, BM Demografik Yıllıklar verisi kullanılarak Ipsos tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye’de ise genel doğurganlık hızı yıllar içinde düşmektedir (Tablo 14). 2004’te binde 70,8 olan genel doğurganlık hızı 2008’de binde 67,8 ve 2012’de binde 62,6 olarak gerçekleşmiştir. Suriye’de genel doğurganlık hızının Türkiye’ye göre oldukça yüksek olduğu ve iç savaş öncesine dek yüksek kalmaya devam ettiği görülmektedir. Kriz sonrasına ilişkin veriler mevcut değildir.

Toplam doğurganlık hızı, bir kadının doğurgan olduğu dönem (15-49 yaş grubu) boyunca doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir. Her iki ülkeye toplam doğurganlık hızı açısından bakıldığında da BM verilerine göre 2000-2005 arası Suriye’de toplam doğurganlık oranı ortalama 3,48 iken Türkiye’de aynı dönemde bu oran ortalama 2,23’tür (UN, 2005). 2005-2010 arasında Suriye’de toplam doğurganlık oranı ortalama 3,28 ve Türkiye’de 2,13’tür (UN, 2007). 2010-2015 dönemi tahminlerine göre ise Suriye’de toplam doğurganlık oranı 2,77 ve aynı dönemde Türkiye’de bu 2,02 olacaktır (UN, 2011). Bu tahmin kriz öncesinde yapılmış olup, gerçek durum farklı olabilir. Ancak burada da görüldüğü gibi, toplam doğurganlık oranı Suriye’de azalma eğilimi içinde olsa da Türkiye ile karşılaştırıldığında bir hayli yüksek seviyede kalmaya devam etmektedir.

Suriyeliler arasında evlilik ile ilgili güncel istatistikler mevcut değildir. 2006’da yapılan Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) anketine göre 15 yaş altındaki kızların %3,4’ü, 18 yaş altındaki kızların ise %17,7’si evlidir. BM’nin 2001 verileri de 15-19 yaş aralığındaki kızların %10,9’unun evli, boşanmış veya dul olduğunu belirtmektedir. 2005 yılında yapılan bir araştırmaya göre kentli erkeklerin %9’u, kırdakilerin ise %16,3’ü birden fazla kadınla evlidir (OECD, 2014).

2.7. Sosyoekonomik Gelişme Göstergeleri

Demografik istatistikler açısından bakıldığında, Suriye’nin daha genç bir nüfus yapısına sahip ve özellikle doğurganlıkta Türkiye’ye göre daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ile erken yaşta ve çok eşli evlilikler arasında bir bağlantı olduğu da söylenebilir. Öte yandan her iki ülke sosyoekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından karşılaştırıldığında ise Türkiye’nin Suriye’ye göre çok daha avantajlı bir konumda olduğu görülmektedir.

BM Küresel Kalkınma Hedefleri bağlamında, ülkelerin 21 hedef ve 60 göstergelerine bakıldığında, günlük 1,25 doların altında geliri olanlarının oranının Suriye’de 2004’te %1,7 olduğu, aynı yıl Türkiye’de bu oranın %1,4 olduğu görülmektedir. Suriye için sonraki yıllara ait başka bir veri yoktur. Türkiye’de ise bu oran 2011’de %0,1’e düşmüştür (UN, 2015).

İlköğretimde net okullaşma oranı Suriye’de 1990’da %95 ve 2010’da %99,1 iken 2013’te %65,7’ye düşmüştür. Bu oran Türkiye’de 1990’da %94,4 ve 2010’da %97,1 iken 2013’te %95,2 olmuştur. İlköğretimde kızların erkeklere oranı savaş öncesi Suriye’de 1990’da %90 ve 2011’de %97’dir. 2013 yılında kızların erkeklere göre ilköğretimde okullaşma oranı aynı düzeyde kalmıştır. Türkiye’de bu oran 1990’da %91 iken, 2011’de %99’a çıkmıştır. 2013’te de %99 seviyesini korumuştur. Suriye’de yaşanan iç savaşa kadar hem kız hem erkek çocuklarının ilköğretim düzeyinde okullaşma oranının Türkiye’deki gibi yüksek olduğu görülmektedir. Ancak savaş koşulları nedeniyle okullaşma oranında ciddi düşüş görülmektedir (UN, 2015).

Dünya Bankası verilerine göre Suriye’de işsizlik oranı; 1991 yılında %9,4, 2010 yılında ise %8,4 düzeyindedir. 2011 yılında bu oran %11,5’e çıkmıştır. Türkiye’de ise işsizlik oranı 1991 yılında %8,2, 2011 yılında %9,8 olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2015). Suriye’de savaş sonrası ülkedeki işsizlik oranında öngörüleceği üzere ciddi bir artış olmuş ve 2015’te bu oran %57,7’ye çıkmıştır (Union of Arab Banks, 2015). Türkiye’de ise 2015 yılında işsizlik oranı %10,3 olmuştur (TÜİK, 2016).

Tarım dışı sektörlerde kadın çalışanların oranı Suriye’de 1991’de %15,2 iken 2011’de %15,9’dur. Bu oran Türkiye’de 1991’de %16,0 iken 2011’de %23,6’ya, 2013’te %26’ya çıkmıştır (UN, 2015). İki ülke karşılaştırıldığında okullaşma oranının her iki ülkede de yüksek olduğu öte yandan Suriye’de çalışan kadın oranının Türkiye’ye kıyasla çok daha düşük olduğu söylenebilir.

Yukarıda paylaşılan sosyoekonomik gelişmişlik verileri hem Türkiye hem Suriye için ülke düzeyinde paylaşılmıştır. Öte yandan bu çalışmanın konusu itibariyle bölgesel karşılaştırma yapmak daha anlamlı olabilir; ancak Suriye için bölgesel bazda veri olmadığından dolayı niceliksel olarak karşılaştırma yapmak mümkün olmamıştır. Diğer yandan bölgesel bazda her iki ülkenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin savaş öncesi dönemde birbirine görece daha yakın olduğu öngürülebilir.

3.Bölüm

TÜRK MEDENİ KANUNU İLE
KARŞILAŞTIRILMALI OLARAK
SURİYE ARAP CUMHURİYETİ
HUKUKUNDA EVLENME

Genel Değerlendirme

Evlenmenin Kuruluđu ve Şekli

Evlenme Ehliyeti

Evlenme Engelleri

3.1. Genel Değerlendirme

Kişilerin evlilik birliğini meydana getirmelerini sağlayan evlenme işlemi; her toplumda ahlaki, sosyolojik, ekonomik özellikleri nedeniyle toplumun temel taşı olarak görülerek belirli şekli ve maddi şartlara tabi tutulur. 2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu evlenme işleminin geçerliliğini sıkı şekil kurallarına bağlamış, evlenmek isteyen taraflar yönünden özel ehliyet kuralları koymuştur. Aynı zamanda, çeşitli kamusal ve ahlaki gerekçelerle belirli evlenme engelleri öngörülmüştür. Evlenme ehliyeti ve evlenme engelleri, Türk Medeni Kanunu'nun 124. ve 133. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Ayırt etme gücüne sahip (MK. m.125) ve Kanun'un aradığı asgari yaşı doldurmuş kişiler (MK. m.124) evlenme ehliyetine sahiptir. Küçük ve kısıtlılar yasal temsilcilerinin izni olmadan evlenemezler. Hısımlık (MK. m.129), önceki evlilik (MK. m.130) ve akıl hastalığı (MK. m.133) evlenme engeli oluşturmaktadır.

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde (Suriye) aile hukuku ilişkilerini düzenleyen genel kanun 1953 tarihli ve 59 sayılı Kişisel Statü Kanunu (KSK)'dur. Suriye KSK üç yüz sekiz maddeden oluşmaktadır. "Evlenme" konusu Kanun'un birinci kitabında dört alt başlıkta düzenlenmektedir: "Evlenme ve Nişanlanma", "Evlenmenin Kurucu Unsurları ve Geçerlilik Şartları", "Evliliğin Türleri ve Hukuki Durumları", "Evliliğin Hükümleri" (Anderson, 1955). 1975 tarihli ve 34 sayılı Kanun ile kısmen değişikliğe uğramış bu Kanun ağırlıklı olarak İslam hukukuna dayanır ve Müslüman ve Müslüman olmayan tüm Suriye vatandaşlarına prensip olarak eşit şekilde uygulanmaktadır (KSK. m.306). Hristiyan, Musevi ve Dürzî halkları 59 sayılı Kanun'un 306, 307 ve 308. maddeleri çerçevesinde belirli konularda Kanun'un uygulamasından muaf tutulmuştur (van Eijk, 2013, CEDAW/C/SYR/1: 15). Belirtilen azınlık halkları aile hukuku alanında sınırlı bir yasama ve yargı özerkliğine sahiptir (Berger, 1997). Bu bakımdan Suriye'de kişisel statüye ilişkin hukuki düzenlemelerin mozaik bir yapıda ortaya çıktığı söylenebilir (van Eijk, 2013).

Suriye KSK'da yer alan evlenmenin kuruluşu ve geçerliliğine ilişkin kuralların, Türk Medeni Kanunu'nu ile paralellik içinde, evlenmenin geçerlilik şekline uygun yapılması, eşlerin evlenme ehliyetine sahip olmalarını ve eşler arasında herhangi bir evlenme engeli bulunmaması şeklinde üç kategoride incelenebilmesi mümkündür. Bu nedenle, Suriye ve Türkiye Cumhuriyeti evlilik hukukuna ilişkin literatür taraması, evlenmenin kuruluşu ve şekli, evlenme ehliyeti ve evlenme engelleri şeklinde üç başlık altında sunulmaktadır. Çalışmanın amacı, Suriye evlenme hukukunun ana hatlarıyla ve Türk evlenme hukukundan farklılaşan, Türk kamu düzeninin müdahalesini gerektiren yönleriyle aktarılması olduğundan dolayı, ilk sırada Suriye KSK'ya ilişkin açıklamalara yer verilmesi tercih edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti evlilik hukukunun ilgili düzenlemeleri sistematüğün ikinci basamağında paylaşılmaktadır. Son sırada, Suriye ve Türkiye vatandaşları arasında ya da Suriye'de veya Türkiye'de yapılan yabancılık unsuru içeren evliliklerde uygulanacak hukukun nasıl belirlenebileceği konusuyla ilgili münferit sorunlar, 2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) hükümleri çerçevesinde aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

3.2. Evlenmenin Kuruluşu ve Şekli

3.2.1 Suriye Kişisel Statü Kanunu'na Göre Evlenmenin Kuruluşu

Suriye hukunda evlendirme yetkisi mahkemelere verilmiştir. Mahkeme dışında yapılan sözleşmeler ile eşlerin evlilikten doğan haklara sahip olabilmesi prensip olarak mümkün değildir (Carlisle, 2008). Bir mahkemeye ve sonrasında medeni sicile tescil edilmesi evliliğin resmîyet kazanmasını sağlamaktadır (Berger, 1997).

Suriye KSK'sında evlilikler kuruluşu bakımından dini ve resmî olarak ikiye ayrılır. İki şahit huzurunda (Müslümanlar için) veya bir rahip tarafından (Hristiyanlar için) kıyılmış olması evliliğin geçerli olarak

kurulması için yeterlidir. Evliliğin mahkemede tescil edilmesi evliliğin kurulması için zorunlu değildir (Berger, 1997). Dinen geçerli bir evlilik ile resmî bir evlilik arasındaki fark evliliğin hükümleri açısından ortaya çıkar. Nafaka ve miras gibi evlenmeye bağlı hakların dava yoluyla talep edilebilmesi ancak resmî bir evliliğin varlığı halinde mümkün olabilir (Berger, 1997). Bu nedenle, mahkeme dışında dini bir törenle evlenen çiftler sonradan bu evliliğin tescili için mahkemeye başvurmaktadır. Şer'îye mahkemelerinde genellikle evliliğin tespitine, hukuken tescil edilerek tanınması ve korunmasının mümkün olup olmadığına ilişkin çok sayıda dava görülmektedir (Carlisle, 2008). Dini veya resmî bir evliliğin geçerli olarak kurulması için yerine getirilmesi gereken şartlar şunlardır: Taraflar evlilik birliğini kurmak için gerekli hukuki ehliyete sahip olmalıdır. Kadın taraf evlenmeye rıza göstermelidir. Kadın tarafı korumakla görevli yasal temsilci evlenme sırasında hazır bulunmalıdır ve evlenmeye onay vermelidir. Mehir değeri hususunda taraflar anlaşmış olmalıdır (Carlisle, 2008). Her iki taraf da evlenme isteğinde olduğu açıkça ifade etmelidir. İcap ve kabul beyanları tek bir seferde açıkça ve şahitler tarafından işitilebilecek şekilde açıklanmış olmalıdır (KSK. m.11-12). Şahitlerin, her biri yetişkin, ayırt etme yeteneğine sahip ve Müslüman iki erkek veya bir erkek ile iki kadından oluşmalıdır (KSK. m.12; Nasir, 1990, van Eijk, 2013, Carlisle, 2008). Bir evlilik sözleşmesi, evliliğin hukuki mahiyeti ve amacıyla çelişen ya da hukuka aykırı bir yükümlülük içeriyorsa, söz konusu yükümlülük yok sayılır; ancak evlilik sözleşmesi geçerliliğini korur (KSK. m.14; Anderson, 1955).

Resmî evlenmede taraflar Şer'îye mahkemesindeki hâkime evlenme dilekçelerini sunar (KSK. m.40/f.1). Bu dilekçeye ek olarak; muhtar tarafından düzenlenmiş, tarafların adını, yaşını, yerleşim yerini, yasal temsilcinin adını ve tarafların evlenmelerine bir engel olmadığını bildiren bir resmî belge (KSK. m.40/f.1.a); tarafların medeni durumlarını açıklayan bir nüfus kaydı (KSK. m.40/f.1.b); tarafların evlenmelerinde tıbben bir sakınca bulunmadığına dair sağlık raporu (KSK. m.40/f.1.c); ordu hizmetinde bulunan veya askerlik görevini yapmakta olan kişiler için evlenme izni mahkemeye ibraz edilir (KSK. m.40/f.1; Anderson, 1955, Carlisle, 2008, van Eijk, 2013).

Tüm evliliklerin mahkeme nezdinde tutulan sicile tescili gerekir. KSK. m.40/f.2 örf ve âdete göre yapılmış evliliklerin gerekli şartlara uyulduğu takdirde tescil edilebileceğini düzenlemektedir. İstisna olarak, bir çocuk dünyaya gelmişse veya gebelik durumu varsa, evlilik söz konusu şartlara uyulmaksızın tescil edilebilir (Carlisle, 2008, van Eijk, 2013).

Suriye KSK'sında resmî evlenmenin önemini vurgulamak için, 1949 tarihli ve 148 sayılı Ceza Kanunu'nda, mahkeme töreni dışında nikâh kıyan din adamlarının para cezası veya hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür (Carlisle, 2008).

3.2.2. Türk Medeni Kanunu'na Göre Evlenmenin Kurulması

3.2.2.1. Evlenmenin Kurucu Unsurları

Türk Medeni Kanunu'nda evlenme, bir kadın ve bir erkeğin (MK. m. 134/f.1) evlendirme memuru önünde evlenme iradelerini aynı anda ve sözlü olarak bizzat açıklamaları ile meydana gelir (MK. m.142). Evlenme töreni, evlendirme dairesinde veya evleneceklerin istemi üzerine evlendirme memurunun uygun bulacağı başka bir yerde, evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki tanığın önünde açık olarak yapılır (MK. m.141).

Evlendirme memuru, MK. m.134/f.2'ye göre belediyelerin bulunduğu yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendirdiği memur, köylerde ise muhtardır. Nüfus Hizmetleri Kanunu m.22/f.2'ye göre, İçişleri Bakanlığı, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine de, evlendirme memuru görev ve yetkisi verebilir. Evlendirme memurlarının

yetki sınırı Evlendirme Yönetmeliği m.9'da belirtilmektedir: Evlendirme Yönetmeliği hükümlerine göre, kendilerine evlendirme memurluğu yetkisi verilen görevlilerin bu yetkileri; büyükşehir belediye başkanları ile büyükşehir içindeki belediye evlendirme memurlukları için büyükşehir belediye hudutları, diğer belediye başkanları veya görevlendirecekleri memurlar için yetki alanında bulunan il, ilçe ve belde belediye hudutları, muhtarlar için o köy hudutları ile sınırlıdır. Nüfus memurlarına birden fazla köy veya kasabada ya da bütün ilçede evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verilebilir.

Yurt dışında evlenecek eşlerden ikisinin de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması şartı ile; evlendirme memurluluğu görevi, misyon şefi olan büyükelçi ve başkonsolosun yanısıra Dışişleri Bakanlığının konsolosluk işlerini yürütmek amacıyla yetki vereceği görevlilere aittir (Nüfus Hizmetleri K. m.22/f.2, Evlendirme Yön. m.10).

Evlendirme memurları, yaptıkları her evlenmeye ilişkin olarak, evlenmenin yapıldığı tarihten itibaren on gün içinde düzenlenecek evlenme bildirimini nüfus müdürlüğüne göndermekle; nüfus müdürlüğü de kendisine gönderilen evlenme bildirimini tescil etmekle yükümlüdür (Nüfus Hizmetleri K. m.23/f.1) Aynı şekilde yurt dışındaki temsilciler yapılan evlenmeler de evlenmenin yapıldığı tarihten itibaren otuz gün içinde nüfus müdürlüklerine bildirilir (Nüfus Hizmetleri K. m.23/f.1).

3.2.2.2. Evlenmenin Kurucu Unsurlarındaki Eksikliğin Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Evlenmenin kurucu unsurları bulunmadığı hallerde evlenme yok hükmündedir. Buna göre, tarafların bir araya gelmeden, ayrı zamanda veya ayrı yerde evlenme iradelerini açıklamaları halinde bir evlenme kurulmuş olmaz (Oğuzman ve Dural, 1988). Evlenmenin temsilci aracılığıyla yapılması evlenmenin yokluğuna sebebiyet verir (Kılıçoğlu, 2015, Oğuzman ve Dural, 1988, Öztan, 2004, Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, 2013).

Tarafların, evlendirme memurunun huzuru ve katılımı olmadan evlenme beyanında bulunmaları halinde de hukuken bir evlenme yoktur. Evlendirme memuru yetkisine sahip olmayan bir kimse, örneğin bir din görevlisi önünde, evlenme yönündeki iradelerin açıklanması hiçbir hüküm doğurmaz. Bu şekilde evlendiği inancına kapılan kişilere Medeni Kanun'un evlilik hükümleri uygulanmaz (Oğuzman ve Dural, 1988, Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, 2013, Öztan, 2004, Kılıçoğlu, 2015, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

Benzer şekilde, aynı cinsten kişiler evlilik birliği kurma yönündeki iradelerini usulüne uygun şekilde açıklamış olsalar bile evlenmenin varlığından söz edilemez (Feyzioğlu, 1986, Oğuzman ve Dural, 1988, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014 Kılıçoğlu, 2015, Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, 2013 Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

Mutlak butlan ve nisbi butlan hallerinde, evliliğin iptali için mahkemeden karar alınması zorunluymakla birlikte, evliliğin yokluğu hallerinde ayrıca bir dava açılmasına ve karar alınmasına ihtiyaç bulunmamaktadır (Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014, Kılıçoğlu, 2015, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). İhtiyaç olduğu takdirde açılacak bir davada yalnızca evlenmenin yokluğu tespit edilir. Herhangi bir davada hâkim evliliğin yokluğunu fark ederse bu durumu re'sen dikkate alır. Yokluğun ileri sürülmesi süreye tabi değildir (Oğuzman ve Dural, 1988, Öztan, 2004, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

Evlenmenin, bir evlenme memuru huzurunda yapılması ve bu sırada her iki tarafın da hazır bulunması dışındaki şekli şartları evlenmenin geçerliliği üzerinde etkili değildir (MK. m. 155). Örneğin, evlenme töreninin yapıldığı yer, iki tanığın bulunmaması, evlendirme memurunun evlenmenin kurulduğunu açıklamaması, evlenmenin sicile işlenmemesi evlenmenin geçerliliğine engel olmaz. Bunlar yalnızca birer düzen hükmü niteliği taşımaktadır (Köprülü ve Kaneti, 1989, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014, Öztan, 2004, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

3.2.3. Suriyelilerin Yaptıkları Evliliklerin Türkiye’de Şekil Yönünden Geçerliliği

Milletlerarası özel hukukta, evlenmenin şekline yapıldığı ülke hukukunun uygulanması prensibi (Locus Regit Actum) hâkimdir. Söz konusu prensip MÖHUK. m.13/f.2’de belirtilmektedir. Bu prensibe göre, bir ülkede geçerli sayılan şekilsiz evlenme, fiili evlenme ve dini usulde evlenme diğer ülkelerde de tanınır. Ancak bu kuralın uygulama alanı yalnızca evlenmenin şekli ile sınırlıdır. Şekil dışında, evlenme engelleri ve evlenme ehliyeti milli hukukta göre belirlenir. Örneğin, çok eşli evlilik, Türk Medeni Hukuku’nda evlenme engeli olduğundan, yapıldığı yer hukukunun şekline uygun olsa bile, ikinci evlilik Türkiye’de hükümsüz sayılır (Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011).

MÖHUK. m.13/f.1 ve Evlendirme Yönetmeliği m.11 uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ve yabancıların, Türkiye dışında yapıldığı yer hukukuna uygun şekilde evlenmeleri mümkündür. Bu evlilik Türk Medeni Hukuku’na göre geçerli bir evlilik olur (Nomer, 2013, Tekinalp, Uyanık Çavuşoğlu, 2011, Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 2014, Çelikel ve Erdem, 2012). Bu düzenleme çerçevesinde; iki Suriye vatandaşı arasında veya bir Suriyeli ve bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı arasında, Suriye’de dini şekilde yapılmış ve sonradan mahkemede tescil edilmiş bir evlilik, Türk Medeni Hukuku bakımından da geçerli kabul edilir.

Suriye vatandaşları, Türkiye’de ancak yetkili bir evlendirme memuru önünde evlenebilirler. Türkiye’de, sadece din görevlileri huzurunda yapılmış bir evlilik, tarafların her ikisi Suriye vatandaşı olsa dahi, Türk Medeni Hukuku’na göre evlendirme memurunun eksikliği nedeniyle yok hükmündedir (benzer evlilikler hakkında bkz. Nomer, 2013, Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011).

Evlendirme Yön. m.12/f.1’e göre, bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile bir yabancı ya da farklı uyruklu yabancı iki kişi Türkiye’de yetkili bir Türk evlendirme memuru önünde evlenebilirler. Eşlerden yalnızca birinin yabancı olması halinde, belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürleri evlendirmeye yetkilidir. Aynı devlet vatandaşı olan iki yabancı kendi milli kanunları yetki vermiş olduğu takdirde, o devletin Türkiye’deki temsilcilikleri önünde evlenme yapabilecekleri gibi, yetkili Türk makamları önünde de evlenebilirler. Yabancıların evlenme başvuruları evlendirme memurluğu tarafından kabul edilir ve Evlendirme Yönetmeliği’nin Türkiye vatandaşları arasındaki evlenmelerde uygulanacak usulü belirleyen hükümleri yabancılar bakımından da uygulanır (Evlendirme Yön. m.12/f.2-3).

Kural olarak başvuru sahiplerinin evlenme ehliyet belgesini uyruğu buldukları devlet makamlarından bizzat temin etmeleri gerekir. Ancak bunun mümkün olmaması halinde evlenme ehliyet belgesi evlendirme memurları tarafından Genel Müdürlük aracılığı ile de istenebilir (Evlendirme Yön. m.12/f.4). Vatansız veya mültecilerle, vatandaşlık durumu muntazam olmayan yabancıların başvuruları evlendirme memurları tarafından da kabul edilebilir. Bu statüdeki kişilerin evlenmeye engel bir durumlarının bulunup bulunmadığı, Türkiye’de nüfus kaydı tutuluyorsa Genel Müdürlükten verilecek evlenme ehliyet belgesi ile henüz nüfus kaydı tesis edilmemiş ise emniyet makamlarınca tutulan dosyalardaki bilgilere göre bu makamlarca verilecek belge ile tesbit edilir (Evlendirme Yön. m.13). Söz konusu belgenin temin edilmesi üzerine, Evlendirme Yönetmeliği’nin vatandaşlarımız arasındaki evlenmelerde uygulanacak usulü belirleyen hükümleri yabancılar bakımından da uygulanacaktır (Evlendirme Yön. m.12/f.2-3).

3.2.4. Suriyelilerin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı veya Oturma İzni Elde Etmek Amacıyla Yaptığı Görünüştaki Evliliklerin Hukuki Durumu

Bir Suriye vatandaşının, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı elde etmek amacıyla bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile evlenmesi ihtimalinde bir görünüşte evlenme söz konusu olur. Bu ihtimalde, evlenme ile tarafların izlediği amaç sürekli bir hayat ortaklığı kurmak olmayıp eşlerden birine vatandaşlık kazandırılmasıdır. Taraflar vatandaşlık kazanma amacını, görünüşteki evliliğin altında gizlemektedirler. Bu halde, uygulamada sıklıkla

karşılaşılan muvazaalı bir evlilik bulunmaktadır.

Yargıtay'a göre muvazaalı bir evlenme, taraflar kendi aralarında geçersiz olacağını kararlaştırmış olsalar bile geçerlidir (Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 11.4.1974, 1315/2185, Yargıtay Kararları Dergisi 1975, C.I, S.9, 1216). Mutlak butlan sebepleri kanunda sınırlı sayıda belirlendiği için muvazaalı evliliklere mutlak butlan yaptırımının uygulanması mümkün olmamaktadır (Feyzioğlu, 1986, Dural, Ögüz ve Gümüş, 2014, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). Evlenmenin görünüşte olduğu ispat edilebildiği takdirde, evlenme aracılığıyla vatandaşlığın kazanılması hakkının kötüye kullanıldığına dayanılarak, vatandaşlık kazanılmamış sayılır. Yani, evlenmenin kendisi geçerli, evlenme ile ulaşılmak istenen amaç, vatandaşlık hakkı veya oturma izni geçersiz sayılabilecektir (Feyzioğlu, 1986, Saymen ve Elbir, 1960, Oğuzman ve Dural, 1988, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

12.6.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı Kanunu'nun 16. maddesinin 1. fıkrasına göre bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile evlenme doğrudan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanmak için yeterli değildir. Ancak bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilirler. Başvuru sahiplerinden; a) aile birliği içinde yaşama, b) evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama, c) millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartları aranır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı Kanunu'nun 16. maddesinin son fıkrası uyarınca, evlenme ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde dahi evlenmede iyi niyetli iseler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını muhafaza edebilmeleri mümkündür.

04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 34. maddesine göre mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin yabancı eşine her defasında iki yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Kanun'un 37. maddesine göre; aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez; verilmişse iptal edilir. Aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin görünüşte olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabilir. Görünüşte evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen ikamet izinleri, bu Kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmayacaktır.

3.3 Evlenme Ehliyeti

3.3.1 Ayırt Etme Gücü

3.3.1.1. Suriye Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Suriye KSK'sında, evlenmenin geçerlilik şartlarından biri her iki tarafın da yetişkin olması ve ayırt etme yeteneğine sahip olmasıdır (KSK. m.15/f.1; van Eijk, 2013: 249). Taraflardan her ikisinin de evlenmeye yönelik icap ve kabul beyanlarının anlamını, evlenme sözleşmesinin amacını anlamış olmaları aranmaktadır (KSK. m.11/f.1; van Eijk, 2013: 249).

3.3.1.2. Türk Medeni Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Türk Medeni Kanunu'nda evlenme bakımından ayırt etme gücü, evlenmenin anlam ve amacını anlayabilecek, evlilik birliğinin kendisine yükleyeceği sorumlulukları idrak edebilecek düşünsel yeteneğe sahip olmak şeklinde tanımlanır (Köprülü ve Kaneti, 1989, Oğuzman ve Dural, 1988, Öztan, 2004, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). MK. m.125'e göre ayırt etme gücünden yoksun olan kişiler evlenemez. Evlenme sırasında

ayırt etme gücünün mevcut olmaması evlenmenin hükümsüzlüğüne sebep olur (Tekinay, 1986, Kılıçoğlu, 2015, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). Hükümsüzlüğün türü ayırt etme gücü, eksikliğinin sürekli mi geçici mi olduğuna göre değişir.

Eşlerden birinin evlenme töreni sırasında ayırt etme gücünden geçici yoksun olması hali MK. m.148'de bir nisbi butlan sebebi olarak düzenlenmiştir. Örnek olarak, evlenme sırasında taraflardan birinin sarhoşluk veya uyuşturucu maddenin etkisi nedeniyle ayırt etme gücüne geçici olarak sahip olmayışı nisbi butlan sonucunu doğurmaktadır (Oğuzman ve Dural, 1988, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014). Bu halde ayırt etme gücünü sonradan kazanan eş, nisbi butlan davası açarak evliliğin sona erdirilmesini isteyebilir (MK. m.148). Bu durumda davalı diğer eştir (Oğuzman ve Dural, 1988, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014). Bu halde nisbi butlan davası açma hakkı, ayırt etme gücünün kazanılmasından itibaren altı ay içinde kullanılmalıdır (Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). Her halde evliliğin yapılmasının üzerinden beş yıl geçmekte dava hakkı ortadan kalkar (MK. m.152).

Bir kişi, örneğin bir akıl hastalığı nedeniyle, sürekli olarak ayırt etme yeteneğinden yoksunsa, bu kişi MK. m.125'e göre evlenme ehliyetine sahip değildir. Bu durumda bu kişinin yapacağı evlilik mutlak butlan ile hükümsüzdür (Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014). Mutlak butlan davası, MK. m.146'ya göre, evlenmenin iptalinde maddi veya manevi menfaati olan herkes tarafından açılabilir. Cumhuriyet savcısı, bir evliliğin mutlak butlan ile batıl olduğunu öğrendikten sonra re'sen dava açmakla yükümlüdür (Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014). Mutlak butlan davası açma hakkı prensip itibarıyla süreyle sınırlı değildir. Her zaman dava açılabilir. MK. m.147'ye göre, ayırt etme gücünün sonradan kazanılması halinde mutlak butlan davasını yalnız ayırt etme gücünü sonradan kazanan eş açabilir.

3.3.2. Evlenme Yaşı

3.3.2.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenme Yaşı

Suriye KSK'sında bir kişinin bülüç çağına girmiş olması evlenme ehliyetine sahip olabilmek için ön koşuldur (Nasir, 1990). Bülüç çağına gelmemiş bir çocuk asla evlenemez ve evlenmesine yasal temsilcisi tarafından izin verilemez (Anderson, 1955). Evlenme yaşı ise yasa koyucu tarafından erkek için asgari on sekiz, kadın için on yedi olarak belirlenmiştir (KSK. m.16). On beş yaşını dolduran bir erkek çocuğu veya on üç yaşını dolduran bir kız çocuğu bülüç çağına girdiğini iddia ediyorsa, hâkim söz konusu iddianın samimiyetine inandığı ve yeterli fiziksel olgunluğa eriştiklerine kanaat getirdiği takdirde erkek veya kız çocuğunun evlenmelerine izin verebilir (KSK. m.18/f.1; CEDAW/C/SYR/2: par.376; Anderson, 1955, Nasir, 1990, van Eijk, 2013).

KSK. m.18/f.2'ye göre evlenme isteğinde bulunan kız çocuğunun yasal temsilcisi onun babası veya büyük babası ise, evlenme başvurusunda bulunan tarafların yasal temsilcinin de rızasını almaları gerekir. Hâkim tarafların yaşları arasında ölçsüz bir fark bulunduğunu tespit ederse veya evlenmenin gerçekleşmesinde bir fayda görmezse, evlenme izni vermektan kaçınabilir (KSK. m.19; Anderson, 1955, van Eijk, 2013, Nasir, 1990).

Suriye KSK'sına ilişkin Açıklayıcı Şerh'te; eşler arasındaki ciddi yaş farkının evlilik hayatında dengesizliklere ve ahlaki bozukluklara neden olduğundan; uygulamada da mahkemelerin bu tür fiili problemleri gerekçe göstererek evlenme başvurusunu geri çevirdiğinden söz edilmektedir. Bu nedenle, 1959 tarihli KSK'sına hakim bu hallerde evlenme başvurusuna onay vermektan kaçınabileceği açıkça hükme bağlandığı belirtilmektedir (Anderson, 1955).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Konvansiyonu'na (CEDAW) 28 Mart 2003 itibariyle katılan Suriye'nin, Konvansiyon'un 16. maddesinin 2. fıkrasına ilişkin çekincesi bulunmaktadır. Söz konusu fıkrada "Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dâhil gerekli tüm önlemler alınacaktır" ibaresi yer almaktadır. Suriye, aynı zamanda Çocuk Hakları Konvansiyonu'na da 15 Temmuz 1993'ten beri (m.14, m.20 ve m.21'e ilişkin çekincelerle birlikte) taraftır. Evlenme yaşının hem erkek hem de kadın için asgari on sekiz olarak belirlenmesi için bir yasa tasarısı olduğu, özellikle kırsal kesimde kız çocuklarının küçük yaşta evlenmelerinin engellenmesi için halkın bilinç seviyesinin yükseltilmeye çalışıldığı, Suriye Arap Cumhuriyeti tarafından Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan 2009 tarihli raporda belirtilmektedir (CRC/C/SYR/3-4).

3.3.2.2. Türk Medeni Kanununda Evlenme Yaşı

Türk Medeni Kanunu m.124/f.1 kadın ve erkek ayrımı yapmaksızın her iki cins için de olağan evlenme yaşını on yedi olarak belirlemektedir. Bu koşulu gerçekleştiremeyen bir kişi yasal temsilcisinin rızası ile dahi geçerli bir evlilik yapamaz.

MK. m.124/f.2'ye göre hâkim, yalnızca olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan küçüğün evlenmesine belirli bir kişi ile yapılacak evlenme için özel olarak izin verebilmektedir (Öztan, 2004, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014).

3.3.2.2.1. Evlenmede Yaş Sınırlamasına Uyulmamasının Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Türk Medeni Kanunu asgari evlenme yaşının altındaki küçüklerin evlenme için gereken ayırt etme gücüne sahip olmadıkları faraziyesini öngörmektedir. Asgari evlenme yaşının altındaki küçükler sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksundur. Evlenme yaşının altındaki örneğin on dört yaşındaki bir küçüğün her nasılsa yaptığı bir evlenme sürekli ayırt etme gücünden yoksunluk nedeniyle mutlak butlan ile hükümsüz olacaktır (Oğuzman ve Dural, 1988, Hatemi ve Serozan, 1993, Öztan, 2004).

3.3.2.3. Çocuk ile Kurulan Evlilik veya Fiili Birlikteliklerde Çocuğun Cinsel İstismarı

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m.6'ya göre henüz on sekiz yaşını doldurmamış herkes çocuktur. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m.3/f.1(a) hükmüne göre de çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder. Türk Medeni Kanunu m.11/f.2'ye göre on yedi yaşındaki bir kişinin evlenme ile ergin olması onun çocuk olarak nitelendirilmesine engel değildir (Tezcan, Erdem ve Önok, 2015, Horozgil, 2011, Nişancı, 2015, Soyaslan, 2010).

Olağan evlenme yaşının on yedi, olağanüstü evlenme yaşının on altı olarak belirlenmiş olması karşısında (MK. m.124), çocuğun cinsel istismarı suçunun on sekiz yaşının altındaki eşe karşı işlendiği haller söz konusu olabilir. Çocuğun cinsel istismarı ile sözü edilen a) on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlardır (TCK. m.103/f.1).

Çocuğu cinsel olarak istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmedilir (TCK.103/f.2). Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna

ilişkin hükümler uygulanır (TCK. m.103/f.5). Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunacaktır (TCK. m.103/f.6).

Eşler bakımından özellikle TCK. m.103/f.1(b) hükmü uygulama bulabilir. Bu hükme göre, on beş ve on sekiz yaş arasındaki çocuklara karşı cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar çocuğa karşı cinsel istismar suçunu oluşturur. Bu çerçevede, on sekiz yaşını bitirmemiş bir eşe yönelik zorlamaya dayalı cinsel davranışlar çocuğun cinsel istismarı suçunu meydana getirir. On sekiz yaşını bitirmemiş evli bir kimse kendisine bu nitelikte bir cinsel davranışta bulunan eşini şikâyet ettiği zaman, fail eş, çocuğun cinsel istismarına ilişkin TCK.103/f.1(b)'ye dayanılarak cezalandırılır. Suçun on beş ve on sekiz yaş arasındaki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, faile verilecek ceza yarı oranında artırılır (TCK. 103/f.4; bu konuda bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, 2015, Soyaslan, 2010, Horozgil, 2011, Memiş Kartal, 2014). Bu düzenleme sayesinde, çocuk üzerinde işlenen cinsel davranışların, failin eş olması ihtimalinde farklı kanun hükümlerine göre yargılanmasına da engel olunmaktadır (Memiş Kartal, 2014, Nişancı, 2015).

TCK. m.104/f.1'e göre, on beş ve on sekiz yaşları arasındaki bir çocukla, çocuğun rızasıyla dahi, cinsel ilişkide bulunan bir kimse de çocuğa karşı cinsel istismar suçunu işlemektedir. Ancak bu hükmün uygulama alanı mağdur yönünden ergin (reşit) olmayan çocuklarla sınırlandırılmıştır. Evlenme ile ergin olan çocuklar bu hükmün uygulama alanı dışında kalmaktadır (Tezcan, Erdem ve Önok, 2015, Soyaslan, 2010).

On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş bir çocuk ile kurulan evlilik dışı fiili birlikteliklerde, failin eşi olarak gördüğü çocuğa karşı herhangi bir cinsel davranışta bulunması, çocuğa yönelik cinsel istismar suçunu oluşturur (TCK.103/f.1,a). Cinsel davranışa çocuğun rıza göstermiş olması eşin cinsel istismar suçundan sorumluluğunu kaldırmaz. Buna ilaveten, cinsel istismarın, bu yaş grubundaki çocuklara karşı cebir veya tehditle işlenmesi hâlinde, faile verilecek ceza yarı oranında artırılır (TCK. m.103/f.4).

Çocuk ile kurulan evlilik dışı fiili birlikteliklerde, failin eşi olarak gördüğü çocukla cinsel ilişkide bulunması TCK. m.104 bakımından da suç teşkil eder. Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK. m.104/f.1). Çocuğun cinsel ilişkiye rıza göstermiş olması bir farklılık yaratmamaktadır. Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmedilir (TCK. m.104/f.2). Suçun, evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın yine on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmedilecektir (TCK. m.104/f.3).

Eşlerden biri yasal evlenme yaşının altında olduğu için mutlak butlan ile sakat evliliklerde ise, tıpkı fiili birlikteliklerde olduğu gibi, TCK. m.103 veya TCK. m.104'e göre çocuğa yönelik cinsel ilişki suçu meydana gelebilir. Bu halde çocuğun evlenme ile erginlik kazandığı ileri sürülemez. Zira mutlak butlana sebebiyet veren zaten eşlerden birinin yaş küçüklüğü nedeniyle evlenme ehliyetine sahip olmamasıdır.

3.3.3. Yasal Temsilcinin İzni

3.3.3.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Suriye KSK'sında, yasal temsilcinin rızası, kural olarak, bir küçük veya kısıtlı tarafından yapılan evliliğin geçerliliği için aranmaktadır. Ayırt etme gücüne sahip, yetişkin bireylerin evlenmeleri için yasal temsilcinin rızasına ihtiyaç yoktur (van Eijk: 134).

KSK. m.20'ye göre on yedi yaşını doldurmuş ve bülüğa ermiş bir kız çocuğunun evlenebilmesi için yasal temsilcisinin iznine ihtiyaç vardır. Yasal temsilci kendisine verilen sürede görüşünü bildirmekle yükümlüdür. Eğer yasal temsilci evlenme aleyhine bir itirazda bulunmadıysa veya yaptığı itirazlar yeterli bir değerlendirmeye dayanmıyorsa, hâkim, eşit sosyal statüde olmaları şartıyla, taraflara evlenmeleri için izin verebilir. Genellikle, baba veya büyük baba yasal temsilci olarak hareket edecektir. Bunlardan birisi mevcut veya uygun olmadığı takdirde, miras hakkı yönünden öncelik sırasına göre belirlenecek, başka bir erkek hısım, yasal temsilci olarak hareket edebilir. Ancak bu kişinin evlenme yasağı kapsamındaki hısımlardan biri olması gerekir (KSK. m.21). Evlenmek isteyen taraflardan birinin, yasal temsilci olarak hareket edecek bir kan hısımı bulunmuyorsa, bu durumda hâkim yasal temsilci olarak işleme katılır (KSK. m.24; van Eijk, 2013).

Yasal temsilcinin rızası yetişkin kadınlar bakımından dahi aranmaktadır. Yetişkin bir kadın yasal temsilcisinin rızası olmaksızın evlenmişse, evlilik kocanın sosyal statü yönünden kadına denk olması (kafa'ah), kadından daha aşağı bir sosyal statüde olmaması şartıyla geçerlidir. Aksi halde, yasal temsilci tarafından evliliğin feshi istenebilir (KSK. m.27; CEDAW/C/SYR/1, s.86).

3.3.3.2. Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Türk Medeni Hukuku'nda on yedi yaşını doldurmuş bir küçüğün veya ayırt etme gücüne sahip bir kısıtlının evlenebilmesi için yasal temsilcinin izni gerekir (MK. m.126 ve m.127). Yasal temsilci ile sözü edilen; velayet altındakiler bakımından veli, vesayet altındakiler bakımından vasidir. Velayet anne ve babaya birlikte aitse her ikisinin de rızası aranır (Köprülü ve Kaneti, 1989, Tekinay, 1986, Oğuzman ve Dural, 1988, Hatemi ve Serozan, 1993, Velidedeoğlu, 1965, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

Yasal temsilci tarafından izin verilmemesine rağmen her nasılsa yapılan evlenme nisbi butlanla sakattır (MK. m.153/I). Bu halde açılacak nisbi butlan davasında davacı yasal temsilcidir. Yasal temsilcinin nisbi butlana dayanarak dava açma hakkı MK. m.153/f.2 tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu hükme göre yasal temsilcinin izni olmaksızın evlenen kişi; a) sonradan on sekiz yaşını doldurmak suretiyle ergin olursa, b) kısıtlı olmaktan kurtulursa veya c) karı gebe kalırsa artık evlenmenin iptali davası açılmaz.

3.3.4. Bir Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı ve Bir Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı Arasındaki Evliliğin Evlenme Ehliyeti Yönünden Geçerliliğinin Belirlenmesi

Türk Medeni Hukuku'nda MÖHUK. m.13'e göre evlenme ehliyeti taraflardan her birinin evlenme sözleşmesinin yapıldığı andaki milli hukuklarına tabidir. Buna göre evlenme yaşı, evlenmek için ayırt etme gücüne sahip olunması, yasal temsilcinin izni gerekliliği şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediği taraflardan her birinin milli hukukuna göre belirlenir. Bu şartlardaki eksiklik üzerine evlenmenin geçersizliğine uygulanacak hukuki yaptırım da yine kişilerin milli hukuklarına tabidir (Akıncı ve Demir Gökyayla, 2010, Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011). Evlenme şartlarındaki eksikliğin yaptırımı taraflardan her birinin milli hukukunda farklı düzenlenmiş olabilir. Bu durumda daha ağır yaptırımın dikkate alınması uygun olur (Nomer, 2013, Akıncı ve Demir Gökyayla, 2010, Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011).

Evlenme ehliyeti, kamu düzeni müdahalesine uğrayabilecek bir alandır. Yabancı hukukun çok küçük bir yaşta evlenmeye izin vermesi kamu müdahalesine maruz kalabilir (Akıncı ve Demir Gökyayla, 2010, Şanlı, Esen ve Ataman Figanmeşe, 2014). Suriye KSK'sına göre bir kız çocuğunun on üç yaşında mahkemenin izniyle yaptığı geçerli bir evlenmede, Türk kamu düzeninin evlenme ehliyetine uygulanan Suriye KSK'sına müdahalede bulunması nedeniyle, Türk Medeni Hukuku'nun ilgili hükümleri uygulanır ve böyle bir evlilik Türk Medeni Hukuku'na göre mutlak butlan ile batıl sayılır.

3.4. Evlenme Engelleri

3.4.1. Önceki Evlilik

3.4.1.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Birden Fazla Kişiyle Evlilik

Çok eşli evliliğin kabul edildiği hukuk sistemlerinde, kadın ve erkek eşitliğinden söz edilemez. Çok eşli evlilikler, kadın ve kadının bakmakla yükümlü olduğu çocuklar üzerinde ciddi ölçüde duygusal ve finansal nitelikte olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Hukuki düzenlemeler aracılığıyla, çok eşli evliliklerin yasaklanması ve kişilerin bu tür evliliklerden vazgeçirilmesi gerekmektedir. Ne yazık ki, kimi devletler, anayasal düzenlemelerinde kadın ve erkek eşitliğini kabul etmelerine rağmen, çok eşli evliliklerin yapılmasına medeni kanunlarında veya örf ve adet hukuklarında izin vermektedirler (CEDAW General Recommendation No. 21: par.14).

Suriye çok eşliliğin kabul edildiği ülkelerden biridir. Suriye KSK m.17, bir erkeğin ikinci bir kadınla evlenmesine, yeterli bir gerekçenin bulunması ve erkeğin maddi durumunun iki kadını geçindirmeye yetecek ekonomik seviyede olması şartıyla izin vermektedir (Khadduri, 1978). Aksi halde hâkim, erkeğin ikinci eş talebini yerine getirmemektedir. Bu düzenleme Suriye KSK'sında çok eşli evliliğin sınırlı olarak kabul edildiği şeklinde yorumlanmaktadır (Khadduri, 1978, Nasir, 1990, Anderson, 1955). Suriye KSK'sının belirtilen düzenlemesinden farklı olarak, Suriyeli Dürzî azınlığın tabi olduğu kendi özel kanunlarında, birden fazla kadınla evlilik yasaklanmıştır (KSK. m.307; Berger, 1997).

Suriye KSK'sında, dini olarak yapılmış ikinci evlilik, mahkemede tescil edilmemiş diğer tüm dini evlilikler gibi geçerli olarak kurulmuş sayılır. Yalnızca eşin miras ve nafaka hakları gibi evliliğin hükümleri bakımından farklılıklar ortaya çıkar. İkinci evlenmedeki tarafların kanuna aykırı davranışları nedeniyle cezalandırılmaları mümkündür (Anderson, 1955).

Bir evlilik sözleşmesinde, eşlerden kadın tarafça, erkeğin hak ve özgürlüklerini sınırlandıran veya haklarını etkileyen bir şart ileri sürmüş ve erkek tarafından kabul edilmişse, bu şart geçerlidir. Erkeğin böyle bir şarta aynen uygun davranması mahkeme yoluyla talep edilemez; ancak erkeğin söz konusu sözleşme şartına aykırı davranışı kadın yönünden haklı bir boşanma sebebi oluşturabilir (KSK. m.14/f.3). Sözleşmede eşin ikinci kere evlenmesini yasaklayan bir kayıt varsa, erkeğin bu kayda rağmen ikinci defa evlenmesi halinde, ilk eş aralarındaki anlaşmaya dayanarak ikinci evliliğin sonlandırılmasını isteyemez. Ancak, ikinci evlenme nedeniyle haklı sebebe dayanan bir boşanma davası açabilir (Anderson, 1955).

3.4.1.2. Türk Medeni Kanunu'nda Tek Eşli Evlilik Prensibi

Türk Medeni Hukuku'nda tek eşli evlilik, İnkılap Kanunlarının öngördüğü ve Anayasa ile korunmuş bir kamu düzeni kuralı niteliği taşımaktadır. MK. m.145/b.1'e göre eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması mutlak butlan sebebidir. Bu hüküm, Türk Medeni Kanunu'nun tek eşli evliliği benimsemesinin olağan sonucu niteliğinde ve çok eşli evliliği yasaklayan bir hükümdür (Kılıçoğlu, 2015,; Dural, Ögüz ve Gümüş, 2014).

MK. m.130'a göre yeniden evlenmek isteyen kimse, önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu ispat etmek zorundadır. Birinci evliliğin sona erdiğini ispat yükü, ikinci defa evlenmek isteyen kişiye aittir. Nüfus kaydına göre evli görünen bir kimse yeniden evlenemez. Evlenme başvurusu sırasında, önceki evliliğin ölüm, boşanma veya evliliğin herhangi bir sebeple mahkeme kararı ile son bulmuş olması halinde, evlenme engeli ortadan kalkar. Ancak buna rağmen, bu durum aile kütüklerine tescil edilmedikçe yeniden evlenme yapılamaz (Evlendirme Yön. m.15/f.b).

Evlenme sözleşmesi yapıldığı sırada eşlerden biri evliyse, ikinci evlilik mutlak butlan ile sakattır. İkinci evlenmedeki eşin iyi niyetli olması bu yaptırımın uygulanmasını prensip olarak etkilemez (Köprülü ve Kaneti, 1989, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). Medeni Kanun istisnai olarak tek bir halde ikinci evlenmedeki iyi niyetli eşi korumaktadır: MK. m.147/f.3'e göre ikinci evliliğin mutlan butlan nedeniyle iptaline karar verilmenden önce birinci evlilik eşlerden birinin ölümü, evliliğin feshi, boşanma veya butlan kararı ile sona ermişse ve aynı zamanda ikinci evlenmedeki eş iyi niyetliyse artık ikinci evliliğin butlanına karar verilemez.

Türk Ceza Kanunu'nun "Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören" başlıklı 230. maddesinin 1. fıkrasına göre evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran kişi de yine birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılacaktır (TCK. m.230/f.2).

3.4.1.3. Önceki Evliliğin Türkiye'de Evlenen Suriye Vatandaşları Açısından da Evlenme Engeli Oluşturması

Türk Medeni Kanunu'nda MÖHUK. m.13'e göre farklı uyruktaki kişilerin evlenmelerinde bir engel bulunup bulunmadığı, taraflardan her birinin kendi milli hukukuna göre araştırılır. Önceki evlilik iki taraflı bir evlenme engelidir. Önceki evlilik, hem kendi hukukunda çok eşliliğin kabul edildiği örneğin bir Suriye vatandaşı erkek için hem de bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadını için aynı anda bir evlenme engeli oluşturur (Nomer, 2013, Çelikel ve Erdem, 2012, Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011, Akıncı ve Demir Gökyayla, 2010).

Suriye'de gerçekleştirilmiş olan çok eşli evlilikler ve bu evliliklerden doğan hukuki sonuçlar Türkiye'de tanınabilirken (benzer konuda bkz. Çelikel ve Erdem, 2012), Suriyelilerin Türkiye'de kendi milli hukuklarına uygun olarak yapmak istedikleri çok eşli evlilikler kamu düzeni engeli ile karşılaşır. Vatandaşlarına birden çok kişi ile evlenme imkânı veren bir milli hukuka, örneğin Suriye KSK'sına göre mümkün olan ikinci veya üçüncü evlilik, kamu düzenine aykırılık sebebiyle, Türk yetkili memurları önünde yapılamayacaktır (Çelikel ve Erdem, 2012, Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011).

Aile ikamet izni başlıklı m.34'e göre, mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin yabancı eşine her defasında iki yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir (m.34/f.1,a). Vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilebilir. Ancak, ikamet izni verilmeyen eşlerden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilmesi mümkündür (m.34/f.2).

3.4.2. Hısımlık

3.4.2.1. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Hısımlık

Suriye KSK. m.33'e göre bir kimse, hangi dereceden olursa olsun kendi altsoy veya üst soy kan hısımları ile evlenemez. Aynı zamanda hiç kimse, yine hangi dereceden olduğu fark etmeksizin, kendi üstsoy hısımlarının birinci derece altsoy kan hısımları ile evlenemez. Dolayısıyla, kimse kardeşi, amcası, teyzesi veya büyük amcası, büyük halası ile evlenemeyecektir (Nasir, 1990).

Kayın hısımları yönünden dört kategori bulunmaktadır: Derece sınırı olmaksızın üstsoy ve altsoy kan hısımlarının karıları veya onlarla cinsel ilişkide bulunmuş kadınlar (1); karının veya cinsel ilişkide bulunulan herhangi bir kadının altsoy ve üstsoy kan hısımları (2); cinsel ilişki ile "tamamlanmış" evlilikler bakımından, derece sınırı olmaksızın, karının altsoy kan hısımları (3); Evlilikte henüz cinsel ilişki meydana gelmiş değilse, koca karısının altsoy kan hısımlarıyla (örneğin üvey kızıyla) (4) evlenmesi uygun görülmektedir (Nasir, 1990).

Suriye KSK'sında aynı zamanda bir kadının bebeliğinde en az beş kere süt emzirdiği kişiler bakımından da kan hısımlığının meydana geleceği kabul edilmektedir. Kan hısımları açısından söz konusu olan evlenme yasakları, evlatlık sayılan bu kişiler bakımından da geçerlidir (KSK. m.26; KSK. m.35/f.2; Nasir, 1990). Suriye'de yaşayan Dürzî azınlığa özel olarak uygulanan kişisel statü düzenlemesinde böyle bir evlenme engeli bulunmamaktadır (KSK. m.307/f.c).

3.4.2.2. Türk Medeni Hukuku'nda Hısımlık

Türk Medeni Kanunu da belirli yakınlıktaki hısımlar arasında evlenmeyi yasaklamaktadır. MK. m.145/b.4'e göre, kanun tarafından evlenmeleri yasaklanmış aşağıda belirtilen hısımlar arasında yapılan evlenme mutlak butlan nedeniyle hükümsüzdür:

MK. m.129/b.1'e göre üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında evlenme yasaktır. Altsoy ve üstsoy hısımlar arasındaki kesin evlenme engeli derece yönünden sınırsızdır. Yansoy kan hısımlığında ise evlenme yasağı üçüncü derece ile sınırlandırılmıştır. Buna göre birer yansoy kan hısımları olan kardeşler arasında evlenme kesin olarak yasaktır. Anne veya babadan yalnızca birinin ortak olması (yarım kan) kardeş sayılmak için ve evlenme engelini oluşması için yeterlidir (Kılıçoğlu, 2015, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014). Yansoy kan hısımlarından hâlâ, amca, teyze ve dayı ile yeğenler arasında da evlenme yasaklanmıştır. Amca, dayı, hala veya teyzenin yarım kan olması halinde de evlenme yasağının mevcut olduğu kabul edilir (Hatemi ve Serozan, 1993, Fezyioğlu, 1986, Öztan, 2004, Oğuzman ve Dural, 1988, Velidedeoğlu, 1965, Saymen ve Elbir, 1960, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014).

Eşlerden biri ile diğerinin altsoy ve üstsoy kan hısımları arasında herhangi bir derece sınırlaması olmaksızın evlenme yasağı söz konusudur (MK. m.129/b.2). Buna göre, bir eş sona eren evliliğindeki kayınvalidesi, kayınpederi veya onların anne ve babaları ile evlenemez. (Oğuzman ve Dural, 1988). Bu şekilde kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoy veya altsoy arasında evlenme engeli ortadan kalkmaz (MK. m. 18/f.2; MK. m. 129/b.2).

MK. m.129/b.3'e göre evlat edinen ile evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoy ve eşi arasında evlenme yasaktır. Buna göre, a) evlatlık ile evlat edinen, b) bunlardan biri ile diğerinin eşi ve c) bunlardan biri ile diğerinin altsoy arasında evlenme engeli bulunmaktadır (Kılıçoğlu, 2015, Dural, Öğüz ve Gümüş, 2014). Evlatlık ilişkisinin mahkeme kararıyla iptal edilmesi halinde bile, evlatlık ile evlat edinen veya bunlardan biri ile diğerinin altsoy veya eşi arasında evlenme yasağı mevcut olmaya devam edecektir (Kılıçoğlu, 2015).

3.4.2.3. Suriyeli ve Türk Eşlerden Birinin Hukukundaki Hısımlık Engelinin Evliliğin Geçerliliğine Etkisi

Türk Medeni Kanunu'nda MÖHUK. m.13'e göre farklı uyruktaki kişilerin evlenmelerinde bir engel bulunup bulunmadığı, taraflardan her birinin kendi milli hukukuna göre araştırılır (Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011). Eşlerden yalnız birinin milli hukukunda hükümsüzlük sebebi olarak düzenlenmiş olsa da kan ve kayın hısımlıkları evliliği eşlerden her ikisi bakımından da hükümsüz kılar (Nomer, 2013, Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011). Bu nedenle, örneğin Suriye KSK'sında bir evlenme engeli olarak mevcut olan dördüncü derecedeki yansoy kan hısımlığı, yani büyük amca, büyük hala ile evlilik, Türk Medeni Kanunu bakımından da etkili olur ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile Suriye vatandaşı arasındaki evliliğin hükümsüzlüğüne sebebiyet verir.

Aynı şekilde, evlatlık ilişkisi bakımından taraflardan birinin milli hukuku evlenme engeli öngörüyorsa, evlilik yapılamaz (Nomer, 2013). Suriye KSK'sında yer almamakla birlikte, Türk Medeni Kanunu'nda mevcut olan

evlatlık ilişkisinden doğan evlenme engelleri, iki taraflı etkisiyle, Suriyeli ve Türk çift arasındaki evlenmenin hükümsüzlüğüne sebep olur.

3.4.3. Akıl Hastalığı

3.4.3.1 Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

Suriye KSK'sına göre, akıl hastası veya akıl zayıflığı olan bir kimsenin evlenmesine, evliliğin hastanın iyileşmesine fayda sağlayacağı bir grup psikiyatrist tarafından tespit edildiği takdirde, hâkim tarafından izin verilebilmektedir (KSK. m.15/f.2; van Eijk, 2013, Nasir, 1990).

3.4.3.2. Türk Medeni Hukukunda Evlenmenin Geçerliliğine Etkisi

MK. m.133'e göre akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler. Akıl hastalığının evlenmeye engel bir hastalık olmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilirse, evlenme engeli ortadan kalkar (Dural, Ögüz ve Gümüş, 2014, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014). Yalnızca evlilik birliğine zarar verecek nitelikte, iyileşmesi imkânsız ve kalıtım yoluyla gelecek nesillere aktarılması tehlikesi olan akıl hastalıkları evlenme engeli oluşturur (Köprülü ve Kaneti, 1989, Tekinay, 1986, Feyzioğlu, 1986, Akıntürk ve Ateş Kahraman, 2014, Öztan, 2004, Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, 2013).

Evliliğe engel bir akıl hastalığı olan kişinin evliliği MK. m.145/b.3'e göre mutlak butlan ile batıldır. Akıl hastalığı iyileştiyse, mutlak butlan davasını yalnız ayırt etme gücünü sonradan kazanan veya akıl hastalığı iyileşen eş açabilir.

3.4.3.3. Bir Suriyeli İle Evlenmeye Engel Akıl Hastalığı Olan Bir Türk Arasında Yapılan Evlenmenin Geçerliliği

MÖHUK. m.13'e göre eşlerin evlenmelerinde bir engel bulunup bulunmadığı taraflardan her birinin evlenme sözleşmesinin yapıldığı andaki milli hukuklarına göre belirlenir. Akıl hastalığı iki taraflı bir evlenme engelidir (Çelikel ve Erdem, 2012). Eşlerden birinin milli hukukunda akıl hastalığının evlenme engeli olarak düzenlenmiş olması, evliliğin hükümsüzlüğüne sebep olur. Evlenmeye engel nitelikte akıl hastalığı olan bir Türk vatandaşının bir Suriyeli ile yapacağı evlilik mutlak butlan ile batıl sayılır.

3.4.4. Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Din ve Sosyal Sınıf Farkının Evlenme Engeli Sayılması

3.4.4.1 Din Farkı

KSK. m.48/f.2'ye göre Müslüman bir erkek Müslüman olmayan bir kadın ile evlenebilirken, Müslüman bir kadının Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi yasaklanmıştır. Böyle bir evlilik KSK. m.48/f.2 uyarınca hükümsüzdür (van Eijk, 2013).

Müslüman olmayan bir erkeğin Müslüman bir kadın ile evlenmesi, ancak erkek tarafın İslam dinini kabul etmesi şartıyla mümkündür. Müslüman bir erkekle evlenen Hristiyan veya Musevi bir kadının, dinini değiştirmesi zorunluluğu yoktur. Ancak bu evlilikten doğan çocuklar kendiliğinden Müslüman olur ve kendi dinini muhafaza eden kadın KSK. m.264'e göre Müslüman eşine mirasçı olamaz (van Eijk, 2013).

3.4.4.2 Sosyal Sınıf Farkı

Suriye KSK, eşler arasında sosyal statü yönünden eşitlik bulunmasını, kadın taraf lehine de olsa, aramaktadır. Erkek eşin sosyal statü yönünden uygunluğu konusu (kafâ'a) Kanun'un 26 ve 32. maddeleri arasında özel olarak incelenmektedir.

KSK. m.26'ya göre bir evlenme eşlerden erkek tarafın kadın ile eşit sosyal statüye sahip olması şartıyla geçerlidir. Yasal temsilci, temsil ettiği kadın kendi sosyal statüsünün aşağısında bir erkek ile kendi onayını almaksızın evlendiyse, evliliğin feshi için dava açabilir (KSK. m. 27; Nasir, 1990). Evlenen kadın bir yetişkin olsa bile sosyal statülerin denkliği yönünden yasal temsilcinin rızası aranır ve rızası alınmayan yasal temsilci sonradan dava açma yetkisine sahiptir. Ancak kadın gebe ise veya evlilik sırasında kadının sosyal seviyesinde bir düşme meydana geldiyse, hem kadın hem de yasal temsilci evliliğin feshi için dava açma yetkisini kaybeder (KSK. m. 30-31). Evliliğin kurulmasından sonra, kocanın kendi sosyal statüsü hakkında kadını aldattığı ortaya çıkarsa, hem kadın eş hem de yasal temsilci evliliğin feshi için dava açabilir (KSK. m. 32).

Sosyal statülerin denkliği şartı kadına ve yasal temsilciye tanınmış bir ayrıcalık olarak görülür. Bir erkeğin kendi statüsünün altında bir kadınla evlenmesi herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. KSK. m.28'e göre statüler arasında eşitlik olup olmadığı ülkedeki yerleşik anlayışa göre belirlenecektir (KSK. m. 29; van Eijk, 2013, Nasir, 1990).

3.4.4.3 Din ve Sosyal Sınıf Ayrımı Öngören Suriye Kişisel Statü Kanunu'nun Türk Kamu Düzenine Aykırılığı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 10 din farklılığının ayrımcılık yaratmayacağını açıkça hüküm altına almıştır. Yetkili yabancı hukuk, kişilerin din, ırk veya sosyal sınıf farkı nedeniyle evlenemeyeceğini emretse bile, böyle bir evlenme engeli Türk Medeni Kanunu'nda dikkate alınmaz. Böyle bir durumda kamu düzeninin etkisi milli hukukun anılan hükmünün nazara alınmaması sonucunu doğurur ve hâkimin hukuku uygulanır. (Tekinalp ve Uyanık Çavuşoğlu, 2011, Akıncı ve Demir Gökyayla, 2010, Nomer, 2013). Dolayısıyla, Suriye KSK'sında din veya sosyal sınıf farklılığına dayanan evlenme engelleri, Türk hukukunda böyle bir ayrımcılığın kamu düzenince yasaklanması nedeniyle uygulanamayacaktır.

4.Bölüm

ÇOK EŞLİ EVLİLİK VE
ERKEN YAŞTA EVLİLİK HAKKINDA
SOSYOLOJİK ARKA PLAN

Çok Eşli Evlilikler

Erken Yaşta Evlilik

4.1 Çok Eşli Evlilikler

Bu bölümde öncelikli olarak çok eşlilik olgusunun altında yatan nedenler ele alınacak, daha sonra çok eşliliğin bireyler üzerindeki etkisine değinilecektir. Çok eşli evliliklerin sosyolojik arka planının ortaya konulması Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasındaki bu tür evlilik ilişkilerinin anlaşılmasında yol gösterici olacaktır.

Çok eşliliğin çeşitli tipleri mevcut olup; poligami, Yunanca kökenli çok sayıda evlilik yapma anlamında bir sözcüktür (Online Etymology Dictionary, 2016). Bir diğer çok eşli evlilik biçimi olan poligini ise bir erkeğin iki veya daha fazla kadınla evlendiği, dünya çapında en yaygın görülen çok eşli evlilik tipidir. Bu çalışmanın konusu da çok eşliliğin bu biçimiyle ilgilidir.

“Göç ve Güney Çin’de İkinci Eş” makalesinde Lang ve Smart, çok eşliliği “uzun süreli birden fazla birlikteliğin varlığı, bu birlikteliklerden doğan çocukların ve her iki hanenin desteklenmesine dayanan bir ilişki türü” olarak tanımlamaktadır (Lang ve smart, 2002; 559-560). Çok eşli evliliğin meşru olduğu toplumlarda bu tür ilişkiler kabul edilmekte ve eşler birbirini bilmektedir. Öte yandan çok eşli evliliğin yasal olmadığı ülkelere veya ikinci eşin ilk eş tarafından bilinmediği durumlara da rastlanmaktadır. Lang ve Smart yaptıkları çalışmada, Güney Çin’e göç eden ikinci eşler için erkeklerin ayrı bir hane açtığını ve bu durumun ilk eş tarafından bilinmediğini tespit etmişlerdir. Bu nedenle çok eşlilik tanımında, birden fazla birlikteliğin yasal bir statüsünün olması veya ikinci eşin ilk eş tarafından kabul edilmesi gerekli değildir (Lang ve Smart, 2002).

Çok eşliliğin dünya çapında yaygınlığı hakkında kesin veri bulunmamakla birlikte; Murdock’un Etnografik Atlasına kayıtlı 1170 topluluğun 850’sinde bu evlilik tipi mevcut bir uygulamadır (Hartung, 1982). Bu toplulukların poligamik olarak listeye alınmasının nedeni çok eşliliğe izin verilmesi veya tercih edilmesidir. Aslında bu 850 toplulukta daha yaygın olan evlilik biçimi monogami; yani tek eşliktir (Zeitzen, 2008). Çok eşlilik Ortadoğu, Afrika, Güney Asya’da sık görülmekle birlikte, Amerika’da Mormonlar, Kanada’da yerli gruplar, Avrupa’daki göçmen topluluklar ve Avustralya aborjinlerinde de bulunmaktadır (Zeitzen, 2008; Bao, 2008).

Dünyada çok eşliliğin en sık görüldüğü bölge Afrika’dır (Zeitzen, 2008). Sahra altı bölgedeki 13 ülkede çok eşlilik yaygınlığı, BM verilerine göre erkek nüfusta %17-30 arasında değişmektedir. Arap ülkelerindeki Müslüman erkek nüfusta çok eşlilik %2-12 oranında görülmektedir (Chamie, 1986).

Literatürde çok eşliliğin gerekçeleri ekonomik, sosyo-kültürel, demografik ve politik sebepler üzerinden tartışılmaktadır. Ekonomi odaklı çalışmalar arasında öne çıkanlardan birisi, Grossbard’ın çalışmasıdır. Grossbard, kadının ev eksenli çalışması durumunda çok eşlilik eğiliminin artabileceğine öte yandan kadının ev dışı ekonomik faaliyet içinde bulunmasının bu eğilimi zayıflatacağına işaret etmiştir. Buna ek olarak, erkekler arasında eşitsizliğin olduğu toplumlarda kadının, halihazırda evli olan varlıklı bir erkekle evlenmeyi tercih edebileceğine bu nedenle o toplumda çok eşliliğin görülebileceğine değinmiştir. Ayrıca daha varlıklı erkelerin çok eşli evlilik yapma eğiliminin daha güçlü olduğundan söz etmiştir (Grossbard, 1976).

Çok eşliliği ekonomik perspektiften ele alan diğer bir çalışmada Osmond, çok eşli evlilik ile kadının hane gelirene olan katkısı arasında önemli bir ilişki bulmamıştır. Öte yandan evlilik yapısı ile ekonomik faaliyetin türü arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Ekonominin basit tarım ve hayvancılığa dayandığı toplumlarda çok eşlilik ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak; soya bağlı aristokrasiye dayalı topluluklar, siyasi entegrasyonun minimum olduğu yerler, göç etmiş veya yerinden edilmiş topluluklar; 100 ile 1000 arasındaki nüfusu olan yerler ile bir zanaat veya uzmanlık gerektiren ekonomik faaliyetlerin yokluğunun çok eşlilik ile

pozitif bir ilişkisi olduğu ortaya koyulmuştur (Osmond, 1965).

Lee'ye göre kadının ekonomik aktivitesi ile çok eşliliğin varlığı arasındaki ilişki toplumdaki ekonomik faaliyetlerin tipine göre farklılık göstermektedir. Çok eşli evlilikler tarlayı sabanla sürmeyen kültürler ile ve yoğun tarımsal aktiviteye sahip olmayan, bahçecilik işleri ile uğraşan toplumlarda daha yaygındır. Diğer yandan modernleşme ile birlikte bu tür tarımsal faaliyetlerden sorumluluğun kadından erkeğe geçmesi ile birlikte çok eşli evliliklerde ekonominin fonksiyonu azalmıştır (Lee, 1979).

Çok eşliliğin ortaya çıkması, toplumda erkekler arasında servete dayalı tabakalaşma olması ve erkeğin birden fazla kadına / haneye bakacak ekonomik güce sahip olmasıyla da ilişkilendirilmektedir. Örneğin bu tür çok eşli evliliklerde sahip olduğu ekonomik güçle, erkek her bir kadına yeni bir ev açar. (Ember, Ember ve Low 2007).

Çok eşli evlilikleri Arap ülkelerinde olduğu gibi azınlıkta olan varlıklı erkeklerin bulunduğu topluluklarla ilişkilendiren tezlerin aksine dünyanın en yoksul bölgelerinden biri olan Sahra Altı Afrika'da çok eşli evlilikler oldukça yaygındır. Örneğin Kamerun'da erkeklerin %50'sinden fazlasının birden fazla eşi vardır. Tek eşli ve çok eşli ülkeleri karşılaştırıldığında çok eşli evliliklerin yaygın olduğu ülkelerde kadınların tek eşli ülkelere kıyasla beş sene daha erken evlendiği ve iki daha fazla çocuğa sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu toplumlarda kadın ve erkek arasındaki yaş farkı ortalama altı yıldır; diğer yandan tek eşli toplumlarda bu fark üç yıldır. Çok eşli topluluklarda kadın için 'başlık parası' da yüksektir. Yatırım ve kapital çıktı oranları tek eşli ülkelerde çok eşli olanların iki katıdır. Tertilt kurduğu modelde çok eşli ülkelerde sadece tek eşli evliliklere izin verilmesi durumunda doğurganlığın %40 azalacağını, tasarrufların %70 ve kişi başı output'un %170 oranında artacağını sonucuna varmıştır (Tertilt, 2005).

Çok eşliliğin gerekçelerini ekonomiye dayandıran çalışmaların yanı sıra toplumsal yapı üzerinden yorumlayan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Goody, çok eşlilik konusunu özellikle kültürel pratiklerle ilişkilendirmektedir ve bu çerçevede Avrupa ve Asya'da çok eşli evlilik ile daha çok mirasın devamını sağlamak ve boşanmadan kısır olan eşin yerine başkasını bulmak hedeflenirken Afrika'da ekonomik ilişkileri çok eşlilik için daha uygun bir açıklama olarak görmüştür (Goody, 1973). Tarıma dayalı istihdama kadının katılım oranının daha yüksek olduğu Doğu Afrika'da çok eşlilik Batı Afrika'ya kıyasla daha az yaygındır. Goody bu noktada kadının ekonomik katılımından ziyade kadının doğurduğu erkek çocukların katılımının daha büyük bir paya sahip olduğunu tespit etmiştir.

Çok eşliliğin nedenlerini sosyo-kültürel açıdan inceleyen çalışmalar arasında White ve Burton'ın "Çok eşliliğin Nedenleri: Ekoloji, Ekonomi, Akrabalık ve Savaş" makalesi yer almaktadır. Buna göre, çok eşlilik daha homojen topluluklar, kadınların esir alındığı savaşlar, yeni topraklara doğru genişleme durumu ile erkek odaklı akraba olan çıkar gruplarında daha fazla varlık göstermektedir (White ve Burton, 1988).

Demografik bakış açısıyla; erkek ve kadın cinsiyet oranlarının değişmesi çok eşliliğin yaygınlığını etkilemektedir. Ember, kültürler arası karşılaştırma yaptığı çalışmasında savaş nedeniyle erkek ölüm oranının yüksek olduğu toplumlarda kadın lehine cinsiyet oranlarında dengesizlik olduğu ve bu nedenle çok eşliliğin görülme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Ember, 1974). Erkeklerin savaşlar veya tehlikeli işlerde çalışma sonucunda sayısının azalmasının yanı sıra çocuk ölüm hızlarının yüksek olması çok eşliliğe yakınlık yaratmaktadır (White ve Burton, 1988).

Sosyobiologlar çok eşliliği erkeğin üreme isteği ile ilişkilendirmektedir. Erkekler sahip oldukları çocuk sayısını arttırmak için çok eşliliği tercih ederler. Böylece varlıklarını bir sonraki kuşaklara bırakabilirler (Alexander ve ark. 1979; Alvard 1986; Chagnon 1979).

Bazı toplumlarda çok eşlilik bir erkek için maddi zenginlik ve gücü temsil eden toplumsal bir statü sembolüdür. Çok sayıda eşe sahip olmak üreme imkânlarını arttırmaktadır. Buna bağlı olarak çok çocuk özellikle de erkek çocuğa sahip olmak, işgücünü artırmakta ve toplumda güç sağlamaktadır (Slonim-Nevo ve ark. 2008). Aileye eklenen yeni çocuklar, ebeveynler için özellikle yaşlılık döneminde bir güvenlik ve destek faktörü olarak görülmektedir (Klomegah, 1997). Doğurganlığın zayıflığı, erkek çocuk doğuramamak, kadının fiziksel ve ruhsal hastalıkları tekrar evlenme nedeni olabilmektedir (Slonim-Nevo ve ark., 2008).

Literatür çok eşliliğin gerekçelerinin yanısıra çok eşlilik pratiklerini de incelemiştir. Örneğin Slonim-Nevo, çok eşliliğin yaygın görüldüğü toplumlarda ilk evlilik kararının ebeveynler veya onların adına karar alan kişiler tarafından alındığını belirtmektedir. İkinci ve sonraki evliliklerde erkeğin tercihi temel rol oynamaktadır. Çok eşli evlilik yapısında ilk ve sonraki eşler aynı evde veya aynı binada başka dairelerde bazen de her eş ve çocuğu farklı binalardaki evlerde yaşayabilmektedir (Slonim-Nevo ve ark., 2008).

Ürdün, Filistin ve Suriye’de yapılan farklı araştırmalarda kadınların çok eşli evlilik uygulamasını büyük oranda onaylamadıkları da görülmektedir. Çok eşliliğin kabul edilmesinin gerekçeleri ise ilk eşler için kültürel zorunluluklar, kısırlık, erkek çocuk doğuramama, tıbbi hastalıklar; ikinci eşler için yine kültürel zorunluluklar, kocasıyla evlilik dışı ilişki olarak saptanmaktadır. (Özkan, 2006). Çok eşli evlilik yapanların ekonomik durumundan memnuniyeti, tek eşlilere göre belirgin olarak az bulunmuştur. Çocukları koruma güdüsü de kadınların çok eşliliği kabul etmesinde önemli bir motivasyon kaynağıdır (Al-Krenawi, 2013).

Çok eşli evliliklerde bireyler arasındaki güç ilişkilerine bakıldığında; birçok toplumda birinci eşin (kadın) kocası üzerinde etkisinin güçlü olduğu, bu kişinin ayrıcalıklı ve diğer eşler üzerinde otorite konumunda olduğu görülmektedir. Bunun tersi, yani ikinci eşin daha etkin olduğu durumlar da söz konusudur. Aynı evde oturulduğunda yaşanan kalabalık ortam beraberinde bir takım sorunları da getirmektedir. Bazı durumlarda tercih temelinde yapılan evlilik ikinci eşe ekonomik kaynakların kullanımı, eşin ilgi ve desteği açısından daha avantajlı bir konum sunmakta, bunun sonucu olarak ilk ve sonraki eşler arasında rekabet, kıskançlık yaşanmaktadır (Al Krenawi ve ark. 2001a).

Çok eşli evliliklerde çocuk sayısının tek eşli evliliklere kıyasla daha fazla olup olmadığı incelendiğinde Al-Krenawi ile Daoud çok eşli evliliklerde ortalama çocuk sayısının daha fazla olduğunu belirtirken (Al-Krenawi 2013, Daoud ve ark. 2014), Strassman çok eşli evliliklerde çocukların hayatta kalma olasılığının azaldığını ileri sürmektedir (Strassman, 1997). Çok eşliliği ortaya çıkaran nedenler arasında çok sayıda çocuğa sahip olma isteği bulunmaktadır. Bu nedenle çok eşli ailelerin çok sayıda çocuğa sahip olması, doğum kontrol yöntemlerini daha az uyguluyor olmaları şaşırtıcı değildir.

Çok eşli evliliklerin etkilerine dair yapılan çalışmaların çoğunda çok eşli evlilik ve kadın istismarı kavramları bir arada ele alınmaktadır. Araştırmalar çok eşli evliliğe geçişin kadınlar tarafından duygusal istismar olarak algılandığını göstermektedir. Erkeğin eşlere eşit davranmaması, eşlere ayrılan zaman, maddi olanaklar, ilginin eşit dağıtılmaması, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmak, diğer eşin gördüğü şiddete tanık olmak ve hatta kadınların birbirine şiddet uygulaması istismar çeşitleri olarak belirtilmektedir.

İsrail, Ürdün, Suriye ve Filistin’de yapılan farklı araştırmalarda, çok eşli evliliklerdeki kadınların psikolojik rahatsızlıklar açısından daha fazla sorun yaşadığı, kişiler arası ilişkilerde duyarlılıklarının daha fazla, benlik saygısı, evlilik ve yaşam memnuniyetinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Al- Krenawi 2013).

Elbedour, çok eşli evliliklerin çocukların davranışsal, duygusal ve akademik hayatlarında üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında bu tür ailelerde yaşayan çocukların daha çok aile içi şiddete maruz kaldığına işaret

etmektedir. Aile içinde yaşanan sorunların çocuk gelişimi üzerinde de olumsuz etkileri olduğuna değinmektedir. Bu gelişimsel sorunlar arasında okul başarısında düşme, sosyal becerilerde yetersizlik, güvenlik algısında bozulma, sinirlilik hali gibi davranışsal problemler yer almaktadır (Elbedour ve ark. 2002).

Sonuç olarak, çok eşli evlilik batılı ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede yasaktır. Ancak Ortadoğu, Afrika ve Asya'daki bazı toplumlarda yasalarla kesin yasaklar konulmamasının yanı sıra toplumsal olarak kabul gören hatta desteklenen bir uygulamadır. Çok eşliliğin arka planında ekonomik, sosyal, kültürel ve dini birçok olgu vardır. Bu nedenle çok eşli evliliklerle mücadeleye ilişkin sosyal politika uygulamalarının çok eşli evlilik meselesinin farklı boyutlarını göz önünde bulundurarak bütüncül bir yaklaşım sergilemesi önem arz etmektedir.

4.2 Erken Yaşta Evlilik

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) çocuk yaşta evliliği “eşlerden birinin 18 yaşın altında olması hali” olarak tanımlamaktadır (UNFPA, 2012). Dünya çapında birçok ülke insan hakları alanında uluslararası mevzuata uyum sağlamak üzere adımlar atsa da, geleneklerin toplumdaki yerleşik yapısı erken yaşta evlilik olgusunun ortadan kaldırılmasının önünde engel olmaya devam etmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde, özellikle Afrika, Hindistan ve Güney Asya'da yasal ilerlemelere rağmen çocuk yaşta evliliklerin devam ettiği bilinmektedir (UNICEF, 2001).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 16(2) sayılı maddesinin ihlali olarak da değerlendirilebilecek olan çocuk yaşta evlilik konusuna CEDAW değinmiş ve 16 nolu maddesinde çocukların evliliğinin herhangi bir yasal karşılığı olmadığını ilan etmiştir (CEDAW).

Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC) de çeşitli başlıklarda çocuk haklarını ortaya koyan ve imzacı ülkelere çocuklara yönelik erken yaşta evlilik, kadın sünneti ve buna benzer ayrımcı uygulamalarla mücadele etme yükümlüğü veren öncü uluslararası yasal dokümanlar arasındadır.

Bahsi geçen bu uluslararası sözleşmelere aykırı olacak herhangi bir uygulamanın insan hakları ihlali olduğunu bir kez daha vurgulayan UNFPA, dünya genelinde çocuk yaşta evliliklere rastlanma oranlarının ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterdiğini vurgulamakta ve 41 ülkede 20-24 yaş aralığındaki kadınların yaklaşık %30'unun çocuk yaşta evlilik yapmış olduğunu gözler önüne sermektedir. Dünya genelinde çocuk yaşta evlilik oranının en yüksek olduğu ülkelerden Nijerya'da bu oranın %75 olduğu görülmektedir (UNFPA, 2012). Ülkeler ve bölgeler arasında çocuk yaşta evlilik olgusuna ilişkin farklılıklar bulunmaktadır. Bu tür evliliklere en sık rastlanan bölgeler Güney Asya (%46), Batı ve Orta Afrika (%41) olurken, Doğu Avrupa ve Orta Asya (%11), Arap Ülkeleri ve Doğu Asya (%15) ve Pasifik bölgelerinde (%18) çocuk evlilik oranlarının daha düşük olduğu bilinmektedir (UNFPA, 2012).

Çocuk yaşta evliliklere neden olan çeşitli faktörler incelendiğinde; kırsal-kent ayrımı, eğitim seviyesi ve hanehalkı refah düzeyinin erken yaşta evliliklerin gerçekleşme sıklığında belirleyici rol oynadığı görülmektedir.

Kırsal alanda yaşayan, düşük eğitim seviyesine sahip ve düşük refah seviyesindeki hanelerde çocuk yaşta evlilik vakaları daha yaygındır (UNFPA, 2012; ICRW, 2007). Bazı durumlarda erken yaşta evliliklerin yoksulluk kısıracındaki ailelerin tek hayatta kalma yöntemi olarak yeniden üretildiğini de söylemek mümkündür. Başlık parası olarak da tarif edilebilecek çeşitli uygulamalar ile kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi ile ailelerinin toprak, para, mal veya hayvan sahibi olmaları söz konusudur. Öte yandan çatışma ve savaş durumlarında da bir hayatta kalma stratejisi olarak çocuk evliliklerin arttığı gözlemlenmektedir (UNICEF, 2001).

Kız çocukların eğitim düzeyinin artması da çocuk yaşta evlilik olgusu üzerinde en büyük negatif etkiye sahip olan alan olarak tartışılmaktadır. Buna ek olarak çiftler arasındaki yaş farkının da erken yaşta evlilikleri açıklamada yardımcı olabilecek faktörler arasında değerlendirildiği görülmektedir. Özellikle çocuk yaştaki kızlar ile evlenen erkeklerin, yetişkin kadınlarla evlilik yapan erkeklerden yaşça daha büyük olması söz konusudur. Yaş farkı ile yakın ilişkili bir diğer alanın da çok eşlilik olduğu ve erkeğin her yeni evlilikte eşleri ile arasındaki yaş farkının arttığı, bunun da çocuk yaşta evlilik kavramı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (ICRW, 2007).

Lee-Rife ve arkadaşlarının (2012) düşük gelirli ülkelerde çocuk yaşta evliliklerle mücadelede kullanılan yöntemleri ve etkisini incelediği çalışması da çocuk evlilikleri üzerinde etkili olan faktörleri irdelemesi açısından önemlidir. Çalışma 23 ülkede 1973 ve 2009 yılları arasında uygulanan çocuk evliliklerle mücadele programlarını mercek altına almakta ve kız çocuklarını güçlendirmenin ve yasal düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulamanın önemine değinmektedir. Dünya çapında yaygınlaşan yasal düzenlemelerin önemli olduğunu; ancak asıl önemli konunun bu yasaların uygulanması olduğunu vurgulayan çalışma, kız çocukları güçlendikçe ve çocuk evliliklerle mücadele konusunda bireyler ve toplumlar teşvik edildikçe başarı oranının artacağı sonucuna varmaktadır (Lee-Rife ve ark., 2012).

Çocuk yaşta evlilik olgusunu cinsel istismar merkezli değerlendiren yaklaşımlar da mevcuttur. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da çocuk yaşta evliliği farklı bir açıdan ele alan bir çalışma seks işçiliği ve çocuk yaşta evlilik olgularını karşılaştırarak aradaki benzerlikleri irdelemektedir. Çeşitli toplumlarda uygulanan başlık parasını para karşılığı cinsel ilişki ile benzeştiren çalışma, İran ve Mısır gibi ülkelerde uygulanmış olan kısa dönemlik evlilik anlaşmalarının da her iki durumda uygulanabildiğini vurgulamaktadır. Öte yandan, özellikle çatışma içindeki toplumlarda çocuk evliliğinin seks işçiliği ve kölelik arasında gidip gelen bir uygulama olduğuna da dikkat çekilmektedir (Susanne Louis B. Mikhail, 2002).

Çocuk evliliği olgusunu cinsel istismar ve zorla cinsel ilişki kavramları ekseninde analiz eden bir diğer çalışmada erken yaşta evliliklerin evlilik içi tecavüz ve cinsel şiddet olaylarını toplumsal açıdan meşrulaştırmaya katkı sunduğu ifade edilmektedir. Çalışma ayrıca, bu durumun çok az tartışılır olması, bu alanda bilgiye erişimdeki engeller ve cinselliğin konuşulmasına yönelik tabuların da etkisiyle zorla cinsel ilişki kısıncasında olan kız çocukların bu sarmaldan kurtulamadığını ifade etmektedir (Ouattara, Sen, Thomson, 1998).

Diana E.H.. Russell tarafından kaleme alınan cinsel istismar konusundaki öncü akademik çalışmalardan "Cinsel İstismar" ("Sexual Exploitation") çocuk evliliği ve çocukların cinsel istismarı alanına da ışık tutan bir saha çalışmasının dikkat çekici bulgularını derlemektedir. Çocuk yaşta cinsel istismara uğrayan bireylerin ileriki dönemlerde cinsel istismarda bulunma ihtimallerinin artışı da tartışılan bu çalışma çocuklara yönelik cinsel istismar çalışmalarında karşılaşılan güçlüklerin ortaya konması açısından da önemlidir. Bu zorluklar, çocuklara yönelik cinsel istismar kavramındaki belirsizlik, "çocuk" tanımındaki yaş temelli farklılıklar, bu alanda mücadele konusundaki farklı uygulamalar, ceza kanunlarındaki farklılıklar ve kadınların cinsel istismarda bulunmayacaklarına yönelik tarafı ve yanlış yargılar olarak sıralanabilmektedir (Russell, 1984). Bu zorlukların çocuk yaşta evlilik olgusunu tanımlama ve bununla mücadele etme alanında da benzer şekilde yaşandığı söylenebilir.

Çocuk yaşta evliliğinin etkilerini çeşitli açılardan değerlendirmek mümkündür. Özellikle sağlık perspektifinden yaklaşımlar öne çıkmaktadır. UNFPA 2015 yılında yayınladığı çalışmada çocuk yaşta evliliğinin ergen gebeliği ile yakın ilişkisini değerlendirmiş ve ergen gebeliğinin genç kızların sağlıkları üzerindeki riskleri değerlendirmiştir. On beş yaşın öncesinde gerçekleşen hamileliklerde plesanta yırtılması, anne ölümü, obstetrik fistül gibi son derece ciddi sağlık riskleri söz konusudur. Ergen gebeler, hamile olmayan yaşlıtlarına kıyasla fakirlik, kötü

beslenme ve kötü sağlık koşulları riski ile daha fazla karşı karşıyadır; bu durum da bebeklerde %50 oranında daha fazla engellilik ve ölüm risklerini beraberinde getirmektedir. Çocuk yaşta anne olan kadınların dünyaya getirdiği bebeklerin her yıl 1 milyonunun doğum ve hamilelik sürecindeki komplikasyonlar nedeni ile hayatını kaybettiği, bebekler hayatta kalsa dahi prematüre doğum ve besin yetersizliğinin karşı karşıya kalınan tehlikeli durumlar olduğu bilinmektedir (Save the Children, 2004).

Çiftler arasındaki yaş farkı ile ilintili olarak çocuk yaşta evlilik yapan kadınların dul kalma riski diğer hemcinslerinden daha fazladır. Erken yaşta dul kalma durumunun sosyoekonomik ve psikolojik etkisini tartışan çalışmalar mevcuttur (Otoo-Oyortey, Sonita P., 2003; UN, 2001). Erken yaşta evlilik yapan kadınların cinsellik ve özellikle korunma yöntemleri konusunda bilgiye erişimlerinin son derece kısıtlı olması ve bu nedenle daha fazla sayıda çocuk sahibi olmaları ve artan psikolojik ve sosyoekonomik yük ile karşı karşıya kalmaları da söz konusudur. Cinsel yolla bulaşan hastalıklara ve rahim ağzı kanserine yakalanma riskinin de çocuk yaşta evlilik vakalarıyla yükseldiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur (Otoo-Oyortey, Sonita P., 2003; Nour M. N. 2006, 2009). Sağlık ile yakın ilişkili bir diğer alan da kadına karşı şiddettir Erken yaşta evlilik yapan kadınlar ve eşleri arasındaki eşitsiz güç ilişkisinin, cinsel, psikolojik ve fiziksel şiddet riskini artırdığı düşünülmektedir (Otoo-Oyortey, Sonita P., 2003, UNICEF, 2005).

Ekonomik perspektif, çocuk yaşta evliliğin etkilerini analiz eden bir diğer bakış açısıdır. Dahl (2010) erken yaşta evlilik ve okulu bırakma durumlarının yaşam boyu yoksulluk üzerindeki etkisini incelemiş ve erken yaşta evlilik yapan kadınların ilerleyen yaşlarda yoksulluk riskinin %31 oranında daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde okulu bırakan genç kızların ilerleyen yaşlarda yoksul olma riskinin %11 daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Evliliğin gerçekleşmesinden sonra kız çocuklarının genellikle okulu bıraktıkları, ev eksenli yaşamın, azalan sosyal olanakların kız çocuklarının eğitim ve ilerleyen dönemlerde istihdam olanaklarını ortadan kaldırdığı çeşitli çalışmalarda irdelenmektedir (ICRW, 2007; Save The Children, 2004; Singh, S., and R. Samara, 1996).

5.Bölüm

TÜRKİYE'DE EVLİLİK İLİŞKİLERİ

Türkiye’de Evlilik Tercihleri

Türkiye’de Çok Eşli Evlilik Hakkındaki Durum ve Çalışmalar

Türkiye’de Erken Yaşta Evlilik Hakkındaki Durum ve Çalışmalar

Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılara Sayılarla Bakış

5.1. Türkiye’de Evlilik Tercihleri

Bu bölümde ilk olarak Türkiye’de evlilik tercihlerinin genel özellikleri özetlenecek, ardından erken yaşta evlilik hakkında Türkiye’de bugüne kadar atılan adımlar kısaca değerlendirilerek Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılarla evlilik ilişkisi kurmada nasıl bir sosyal alt yapıya dayandıkları ortaya koyulacaktır.

ASPB Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Nisan 2015’te yayınlanan Türkiye’de Evlilik Tercihleri raporuna göre Türkiye’de 1980’lerden günümüze kadar ortaya çıkan genel eğilimlere baktığımızda; bireylerin giderek daha ileri yaşlarda evlendikleri, eşlerini yakın çevre dışından buldukları, evlilik kararını daha çok kendilerinin aldıkları ve geçmişe nazaran daha sık boşandıkları ve/veya yeniden evlendikleri görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de evlilik tercihlerindeki bireyselleşmenin, bireyin ailesi ile olan ilişkilerini bütünüyle dışlayan bir özellik göstermediği söylenebilir. Özetle; evlilik tercihlerinin zaman içindeki seyri; bir yandan bireyselleşme yönünde değişim eğilimlerini, diğer yandan da bir düzeyde gelenekselliğin sürdürüldüğü bir değişim sürecini göstermektedir (ASPB, 2015).

5.1.1. Evlilik Kararı

Türkiye Aile Yapısı Araştırması kapsamında 2011 yılında evli olan bireylere evlilik kararının nasıl alındığını sorulmuştur. Buna göre Türkiye’de ilk evliliklerin yarısının (%52) görücü usulü gerçekleştiği görülmektedir. Görücü usulü kendisinin kararı sorulmadan evlendirilenlerin oranı ise %8,9’dur. Diğer bir ifadeyle neredeyse her 10 bireyden birisi evlilik kararını kendisi almamıştır. Bu oran, Doğu Karadeniz’de (%17), Kuzeydoğu Anadolu ve Batı Karadeniz’de (%12) daha yüksektir. Diğer yandan daha genç nesilde (18-24 yaş), kendi rızası alınmadan evlilik yapanların oranında azalma olması olumludur (%2,2) (ASPB, 2011).

Berdel evlilikler ise ülke genelinde yaygın olmamakla birlikte (%0,3), Güneydoğu Anadolu’da %3 düzeyinde varlık göstermektedir (ASPB, 2011).

5.1.2. Nikah Türü

Türkiye’deki evli bireylerin %93,9’u hem resmi hem de dini nikah yapmıştır. Sadece dini nikahı olanların oranı %2,6’dır. Sadece dini nikahlı evliliklerin en yaygın olduğu bölgeler sırasıyla %7,5 ile Güneydoğu Anadolu ve %5,3 ile Ortadoğu Anadolu’dur (ASPB, 2011). Sadece dini nikahı olanların bir bölümünün ikinci eş diğer bir ifadeyle kuma kadınlar olduğu öngürülebilir.

5.1.3. Başlık Parası

Evlenirken kadının ailesine başlık parası verilmesi eskisi kadar yaygın olmamakla birlikte özellikle bazı bölgelerde varlığını devam ettirmektedir. 2011 yılında evli olan bireylerin %15,6’sı evlenirken başlık parası verildiğini beyan etmiştir. Bölgeler arası farklılık çarpıcıdır. Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu’da %40, Güneydoğu Anadolu’da %39 olan bu oran Ege’de %5 düzeyindedir (ASPB, 2011).

5.1.4. Akraba Evliliği

Türkiye’de evliliklerin 5’te 1’i akraba evliliğidir (%21,3). Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapılan evliliklerin neredeyse yarıya yakını (%43) akrabalar arasında yapılmaktadır (ASPB 2011). Güneydoğu’da akraba evliliklerinin toplumda oldukça kabul edilen bir norm olduğu ve özellikle kuzenler arasında evliliklerin yaygın olduğu bilinmektedir (ASPB, 2013).

5.2 .Türkiye'de Çok Eşli Evlilik Hakkındaki Durum ve Çalışmalar

Türkiye'de doğrudan çok eşli evlilikler üzerine yapılan araştırmalar ve akademik çalışmalar sınırlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2011 yılında "Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında" isimli bir komisyon raporu hazırlamıştır. Bu raporda Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na referansla 15-59 yaş aralığındaki kadınların %1,1'inin kuması olduğu belirtilmiştir. ADNKS verilerine göre bu oran 186.782 kadına denk gelmektedir. Öte yandan sayının beyan edilenden daha da yüksek olduğu öngörülebilir. Bölgeler arası çok eşli evlilik oranları farklılaşma göstermektedir. Örneğin, Doğu Bölgelerinde bu oran %2'ye çıkmaktadır. Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen raporda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine işaret ederek, erkek çocuk sahibi olamamanın sonuçlarından birisinin kumalık olduğuna değinmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2011).

Ökten, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair değerlendirmesinde, kadının bölgede geleneksel bir role sahip olduğuna ve daha çok ev hanımı ile analık arasına sıkışmış bir alanda varlık gösterdiğine işaret eder. Soyun devamı ailenin gücü ve itibarı açısından önem teşkil eder. Her ne kadar çok eşlilik bölgede azalma eğiliminde olsa da çok çocuk isteği ve boşanmanın kabul görmemesi çok eşliliği tetikleyen unsurlardır. Buna ilaveten prestij kazandırma ve otoritesini kanıtlama gibi kültürel nedenler de çok eşliliğin tercih edilmesinde rol oynar (Ökten, 2009).

Eğitim seviyesi ile çok eşlilik ilişkisinin genellikle ters orantılı olduğu düşünülmektedir. Çok eşli evliliklerde hem kadınların hem de erkeklerin ortalama eğitim yıllarının daha düşük, örgün eğitim almama oranların daha yüksek olduğunu saptayan araştırmalar mevcuttur. (Özkan ve ark. 2006). Van ilinde çok eşlilik oranını ve bu oranı etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlayan çalışmada, Van Merkez Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması polikliniğine başvuran evli 15-49 yaş arası 462 kadınla yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır. Bu araştırmaya göre, görüşülen çok eşli kadınların %78'i okur yazar değilken, tek eşli kadınlarda bu oran %57'dir. Diğer bir ifadeyle çok eşlilik oranı eğitim düzeyi arttıkça azalmaktadır (Gücük, 2010).

Beşikçi, Doğu Anadolu'nun Düzeni-Sosyo/Ekonomik ve Etnik Temeller çalışmasında, Kürt toplumlarında kız babasına verilen başlık parası nedeniyle çok eşli evliliklerin yalnızca aşiret reislerinde ve ekonomik açıdan güçlü erkekler tarafından gerçekleştirildiğinden söz etmektedir. Başlık parası bölgede çok yüksek olduğundan ancak buna ekonomik gücü yeten erkekler birden fazla evlilik yapmaktadır (Beşikçi, 1969).

Ayşe Yıldırım'ın, Nusaybinli erkeklerin Suriyeli kadınlarla yaptığı çok eşli evlilikleri incelediği Sınır-Ötesi Evlilikler ve Sınır Çokkarınlığı: "İthal Kumalar makalesi bu araştırmanın da konusunu oluşturan Türkiyeli ve Suriyeliler arasındaki evlilik ilişkilerini incelemesi açısından önem teşkil etmektedir. Yıldırım, Nusaybin'de çok eşli evlilik yapan Türkiyeli erkeklerin genel olarak ataerkil söylem üzerinden ilk eşlerini çeşitli konularda yetersiz olmakla ve kocalarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemekle suçladıklarını; ikinci eşleri olan Suriyeli kadınları ise güzel, bakımlı, kocasını mutlu etmeye çalışan kadınlar olarak tanımladıklarını tespit etmiştir. Bu söylem sadece erkekler arasında değil çevrede de baskın bir söylem olarak göze çarpmaktadır (Yıldırım, 2009).

Buna ek olarak Yıldırım çok eşli evliliklerin kadının bakış açısından da ele alınması gerektiğine değinir. Buna göre, kadınların ikinci eş olarak evlilik yapma motivasyonlarının kendileri ve çocukları için yaşam kalitelerini iyileştirmek olduğunu söyler. Nusaybin şartlarında yoksul olarak görülen bir erkeğin çok eşli evlilik yapması sorgulansa dahi Suriyeli kadın açısından Nusaybinli erkeğin geliri Qamişlo'daki bir erkeğe göre daha yüksektir. Bu nedenle kaynak eşitsizliğinin ciddi boyutlarda olduğu bu coğrafyada kadınlar çok eşli evlilik yapmayı tercih edebilmektedir.

Yıldırım, çok eşli evliliklerin ilk eş üzerindeki etkilerini açıklarken, kadının sosyoekonomik açıdan güçsüz olması ve boşanmanın mevcut ataerkil düzende kadını yalnızlaştırması sebebiyle boşanmanın kadının tercih ettiği bir seçenek olmadığına değinir. Buna ek olarak, Bazı Türkiyeli kadınlarında bu nedenle daha bakımlı olurlarsa Suriyeli kadınlarla daha iyi rekabet edeceklerini düşündüklerinden söz eder (Yıldırım, 2009).

Çok eşli evliliklerin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kırsal kesimlerinde yaygın olduğuna değinilen bir başka çalışmada, çok eşli evliliklerin ortaya çıkardığı psikolojik sorunların boyutlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. 46 kuma kadın, 42 üstüne kuma gelen kadın ve 50 tek eşli kadınla yapılandırılmış klinik görüşme tekniği kullanılmış ve üstüne kuma gelen kadınların psikolojik sıkıntılarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Özkan ve ark).

5.3. Türkiye'de Erken Yaşta Evlilik Hakkındaki Durum ve Çalışmalar

Toplam evli nüfusta, on sekiz yaşından küçük yaşta evlilik yapanlar, eğitim, istihdam, okullaşma oranlarının son 15 yıldaki seyriyle birlikte azalmıştır. 1951-55 yıllarında 18 yaşından önce evlenenlerin oranı %61 iken bu oran 1981-1985 yılları arasında %27'ye düşmüştür. 2006-2011 yılları arasında ise bu oran %8'e gerilemiştir (ASPB, 2014).

On beş yaş ve üzeri kadınlarla görüşülen Kadına Yönelik Şiddet araştırması'nda on beş - on sekiz yaş aralığında olup evli olanların oranı %3,6 olarak tespit edilmiştir. Çalışmada evlenmiş kadınların on sekiz yaşından önce evlenip evlenmedikleri de incelenmiştir. Buna göre Türkiye'de evlilik yapmış kadınların %26'sının on sekiz yaşından önce evlendiği görülmüştür. On sekiz yaşından önce evliliklerin en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla %34 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi, %33 ile Güneydoğu ve Ortadoğu Anadolu, %32 ile Batı Karadeniz'dir. Refah düzeyi ve eğitim seviyesi düştükçe erken yaşta evlilikler artış göstermektedir. Erken yaşta evlilik yapan kadınlarda başlık parası daha yaygındır ve erkek-kadın arasındaki yaş farkı da daha fazladır. Ayrıca bu kadınların %13'ü nikah yapabilmek için yaşlarının büyütüldüğünü beyan etmiştir (HÜNEE, 2015).

KAMER Vakfı'nın 2015 yılında yayınladığı "Kadın Hakları İnsan Haklarıdır Projesi"nde, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki 23 il ve Karadeniz Bölgesi'ndeki 3 ilde, 24.723 kadınla yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen kadınların %0,7'si on iki yaşından küçük yaşta; %14,6'sı on üç-on beş yaşında, %25'i on altı-on yedi yaşında evlilik yapmıştır. Diğer bir ifadeyle evlilik yapmış kadınların %40'ı erken yaşta evlenmiştir. Son 5 yıl içinde yapılan evliliklerde ise bu oran %20'ye düşmüştür. %20 gibi yüksek bir oranda yaşanıyor olsa da istikrarlı bir düşüş göze çarpmaktadır (KAMER, 2015).

Türkiye'de erken yaşta evliliklerin yaygınlığı giderek azalmakta olsa da hala üzerinde durulması gereken bir olgudur. Bu tür evlilikler bazı durumlarda sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerle tercih edilebilmektedir. Bu evliliklerin kız çocuklarının ve gençlerin kişisel gelişimlerini ve sağlıklarını olumsuz yönde etkileyecek sonuçları olmaktadır.

Türkiye'de Evlilik Tercihleri raporu erken yaşta evliliklerde toplumsal yapının etkisine işaret etmektedir. Buna göre toplumsal yapıda yerleşik olan adet, gelenek ve benzeri uygulamalar her nesilde kendisini yeniden üretmektedir. Erken evlenenlerin "rol model" olarak aldıkları kişiler de erken evlenmiş kişiler olabilmektedir. Kimi zaman çocukların "isteyerek" evlenmelerinin altında yatan bir neden de eğitim ve çalışma hayatına katılım yoluyla kazanılması mümkün görünmeyen bir konuma evlilik yoluyla erişme arayışı olabilmektedir. Erken evlenen kızların önemli bir kısmının eğitim hayatından uzaklaştığı, fiziksel ve psikolojik açıdan hazırlıklı olmadıkları ve ağır sorumlulukları yüklenmek durumunda kalabildikleri görülmektedir (ASPB, 2015)

Zorla evlendirme ve erken yaşta evlilik, bireylerin, bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmelerine yol açmaktadır.

Ayrıca bireysel hak ve özgürlükleri ve kadının statüsü açısından da ciddi problemlere neden olmaktadır. Erken yaşta evlilik nedeniyle çocukların henüz hazır olmadıkları annelik – babalık rolleri üstlenmeleri birçok sorunu da beraberinde getirmektedir; çocuğun bedensel bütünlüğü zarar görmekte hatta cinsel ilişki sırasında ve kimi zaman da doğum sırasında ölümlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Halihazırda düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip ve çalışmayan kadınlar hayatlarına devam edebilmek için erken yaşta evlilikle eşe bağımlı hale gelmektedir. Erken yaşta evlilikler çocuğun eğitim hayatının da sona ermesine neden olmaktadır. (KAMER, 2015).

KADEM, Erken Yaşta Ve Zorla Evliliklere Karşı Mücadele Çalıştay Raporu'na göre ülkemizde özellikle Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde evlilik yaşı cinsiyet gözetmeksizin on ikiye kadar düşmektedir. Töresel uygulamaların ağırlıklı olarak sosyo-kültürel hayatı yönlendirdiği bu bölgelerde, fiziksel ve psikolojik açıdan evliliğe uygun olmayan çocuklar kendi istekleri dışında aileleri tarafından evlendirilebilmektedir. Daha çocukluğunu yaşayamadan evlenen ve hatta annelik sorumluluğu ile yüzleşen kızlarımız psikolojik olarak yıpranmaktadır (KADEM, 2014).

Erken yaşta yapılan evliliklerin temel nedenlerinden biri eğitimsizliktir. Erken yaşta yapılan evlilikler eğitim düzeyinin düşük olduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Değişen sosyo-kültürel yapıya rağmen kültürel değerlerin, alışkanlıkların ve kalıplaşmış yargıların ağırlıklı olduğu bazı bölgelerde töre ve aşiret olguları önemini korumaktadır. Bazı bölgelerde kadınların daha az söz hakkına sahip olması, kadınların yasal haklarının farkında olmaması veya kadınların haklarını ve iradelerini kullanabilecek ortama sahip olmamaları evlilik kararlarına yansımaktadır. Yasal olarak 'çocuk' sayılan on sekiz yaş altındaki kişiler kendi istekleri ve iradeleri dışında zorla evlendirilebilmektedir (KADEM, 2014).

Kişilerin sosyal ve kültürel hayatlarına yön vermelerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri din kurumudur. Erken yaşta yapılan evliliklerde daha çok mağdur olan cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınlardır. Yapılan en tehlikeli hatalardan biri dini bilgilerin yanlış yorumlanması ve çocuk yaştaki kişilerin evliliklerinin dini kaynaklar çerçevesinde meşrulaştırılmaya çalışılmasıdır (KADEM, 2014).

Erken yaşta yapılan evliliklerin önemli nedenlerinden biri de ekonomik faktörlerdir. Ülkemizin bazı bölgelerinde evliliğin gerçekleştirilebilmesi için başlık parası adı altında maddi bir koşul öne sunulmaktadır. Bazı aileler kızlarını, maddi durumu iyi olan kişilerle zorla evlendirebilmektedir (KADEM, 2014).

Aile içinde şiddete maruz kalan kişi evliliği bir kurtuluş olarak görebilmekte ve erken yaşta evlenebilmektedir. Çocuk yaşta yapılan evlilikler bazı durumlarda tek çözüm olarak görülebilmekte ve bu da durumu sorunsallaştırmaktadır. Tacize veya tecavüze uğrayan çocuklar kendi istekleri dışında zoraki evlendirilebilmektedir (KADEM, 2014).

Uçan Süpürge adlı sivil inisiyatifin 2006 yılından itibaren bu konuda yaptığı çalışmalardan çıkardığı sonuçlar ise şöyle özetlenebilir: Kadınlar ve kız çocukları haklarıyla ilgili yeterli bilgi sahibi değildir; dolayısıyla onları nasıl talep edebileceklerini de bilmemektedir. Zorla evlendirilmek istenen kız çocukları nereye başvurabileceklerini bilmemektedir. Aileleri, özellikle de babaları hedefleyen farkındalık ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir (Flying Broom, 2012).

Yetişkin kadınların birçoğu erken yaşta evliliklerin ille de zorla olmadığını, kızların da bunu istediğini düşünmektedir. Genç kızlar için erken yaşta evden ayrılmak bir gelenek haline gelmiştir. Yaşlı kadınların anlattıklarına göre aileler arasında gelin değiş tokuşu, başlık parası gibi uygulamalar yaygındır. Erken evlenen bazı kadınlar çocuklarının aynı akıbete uğramasını istememektedir. Genel

olarak toplumda, kamu yetkililerinde vb. bu konudaki bilgi ve bilinç düzeyi yetersizdir (Flying Broom, 2012).

Erken yaşta evlilikte ekonomik gerekçeler öne çıkmaktadır. Sadece erkeklerin gelir getirici bir işte çalışabilecekleri, kadınların sadece aile içinde tüketici konumda kaldıkları, bu nedenle kızların bir an önce evlendirilerek aile dışına çıkması gerektiği yönünde bir anlayış hüküm sürmektedir. Bu aynı zamanda başlık parası yoluyla aileye gelir de getirmektedir. Namus meselesi de erken yaşta evliliklerde rol oynayan önemli bir faktördür. Kızlar ne kadar erken evlendirilirse ailenin namusu da o derece güvencede olacaktır. Sosyal statü değiştirme hedefi de erken yaşta evliliklerin bir nedenidir (Flying Broom, 2012).

Erken ve zorla evlilikler cinsiyet eşitsizliğinin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına verilen rol sadece erkeğin dediklerini yapmak ve çocukların bakımını üstlenmektir. Ev içinde başka kararlara katılamazlar. Erken yaşta evlilikler fiziksel, duygusal açıdan riskler taşır ve cinsel şiddet gibi sonuçlara yol açar. İkinci eş vakası da erken yaşta evliliklerde sıkça görülmektedir. Kocalarından veya başka aile bireylerinden şiddet gören erken evlenen kadınlar evden kaçmakta, fuhuş sektörüne sürüklenebilmektedir. Uluslararası insan kaçakçılığı şebekelerinin eline de düşebilmektedirler. İzolasyon ve çaresizlik intihara da yol açabilmektedir. Anne ve çocuk ölümleri daha yüksektir. İstihdama katılamazlar, gelir getirici bir faaliyet yapamazlar, eğitime devam edemezler. Toplumla seslerini duyuramazlar, vatandaşlık haklarını yeterince kullanamazlar. Toplumun gelişimini de engelleyen bir faktördür (Flying Broom, 2012).

Türkiye’de Evlilik Tercihleri raporunda bir şekilde erken yaşta evlenmiş kişilerin kurdukları ailelerin parçalanmadan devam edebilmesi için çeşitli projeler ve programlar kapsamında eğitim ve danışmanlık hizmeti yürütülmesi, bu ailelere ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması önerilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının devlet kurumları ile koordineli bir şekilde çalışmaları ve süreçteki meslek elemanlarının görevlerini sorumluluk bilinci ve titizlikle sürdürmeleri erken yaşta evliliklerin önlenmesi, çocuk suistimallerinin ve cinsel istismarların önlenmesi bakımından son derece önemlidir (ASPB, 2015).

On altı-on yedi yaşındaki bireylerin evlilik kararını günümüz koşullarında ne kadar sağlıklı verebileceği tartışmalı bir konudur. Çok özel durumlar için aralık bırakılan bu kapının uygulamada aileler tarafından başka nedenlerle de zorlanarak açılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, on sekiz yaş altında evliliklere, belirli koşullarda izin verilmesi hükümlerine göre karar verilirken, gerekli tüm incelemelerin uzmanlarca titizlikle yapılması sağlanmalıdır (ASPB, 2015).

Kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesine yönelik olarak kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi yönündeki çalışmalara devam edilmelidir. Eğitimin meslek kazandırıcı bir yöneliminin olması, daha etkili sonuçların alınmasını sağlayacaktır (ASPB, 2015).

Bu tür evliliklerin yoğunlaştığı bölgelerdeki yapının sosyal ilişkiler ağının ve sosyal dinamiklerin gözlemlenmesi ve mevcut durumun anlaşılmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi gereklidir. Hukuk, güvenlik, sağlık ve eğitim alanında çalışan soysal çalışmacılar, sivil toplum kuruluşları ile yereldeki kamuoyunca önemsenen aktörler gibi paydaşların, erken yaşta evliliklere yönelik çalışmalarda önemli roller üstlenebilecekleri açıktır (ASPB, 2015).

KAMER, erken ve zorla evlendirme konusunda ülkemizde gerekli ve yeterli hukuksal tedbirlerin olmadığına işaret etmektedir. Bu kapsamda, evlilik yaşını on altı yaş sınırına çekerek erken yaşta evliliklere hukuksal zemin hazırlayan Medeni Kanun’un 124. Maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılması gerektiğine değinmektedir Zorla evlendirme eylemini cezalandırmak üzere ayrı bir suç tipi oluşturulması gerektiği ve zorla evlendirme mağdurunun on sekiz yaşından küçük olması halinde, cezanın ağırlaştırıcı nedeni olarak

kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zorla evlendirme ve erken yaşta evlilikler; tehdit, hakaret, hürriyetten yoksun bırakma, yaralama gibi diğer çok sayıda suçla birlikte işlendiği göz önüne alındığında fail her bir suç için ayrıca cezalandırılmalıdır. Erken yaşta evlilikler için mağdurun şikâyetine ya da fail aleyhinde beyanda bulunulmasına gerek kalmadan kovuşturma yapılması gereklidir (KAMER, 2015).

KADEM raporuna göre de erken yaşta ve zoraki evliliklerle mücadelede en önemli ve temel unsur olan eğitim, takibi yapılması gereken bir alandır. Halkın bilinçlendirilmesi de temel koşuldur. Dinin yanlış yorumlanması sonucu erken yaşta evliliklerin meşrulaştırılmasını önlemeye yönelik stratejiler geliştirilmeli, toplumdaki bireylerin yoğunlaştığı halka açık alanlarda, dini nikah olgusu ve İslam Dininde evlilik doğru ve sağlıklı bir şekilde halka aktarılmalıdır. Kesintisiz ve zorunlu eğitimin takibi ciddi bir şekilde yapılmalı, okul-aile-çocuk üçgeni sağlanmalıdır. Bu konuda öncelikli aile olmak üzere Milli Eğitim Müdürlüklerine önemli bir rol düşmektedir. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu, Medeni Kanun ve TCK arasındaki yaşa dayalı çelişkinin giderilmesi gerekmektedir. Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanunu'na göre on beş yaşını doldurmamış kızlar, Çocuk Koruma Kanununa göre 18 yaşını doldurmamış kızlar çocuk gelin sayılmaktadır (KADEM, 2014).

5.4. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sayılarla Bakış

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların illere göre sayısı, cinsiyet, yaş ve medeni durum dağılımları incelenmiştir. Resmi rakamlara göre Türkiye'de geçici koruma altında bulunan toplam Suriyeli sayısı 2,7 milyondur; kadın ve erkeklerin sayısı benzer orandadır. Ülkemizdeki Suriyelilerin üçten birinden fazlası Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşamaktadır. En çok yoğunlaştıkları il yaklaşık 400 bin ile Şanlıurfa ve 320 bin ile Gaziantep'tir.

Tablo 15. Türkiye'de ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Cinsiyet Göre Nüfusu

	Erkek	Kadın	Toplam
Türkiye	1.450.238	1.274.533	2.724.771
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	529907	491450	1021357
Adıyaman	12.211	11.770	23.981
Batman	9.184	9.356	18.540
Diyarbakır	14.903	13.635	28.538
Gaziantep	166282	153220	319502
Kilis	63.608	60.761	124.369
Mardin	50.305	43.829	94.134
Siirt	1.606	1.255	2.861
Şanlıurfa	203.609	191.359	394.968
Şırnak	8.199	6.265	14.464

Kaynak: Geçici koruma altında bulunan Suriyelilere ilişkin istatistikler GİGM'den alınmıştır.

Tablo 16. Türkiye'de ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Yaş Gruplarına Göre Nüfusu

	0-9	10-14	15-18	19-24	25-29	30-39	40-49	50+	Toplam
Türkiye	748908	287279	241559	391597	261295	375374	207148	211611	2.724.771
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	291.873	113.558	87.670	134.572	90.003	142.282	78.984	82.415	1.021.357
Adıyaman	7.635	2.941	2.150	3.029	1.882	3.010	1.739	1.595	23.981
Batman	5.283	1.776	1.450	2.518	1.694	2.672	1.535	1.612	18.540
Diyarbakır	8.357	2.968	2.446	3.961	2.708	3.900	2.086	2.112	28.538
Gaziantep	92.575	38.015	28.023	41.021	27.212	42.963	24.022	25.671	319.502
Kilis	37.120	14.587	11.228	14.650	9.879	16.697	9.466	10.742	124.369
Mardin	23.960	8.603	7.228	14.445	9.697	14.802	7.747	7.652	94.134
Sirt	787	245	260	613	276	368	168	144	2.861
Şanlıurfa	113.671	43.423	33.830	51.729	34.788	55.295	30.872	31.360	394.968
Şırnak	2.485	1.000	1.055	2.606	1.867	2.575	1.349	1.527	14.464

Kaynak: Geçici koruma altında bulunan Suriyelilere ilişkin istatistikler GİGM'den alınmıştır.

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin yaş dağılımı incelendiğinde oldukça genç bir nüfus olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki Suriyelilerin dörtte birinin on yaş altında, beşte birinin de 10-on sekiz yaş aralığında çocuk olduğu görülmektedir. On dokuz-yirmi dokuz yaş arası genç nüfus ise 630 bin civarındadır, bu sayı ülkemizdeki toplam Suriyelilerin dörtte birine tekabül etmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de yaş dağılımı benzerlik göstermektedir. Türkiyelilerin ve Suriyelilerin ortalama evlenme yaşı göz önüne alındığında; geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin çok önemli bir bölümünün evlenme çağına olduğu söylenebilir.

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin medeni durumuna bakıldığında yarıdan çoğunun bekâr olduğu görülmüştür. Bu oranın yüksek olması, Suriyelilerin genç bir nüfusa sahip olması ile de ilişkilidir. Özellikle Şanlıurfa ve Gaziantep'te bekâr Suriyeli sayısı oldukça yüksektir. Bu illeri, Kilis ve Mardin takip etmektedir.

Tablo 17. Türkiye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Medeni Duruma Göre Nüfusu

	Toplam	Bekar (Hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi vefat etmiş)	Bekar (Hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi vefat etmiş) %
Türkiye	2.724.441	1.696.861	62
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2.042.714	1.292.226	63
Adıyaman	23.981	16.005	63
Batman	18.540	11.733	67
Diyarbakır	28.538	17.563	63
Gaziantep	319.502	198.839	62
Kilis	124.369	79.141	62
Mardin	94.134	56.113	64
Siirt	2.861	1.881	60
Şanlıurfa	394.968	256.498	66
Şırnak	14.464	8.340	65

Kaynak: Geçici koruma altında bulunan Suriyelilere ilişkin istatistikler GİGM'den alınmıştır.

5.4.1. Türkiye Vatandaşlarının Suriyelilerle Resmi Nikâhla Evlilik İlişkileri

Türkiye vatandaşlarının uyruğa Suriyeli olanlarla resmi evlilik sayıları da incelenmiştir (Tablo 18). Buna göre kamp olan 10 il incelendiğinde yıllar içinde Suriyeli kadınlara resmi evliliklerde artış trendi göze çarpmaktadır. Bölgede 2009 yılında 322 Suriyeli kadınla evlilik gerçekleşmiş iken bu rakam 2015 yılında 1676'ya çıkmıştır (TÜİK, 2016).

Tablo 18. Uyruğu Suriyeli Olanlar Evlenme Sayısı

Yıllar	Erkek	Kadın
2009	25	322
2010	27	577
2011	50	857
2012	18	410
2013	50	593
2014	60	1190
2015	94	1676
2014	94978	13868
2015	94782	14162

Kaynak: TÜİK 2007-2015 yılları arasında uyruğu Suriye olanlarla evlenmeler, 2016.

6.Bölüm

SURİYELİ SIĞINMACI KADINLARIN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Diğer Ülkelerde Suriyeli Sığınmacı Kadınların Durumu ve Evlilik İlişkileri

Türkiye'de Suriyeli Kadınların Durumu ve Evlilik İlişkileri

Medya Yansımaları

6.1. Diğer Ülkelerde Suriyeli Sığınmacı Kadınların Durumu ve Evlilik İlişkileri

Suriyeli sığınmacı kadınların gittikleri ülkelerde karşılaştıkları sorunlar ve ev sahibi ülke erkekleriyle evlilik ilişkileri hakkında çeşitli raporlar yayınlanmıştır. Literatür incelendiğinde özellikle Ürdün'deki sığınmacı Suriyeli kadınlar hakkında çeşitli uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşu tarafından çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu raporlarda esas olarak erken yaşta evlilik ilişkileri ele alınmaktadır. Bu bölümde bu raporların belli başlı olanları değerlendirilecektir. Bu değerlendirmede öncelikle Suriyeli kadınlar ve kız çocuklarının sığındıkları ülkelerde karşılaştıkları sorunlardan hareketle erken yaşta evlilik ile ilgili mevcut durum özetlenecektir. Ardından raporlara yansıdığı kadarıyla sebepler, sonuçlar ile alınmakta olan veya alınması önerilen tedbirler incelenecektir.

6.1.1. Mevcut Durum

Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (UN Women) tarafından yayınlanan Child Protection Overview UNHCR UN Women Gender Base Violence başlıklı raporda (UN Women, 2013) Suriyeli sığınmacıların Ürdün'de karşılaştıkları çeşitli sorunlar ortaya konulmaktadır. Aralık 2013-Mart 2014 arasında yapılan araştırmaya dayalı bu raporun bulgularına göre, Ürdün'de Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte erken yaşta evlilikler artmıştır; sığınmacı çocukların büyük bölümü aile bütçelerine katkı yapmak üzere çalışmak zorunda kalmaktadır; Suriyeli kadınların ve kızların üzerindeki kısıtlamalar onların ekonomik ve sosyal aktivitelere katılmalarını ve temel hizmetlere erişimini engellemiştir.

Suriyeli kadınların karşı karşıya oldukları sorunlardan birisi de cinsiyet odaklı şiddettir. Bu olgu aile içinde yaşanan hassas bir konu olmaya devam etmektedir. Bu konuda özel, gizli ve destekleyici hizmetler yetersizdir ve Suriyeliler varolan hizmetler hakkında da yeterince bilgi sahibi değildir. Aile içi şiddet yetkililere iletilmemekte; en fazla ya diğer aile bireylerine ya da dini bir yetkiliye aktarılmaktadır (UN Women, 2013). Kendilerine dışarıda eşlik edecek aile bireyi bir erkek yoksa temel kaynaklara ve özel hizmetlere erişim Suriyeli sığınmacı kadınlar ve özellikle kız çocukları için en büyük sorundur. Ürdün'deki sığınmacıların sadece yaklaşık %20'si erkek olduğundan, kadınlar çok seyrek evden çıkabilmekte; bu da onların ekonomik faaliyetlere, eğitime, sosyal etkinliklere katılmalarını veya yardım almalarını engellemektedir. Erken yaşta evlilik bu koşullara karşı bir çözüm gibi görülebilmektedir (UN Women, 2013).

Aslında erken yaşta evlilik Suriye krizi öncesinde de Arap ülkelerinde sıkça görülen bir olgudur. Ending Child Marriage in Arab region adlı rapora göre istatistikler, bir önceki kuşağa göre Arap ülkelerinde erken yaşta evlilik oranı azalsa da, bu oranın hâla yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ortalama olarak Arap ülkelerinde kızların %25'i 18 yaş altında, %6'sı ise 15 yaş altında evlenmektedir. Erken yaşta evliliklerin en çok görüldüğü Arap ülkeleri Yemen, Sudan, Somali, Güney Sudan'dır. Bu ülkeler aynı zamanda en yoksul Arap ülkeleridir. Öte yandan Tunus, Cezayir ve Libya'da erken yaşta evlilik daha az görülmektedir (PRB, 2013).

Save the Children adlı uluslararası sivil toplum kuruluşu tarafından 2014 yılında yayınlanan İnsani Krizlerde Anneleri ve Çocukları Korumak başlıklı rapora göre krizden sonra özellikle Mısır'da, Ürdün'de, Lübnan'da, Libya'da ve Türkiye'de Suriyeli sığınmacı kızlarla ev sahibi ülke erkekleri arasındaki evlilikler artmaktadır (Save The Children-, 2014a). 2014'te Ürdün'de sığınmacı kızların erken yaşta evlilik meselesine dikkat çeken Evlenmek İçin Çok Erken isimli başka bir raporuna göre Ürdün'de Suriyeliler arasında erken yaşta evliliklerin oranı 2011'de %11 iken 2012'de %18'e, 2013'te %25'e, 2014'ün ilk çeyreğinde ise %31,7'ye çıkmıştır (Save The Children, 2014b).

UNICEF'in kalitatif ve kantitatif araştırma sonuçlarını yansıtan Early Marriage adlı raporunda da Ürdün'de erken yaşta evlilikler hakkında çeşitli bilgiler verilmektedir. Bu rapora göre Ürdünlüler ile Suriyeliler arasında yapılan evlilikler 2011'den 2012'ye ikiye katlanmıştır (UNICEF, 2014).

Ürdün'de yasalar evlilik yaşını on sekiz ile sınırlandırmış olsa da dini mahkemeler on beş-on yedi arasındaki kızların evliliğine belirli koşullarda izin vermektedir. Erken yaşta evlilik yasalara göre çok kısıtlayıcı durumlarda mümkünken 2013'te Ürdün'deki evliliklerin %13,6'sı erken yaşta evliliklerden oluşmaktadır. Suriyelilerin Ürdün'e gelmesiyle birlikte evlilik yaşının daha da düştüğü ve bu tip evliliklerin sayısının arttığı tahmin edilmektedir. Ürdün'de Suriyeli kızlar ile evlenen erkekler arasındaki yaş farkının oldukça yüksek olduğu görülmektedir (UNICEF, 2014).

Ürdün'de gerek Suriyelilerin kendi aralarında gerekse Suriyelilerle Ürdünlü erkekler arasında yapılan evliliklerin birçoğunun resmi olarak kayıt altına alınmadığı belirtilmektedir. Bunun ana nedeni Suriyelilerin Ürdün'deki evlilik işlemleri hakkında bilgi sahibi olmamaları, bunun için gerekli ücreti ödememeleridir. Ürdün'de erken yaşta evlilikler dini mahkemelerin iznini gerektirmekte, ancak pek çok Suriyeli, prosedürü bilmediklerinden, gerekli belgeleri toparlamakta zorlandıklarından, evlilik ücreti hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarından vb. bu izne başvurmamaktadır. Bu yüzden erken yaşta evliliklerin birçoğu kontrol dışında kalmakta; böylece koruma mekanizmaları yeterince kullanılamamaktadır (UNICEF, 2014).

6.1.2. Erken Yaşta Evliliğin Sebepleri

Yapılan çalışmalar Suriyeli sığınmacıların erken yaşta evlilik yapmalarının gerekçelerini de incelemektedir. Kız çocuklarını ve aile namusunu 'korumak' ile ekonomik sıkıntılar erken yaşta evliliklere en çok gerekçe oluşturan hususlardır (Save the Children, 2014b; Population Reference Bureau, 2013; UNICEF, 2014; CARE, 2015).

Ürdün'de Suriyeliler arasında erken yaşta evliliğin ana nedenlerinden biri kız çocuklarının korunması olarak kaydedilmektedir. Hanede tek bir erkek ve çok sayıda kadın varsa bu, kadınların ve kızların korunması için yetersiz görülmektedir. Erkeklerin para kazanmak için evden dışarı çıkmak zorunda kalması, özellikle kamplarda yaşayanlar için de genel güvenlik sorunlarının daha büyük olması, kızların evlenmeye zorlanmasının ana nedeni olarak kaydedilmektedir. Ebeveynler kızların evlendirilmesini çocuklarının ve aile namuslarının korunmasının en iyi yolu olduğunu düşünmektedir. Sığınmacı yerleşimlerinde tecavüze uğrayan kızların ailelerinin namusunu korumak için zorla evlendirildiği vakalara da rastlanmaktadır (Save the Children, 2014b).

Ending Child Marriage in Arab Region raporu da ailedeki kız ne kadar erken evlendirilirse, ailenin şerefi ve itibarının o kadar güvende olacağına inanıldığından söz etmektedir (PRB, 2013).

UNICEF'in raporu, Ürdün'deki Suriyeli sığınmacıların birçoğu çocukların evlendirilmesinin tavsiye edilebilir birşey olmadığını düşündüklerini ve buna rağmen, zorlayıcı koşullar karşısında bazen bunun kaçınılmaz olduğunu ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Zorlayıcı koşullara örnek olarak da ergenliğe ulaşan genç bir kızın aile içinde ve toplumda karşılaşabileceği risklere işaret etmektedirler (UNICEF, 2014).

CARE tarafından Ocak 2015'te Ürdün'de yapılan çalışma da Suriyeli sığınmacıların erken yaşta evliliği sadece para kazanma gerekçesine dayandırmadığını ortaya koymaktadır. Erken yaşta evlilik bir tür 'koruma' ve 'namus' meselesi olarak görülmektedir. Sığınmacı kızlarla yapılan görüşmelerde, ergenlik yaşlarında anne babaların ailenin namusu açısından bir an önce evlenmeleri gerektiği yönünde kızlarına baskı yaptığı ifade edilmektedir (CARE, 2015).

Ekonomik koşullar ve parasal etkenler de erken yaşta evlilikte rol oynayan faktörler arasındadır. Geleneklere bağlı olarak bazı zengin aileler de birbirleriyle güçlü bağlar oluşturmak için kızlarını güçlü ailelere gelin verebilmektedir (PRB, 2013).

Ending Child Marriage in Arab region raporu erken yaşta evliliğin ana sebeplerini sıralarken çocuk gelinlerin genellikle fakir ailelerden geldiğine; koşulların onları evlenmeye zorladığına işaret etmektedir (Population Reference Bureau, 2013). Ürdünlüler açısından ise sebep daha çok ekonomiktir. Ürdün'de resmi olmayan rakamlara göre normal bir evlilikte başlık parası için yaklaşık 21 bin dolar ödenirken, Suriyeli bir kızla evlenmenin maliyetinin 140 ila 700 dolar arasında olduğu ifade edilmektedir. Böylece daha önce başlık parası bulamadığı için evlenemeyen Ürdünlü erkeklerin şimdi kolaylıkla evlenebildiği söylenmektedir (Save the Children, 2014a).

Save the Children başka bir raporunda da erken yaşta evliliklerin çeşitli nedenleri arasında ekonomik zorluklar, cinsel şiddetten korumak, namus, vb. gibi gerekçelerden söz etmektedir. Kızların risklerden korunması ve yoksulluktan kurtulması onları erken yaşta evlendirmenin ana gerekçesi olarak gösterilmektedir. Savaştan önce de gerekçe aynıydı; ancak kriz sonrasında bu gerekçe daha güçlü ifade edilmektedir. Bununla birlikte yeni gerekçeler de öne sürülmektedir (Save the Children, 2014b).

İstihdam olanaklarının zayıflığı ve yaşama imkânlarının kısıtlı oluşu erken yaşta evliliğin diğer en önemli nedeni olarak rapor edilmektedir. Aile reisleri aile ekonomisini ayakta tutmak, hanede doyurulacak insan sayısını azaltmak amacıyla kızlarını evlendirmeyi tercih etmektedir (Save the Children, 2014b).

CARE raporunda da benzer şekilde ailelerin kızlarını evlendirmenin hanede doyurulacak bir boğazın eksilmesi olarak gördüklerinden söz edilmektedir. Ayrıca başlık parası da aile için bir gelir olmaktadır (CARE, 2015).

Yoksulluktan veya ekonomik yükten kurtulmak, başlık parası almak, gelenekleri sürdürmek, baskıcı ev ortamından uzaklaşmak da erken yaşta evliliğin nedenleri olarak sıralanmaktadır. Evlilikte nihai kararı aile reisi vermektedir (UNICEF, 2014).

Kadınlar açısından Ürdünlülerle evlenmek sığınmacı kampının dışında bir hayat kurabilmek için bir yol olarak da görülmektedir (Save the Children, 2014b).

Eğitimle erken yaşta evlilik arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Kız çocuğunun okula gitmemesi, okuldaki devamsızlığı veya başarısızlığı bir an önce evlenmenin gerekçesi olmaktadır. Evlenenlerin de çok azı okulu tamamlayabilmektedir (UNICEF, 2014).

6.1.3. Erken Yaşta Evliliğin Sonuçları

Ending Child Marriage in Arab Region raporuna göre kızlarını erken yaşta evlendiren aileler bunun kızlarının çıkarına olduğunu ifade etmekte, bunun bir insan hakkı ihlali olduğunu düşünmemektedirler. Oysa erken yaşta evlilik genellikle kızların eğitimini sonlandırmakta, onları zorla cinsel ilişkiye zorlamakta, erken gebeliğe yol açmaktadır. Ayrıca erken yaşta evlenen kızlar aile içi şiddete daha fazla maruz kalmaktadır. Erken yaşta evlilikler yoksulluk, eğitimsizlik, yüksek doğurganlık, kötü sağlık gibi sonuçlara yol açarak toplumların ekonomik ve sosyal gelişmesini de zayıflatmaktadır. (PRB, 2013)

Save the Children raporuna göre her ne kadar aileler erken yaşta evlilik yoluyla kızlarını koruduklarını düşünüyorlarsa da araştırmalar bu tip evliliklerin olumsuz sonuçlara yol açtığını ortaya koymaktadır.

Evlenen kız eğitime devam edemediği için ekonomik imkânları daha da kısıtlanmaktadır. Bu nedenle yoksul ailelerden gelen çocuk gelinler yoksul kalmaya devam etmektedir. Global olarak bilinmektedir ki evlenen kızlar ailelerinde ve arkadaşlarından kopmakta, sosyal ve psikolojik izolasyona tabi kalmakta; bu da onların fiziki ve ruhsal sağlığını kötü etkilemektedir. Ayrıca erken evlenen ve erken yaşta anne olanlarda bebek ölüm oranı yetişkinlere göre çok daha fazladır. Erken yaşta evliliklerde eşler arasında yaş farkı da genellikle büyük olduğundan, kızlar daha da güçsüzleşmekte; şiddet, suistimal ve sömürü riski artmaktadır (Save the Children, 2014b).

Suriye’de savaş öncesi dönemde aile içi rollerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği göze çarpmaktadır (van Ejik, 2013). Kıza verilen geleneksel rol aile namusunu korumak, çocuk doğurmak ve evde kalarak ev işlerine yardım etmektir. Evde kızların ve kadınların rolleri çeşitli yollarla kısıtlanmıştır. Aile meseleleri üzerine karar alma, aile geliri üzerine söz söyleme ve eğitim olanakları da kısıtlıdır. Evlenen kızlar eğitimin dışında kalmakta, işte çalışmamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, erken yaşta evliliklere yol açmakta ve bir kısır döngü içerisinde erken yaşta evlilikler de bu eşitsizliğin sürmesine neden olmaktadır. Göçle ülkemize gelen Suriyeliler aile yapısı ve toplumsal cinsiyete dair kültürlerini de beraberinde getirmektedir. Ülkemizin özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kültürel dokusunun Suriye toplumu ile benzerlik göstermesi bu kültürün bu coğrafyada da kendine yer bulmasına zemin hazırlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik duyarlılık aslında Suriyeli sığınmacı kadınlarda da gözlenmektedir. Fakat bu kaygılar ailedeki erkekler tarafından göz ardı edilmektedir. Suriye krizi erken yaşta evliliklerin daha ciddi ele alınmasını gerektirmektedir; çünkü kriz öncesinde Suriyeli aileler koca adayları hakkında daha sıkı araştırma ve inceleme yaparken, şimdi böyle bir fırsata sahip değillerdir. Koca adaylarında karakter ve uygunluk araştırması yerine kısa dönemli mali kazanç arayışı, kızları cinsel ve diğer sömürü riskleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Ayrıca Suriye’de erken yaşta evlilikler ailelerin tanıdığı şeyhler / imamlar tarafından yapılmasına rağmen, Ürdün’de nikah kıyma işinin yetkisiz yabancılar tarafından yapıldığı rapor edilmektedir. Bu da bu işi ticarete döken aracılara doğurmakta, kızlar yeni risklerle karşı karşıya kalmaktadır (Save the Children, 2014b).

Erken yaşta evlilik, çok genç yaşta cinsel ilişki ve erken gebelik nedeniyle kızların sağlığı için de olumsuz etkilere yol açmaktadır. Çocuk gelinler gebeliği önleme konusunda bilgi almaktan, bunu kocalarıyla konuşmaktan çekinmekte ve aile bireylerinden bir an evvel hamile kalmaları yönünde baskı görebilmektedirler. Anne ve bebek ölüm oranları çocuk gelinlerde yetişkin kadınlardan daha yüksektir (Save the Children, 2014b).

Erken yaşta ve zorla cinsel ilişkiye girme, prematüre doğum, erken yaşta çocuk bakım sorumluluğunu alma gibi faktörler ruh sağlığını da olumsuz etkilemektedir (Save the Children, 2014b).

CARE raporu da kızların fiziksel veya duygusal olarak hazır olup olmadıklarına bakılmadan erken yaşta evlendirilmelerinin ve erken yaşta anne olmaya zorlanmalarının ciddi sağlık sorunlarına yol açtığını vurgulamaktadır. Çocuk yaşta evlilik sadece kızları değil, onların ailesini ve toplumu olumsuz etkilemektedir. Tecavüz sonrası evlilik zorlaması da tacizi sürekli hale getirmektedir. Zaten kızların kendilerinden yaşça büyük biriyle rıza dışında evlendirilmesi de onları tacize açık hale getirmektedir. Erken yaşta evlendirilen kızlar sosyal olarak izole olmakta ve yalnız kalmaktadırlar (CARE, 2015).

6.1.4. Erken Yaşta Evliliğe Karşı Önlemler

State of World’s Mothers raporuna göre kadınlarla ilgili çeşitli sivil toplum kuruluşları Suriyeli kızlarla yapılan erken yaşta evliliklerin aslında ‘insan kaçakçılığı’ olduğu ve uluslararası kurallara aykırı olduğu gerekçesiyle

mücadele etmeye çalışmaktadır. Suriyeli kadın aktivistler 'Refugees not Captives' (Sığınmacılar Tutsak Değildir) adı altında bir sosyal medya kampanyası başlatmışlardır. Mısır Kadın Hakları Ulusal Konseyi bu tip evliliklerin kadınlara karşı işlenmiş suç olduğunu söyleyerek eleştiride bulunmaktadır. Ürdün'de İçişleri Bakanlığı'nda yasal mahkemeler tarafından yapılmayan tüm evliliklerin geçersiz sayılacağına ve bunu yapanların suçlu olacağına dair bir genelge yayınlamıştır. Ürdün'de ayrıca 2014'ün ilk çeyreğinde UNHCR ve UNFPA tarafından bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu çalışma grubunun amacı bilgi değişimi, teknik destek, ortak etkinlik yoluyla zorla ve erken yaşta evlilik meselesine dikkatleri çekmek, farklı paydaşların kapasitelerini geliştirmek, riski azaltmak, sonuçlarını en aza indirmektir (Save the Children, 2014a).

Save the Children raporuna göre Ürdün'de Suriyeli sığınmacılarda erken yaşta evlilik vakaları sayıca artsa da ailelerde buna karşı direnç de söz konusudur. Önlem olarak evlenme prosedürünün ve denetiminin kuvvetlendirilmesi önemlidir. Burada özellikle her tür evlilik ilişkisinin kayıt altına alınması son derece önemlidir. Çünkü kayıtsız kalan evliliklerde yaşanabilecek riskler tespit edilememektedir (Save the Children, 2014b).

Yapılan araştırmalar ve dünya çapında yaşanan deneyimler erken yaşta evliliği önlemek için şu adımların atılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Öncelikle kız çocukları bilgi, beceri ve sosyal ilişkileri bakımından güçlendirilmelidir. Temel okuryazarlık bilgisi, iletişim kurma becerilerinin artırılması, doğurganlık döneminde sağlıklı kalma bilgisi, para kazanma bilgisi vb. gibi konularda verilecek eğitimler, kız çocuklarının öz güvenlerini arttıracak ve evlilik tekliflerini reddetme gücü verecektir (Save the Children, 2014b).

İkincisi; kızlara ve ailelerine ekonomik destek ve teşvik sağlanmalıdır. Yoksul ailelere sağlanacak ekonomik destek çocuk yaşta evliliklerini azaltabilir. Kızlara veya ailelerine ekonomik bir teşvik, örneğin mikro kredi veya gelir getirici faaliyet eğitimi mutlaka faydalı olacaktır. Gelir getirici bir iş yapabileceklerini gören kızlar ailelerine yardımcı olmak için evlenmekten cayabilir (Save the Children, 2014b).

Üçüncüsü; anne babalar, yakın akrabalar, komşular eğitilmelidir. Aileler ve büyükler genellikle karar verici konumdadırlar. Onları kızların evlendirilmelerinin olumsuz sonuçları hakkında bilgilendirmek işe yarayacaktır. Bu yeni bilgiyle, yetişkinlerin tutum ve davranışları değişebilir. Kızların geleneksel rollerini daha fazla sorgulayabilirler (Save the Children, 2014b).

Dördüncüsü; kızların yüksek kaliteli eğitime yönlendirilmesi gerekir. Eğitimsiz kızlar on sekiz yaşından önce evlenmeye daha fazla eğilim göstermektedirler. Okula giden kızlar ise aileleri ve çevreleri tarafından evliliğe daha az hazır görülmektedirler (Save the Children, 2014b).

Beşincisi; destekleyici yasalar ve politikalar güçlendirilmelidir. Çocuk yaşta evlilik oranlarının yüksek olduğu birçok ülke yasalarını değiştirmiştir. Asgari evlilik yaşının yükseltilmesi, bu tip evliliklerin yasaklanması vb. gibi düzenlemeler ve bu yasaların uygulanması toplumda farkındalığı yükseltecektir (Save the Children, 2014b).

UNICEF de, yasal evlenme alt yaşının artırılması ve dini mahkemelerce izin verilen evlenme alt yaşının hiç olmazsa on altıya çıkarılması gibi kısa vadeli önlemlerin yanı sıra, uzun vadeli çözüm için sosyal tutum ve davranış değişikliği sağlayacak tedbirlere gidilmesini önermektedir. Burada yoksulluk ve özellikle kadınlar için gelecek kaygısı gibi sorunlara odaklanılmalıdır (UNICEF, 2014).

Ending Child Marriage in Arab Region raporu, çocuk yaşta evliliğini engellemenin bir yolu olarak eğitime vurgu yapmaktadır. Burada özellikle kız çocuklarının orta öğretime devam etmesinin sağlanması önemlidir.

Okullar kızlara akranlarıyla iletişim kurmalarında ve aileleri dışında rol model görmelerinde bir kaynaktır. Erken yaşta evlilik yoksulluğun ve kadınların toplumdaki zayıf statüsünün hem nedeni hem de sonucudur. Bunu engellemek için tüm ülkeler BM Küresel Kalkınma Hedefleri'ni hayata geçirmeye öncelik vermelidir. (PRB, 2013).

Bu çerçevede, ilk olarak, aşırı yoksulluğu ve açlığı yok etmeye odaklanılmalıdır. Erken yaşta evlilik yoksulluk, kötü sağlık ve düşük eğitim sarmalını bir kuşaktan diğerine aktarmaktadır. Yoksul ailelerden kızlar zengin ailelere göre daha fazla çocuk gelin olmaya eğilimlidir. İkincisi, evrensel nitelikte temel eğitim tüm çocuklara verilmelidir. İlköğretimi tamamlayan kızlar orta ve yükseköğretime devam etme şansı yakalamaktadırlar. Kızların okulda kalmasını desteklemek erken yaşta evliliği ve erken anneliği ötelemekte; böylece kızlar için yeni beceriler kazanma ve gelir elde etme şansı elde etmektedirler.

Üçüncüsü, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi hedeflenmelidir. Çocuk yaşta evliliği sona erdirmek cinsiyet eşitliğini sağlama çabalarının bir parçası olmalıdır. Çocuk gelinler hakları hakkında çok fazla bilgiye sahip olmadıklarından haklarını talep edemezler. Kocalarından daha genç yaşta olduklarından, bu onlara kocaları ve onların aileleri karşısında eşitsiz bir konuma itmektedir. Çoğu kez erken yaşta evlilik okuldan uzaklaşmanın ana nedenidir. Bu da gelir getirici işe sahip olmalarını ve ev dışında kendi hayatları hakkında karar verme imkânlarını kısıtlamaktadır. Çözüm; zorunlu eğitim, yasal evlenme yaşını arttırmak ve toplumda farkındalığı arttırmaktan geçmektedir.

CARE çözüm için Ürdün'de atılan bir dizi adıma işaret etmektedir. 'Erken ve Zorla Evlendirme Çalışma Grubu' kurularak erken yaşta evliliğin sonuçları ve kız çocuklarının hakları konusunda farkındalık kampanyaları yapılmıştır. Lübnan'da da bazı çalışmalar yapılmaktadır. Şubat 2013'te 200 bin Suriyeli Lübnan'a girince çocukların korunması kapsamında sosyal hizmet uzmanları, sağlık personeli ve din adamları devreye girmiş, bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır. Ekonomik güçlendirme ile ilgili adımlar da atılmıştır (CARE, 2015).

BM kuruluşları, STK'lar, hükümet yetkilileri çocuklarla ilgili konularda ve erken yaşta evlilik hakkında çeşitli faaliyetler yapsa da konunun büyüklüğü daha kapsamlı çalışmaları zorunlu kılmaktadır.

6.2. Türkiye'de Suriyeli Kadınların Durumu ve Evlilik İlişkileri

Bu bölümde ülkemizdeki Suriyeli sığınmacı kadınların durumu değerlendirilmektedir. Suriyeliler arasında en dezavantajlı gruplardan biri olan kadınlara ilişkin çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan araştırmalar ilginç bulgular ortaya koymaktadır.

AFAD'ın 2014 yılında yaptığı 'Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar' araştırmasına göre kamplardaki kadınların yüzde 35'i İdlib'den, kamplar dışındaki Suriyeli kadınların yüzde 44'ü Halep'ten gelmiştir. Bir başka deyişle Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin yoğunlukla 2 ilden geldikleri söylenebilir (AFAD, 2014).

Hem kamplarda hem de kamp dışındaki kadınların yaklaşık yarısı on dokuz-elli dört yaş aralığındadır; yani Suriyeli kadınların yarısı çalışma çağındadır. Kadınların %64'ü en fazla bir ilkokul bitirmiştir. %67'si evli, %28'i bekar. %87'sinin gelir getirici bir işi yoktur. Suriyeli kadınlar Suriye'den ayrılma gerekçelerini güvenlik endişesi, politik görüşler, ekonomik sebepler, sağlık koşulları olarak sıralamaktadır. Kamplar dışındaki kadınların %81'inin oturma izni yoktur, %32'sinin ise kaydı da yoktur. Yine kadınların %35'inin en az bir akrabası veya yakını savaşta hayatını kaybetmiştir. Yarısından fazlası psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Kamplarda yaşayan kadınlara kıyasla kamp dışında yaşayan kadınların evlerinde imkânlar daha kısıtlıdır.

Türkiye'de kendilerine iyi muamele yapıldığını belirtmektedirler. Özellikle sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet kamplarda %60'a, kamp dışında %80'e ulaşmaktadır. Kadınların yarısı kendilerine imkân sunulsa dahi çalışmak istememektedir (AFAD, 2014).

AFAD raporunda evlilik ile ilgili bulgular da son derece önemlidir. En çarpıcı bulgu, on beş-on sekiz yaş grubundaki Suriyeli kızların yüzde 14'ünün evli olmasıdır. Eğitim düzeyi arttıkça evlilik oranı düşmektedir. Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğü'nün verdiği bilgiye göre özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeli bekar kadınlar aileleri tarafından tekrar Suriye'ye dönmelerini diye evlenmeye zorlanmaktadır. Ancak bu tip evliliklerde çoğu zaman çiftler evlenmek için gerekli belgelere sahip olmadıkları için ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Kocalarını savaşta kaybeden kadınlar da yeniden evlenmek istemektedir. Kamplarda evlenmek isteyen çiftler için yeterli barınma olanakları olmaması bir problem olarak belirtilmektedir. Özellikle 'çok eşli evlilikler' için konteyner talebi öne çıkmaktadır.

Suriyeli kadınlar arasında çok eşli evlilik sıkça gözlenmektedir. Türkiye'deki yasalar buna izin vermediği için ve özel hayatın gizliliğinden ötürü on sekiz yaş altındaki evlilikleri ve çok eşli evlilikleri kaydetmek her zaman mümkün olmamaktadır; bu konudaki veriler eksiktir. Uzmanlar kamplarda on sekiz yaş altı evliliklerin yasal olmadığına dair bilgilendirme çalışmaları yapmaktadır. Ancak Türkiye'ye gelenlerin çoğu Suriye'de çok eşli evlilik yapan ailelerdendir. AFAD, Suriye'de yapılan çok eşli evlilikleri kadınların zarar görmemesi gerekçesiyle Türkiye'de geçerli sayıldığını belirtmektedir. Evliliklerde erkek ve kadınlar arasında büyük yaş farklarına rastlanmaktadır. Erken gebelik de sıkça gözlenen bir olgudur. On üç-on dört yaşlarında gebe kalanlara da rastlanmaktadır (AFAD, 2014).

Kadına yönelik şiddet bağlamında, Suriyeli aileler içinde özellikle birinci eşlerin daha fazla şiddet gördüğü bilinmekte ama kadınlar bu vakaları bildirmekte çekinceli davranmaktadır. Tespit edilen şiddet vakalarında bazı kadınlar korumaya alınmaktadırlar. AFAD raporunda, kamp yöneticilerinin hanelerdeki erkeklerle konuşarak şiddeti önlemeye çalıştığından söz etmektedir. Bu konuda tek bir önleyici prosedür yoktur; çözümün kamp yöneticilerinin inisiyatifine bırakıldığı görülmektedir (AFAD, 2014).

KAMER yaptığı saha çalışmasında Suriye'de yaşanan savaş nedeni ile yurtlarını terk etmek zorunda kalıp Türkiye'de Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin ve Şanlıurfa illerine yerleşen 1138 kadınla görüşme yapmıştır. Görüşülen kadınların % 80'i on dokuz-kırk sekiz yaş aralığındadır. Kadınların ancak % 7'si iş bulup istihdama katılmıştır. Öte yandan bu işlerin çoğunluğu ev eksenlidir. Hanelerde eve gelir getirmekten ana sorumlu kişinin eş ve bu takriben erkek çocuk olduğu görülmüştür. Kadınların yarısının hanesinde aylık gelir 500 TL veya altındadır (KAMER, 2016).

Görüşülen kadınların medeni durumu incelendiğinde, % 85'inin evli olduğu ve bu evliliklerin % 89'unda resmi ve dini nikâh birlikte kıyılmıştır. Evliliklerin % 94'ü tek eşli evlilik iken, % 6'sı çok eşlidir. Kuma evliliği en çok Kilis ve Gaziantep illerine göç eden kadınlarda görülmüştür.

Çalışmada kadınlara Suriye'deki yaşam tarzıyla Türkiye'deki yaşam tarzı arasında fark olup olmadığı sorulmuştur. Kadınların 4'te 3'ü (%76) Suriye'deki yaşam tarzının Türkiye'den farklı olduğunu beyan etmiştir. Türkiye'nin çok pahalı olması farklılık konusunda ilk sırada gelmektedir. Bu gerekçeyi dil ve adetlerin farklı olması izlemektedir. Türkiye'de kadın olarak yaşadıkları en büyük zorluk ise pahallık (%74,3), taciz/dışlanma (%22,5) ve dil bilmemekle (%20,0) ilişkilidir. Türkiye'deki yaşamının en güzel tarafları sorulduğunda ise burada savaşın olmaması (%54,2) ve daha güzel, daha özgür bir ülke olması (%30,4) cevabı gelmiştir.

Mazlum-Der raporuna göre, Suriyeli kadınların karşılaştıkları sorunlardan biri güvenlik endişesi ve istismardır.

Sığınmacı kadınlar karşılaştıkları cinsel taciz vakalarını dillendirmekte çekinceli davranmaktadır. Kamp dışında yaşayan kadınlar daha fazla riskle karşı karşıyadır. Rapordaki bulgulara göre, yerel halkta, özellikle de kadınlarda Suriyeli kadınlara yönelik olumsuz önyargılar da dikkat çekicidir. Görüşmelerde Suriyeli kadınların kişisel bakım pratiklerinden, tutum ve davranışlarına kadar olumsuz nitelermeler içeren değerlendirmelere rastlanmıştır. Bu da Suriyeli kadınlara yönelik taciz ve istismar vakalarını kısmen meşrulaştırmaya yönelik bir sosyokültürel kabule işaret etmektedir (Mazlum-Der, 2014).

Bazı şehirlerde, örneğin Şanlıurfa ve Kilis'te Suriyeli kadınlarla ikinci, üçüncü eş olarak imam nikahıyla yapılan evliliklerin yaygınlaşmaya başladığı ve yerel halktan kadınların bu durumdan çok tedirgin oldukları belirtilmektedir. Türkiyeli kadınlar, bu evlilikleri Suriyeli kadınların genelde bakımlı ve genç olmalarına, kadınların ve ailelerinin Türkiyeli erkeklerle evlilik için hevesli olmalarına ve evlilik için hiçbir şey talep etmemelerine, tüm bunların erkekler açısından Suriyeli kadınların tercih sebebi olmasına bağlamaktadır. Yapılan bu evliliklerle ilgili olarak erkeklere istismar temelinde sorumluluk yükleyen çok azdır. Bu algı, sığınmacı kadınlar için cinsel taciz ve istismar olgusunu dillendirmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Suriyeli kadınların karşılaştıkları istismar ve taciz vakalarının açığa çıkması durumunda kendilerine yönelik toplumsal algının ve devletin politik tutumunun olumsuz etkileneceği endişesi taşıdıkları görülmektedir (Mazlum-Der, 2014).

Mazlum-Der raporunda Suriyeli kadınların yaşadığı erken yaşta evlilikler ve çok eşli evlilikler olguları hakkında da bulgulara ve saptamalara yer verilmektedir. Suriye krizi öncesinde de, özellikle sınır illerinde, devam eden ticari ilişkiler, akrabalık ilişkileri ve Suriye'de erken yaşta ve çok eşli evliliklerin bir norm olması gibi nedenlerle Suriyeli kadınlarla evlenme kültürünün mevcut olduğu ifade edilmektedir. Kriz sonrası yaşanan göçle birlikte bu olgunun, farklı boyutlar kazanarak arttığı ve bir istismar alanına dönüştüğü düşünülmektedir. Suriyeli sığınmacı kadınlarla gayri resmi evlilikler yapmak isteyen erkekler ve sığınmacılar arasında komisyonculuk yapanların türediği ve bu evliliklerin adeta bir ticarete dönüştüğü belirtilmektedir. Gaziantep, Kilis, Hatay, Şanlıurfa ve Batman gibi sığınmacıların yoğun olduğu illerde bu evliliklere daha sık rastlandığı, on beş-yirmi yaş arası kadınların tercih edildiği, ücretlendirmede kadınların yaşlarının, fiziksel özelliklerinin, sağlık durumlarının belirleyici olduğu raporda belirtilen bulgular arasındadır (Mazlum-Der, 2014).

Sığınmacı kadınlarla yapılan bu evliliklerin birçoğunun kısa sürdüğü, birden fazla sığınmacı kadınla evlenip boşananların olduğu da belirtilmektedir. Bu evlilikleri yapmaya zorlanan ya da zorunlu kalan sığınmacı kadınların çoğu zaman evde yardımcı eleman muamelesi gördüğü ifade edilmektedir (Mazlum-Der, 2014).

Mazlum-Der raporunda, para karşılığı yapılan ve kadın ticaretine dönüşmüş bu evliliklerin meşrulaştırılması için çeşitli gerekçeler öne sürüldüğü belirtilmektedir. Yerel halktan kadınlar daha çok Suriyeli aileleri ve kadınları suçlarken, özellikle erkeklerde bu evliliklerin 'koruma amaçlı' yapıldığı savunusu dikkat çekicidir. Yapılan evliliklerde, talep edilen yaş ortalamasının on beş-yirmi yaş ve fiziksel özelliklerin belirleyici bir unsur olması, evlilikleri yapan erkeklerin daha çok orta yaş ve üstü olması, çok eşli evliliklerin yaygınlık kazanması dikkat çeken unsurlardır (Mazlum-Der, 2014).

Mazlum-Der raporunda Suriyeli kadınların karşılaştıkları bir başka problem alanı fuhuş ve cinsel kölelik olarak tanımlanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların yerleştikleri tüm illerde fuhuş sektöründe Suriyeli kadınların diğer kadınlara nazaran çok daha ucuz ücretlerle çalıştırıldığı; özellikle kaçak geçişlerin yapıldığı ve konteynır kentlerin bulunduğu sınır illerinde kadın sığınmacıların, insan tacirleri tarafından cinsel köle haline getirilmesi de dahil olmak üzere ileri düzeyde istismara maruz kaldıkları yönünde ciddi iddia, haber ve adli bulguların olduğu belirtilmektedir. Özellikle pasaportu olmadığı için kaçak geçiş yapanlar ile yalnız kaçmak zorunda kalan kadınların bu çetelerin ağına düşme riski taşıdığı ifade edilmektedir.

Özetle, Mazlum-Der araştırması, bölgede zaten varolan çok eşliliğin örtük bir 'kadın ticareti'ne dönüştürüldüğü, genç ve bazen çocuk yaştaki sığınmacı kadınların para karşılığı evlilikler yaptıkları, çoğu zaman yasal olmayan bu evliliklerin kısa sürdüğü ve aslında sığınmacı kadınların bu yolla cinsel istismara maruz kaldıkları, ayrıca çetelerin bu evlilikler yoluyla kadınları fuhuşa sürüklemek istedikleri vurgularına yer verilmektedir. Bu iddiaların kapsamlı olarak araştırılması bir ihtiyaç olarak durmaktadır (Mazlumder, 2014).

6.3. Medya Yansımaları

Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşadıkları sorunlar ve bu bağlamda özellikle Türkiye vatandaşları ile yaptıkları evlilikler sıklıkla medyada da işlenen bir konudur. Medya haberleri genel olarak değerlendirildiğinde bu tip haberler özellikle Kilis, Şanlıurfa, Mardin (Kızıltepe, Nusaybin), Adana, Mersin, Hatay (Reyhanlı), Gaziantep (Karkamış, Nizip) ile ilgilidir. Ancak Çorlu ve Denizli'de bile Suriyeli kadınlarla ilgili haberler yer almaktadır. Haberlerde 15-30 yaşları arasındaki Suriyeli kadınların 2 ila 5 bin TL arasında bedellerle evlenmeye zorlandıkları belirtilmektedir. Yoksulluk nedeniyle fuhuşa sürüklenen kadınlardan da söz edilmektedir. Namus meselesi, geçim derdi, kapı önüne konulma tehdidi gibi faktörlerle kuma olmayı kabul etmek durumunda kalan Suriyeli kadınlar da sıkça haber olmaktadır. Bu tip ilişkilere tercümanların aracılık yaptığı, kamplarda kadınları ticaret konusu yapan kişilerin dolaştığı ifade edilmektedir. Kilis'te, Şanlıurfa'da boşanma vakalarının arttığı, resmi nikâhli eşlerini boşayıp Suriyeli kadınlarla evlenenler olduğu da belirtilmektedir.

6.3.1. Ulusal Medyadaki Haberler

Ulusal basında Suriyeli kadınların ikinci eş olarak Türkiyeli erkeklerle evlendirilmesine ilişkin yer alan haberlerin linkleri aşağıda yer almaktadır. Ayrıca seks işçisi olarak çalışan Suriyeli kadınlara dair haberler de gündeme gelmiştir.

“Yaşları 15 olan Suriyeli küçük çocuklar 2-3 bin lira karşılığında satılıyor!”

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/513114/Yaslari_15_olan_Suriyeli_kucuk_cocuklar_2-3_bin_lira_karsiliginda_satiliyor_.html

“Suriyeli mülteci kadınlar Türkiye'de korkunç bir kabus yaşıyor, bazıları para karşılığı erkeklere ikinci veya üçüncü eş olarak satılırken, bir kadın ise tecavüze uğradı.”

<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-kadina-tecavuz-etti-gundem-1890011/>

“Dişlerimi yaptıracağı için kumayı kabul ettim.”

<http://www.milliyet.com.tr/-dislerimi-yaptiracagi-icin/pazar/haberdetay/10.04.2016/2224326/default.htm>

“Suriyeli kadınlara fuhuş yaptıran çeteye operasyon”

<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/suriyeli-kadnlara-fuhus-yaptiran-ceteye-operasyon>

“Suriyeli anne aç çocukları için fuhuş yaptı.”

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1070075-suriyeli-anne-ac-cocuklari-icin-fuhus-yapti>

“Kilis'teki kadınlarda kuma korkusu”

<http://www.hurriyet.com.tr/kilisteki-kadnlarda-kuma-korkusu-40055181>

"Suriyeli kadınlar 5 bin TL karşılığında kuma oluyor."

<http://www.ntv.com.tr/dunya/suriyeli-kadinlar-5-bin-tl-karsiliginda-kumaoluyor,0BbjCAJbnkSGAoCIv6QOXw>

"Neden Suriyeli gelin?"

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/1003940-neden-suriyeli-gelin>

"Suriyeli kadınlarla evlenmek daha ucuz!"

<http://www.gazetevatan.com/-suriyeli-kadınlarla-evlenmek-daha-ucuz---607911-yasam/>

"Suriyelilerle evlilik ticarete dönüştü."

<http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete/gundem/detay/1827612/default.htm>

"Güneydoğu'da Suriyelilerin çaresiz evliliği"

<http://www.milliyet.com.tr/guneydogu-da-suriyelilerin-caresiz-gundem-1990818/>

"Eşlerinden boşanıp, Suriyeli kadınlarla..."

<http://www.gazetevatan.com/eslerinden-bosanip-suriyeli-kadınlarla--691465-yasam/>

"Şanlıurfa'da 'Suriyeli kuma' nedeniyle boşanma sayısında artış"

<http://www.hurriyet.com.tr/sanliurfada-suriyeli-kuma-bosanmasinda-artis-40016032>

"Alman dergisinden kan donduran iddia: Türkiye'de Suriyeli kadının fiyatı 5 bin TL"

<http://www.hurriyet.com.tr/alman-dergisinden-kan-donduran-iddia-turkiyede-suriyeli-kadinin-fiyati-5-bin-tl-28681577>

"Güneydoğu'ya Suriyeli kuma göçü"

<http://www.hurriyet.com.tr/guneydogu-ya-suriyeli-kuma-gocu-193663>

"Katalogdan kuma seçiliyor"

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/189033/Katalogdan_kuma_seciliyor.html

"Türkler, karısını boşayıp Suriyeli kızlarla evleniyor."

<http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/turkler-karisini-bosayip-suriyeli-kizlarla-evleniyor-855499/>

"Suriyeli ikinci eş yuva yıkıyor."

<http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-ikinci-es-yuva-yikiyor-gundem-2118372/>

"Mülteci kampında fuhuş iddiası"

<http://arsiv.taraf.com.tr/yazilar/amberin-zaman/multeci-kampinda-fuhus-iddiasi/29899/>

"Suriyeli kadın ticaretini durdurun"

<http://www.yenisafak.com/gundem/suriyeli-kadin-ticaretini-durdurun-615174>

6.3.2. Ulusal Çevrimiçi Sitelerdeki Haberler

Ulusal çevrimiçi haber sitelerinde konuya ilişkin haberlerin linkleri aşağıda paylaşılmaktadır. En çok yerel halktan kadınlar için Suriyeli kadınların tehdit oluşturduğu, erken yaşta evlendirilmeleri ve ekonomik zorluklar nedeniyle seks ticareti yapmak zorunda kalmaları gündeme gelmiştir.

“Suriyeli kadın: Su satarak geçinemeyince fuhuşa başladık.”

<http://www.mynet.com/haber/yasam/suriyeli-kadin-su-satarak-gecinemeyince-fuhusa-basladik-1955622-1>

“Antep’teki sığınma kampında ‘fuhuş iddiası’: Fotoğrafları çekilip kadınlara şantaj yapılıyor.”

<http://www.diken.com.tr/antepteki-siginma-kampinda-fuhus-iddiasi-fotograflarini-cekilip-suriyeli-kadinlara-santaj-yapiyorlar/>

“Mazlumder: Türkiye’ye sığınan Suriyeli çocuklara fuhuş yaptırılıyor”

<http://t24.com.tr/haber/mazlumder-turkiyeye-siginan-suriyeli-cocuklara-fuhus-yaptiriliyor,259776>

“Suriyelilerle evlilik ticarete döküldü: ‘Hemen bir kadın bulurum, birkaç ay evli kalabilirsin’”

<http://www.diken.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete-dokuldu-hemen-bir-kadin-bulabilirsin-birkac-ay-evli-kalabilirsin/>

“Kilisli kadınlara Suriyeli 'kuma' tehdidi”

<http://t24.com.tr/haber/kilisli-kadinlara-suriyeli-kuma-tehdidi,328426>

“Suriyeli kadınlar kamplarda 5 bin TL'ye satılıyor!”

<http://t24.com.tr/haber/suriyeli-kadınlar-kamplarda-5-bin-tlye-satiliyor,284133>

“Sığınmacı kadınlara fuhuş yaptıran Suriyeli kadın tutuklandı.”

<http://www.haberler.com/adana-suriyeli-kadin-zor-durumdaki-suriyeli-8106866-haberi/>

“Gaziantep’li Kadınların Suriyeli Kuma Korkusu”

<http://www.haberler.com/gaziantep-li-kadınların-suriyeli-kuma-korkusu-8250554-haberi/>

“Suriyeli Kadınların Türklerle Evlenmesi Sorun Olmaya Başladı.”

<http://www.haberler.com/suriyeli-gelinler-turk-kadınlara-rahatsızlık-6463403-haberi/>

“Suriyeli Kadınlara Fuhuş Tuzağı”

<http://www.turkiyehaberajansi.com/suriyeli-kadınlara-fuhus-tuzagi/70920/>

“Suriyeli Kadınlar 5 Bin TL Karşılığında Kuma Oluyor”

<http://onedio.com/haber/-suriyeli-kadınlar-5-bin-tl-karsiliginda-kuma-oluyor--486508>

“Suriyeli kadın istismarına İslamalı kılıf kabul edilemez”

<http://bianet.org/biamag/kadin/153188-suriyeli-kadin-istismarina-islami-kilif-kabul-edilemez>

“Seks işçiliği yapan Suriyeli kadın: Kavşakta su satmamız yasaklanınca aç kaldık, çaresiz bu işe başladık”

<http://t24.com.tr/haber/seks-isciligi-yapan-suriyeli-kadin-kavsakta-su-satmamiz-yasaklaninca-ac-kaldik-caresiz-bu-ise-basladik,305640>

“Suriyeli kız çocukları ve kadınlara 'zorla fuhuş yaptırılıyor' iddiası”

<https://t24.com.tr/haber/suriyeli-kiz-cocuklari-ve-kadinlara-zorla-fuhus-yaptiriliyor-iddiasi,267905>

“Güneydoğu'daki kadınlar anlattı: Suriyeli kumam daha küçücük bir kız çocuğu, ona da analık ediyorum”

<http://t24.com.tr/haber/guneydogudaki-kadinlar-anlatti-suriyeli-kumam-daha-kucucuk-bir-kiz-cocugu-ona-da-analik-ediyorum,335668>

“Suriyeli kadınlar Türkiye’de ‘ikinci eş’ olarak pazarlanıyor”

<http://www.diken.com.tr/suriyeli-kadinlar-turkiyede-ikinci-es-olarak-pazarlaniyor/>

6.3.3. Uluslararası Haber Kanalları Örnekleri

Türkiyeli erkekler ile Suriyeli kadınlar arasında yapılan çok eşli evlilikler yabancı basının da haber konusu olmuştur.

“Suriyeli kadın avcıları”

<http://www.dw.com/tr/suriyeli-kad%C4%B1n-avc%C4%B1lar%C4%B1/a-19004170>

“Suriyeli mülteci kadınlar evlilik için satılıyor”

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130510_suriye_multeci_kadinlar

“Suriyeli kızlar yaşamak için evlendiriliyor”

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-kizlar-yasamak-icin-evlendiriliyor>

“Savaştan kaçtılar, kuma oldular”

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/savastan-kactilar-kuma-oldular>

“Türkiye’deki Suriyeli kumalar”

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/02/140208_suriyeli_kuma

“Syria's refugees: fears of abuse grow as Turkish men snap up wives”

<https://www.theguardian.com/world/2014/sep/08/syrian-refugee-brides-turkish-husbands-marriage>

“Activists Condemn Turkey’s Polygamous Marriages Targeting Syrian Refugees”

http://www.huffingtonpost.com/entry/polygamy-in-turkey_us_57964212e4b01180b52fae27

“Turks worked up over wanting more wives”

<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/06/turkey-pious-men-demand-polygamy-rights.html>

7.Bölüm

ÜLKEMİZDE SURİYELİLER VE
TÜRKİYE VATANDAŞLARI ARASINDAKİ
EVLİLİK İLİŞKİLERİ HAKKINDA
SAHA ÇALIŞMASI

Bölgedeki Toplumsal Yapı

Suriyelilerde Sosyal Yapı ve Göç Sonrası Dinamikler

Türkiyeli Erkek Suriyeli Kadın Evliliklerinin Sebepleri

Türkiyeli Erkek ve Suriyeli Kadın Evliliklerinin Bölge Dinamiklerine Etkisi

Suriyeli Sığınmacı Akını ile Ortaya Çıkan Diğer Toplumsal Sorunlar

Araştırmanın öncelikli amacı, Suriye'den gelen göçün bölgedeki sosyal ve ailesel dinamiklere etkisini anlamaktır. Bölgede erken yaşta evlilik, çok eşlilik gibi pratiklerde bir artış olup olmadığı, bu durumun gerekçeleri ve bu evliliklerin taraflara etkileri ve iyileştirme önerileri, çalışma çerçevesinde incelenen ana başlıklardır. Ancak Suriye'den göçün etkisini incelemeyen önce bölgenin toplumsal yapısını anlamak ve de bölge halkı ile Suriyelilerin sosyal ve ailesel pratikleri arasında benzerlik ve farklılıkları anlamak, iki taraf bir araya geldiğinde oluşan etkiyi daha iyi analiz edebilmek açısından önemlidir.

7.1. Bölgedeki Toplumsal Yapı

7.1.1 Türkiye ve Suriye Toplumsal Yapıların Kıyaslanması

Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki toplumsal yapı ve Suriye arasında önemli benzerlikler göze çarpmaktadır. Görüşülen STK üyeleri ve kamu yetkilileri Suriye ile Türkiye arasında savaşın çok öncesine dayanan, sınırı aşan kuvvetli bir ilişkiler ağı olduğunu belirtmektedir. “Suriye’den kız alma” savaşın çok öncesine dayanan bir pratiktir ve Suriyelilerle akrabalık ilişkileri de sıklıkla görülen bir durumdur.

“Suriyelilerin çoğunlukla yaşamak istediği bir yer Mardin. Kültürün yakın olması sınır şehri olması itibarıyla. Kültür çok benziyor ticaret ilişkileri akrabalık ilişkileri çok aktif. Sınırın diğer tarafında teyzesi hâlâ otururken Mardin’de akrabaları olabiliyor. İç içe geçmiş bir kültür var benzerlik gösteriyor” (Mardin, STK).

“Türkiye’nin geneli ile benzer olmayabiliyor. Bir örf gelenek yapıları aynı olmayabiliyor. Ama burada Arap kültürü ağır basıyor. Suriye’den gelen Araplarla Akçakale’deki Arap insanların haliyle davranışları düğünlerinden tutun da her şeyi aynı. Farklılık arz etmiyor.” (Şanlıurfa, Emniyet).

“Mardin’de çok sayıda ailenin aynı zamanda Suriyeliler ile akrabalıkları var. İki kardeşten biri Suriye’de biri Türkiye’de kalmış. Dolayısıyla aynı aileden olan insanların buradaki sosyal yapıyı toplumsal yapıyı değiştirmesi pek mümkün değil. Aynı toplumsal genlerden geliyor. Türkiye coğrafyası içinde imparatorluk döneminden kalan ortak bir toplumsal hafıza var. Ben Suriyelilerin toplumu değiştirdiği dönüştürdüğü kanaatinde değilim.” (Mardin, Kamu).

Görüşülen yetkililer kültürel farklılıkların Suriye Türkiye sınırından değil, iki bölgedeki heterojen etnik yapıdan ortaya çıktığını düşünmektedir. İki tarafta da Arap, Süryani, Kürt ve Türkmen toplulukları kapsayan çok kültürlü bir yapı göze çarpmaktadır. Örneğin, sınırın iki yanındaki Kürt toplumların yaşam pratikleri birbirine çok benzerken, Suriye ve Türkiye Türkmenleri Kürt toplumundan farklılaşabilmektedir. Yetkililerin dikkat çektiği en önemli nokta her iki tarafta da eğitim, nesil, kentsellik/kırsallık kırılımlarında toplumun farklı katmanları olduğu ve tüm bölge Türkiyelileri için bazı genellemeler yapılamayacağı gibi tüm Suriyeliler için de genellemeler yapmanın doğru olmayacağıdır. Bu rapor çerçevesinde aktarılan bulgular, iki toplumda da genelden farklılaşan profiller olduğu akılda tutularak genel eğilimleri göstermek amacıyla gütmektedir.

“Türkiye’de böyle hangi ilde hangi şehir merkezindesiniz, kırsal bir alanda mısınız o değişken. Bizde adam üniversite mezunu çok modern diyemiyorsun. Onun geldiği kültürel yapı onun toplumsal kodları ne alemde. Suriye için de aynı şey geçerli. Kılık kıyafet anlamında muhafazakâr gördüğün kişi eşitlikçi söylemlerle geliyor.” (Gaziantep STK).

“Aslında Suriyelileri de Suriyeli diye doğrudan tek kategoriye koymak da yanlış onlar da çok farklı kültürel geçmişten geliyorlar. Mesela şu anda bizim Toplum Merkezinin olduğu bölgede Kürt kökenli Suriyeliler var

Kobani'den gelmişler işte Türkmen olanlar var, Arap olanlar var.” (Gaziantep STK).

Araştırma kapsamında ortaya çıkan en temel iki bulgu Suriye göçü ile beraber bölgedeki çok eşlilik, erken yaşta evlilik ve kadına karşı şiddet eğilimlerinin artmış olmasıdır. Ancak bu konuda dikkat edilmesi gereken nokta bu olumsuz gelişmelerin sadece göçle ortaya çıkmadığıdır. Türkiye'deki bölge toplumunda da bu sorunlar Suriyeliler gelmeden önce de yaşanmıştır. Görüşülen yetkililer çok eşlilik ve erken yaşta evliliğe sadece Suriye'den gelen göç çerçevesinde değil, bölgenin genel dinamikleri üzerinden bakmak gerektiğini önermektedir.

“Küçük yaşta evlilik sanki ülkemiz de yok mu? Ülkemizde de var, Çok eşli evlilik ülkemizde de var, burada mülteci kampı falan deniyor diye buradaki şeyler haber oluyor ama zaten aynı haber değeri taşıyacak şeyler ülkemizde de oluyor.” (Gaziantep Kamu).

“On altı veya on yedi yaşında evleniyor. Bir dönem sonra 3 tane çocuğu var; en küçük çocuğu sekiz aylıkken kocası kendi amcasının kızı ile birlikte oluyor. Kız on dört yaşında, artık tecavüz ediyor. Sonra resmi nikâhli kadına yalvar yakar “Amcanlar beni öldürecek anlaşmalı bir şekilde boşanalım” nafaka falan hiçbir şey isteme benden diyor. Kadın ortada kalıyor. Bu sorunlar burada da var.” (Gaziantep STK).

“Erkekler genelde on sekiz yaşında önce evlendirilmiyor ama kız çocukları on beş yaşından sonra rahatça evlendirilebiliyorlar. Yerel halkta da böyle Suriyelilerde çok daha fazla bu durum.” (Mardin, STK).

“Kadın on bir yaşındaki kızını evlendirmeyi düşünüyordu. Başını falan kapatmış. Amcasının oğluya nişanladım iki yıl sonra ergenliğe girince evlendireceğim. Kadınla görüşmelere başladık. Ruh sağlığı birimi görüşmeler yaptı onlarla. Durumun bu boyutundan bahsettik kadını bu durumdan caydırdık. Çocuğun psikolojisinin bu tarz bir durumla yıkılmaması gerektiğini söyledik, hem de eğitimine devam etmesi gerektiğini söyledik.” (Şanlıurfa, STK).

“Suriye savaşından önce de çok evlilik vardı burada. Daha önce de iki, üç hatta dört evlilikler olanlar vardı. Örneğin benim babam dört evli ama hepsi yerlidir otuz kardeşiz biz kendimden örnek verecek olursam. Suriyeliler savaş olmadan önce de karşı taraftan sınır bölmüş, demir yolu bölmüş. Karşı tarafta akraba kalmış iki kardeş bölünmüş birisi öbür tarafta birisi bu tarafta.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Zaten kadın çocuk burada ötekinin ötekisi. Zaten burada bu konuda (çok eşlilik, erken yaşta evlilik) iyileştirmeler çok kısıtlı. Bu yüzden (göç etkisini) bunu bozmak olarak yorumlayamıyorum. İyi bir düzen vardı da bunu birileri bozuyor gibi. Belki kötüye gider bilmiyorum ama bu sadece göçmenlerle sığınmacılarla ilgili değil. Toplum da buna müsait.” (Mardin, STK).

Görüşülen yetkililer bölge toplumunda kadının yeri ve hakları konusunda önemli bir yol kat edildiğini düşünmektedir. Ancak yaygın toplumsal ve kültürel yapı ve kadının kendine yeterlilik imkânlarının kısıtlı olması, 15 yılda kamunun ve STK'ların çalışmaları ile elde edilen başarıların kırılma noktalarına sebep olmuştur. Göç bölgede sorun çıkarmaktan ziyade, zaten toplumda var olan sorun kırılma noktalarına büyüteç tutmuştur. Araştırma içinde ortaya çıkan bulguların “Suriye'den göç etkisi”nden ziyade bölgedeki insan hakları ve bölge toplumunda kadınların yeri perspektifinden okunması önerilmektedir. Küçük yaşta evlilik, erken yaşta evlilik, kızların okullaşamaması, kadınların iş gücüne katılamaması Türkiyelilerde daha az Suriyelilerde daha sık görülen sorunlar olmasına rağmen bölgenin genel dinamiklerinden ortaya çıkan ve iki taraftaki kadınları da olumsuz etkileyen sorunlardır. Bu bağlamda rapor içinde belirtilen problemler için etnik bazlı değil, tümel bir yaklaşımla değerlendirme yapılması gerekmektedir.

7.1.2. Türkiye Tarafında Sosyal ve Ailesel Yapı

7.1.2.1 Hakim Kültürel Yapı ve Cinsiyet Rollerini

Görüşülen kurum temsilcilerinin genel yorumları, bölge toplumunda muhafazakar cinsiyet rolleri sosyoekonomik statüden bağımsız olduğuna işaret etmektedir. Çoğu zaman erkek dışarıda çalışıp para kazanmakla yükümlü görülürken kadınların evde kalıp evin düzenini sağlaması, yaşlı ve çocuk bakımından sorumlu olması beklenmektedir. Sosyal hayatlarını kısıtlı olarak yaşayan kadınlar dış dünyada eşleri olmadan var olabilmek için gereken yetenekleri elde edememektedir.

“Burada kız olarak dünyaya geldiğinizde hayata bir sıfır yenik başlıyorsunuz. Siz bir insan değil de filmdeki yardımcı figüran rolündesiniz. Başrolde her zaman erkek var kadın ona hizmet etmek için bir hizmetçisi.” (Şanlıurfa, STK).

“Toplumsal cinsiyet rolleri gelenekçi bir yapı olduğu için kadının sorumlulukları hâlâ kadının sorumlulukları. Yani çalışsa da kadının sorumlulukları olarak devam ediyor.” (Gaziantep, STK).

“Söz hakkı pek verilmez. Bir şey alındığın da görüşü sorulmaz. Eğitimden uzak. Okutulmaz. Şuan günümüz de lise de okuyan genç kızlar fazla. Mesela benim ablam otuz yaşın da ondan beş yaş büyük insanlar otuz beş yaşındakiler çok fazla okumazlardı. Çok az da olsa genelde erkekler okurdu buralarda. Erkek toplumu burada güçlü özellikle çiftçi ise, ağılık sistemi devam ediyorsa.” (Mardin, STK).

Feodal yapının bir parçası olarak geniş aileler ve çok çocuklu aileler de sıklıkla görülmektedir. Ailenin geniş olması, aynı hane içerisinde aile büyükleri ile yaşanması kadının söz söyleme alanını daraltmaktadır. Eşine göre ikinci planda olan kadın diğer aile üyelerinin de etkisi ile çocuklarının yetiştirilmesi noktasında da aktif karar verici olamamaktadır. Kız çocuklarının okula gönderilmediği veya erken evlendirildiği durumlarda anneden çok aile büyüklerinin kararda etkili olduğu düşünülmektedir.

“Aileler orada da geniş aile üzerinden çok gidiyor. Anne babadan tutun da işte amcalar, dayılar, teyzeler aile ilişkilerine çok müdahil. Anneler özellikle kız çocuğunun okutulması ya da okutulmaması, evlenmesi ya da evlenmemesi gibi şeylerde etki yapamıyor.” (Gaziantep, STK).

“Aslında bölgeye bakınca daha muhafazakar ve daha geleneksel bir aile yapısı var. Çekirdek aile değil daha çok geniş aile ve geniş aile kurallarının ve müdahalelerinin bulunduğu aile tiplerini çokça rastlıyoruz bu bölgede.” (Gaziantep, STK).

Görüşmelerde geleneksel ve toplumsal yapının kadının üzerinde oluşturduğu bir baskının da çocuk sayısı olduğu ifade edilmiştir. Özellikle toprak üzerinden gelir sağlayan ailelerde çok çocuk beklentisi bulunmaktadır. Bu durum kadınların ev dışı hayata karışmasında bir bariyer oluşturmaktadır.

“Çocuk sayısının artmasını istiyor. Toprak üzerinden gelirleri var. Çocuk sayısı fazla olmalı ki toprağına hakim olsun. Sizin bin dönüm iki bin dönüm araziniz varsa dört beş çocukla koruyamazsınız. En az on tane çocuk olmalı ve erkek olmalı. Kız çocuklar tabii sevilmiyor diye bir şey yok ama kesinlikle erkek çocuk malı koruma açısından önemli.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Ancak kamu yetkilileri ve STK üyeleri son yıllarda yapılan çalışmalarla bu yapının bir miktar da olsa değiştiğini mutlulukla iletmektedir. Değişimin genç ve kentli nesilden başladığı henüz kırsala tam olarak

nüfuz etmediği gözlenmektedir. Genç ve kentli nesilde kızların okullaşması, kadınlara aile hayatında daha fazla söz verilmesi, erken yaşta evlilik ve çok eşliliğin önüne geçilmesi gibi noktalarda önemli mesafeler kat edilmiştir.

“Şehirli nüfusta kararlar ortak alınıyor. Hatta kadın orada belki daha öne geçiyor. Çünkü buna ailesiyle ilgili kararlara yoğunlaşabiliyor. Erkek öyle değil erkek dışarıda olduğu için sosyal yaşamla ekonomik sorunlarla uğraşırken kadın da evin iç yönetimiyle ilgilenebiliyor. O bakımdan şehirli nüfusta son karar verici kadın. Ama kırsalda değişiyor”. (Mardin, Kamu kurumu).

7.1.2.2 Kızların Okullaşması

Kızların okullaşma oranında önemli bir artış gözlenmektedir. Yetkililer kamunun ve STK’ların yaptığı çalışmalar ve medyada kızların okumasına yönelik iletişim kampanyaları ile beraber sosyal baskının tersine döndüğünü, ailelerin kızlarının okula göndermedikleri durumda çevrelerinden baskı görececeklerini belirtmişlerdir. Okullaşmanın yaygınlaşmasında önemli bir etkenin başörtüsü engelini kalkması olduğu düşünülmektedir. Muhafazakâr aileler de kızlarını rahatlıkla okula gönderebilmektedir. Kızların okullaşma oranının artmasının diğer olumlu etkilerinin yanında erken yaşta evliliklerin önüne geçilmesi açısından da olumlu etkisi olmuştur.

“Eğitimde sosyal baskı tersine döndü – Biraz sosyal öğrenme kıskançlık demeyelim de. Mesela bir başkasından görüyor. Gülsüm Hanım’ın çocuğu okula gönderiyor bizim imkânlarımız var bizde gönderelim.” (Mardin, STK).

“Kız çocuklarının okullaşması ile alakalı o eski yargılar yok. Herkes gönderiyor çocuğu okuluna. Ana sınıfı olayı varı, daha önceden bu kadar yaygın değildi” (Mardin, Kamu kurumu).

“Daha evvelden okumama sorundu başörtü meselesi. Okumayınca çalışmayınca evleniyordu. Tabi şimdi başörtüsüyle istediği okula gönderebildiği için dolayısıyla o etken azalmış oldu. Okula gidince veya iş bulunca bu iş çözüldü. Okula gitmiyor çalışmıyor o zaman çocuğumuzu evlendirelim diyor. Bizim çevrede olsun erken yaşta (evlilik) yok gibi.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Ben liseyi okurken sınıfta iki tane kız vardı, lisenin toplamında dört beş tane kız vardı. Şimdi kız lisemizde 300 den fazla kızımız okuyor.” (Şanlıurfa, STK).

“Çok büyük bir fark olmasa da en azından okula gönderme seviyesi yükseldiğini görüyoruz. Hatta özel okullara gönderiyorlar. Bütün hemen hemen kızlar gidiyor. Aile bir şekilde destekliyor, çevreden görüyor etkileşim oluyor.” (Şanlıurfa, STK).

7.1.2.3 Kadınların İş Gücüne Katılması

Görüşülen yetkililere göre, okullaşma gibi kadının iş gücüne katılımında da belli bir mesafe kat edilmiş olsa bile henüz katılım çok kısıtlıdır.

“Genelde erkek çalışır, kadınlara hürmet var. Karadeniz’e göre daha az çalışan kadın bu bölgededir. Karadeniz kadını daha çok işe gider.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Ailesi ve eşinin rızası olmadığı için çalışmıyor. Kadın bundan mutlu mu tabi değil. Bazı durumlarda boşanmaya geliyor ama o adım atılmıyor kadın tarafından” (Şanlıurfa, STK).

“Mardin’in yapısı farklı etnik kökenler de farklı hepsinin yapısı değişiyor. Süryanilerde kadınlar iş yaşamında olabilirken Araplarda bu sık görülen bir durum değil. Mardin’de kadınların yüzde 90’ı ev hanımı diyebilirim. Geri kalanlarda aşırı dini duyguların feodal yapının yüksek olmadığı ailelerde kadın iş hayatına girebiliyor.” (Mardin, STK).

Kadınlar da kendilerine öğretilen bu cinsiyet rollerini kabullenmiş gözükmektedir. Görüşülen yetkililer eğitim imkânı olmuş yüksek sosyoekonomik seviyedeki kadınların bile evi geçindirmekten erkeği mesul tuttuğunu belirtmektedir.

“Modern aileler çalışan kadınlar, okuyan kız çocukları görebilirsiniz ama temelde baktığınızda hepsinin şöyle bir hayali var. Ben bir kadın üniversite okuduysam dışarıdan benim kültürlü ve elit görünmem için bir yol. Nihayetinde çoğunun hedefi” zengin bir erkekle evleneyim, erkek bana baksın” (Gaziantep, STK).

Aynı şekilde görüşmelerde erkeklerin de kendi cinsiyet kimliklerini “eşlerini çalıştırmadan evi geçindirme” kapasiteleri üzerinden kurguladığından söz edilmiştir. Eşinin çalışmak durumunda olması birçok erkek için bir “başarısızlığa” işaret etmektedir. Kadınların çalışması olumsuz algılanırken, kadınların iş gücüne katılımı çoğu zaman ailelerin sadece erkeğin geliri ile geçinemediği, maddi imkânsızlıkların yaşandığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Böyle durumlarda kadınlar “mecburiyetten” düşük ücretli ve kayıt dışı işlerde çalışmaktadır ve yine ekonomik özgürlüklerini elde etme imkânı bulamamaktadır.

“Bu kadınlar ev eksenli çalışma biraz yaygındır Antep’te tekstile yan eleman olarak. Bunlar da çok düşük ücretlerle günlük bir çuval mesela, 150 200 kazağa boncuk dikiş aldıkları para günlük ücret 10 liradır, 15 liradır. Antep fıstığı kırarlar Bir çuval fıstığı 5 liraya, 10 liraya kırarlar. Kadının dışarı çıkması çok hoş bir şey değil. Gezmesi, tozması bir yerlere gidip gelmesi.” (Gaziantep, STK).

“Bir grup daha var fabrikalar da çalışan kadınlar. Onlar da genelde çok çocuklu ve gerçekten yoksul aileler. Onlar genç kadınlarının çalışmasına mecburen fırsat veriyorlar. O da mahalle bazlı servis gelir, 10-15 genç kadını toplar götürür, toplar getirir. Çoğu sosyal güvencesiz 3 ay 6 ay çalışırlar evlenene kadar, nişanlanana kadar.” (Gaziantep, STK).

Kırsalda bir grup kadının ise ücretlendirilmeyen emek olarak çalıştığı görülmektedir. Temel geçim kaynağı toprak olan ailelerde kadın tarlada tam zamanlı çalışsa bile bir gelir elde edememekte ve ekonomik özgürlük elde edememektedir.

Ancak görüşme yapılan yetkililer yavaş da olsa kadınların iş gücüne katılımında da bir artış gözlemektedir. Bir nesil öncesine göre daha uzun süre okulda kalan yeni neslin bu konuda bir kırılma sağlayabileceği düşünülmektedir.

“Eskiden çok katı bir sistem vardı burada gerçekten de bayanın sosyal yaşantısındaki hayatı yoktu. Ev içinde dahi söz hakkı çok azdı. Biz bunu büyüklerimizden yaşlı insanlardan hep duyduk bayanlar evde oturacak hizmet edecek yani. Bu da git gide değişiyor. Artık bayanlar da sosyal hayatta rol oynuyor”. (Mardin, STK).

7.1.2.4 Çok Eşlilik

Görüşülen kamu kurumu yetkilileri ve STK temsilcileri çok eşliliğin bölgenin temelinde var olan bir adet olduğuna işaret etmiştir. Türkiye’de yasal düzenlemeler bunun önemli miktarda önüne geçse de pratikte halen çeşitli seviyelerde özellikle kırsal kesimde devam etmektedir. Saha çalışması yapılan 3 il arasından

özellikle Şanlıurfa'da çok eşli evlilik kültürü daha yaygındır. Çok eşlilik erkeğin gücünün ve iktidarının bir göstergesi olarak da algılanmaktadır. İkinci eşlere imam nikahı yapılmış olması bölgedeki dini kurumların bu konuda etkin bir mücadele veremediğini göstermektedir. Resmi nikâhlı eşler çoğu zaman ekonomik özgürlükleri olmadığı için boşanamamaktadır.

“Güneydoğu, Doğu Anadolu bölgesinde kadın erkek ilişkilerine bakış ve evliliğe bakış maalesef erkeğin birden fazla evlilik yapmasını meşru gören bir anlayış var. Bunun dini ve ekonomik referansları var geçmişten gelen toplumsal hafızadan referanslar var.” (Mardin, Kamu kurumu).

“Bizim hem geleneklerimiz hem de yanlış olan dini inançlarımız bunu destekliyor. Erkeklerin şakalarında hep bu vardır. 4'e kadar işte alabiliriz veya hanımuma yardımcı aldım gibi ...” (Gaziantep, Kamu kurumu).

“Dini boyutu var için İslam'da böyle bir şey olduğu için. Burada da dinin uygulanması yüksek. Mubafazakar bir yapı var. Meşru bir şekilde 2. eş alabiliyor ama yeni jenerasyonda çok az.” (Mardin, STK).

“Kırsalda çok eşli olmak erkekler açısından toplum içinde saygı gören ya da zenginlik statü göstergesi olan bir şey olarak devam ediyor. Ama şehre geldiğimizde kentli nüfus bu konuda daha duyarlı. Çok eşliliği çok fazla görmek mümkün değil.” (Mardin, Kamu kurumu).

Görüşülen yetkililer çok eşliliğin yasal olmadığı için çok aleni yapılamadığına dikkate çekmektedir. İkinci eşlere ayrı bir ev açılması pratiği yaygındır. Birçok durumda resmi nikâhlı eşler ikinci evlilikten haberdardır. Ekonomik özgürlükleri olmayan ve dul kalma durumunda yaşayacakları sosyal baskıdan çekinen kadınlar evliliklerine devam etmek zorunda kalmaktadır.

“Kadınlar biraz zorunluluktan dolayı kabul ediyor. Göz yumma hikâyesi de ondan dolayı. Göz yummazsa adam onu terk ederse ya parasız kalırsa babasının evine dönerse nasıl bir yaşam onları bekliyor. Sonra başka biriyle evlenmeyecek vs. bir yeteneği yok.” (Gaziantep STK).

“Bir de Gaziantep'te maddi gücü olan erkeklerin görüştüğü bir başka kadın olabiliyor. Adam evli ama diğer kadınla ilişkisi var. O ilişkiyi kendince vicdanı rahatlatmak dinen de uygun olması imam nikâhlı yapıyor. Dolayısıyla o kadınla yaşadığı cinsel ilişki, paylaştığı her şey hak oluyor ona göre. Adamın eşi bunu biliyor ama bilmesine rağmen ekonomik olarak koşulları iyi olduğundan çok da ses çıkaramıyor.” (Gaziantep, STK).

Yapılan görüşmelerde gözlenmiştir ki çok eşliliğin kabulü sadece kırsalda yaşayan eğitim seviyesi düşük kişilerde sınırlı kalmamaktadır. Kanaat önderi addedilecek kişilerin buna olumlu bakması, özellikle imam nikahı kıyacak dini personelin çok eşliliğe alan açması pratiğinin bölgede kök salmasına imkân vermektedir. Örneğin görüşme yapılan bir din adamı bir erkeğin ikinci bir kadınla evlenmesinin zaruri durumlarda uygun olduğunu belirtmiş, özellikle çocuk sahibi olunamaması durumunda bunun mümkün olabileceğine değinmiştir. Görüşmenin ilerleyen aşamalarında ise zaruri tanımını genişletmiş ve erkeğin “aklının kayması”, zina yapma eğilimi olması durumunda da çok eşli evliliği savunduklarını ve topluma bu yönde tavsiyede bulduklarını belirtmiştir.

“Sosyal Güvenlik Kurumunda avukat olarak çalışan adam çıkıp dedi ki “Medeni Kanun tek eşliliği savunuyor olabilir ama ben buna inanmıyorum. Tek eşlilik diye bir şey yok ve bu konudaki yapılan çalışmaların eylem planından çıkmasını istiyorum”. Hukuk eğitim almış, insan hakları ve adalet vs. konusunda yetkin diyeceğimiz biri inanmıyor tek eşliliğe.” (Gaziantep STK).

“Birden fazla eşlilik zaruretten yapıyorlar. Zina yapmaktansa evlenmek daha uygundur. İslam diyor ki ihtiyaç varsa evlilik yap. Örneğin çocuk olmaması. Ya da bir erkek biyolojik durumdan dolayı zina yapacağına evlenin diyor. Burada ister istemez birden fazla eş olabilir ama birinci eşin rızası alınıyor. Bu da dinimize aykırı değil” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Çok eşlilik var ama şöyle bir şey de var çok eşlilikten dolayı eşler muzdarip değil. Eşler yine de kendi beyleri ile barışık yaşıyor. Bu olmayınca çok eşlilik olmaz. Zorunlu şekilde ikinci eş üçüncü eş kadınlar yeni bir başlarına kuma geldiğini düşünmüyorlar.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Ancak son dönemde çok eşlilikte bir gerileme gözlenmektedir. Özellikle şehir merkezlerinde ve gençler arasında bu durum çok azalmıştır. Yetkililere göre kadınların bu duruma tepki verebilecek güçte olması bu gelişmede önemli bir rol oynamaktadır.

“Bundan yıllar önce kadınlar kendileri gidip eşleri için ikinci hanımı istiyorlardı. Ama artık burada bence bir dönüşüm sürecine girdi. Artık kırsal kesimde de olsa merkezde de olsa istemiyorlar, tepki gösteriyorlar, kabul etmiyorlar. Artık insanlar tepki göstermeye başladılar.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

“Geçmişte 5 kişi yapıyorsa şimdi 1 kişi yapıyor. Bu da bizim din hizmetlerimizin sonucudur. Sonuçta doğru toplumu ve Türkiye halkı tam dindar olmadığı için mesela kuran-ı Kerim birden fazla evlilik emretmiyor. Dediğim gibi zaruret olunca. Bizim bayan vaizlerimiz var bunları anlattıkça oran düşüyor.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

İnanın son yıllarda son beş on yıldır kimse kuma vermez oldu. Ama sıkıntılı olur, huzursuz olur. Bir kızın yaşı kırk yaşında olmuş evlenmemiş belki okumaya gitme ihtimali var. Yoksa genç bir kızı hiç kimse kumaya vermiyor. (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

7.1.2.5 Erken Yaşta Evlilik

Görüşmelerde bölgedeki Türkiyeliler arasında erken yaşta evlilik yaşının on altı ila on sekiz arasında olduğu ifade edilmiştir. Yetkililer daha erken yaşta evliliklerin nadir olduğunu belirtmektedir. Ancak yine de ailelerde on sekizinden önce kızlarını evlendirme eğilimi görülmektedir.

“Genelde on üç on beş yaşında arkadaşları nişanlı ya da evli olduğu için ben evde kaldım psikolojisine bürünebiliyorlar. Burada halk dilinde evde kalma tabiri var eğer on sekiz yaşında evlenmediyseniz sanki yaşıңыз geçmiş sizinle kimse evlenmez gibi bir psikolojik durumu yaratılıyor.” (Şanlıurfa, STK).

Görüşülen yetkililer erken yaşta evliliğine yol açan gerekçeleri açıklamıştır. En çok öne çıkanlarından bir tanesi bölgedeki namus algısıdır. Özellikle ergenliğe ulaşmış kızların eğer evlendirilmezlerse “başıboş” kalacakları, toplum içinde uygunsuz duruma düşecekleri gibi bir endişe hakimdir.

“Yanlış bir namus algısı var. Kadınlara karşı, kızlarına karşı yanlış bir koruma içgüdüsü var. Yani evlendirince sanki onu iyi bir şey yaptıkları düşüncesi var maalesef” (Gaziantep, Kamu kurumu).

Erken yaşta evliliklerin diğer bir sebebi ise kız çocuklarının okullaşamamasıdır. Gerek aile kararı ile olsun, gerek ekonomik sıkıntılardan dolayı çalışma mecburiyetinden olsun, kız çocuklarının okul hayatı sona erdiğinde erken yaşta evliliğe daha açık hale gelmektedirler.

“Çocuk deli gibi o okumak istiyor, okumaya hasret kalıyor ama çalışmak zorunda eğitim hakkı elinden alınmış oluyor. On iki on üç yaşında orada çalışıyor sonra evleniyor. Çocuk da ağır koşullarda çalışmaktansa evlilik cazip gibi o hayattan kurtuluş gibi algılıyor ve o kaçış noktasını şey yapıyor.” (Şanlıurfa, STK).

Bölgedeki erken yaşta evliliklerin bir sebebi de toprağa bağlı geçim kaynaklarıdır. Aileler toprağın bölünmemesi amacıyla erken yaşta kızlarını bir akraba ile evlendirerek mal varlığının aileden çıkmamasını sağlamaktadır.

“Köylerde erken yaşta evlilik daha fazla. Orada da kendi içlerinde amca çocukları veya toprak davalarından dolayı verelim toprak bölünmesin aşiret bakış açısı devam ediyor.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

STK temsilcileri kız çocukların da küçüklükten itibaren bir birey olarak değil bir eş olarak hayata hazırlandıklarına; bu sebeple erken yaşta birçok evlilikte kız çocukların da duruma itiraz edecek bilinç seviyesinde olmadıklarına dikkat çekmektedir.

“Kız çocuğunu küçük yaştan itibaren “ileride evleneceksin, kocan seni böyle sevecek, iyi anne olacaksın evine bakacaksın, kendi evin olacak” gibi kodlarla büyüttükleri için mutlu sonla biten filmlerdeki algıyla evlilik ürkütücü gelmeyebiliyor. Bir taraftan da başına ne geleceğini bilmiyor.” (Gaziantep, STK).

Kendisi de bundan muzdarip olsa annelerin birçok durumda kendi kızlarının erken evlenmesine karşı çıkmaya gücü yetmemektedir. Kadının eşine ve ailenin üzerinde etkisi olan büyüklere karşı söz hakkı olmadığı için anneler de bu durumu kabul etmek durumunda kalmaktadır.

“Annelerin kızlarını evlendirme konusunda söz hakkı kısıtlı bir düşünün genç kızını evlendirme konusunda söz ona ne kadar gelir emin değilim yani ona gelene kadar başka dededir işte, babaannedir, işte babadır, amcadır, çok fazla etken var maalesef.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

Görüşmelerde erken yaşta evliliği bölgedeki kadınları birçok anlamda olumsuz etkilediğinden söz edilmiştir. Hayatta kendi kendine ayakta durmak için gerekli yetkinlikleri kazanmadan evlenen kadınlar eşlerine bağımlı hale gelmekte ve evlilikte yaşanan fiziksel, psikolojik, ve ekonomik şiddete boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca bu kişilerin kadın sağlığı, gebelik gibi konularda bilgilerinin kısıtlı olması bölge toplumundaki çocuk yapma ve bakma konularında sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

“Hem psikolojik hem fizyolojik olarak zarar görüyor kadınlar erken yaşta evlenenler. Beden buna hazır değil kendi bedenini tanımıyor. Herhangi bir hastalığa yakalanma, gebelik sürecinde komplikasyona uğrama durumuna çok açıklar hem de psikolojik olarak çocukluğunu yaşamadan ne olduğunu bilmeden sorumluluk altına giriyor.” (Gaziantep, STK).

“Para kazanamıyorlar, iş edinmiyorlar. Çünkü bilgi ve becerileri gelişmiş olmuyor. Ev işi ile zaten boğuştukları için. Temel eğitimi tamamlamıştır belki tamamlamamıştır başka bilgi edinmiyor. Hayatta var olamıyor” (Gaziantep, STK).

“Daha sosyal olarak kapalı oluyorlar çünkü etrafında görebileceği insan kısıtlı, evde yaşıyor” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Ancak STK temsilcileri ve kamu yetkilileri erken yaşta evliliklerin azalması yönünde son 10-15 yılda önemli bir rol kat edildiğini düşünmektedir. Erken yaşta evliliği artık daha çok kırsalda kaldığı, kentlerde azaldığı

görülmektedir. Erken yaşta evliliklerin eskiden çoğunlukla on iki-on dört yaşlarında gerçekleştiği bugün ise on altı-on yedi yaşlarına yükseldiği anlaşılmaktadır.

“Erken yaşta evlilik Antep’te yaygın değil. Aile bireyleri, ailenin kültürel yapısına, ekonomik seviyesine göre evlilik yaşı değişebiliyor ama Antep’te olağanüstü bir erken yaşta evlilikten bahsetmek çok gerçekçi değil. Daba çok elli ve elli beş yaş üstü kadınlarda görebiliyoruz, on üç-on dört yaşında evlilikleri. Son 10 yılda evlilikler de on altı-on yedi yaş ortaya çıkıyor.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

“Yeni nesil farklı bir yolda yürüyor yani. Eskiden on beş-on altı yaşında evlilikler vardı ama günümüzde çok yok. Ekonomik nedenlerden dolayı. Artık şu algı oluştu önce iş edin askerliğini yap yuvanı kur yani eşyalarını al sonra evlilik sürecine geç diyor.” (Mardin, STK).

“Eskiden çıkardı televizyonda Şanlıurfa, Mardin, Van orada burada inan artık öyle bir şey yok. On dört-on beş yaşında kesinlikle yok. Şu an evlilik gençlerin evlilik yaşı yirmi-yirmi iki. Genelde askerden sonra.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

7.1.2.6 Boşanma

Hem kamu ve STK'larla hem de yerel halkla yapılan görüşmelerde bölgede kadınların boşanmasının önünde ciddi engeller olduğu anlaşılmıştır. Aile içi şiddet, eşin ikinci bir ilişkisi olması, maddi imkânsızlıklar gibi evlilik işlevselliğini yitirdiği durumlarda bile birçok kadının boşanma imkânı olmadığı gözlenmektedir. Boşanmanın önündeki engeller çok katmanlıdır. En büyük engel ekonomiktir. Eğitimi kısıtlı ve çalışma deneyimi olmayan kadınlar, ekonomik olarak ayakta duramayacaklarını bildikleri için işlevini kaybetmiş evlilikleri mümkün olduğunca devam ettirmek durumunda kalmaktadır. Boşanmanın önündeki bir önemli bariyer ise toplumda boşanmış kadına karşı algıdır. Anne-babasının evine dönememek, sosyal hayat içerisinde dışlanmak, bu dışlanmadan çocuklarının da olumsuz etki görmesi kadınları korkutmaktadır.

“Dul olarak hayatını sürdürecektir kadın kendi ayaklarının üstünde durmak istiyor. Çocuğu varsa onunla beraber yaşamak istiyor. Babası ağabeyi ayrı evde yaşamasının uygun olmayacağını söylüyor. Aynı baskıya maruz kalıyor, baba evine döneceksin diye. Yine kadın kendi ayaklarının üstünde duramıyor. İşte dul gözüyle bakılması o çizgi henüz aşılmış değil.” (Şanlıurfa, STK).

“Maddi sıkıntısı olmayan bir kadın bile işi var, sosyal çevresi var ama çocuğu falan varsa boşanmaktan yine de korkuyor. Ya dışlanırsam ya baskı görürsem. Ailesinin yanında olmama durumu çok korkutuyor.” (Şanlıurfa, STK).

7.1.2.7 Suriyeliler Öncesinde Toplumsal Yapıya Özet Bakış

Saha çalışmasından elde edilen bulguları özetleyecek olursak Suriyelilerin göçü öncesinde bölgedeki toplumsal yapıya baktığımızda aile ilişkileri açısından sorunların olduğu ama genel olarak STK ve kamu kuruluşlarının emeği ile ilerleme kaydeden bir yapıdan söz etmek mümkündür.

Bölgedeki kadim kültürel yapı kızların okullaşması, kadınların çalışması önünde bir engel oluşturmakta; çok eşlilik, erken yaşta evlilik gibi pratiklerin de önünü açmaktadır. Kadının bir birey olarak toplumda ayakta durma imkânının kısıtlı olması kadının çok eşlilik, şiddet gibi sorunlar karşısında direnme gücünü kırmış, kadını bu tip baskılara karşı savunmasız kılmıştır.

Ancak durum yavaş da olsa değişmektedir. Özellikle kent merkezlerinde, yeni nesilde yukarıda bahsedilen birçok sorunun çözülmesi yönünden önemli adımlar atıldığı görülmektedir. Gerek yasal düzenlemeleri gerek kamu ve STK'ların yaptığı çalışmalarla kadınlar bölgede daha uzun okulda kalmakta, daha büyük sıklıkla yasal yaşta evlenebilmekte, tek eşli bir aile yapısında yaşayabilmektedir.

Suriyelilerin bölgedeki etkisi bölgenin kendi içinde var olan ama etkin çalışmalarla önüne geçilen bazı dinamiklerin tekrar su yüzüne çıkması şeklinde olmuştur. Bölgede çok eşlilik gittikçe azalırken, korunmaya muhtaç ve ikinci eş olmayı kabul eden Suriyeli kadınların varlığı çok eşliliğe sıcak bakan zihniyete alan oluşturmuştur. Aynı şekilde okullaşma imkânı olmayan, ailelerinin maddi anlamda bakmaya zorlandığı Suriyeli kız çocuklarının varlığı Türkiye kentli toplumu içinde büyük çapta engellenen çocuk evliliklerin, büyük yaş farkıyla evliliklerin tekrar artmasına sebep olmuştur. Çalışmanın geri kalanında bu artışın sebepleri daha detaylı irdelenecek ve alınacak önemler konusunda öneriler sunulacaktır.

Suriyelilerin bölgeye göç etmesinin bölgedeki aile ve sosyal dinamikler üzerindeki olumsuz etkisini anlamayabilmek için öncelikle Suriyelilerin ailesel ve sosyal yapılarına yakından bakmak gerekmektedir.

7.2. Suriyelilerde Sosyal Yapı ve Göç Sonrası Dinamikler

Genel olarak baktığımızda Suriye'de çok eşliliğin çok yaygın pratik edilen ve yasal zemini olan bir olgu olduğu görülmektedir. Erken yaşta evlilikler de Türkiye'ye göre daha büyük sıklıkla görülmektedir. Suriye'de yasal evlilik yaşı Türkiye'den küçüktür. Suriye'de evlenme yaşı erkek için asgari on sekiz, kadın için on yedi olarak belirlenmesine rağmen uygulamada yasal temsilcisinin izni ile çocuklar çok daha erken yaşlarda evlendirilebilmektedir hatta yapılan görüşmelerde bu yaştan on üçlere kadar inebildiği anlaşılmıştır. Bu farklılıkların yanına Suriye'den gelen kişilerin savaştan kaçmış olduğu ve verilen desteklere rağmen yokluk içinde oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma sırasında Suriye şartlarında ikinci eş olmayı kabul etmeyecek, buna fıkren karşı olan kadınların Türkiye'deki imkânsızlıklardan dolayı hiçbir yasal güvenceleri olmadan ikinci eş olmayı kabul ettikleri görülmüştür. Yine aynı şekilde yokluk şartları kadınları daha erken yaşta evlenmeye itmektir.

Orada kadınların özgürlüğü ellerindeydi, çalışıyorlardı, geziyordu, gidiyor geliyorlardı, ne isterlerse yapıyorlardı. Erkeklerle aralarında bir fark yoktu. Burada erkeğin baskısı kadınlar üzerinde çok fazla. Çalışma buraya gitme ayıp ayıp, bu konular fark ediyor. (Mardin, Suriyeli kadın).

7.2.1. Suriyelilerin Eğitim Durumu

Yapılan görüşmelerde Suriye'de hem kız hem de erkeklerin okullaşma oranının yüksek olduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar Suriye'de kadınlar çalışma hayatına sınırlı bir şekilde katılım gösterse de eğitim hayatında yer almaktadır. Türkiye toplumunda olduğu gibi Suriye'de de kadınların eğitim durumu toplumun farklı kesimlerinde farklılık göstermektedir. Bir kesiminin eğitim seviyesi düşüktür. Ayrıca Suriye'de erken yaşta evlendirilen kız çocukları eğitim hayatına devam edememektedir.

Suriye'deki eğitimin kalitesi değerlendirilirken hem kamu yetkilileri hem de STK temsilcileri Suriyelilerin yabancı dili, özellikle İngilizce'yi çok iyi konuştuklarına işaret etmiştir. Bu nedenle Türkçe'yi de çok hızlı öğrendikleri düşünülmektedir.

"Şu an STK'larda çalışanların Suriyelilere bakınca yarısı kadın çalışan. Türkiye'ye oranlayınca kadın çalışan daha fazla. Orada yüksekmiş eğitimleri. Bahsetmek istediğim şey istatistiksel olarak bakınca Suriyeli kadınlar

bizim kadınlarımızdan çok daha eğitilmiş. Bize gelenlerin yarısından fazlası öğretmen, doktor, hemşire bundan bahsediyorum.” (Şanlıurfa, STK).

“Suriye’de eğitim seviyeleri yüksek. Kadınların okuma oranı da yüksek. Buradaki kadınlar da çalışmak istiyorlar ama iş imkânları az olduğu için...” (Şanlıurfa, STK).

Türkiye’de MEB’e bağlı ve Geçici Eğitim Merkezleri’nde Suriyeli çocukların okullaşması hedeflenmektedir. Öte yandan saha çalışmasında halihazırda okul yaşında olan çocuklar içinse imkânsızlıklardan dolayı eğitime devam edememeleri sorunu sıkça gündeme gelmiştir. Birçok bölgede Suriyeli çocukların da gidebileceği okullar bulunmaktadır ancak maddi imkânsızlıklar bazı çocukları çok küçük yaşta okulu bırakıp çalışmaya itmektedir. Bazı bölgelerde ise okulun uzakta olması çocukların okula devamlılığını engellemektedir. Görüşmelerde ekonomik sıkıntıların ve dolayısıyla eğitim hizmetlerine erişememenin kız çocuklarının erken evlendirilmesine veya Türkiyeli erkeklere ikinci eş olarak verilmesine sebep olan önemli faktörlerden birisi olduğu ortaya çıkmıştır.

“Önemli oranda Suriyeli çocuklara bu imkânı tanıdık devlet olarak. Bizim okullarımıza devam edebiliyorlar. Yine bir okulumuzu onlara özel tahsis ettik; orada eğitimlerine devam ediyorlar. Ama kayıtlı öğrenci sayısı ile devam eden öğrenci sayısı arasında yarı yarıya fark var. 800 kayıtlı öğrenci varsa 400’ü gitmiyor çünkü çalışmak zorunda.” (Mardin, Kamu kurumu).

7.2.2. Suriyelilerde Kadının İş Gücüne Katılımı

Saha çalışmasında toplumsal norm olarak Suriyeliler arasında kadınların çalışmasına yönelik algının Türkiye’ye göre daha olumsuz olduğu gözlenmiştir. Yetkililer Suriyeli kadınların bir bölümünün çalışma hayatına girmek gibi bir istekleri olmadığını belirtmektedir. Yapılan görüşmelerde Suriyeli kadınlar arasında da “erkeğin çalışıp, kadının evine bakmasını” öğütleyen toplumsal rollerin kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

“Onların kültüründe zaten çok çalışma yok. Diyorlar bize akşama kadar çalışın diye ama biz çalışmıyoruz diyorlar. Kadınları ise çok fazla bakımlı 24 saat bakımlı. Hatta bizimkilerle bakımlı değil diye dalga geçerler”. (Mardin, STK).

“Suriye kültüründe toplumsal cinsiyet yönleri daha farklılık konusunda biraz daha geleneksel kültür hâkim. Yani kadının görevi çocuk doğurmak, ev işleri. Kocalar evin geçimini sağlar, kadın evde oturur çocuk bakar anlayışı genel olarak daha hâkim.” (Gaziantep, STK).

“Kadının yükü çok fazla, kadın her şeyden sorumlu. Suriye’de böyle değil erkekler çalışır getirir, kadınlar evde hayatlarını yaşarlar. Burada aksine kadın çalışır, erkek hayatını yaşar. Suriye’de kadınlar çok nazlıdır. Kadınlar orada sadece çocukları ile ilgilenir, yemeği ile ilgilenir. Başka bir şey yapmaz.” (Suriyeli kadın).

“Benzerlik var zaten sınır şehri olduğumuz için Kürt olsun Arap olsun aşağı yukarı aynıdır. Ama Suriyelilerin bayanların çalışma olma durumu az. Orada daha çok erkekler daha çok çalışır. Ama ilim tahsil etme bayan doktor olma gibi işlerde bayanlar da çalışıyor.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Türkiye’deki çeşitlilik gibi Suriye’de de kadınların çalışması ile ilgili farklı bölge ve sosyoekonomik seviyelerde değişkenlik bulunmaktadır. Türkiye’ye gelen bazı Suriyeli kadınların doktorluk, hemşirelik, öğretmenlik gibi profesyonel meslek sahibi veya kuaförlük, terziilik gibi nitelikli işlerde eğitim ve deneyim sahibi oldukları anlaşılmaktadır; bu mesleklerin ayrıca Suriye’de toplumsal olarak kadınlara yakıştırılan

meslekler olduğu anlaşılmaktadır. 15 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe giren “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik”e göre belirli koşulları sağlayan Suriyeliler, işverenler tarafından aynı işyerinde çalışan Türk sayısının %10’unu geçmeyecek şekilde istihdam edilebilmektedir. Öte yandan Suriyeli kadınların çalışma iznine dair bilgilerinin oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Ayrıca doktor, avukat, eczacı gibi profesyonel meslekler sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına izin verilen meslekler kapsamında olduğu için geçici koruma altındaki Suriyeliler bu meslekleri icra edememektedir. Kuaförlük gibi meslekler ise sertifika gerektiren mesleklerdir. Suriye’de bu konuda eğitim ve deneyimi olmasına rağmen bunu kanıtlayacak bir belgesi olmaması nedeniyle işyeri açamamaları bu nedenle evlerde kayıtdışı çalışmaları da söz konusu olabilmektedir. Türkiye’de ekonomik gerekçelerle çalışmak zorunda hisseden Suriyeli kadınlar bilgi ve deneyim eksikliği nedeniyle iş bulmak veya eğitilmiş olmalarına rağmen eğitimlerine paralel bir işe yerleşmek konusunda zorluklar yaşamaktadır.

“Yeni düzenleme ile işveren Suriyeliler için çalışma izni alabiliyor ama ağır işler inşaat işçiliği hamallık vs., kadınlar zaten bu işlerde çalışacak durumda değil. Yine erkeğe bağımlı noktadalar. Çalışanların birçoğu parasını da alamıyor. Bu ortamda kadının çalışması mümkün olmuyor” (Mardin, STK).

“Doktoru hakimi savcısı fark etmiyor. Ülkemizde ya garson olacak ya işçi olacak. Orada gördükleri mesleği burada devam etmek istediğinde bir sürü prosedürle karşılaşıyorlar. Diplomaları gelecek YÖK’ten denklik alacak varsa fark dersleri verecek TOMER dil kursları geçirilecek. Orada bir doktor ise burada işçi olarak çalışıyor.” (Gaziantep, STK).

“Çalışacak iş alanı yok, Suriyelilere iş yok burada çıkmaz. Burada çalışma iznim olsa, gider fabrikada çalışırdım. Dikişim iyidir, orada ustaydım. Çalışsam bin lira alırdım. Kabul etmiyorlar. Benim sigortam yok, kimliğim yok. Kabul etmezler.” (Mardin, Suriyeli kadın).

Türkiye’de çalışmanın önünde bir başka engel ise kadınların çalışma güvenceleri olmamasıdır. Çoğu yerde kayıt dışı çalışmak zorunda kaldıklarından çok düşük ücretler almaktadırlar. Kadınlar, işyerinde cinsel taciz riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

“Bir danışanımız var. Kuaför ama burada çalışmıyor. Para verilmiyor. Referanslar aracılığıyla tanıdıkları aracılığıyla eve gidip saç boyuyormuş. Hevesliler para kazanmayı istiyorlar. Ama dediğim gibi koşulların ve ücretleri adil olması gerekiyor.” (Gaziantep, STK).

“Çok çok düşük ücretlere çalıştırılabilir. Bunun üzerine bir de eğer psikolojik olarak ve fiziksel olarak bir tacize uğramak yüksek ve nasıl davranacağını bilmiyor.” (Gaziantep, STK).

“Suriyeli kadınların şikayet ettiği şey “ben çalışmak için bir işe giriyorum ondan sonra hemen iş veren tarafından tacize uğruyorum”. Aslında tamamen karın doyurmak için. Hem zaten sigortasız çalışıyor, kaçak olarak çalışıyor. O çalışma esnasında bir de böyle bir sorunla karşılaşıyor.” (Gaziantep, STK).

Özet olarak saha çalışmasında beceri ve eğitim eksikliği, eğitimine uygun iş imkânı bulamama veya ilgili meslekte çalışma izni olmaması, çalışma iznine ilişkin bilgisinin olmaması, kayıt dışı çalışmak zorunda kalmak, adaletsizce düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, çocuk bakım sorumlulukları ve taciz riskinin Suriyeli kadınların Türkiye’de istihdama katılımlarını kısıtladığı tespit edilmiştir.

Eğitim alma ve çalışma imkânları kısıtlı olan kadınlar zaten toplumları içinde kültürel altyapısı olan çok eşlilik ve erken yaşta evlilik gibi pratiklere daha açık hale gelmektedir. Görüşmelerde de sıkça

vurgulandığı üzere, Türkiyeli ile evlilikten başka kendine çıkar yol bulamayan kadınlar Suriye’de olsa kabul etmeyecekleri şartlar ile evlilikler yapmaktadır.

7.2.3. Suriyelilerde Erken Yaşta Evlilik

Yapılan görüşmelerde Suriye’de yasal olarak kabul gören evlilik yaşının Türkiye’ye göre daha küçük olduğu görülmüştür. Genel olarak kızlar on sekiz yaşına gelene kadar evlenmiş olmakta, on sekizin üstü kızın “evde kaldığına” dair endişeler yaratmaktadır. Ancak Türkiye şartları da kızların daha erken evlendirilmesine sebep olmaktadır. Suriyeli kızlar arasında evlenecekleri erkeğin yaşının büyük olmasına rağmen on dört-on beş hatta daha uç durumlarda on bir-on iki yaşında evlenenler olduğu yetkililer tarafından bildirilmektedir. Yapılan evliliklerin imam nikahı ile olması, herhangi bir yasal yaptırımdan kaçmayı daha kolay hale getirmektedir.

“Evlilik yaşı olarak erkekte on sekiz, kızda on yedi. Yasal olarak bu ama erkek on beş, kız da on üç yaşında yargı kararıyla evlenebiliyor. On üçün altı erken yaşta evlilik ama bununla ilgili bir yaptırım var mı on iki yaşında bir kız çocuğuyla evlendi aileler onay verdiyse, dini nikah kıyıldıysa kimse neden demiyor.” (Gaziantep, STK).

“Suriye’de kızlar on altı-ons sekiz yaşlarında evlendiriliyor. Yirmi yaşında artık evde kaldın demek.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

“On sekiz-on dokuz yaşında evde kaldı endişesi başlıyor. Suriye’de iken böyle erken yaşta evlilikler yaygın değildi. İllaki vardır diyorlar ama buraya geldikten sonra dediğim sebeplerden ötürü hiç olmadığı kadar yaygınlaştı. Yani güvenlik maddi kayıp vesaire sebebiyle.” (Gaziantep, STK).

“Eğer okula gitmiyorsa, Suriyeliler için on dört-on beş yaş evlilik yaşı. Bunu fark ettim. Bu konuşmalar arasında da geçiyor. On sekiz yaşından önce evliliği düşünmeyenler de var. Dediğim gibi o kadar farklı bir gruplar ile tanıştık ki biz bir standart yok aynı Türkiye gibi.” (Gaziantep, STK).

Görüşme yapılan yetkililer, Suriyeli ailelerin yaşadığı maddi sorunların, kızların okullaşmasının önündeki engellerin, ailelerin kızların namusu ile ilgili endişelerinin kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesine neden olduğunu belirtmektedir.

“Erken yaşta evlilikler savaş sonrası Türkiye’ye gelmeyle oran arttı. Çünkü “ya kızımıza bir şey olursa, namusumuza bir şey olursa, en azından evlenip gidiyor evden bir boğaz eksiliyor” düşüncesi var. Suriye içindeki Suriyeliler de söylüyor. Tamam vardı ama bu oran yüzde yirmilerde ise savaş sonrası buraya gelmeyle yüzde seksene çıktı.” (Gaziantep, STK).

“Suriyeliler on kişilik bir aile, beş kişisi kızlar. Onları evlendireyim ekonomik yükleri benden çıksın, bir nevi koruma altına alınsın. On üç-on beş yaşında olan otuz-kırk-elli yaşında erkeklerle evlendirilen çocuklar var”. (Şanlıurfa, STK).

“Kamplarda birçok kız on iki-on üç yaşlarında evlendiriliyor. Bizim gibi çocuk kavramları yok.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

7.2.4. Suriye’de Çok Eşlilik

Suriye’de çok eşlilik yasal ve oldukça yaygın bir pratiktir. Ancak saha çalışmasında görüldüğü üzere;

diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da topluluklar arasında farklılıklar görülmektedir. Suriyeli aileler arasında etnik kökenine, sosyoekonomik ve eğitim seviyesine göre tek eşli aileler de bulunmaktadır.

“Türkiye ve Suriye’yi kıyaslayınca ikinci eşi başka haneye getiriyorlar. Suriye’de aynı hanede yaşayabiliyorlar. Bu durumla karşılaşabiliyorum. Biz nasıl iş arkadaşımızla anlaşılıyor o eşler de birbiriyle normal şekilde anlaşabiliyorlar. O onların kültürlerinin bir parçası öyle kabul edilmiş”. (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Bizim Suriyeliler içinde gördüğümüz çok modern olup, tek eşli olup belki çocuğu olan çok iyi eğitim almış aileler de var. Bir adam iki tane karısıyla, üç tane karısıyla, 7- 8 çocukla tek odada beraber yaşamaya çalışan aileler de var. Aslında onlar da çok farklı. Ama genel yapı şu genelde çok çocuklu ve çok eşlilik biraz daha normal karşılır onlarda. Özellikle bu savaş sonrası kız çocukları kurtulsun diye çok hani genç yaşta evlilikler de çok doğal ve normal karşılıyor.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

Yine Türkiye’de içinde buldukları zorlu şartlar Suriyelilerin çok eşliliğe yönelmesine sebep olmuştur. İkinci bir eş olarak Türkiyeli ile evlenen Suriyeli kadınlar arasında Suriye şartlarında “kuma” olmayı kabul etmeyeceklerini ama Türkiye’de yasal hakları olmamasına rağmen böyle bir evlilik yaptıklarını belirtenler bulunmaktadır.

7.2.5. Suriyeli Kadınların Yaşam Pratikleri

Görüşülen yetkililer Türkiyeliler ile Suriyelileri ayırıştıran bir noktanın kadınların yaşam pratikleri olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak Suriyeli kadınlar içinde buldukları zor şartlara rağmen “daha bakımlı” bulunmaktadır. Kadının giyimine özen göstermesi, makyaj yapması cinsiyet kimliğinin bir parçası olarak algılanmaktadır. Araştırma sırasında Suriyeli bir kadının sokağa çıkarken yüzünü kapatmasına rağmen evden çıkmadan uzun süre makyaj yaptığı dikkat çekmiştir. Sorulduğunda Suriyeli kadın, gideceği düğünde yüzünü açmayacağını ama kocasının görmesi için makyaj yaptığını belirtmiştir.

“Özel bir sohbet ortamında konuştuğumuz zaman işte biz erkeklerimize hizmet etmek için geldik. Ayaklarını yıkarız bizim için makyaj görüntü ön plandadır güzelliğimiz ön plandadır. İlk etapta satın aldıkları şeyler de makyaj malzemeleri güzellik malzemeleri. Bunu irdelediğimiz zaman altından bu çıkıyor. Ama Türk kadını evin geçimi çocukların bakımı üzerine yoğunlaştığı için. O zaman aralarında kutuplaşma oluyor.” (Şanlıurfa, STK).

“Antepli kadınların Suriyeli kadınlardan en çok rahatsız olma sebebi Suriyeli kadınlar çok bakımlı bizden farklı olarak. Kendi ülkelerinde yaşarken de üzerlerine birini getirme kaygısı vardı o kaygıdan dolayı herkes kendine bakıyordu ve dikkat ediyordu mu bilmiyorum artık ben de bunu nasıl açıklanacağını bilmiyorum” (Gaziantep Kamu kurumu).

Bir başka algılanan farklılık ise Suriyeli kadınların daha sosyal ve rahat bulunmasıdır. Toplum içindeki giyimleri, hareketleri sosyalleşme pratikleri bölge halkına farklı gelmektedir. Bu farklılığın kadınlara olumsuz gözle bakılmasına sebep olduğu, hatta bazı durumlarda tacizlere zemin hazırladığı gözlenmektedir.

“Aile yapısı onlarınki biraz daha farklı bizimkine göre. Onların sosyal hayatları kat kat iyi. Direkt gelip sizinle olmak istediğini söyleyebiliyorlar.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Yanımızdan bir bayan geçti, evli halimle ister istemez baktım. Bayan o kadar güzel giyinmişti ki, o da bana

bakıp güldü. Kesin Suriyelidir dedim. Yanımda ki “nereden anladın?” dedi, “bizim kadınlarımız bakarsan kaşlarını çatar, Suriyeliler ‘in hoşuna gider’ dedim.” (Mardin, STK).

“Baş bağlama durumuna bakınca çok dindarmış görüntüsü verir ama. Baş aşağı baktığınız da onun tam tersini yapar. Üstü Fatih altı Beyoğlu misali”. (Mardin, STK).

“Suriyeli kadınlar rahat. Mesela sokakta rahatça dondurma yerler. Bizimkiler yemez.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

7.3. Suriyeli Kadın ile Türkiyeli Erkek Evlilikleri

Bölgede Suriye ve Türkiyeliler arasında evlilik savaşın çok öncesine dayanan bir pratiktir. Ancak savaş ve zorunlu göçle beraber bu evliliklerin sayısı artmış, evliliklerin doğası olumsuz yönde değişmiştir. Uzmanlar Suriyeli kadın Türkiyeli erkek evliliklerinde kadınların çoğunlukla ikinci eş olarak alındıklarına ve bazı durumlarda küçük yaşta olduklarına dikkat çekmektedir.

Görüşülen kurum temsilcileri, Suriyelilerin gelmesiyle birlikte bölgede anlamlı bir şekilde azalan çok eşli evliliğin geri döndüğüne işaret etmiştir. Bu evliliklerde çoğu durumda Türkiyeli eşten ayrılınmadığı, Suriyeli eşe ikinci bir ev açıldığı belirtilmektedir. Ancak bu durum, erkeğin maddi durumuna bağlıdır ve erkeğin Türkiyeli eşini evden kovduğu veya Suriyeli eşi aynı eve getirdiği durumlarda söz konusudur. Bu evliliklerin toplum ve bölgedeki aile dinamikleri üzerinde etkilerini irdelemeden önce çok eşli Suriyeli Türkiyeli evliliklerine zemin hazırlayan sebepler incelenecektir.

7.3.1. Türkiyeli Erkek Suriyeli Kadın Evliliklerinin Sebepleri

7.3.1.1 Türkiyeli Erkekler Suriyeli Kadınlarla Evlenmesinin Sebepleri

Görüşmelerde, Türkiyeli erkekler nezdinde Suriyeli kadınlarla evlenmenin en temel sebebi “fırsatını bulmak” olarak açıklanmıştır. Göç öncesinde ikinci bir evlilik yapmaya maddi veya sosyal imkân bulamayacak kişiler göçten sonra Suriyeli kadınların ve ailelerin zayıflığından faydalanarak böyle evlilikler yapabilmektedir. Türkiyeli erkeklerin Suriyeliler ikinci evlilik yapmalarında en temel sebep bu evliliklerin erkeklere neredeyse hiç bir bedeli olmamasıdır.

Yapılan görüşmelerde, erkeklerin öncelikle Suriyeli kadınlarla ikinci eş olarak evlendikleri ifade edilmiştir. Resmi evlilik sürecinde çıkacak zorluklardan dolayı Suriyelilerle resmi nikâhla evlenmek zaten tercih edilmemektedir. Suriyeli kadınlar; bazen ikinci eş olmanın onlara bazı haklar vereceğine inandıklarından bazı durumlarda da yasal hakları konusunda bilinçli olmalarına rağmen resmi nikah talep edecek güçleri olmadığı, sadece yaşayacak güvenli bir ev aradıklarından imam nikahını kabul etmektedir. Bu şekilde erkek hem kendi eşiyle evliliğinden vazgeçmek zorunda kalmamakta hem de hiç bir yasal yükümlülük olmadan evlendiği Suriyeli kadını istediği zaman evden gönderebilmektedir.

“Bir resmi nikah oranı zaten çok düşük. Suriyeli kadınlarla evlenirken dolayısıyla burada bir sorumluluktan kaçınma hali var. Yani evlenecek tamam hadi ben gidiyorum sorumluluktan kaçıyor hali var. Yerel halk arasından öyle kolay kolay ikinci eş bulamaz. Aileler razı olmaz.” (Gaziantep, STK).

“Fırsat var fırsattan faydalanalım, yasal olarak kadının hiçbir hakkı, sorumluluğu yok. Yani o kadınla istediği gibi istediği kadar birlikte olabilir yarın öbür gün de hiçbir şey olmamış gibi her şey biter. Bu da bir fırsatçılık. O

kadın ufak tefek temel ihtiyaçlarını giderir. Onlarda razı çünkü barınacak yer, yiyecek ekmek gibi.” (Gaziantep, STK).

Yetkililere göre, Türkiyeli erkeklerin çok eşlilik veya çocuk yaşta kızla evlenmek gibi taleplerinde işlerini kolaylaştıran bir başka nokta ise Suriyeli ailelerin çaresizlikten dolayı bunu kabul etmesidir.

“İnsanlar düştü diye adam da veriyor kızını. Ben kendim sormuşum Suriyelilere siz tanımadığınız insanlara nasıl böyle kızlarınızı veriyorsunuz diye. Adam diyor ki “ben düştüm beş altı tane kız var evde. Burada işim yok gücüm yok. Gelirim yok. Bari kızımı evlendireyim, namusu rezil olmasın”. (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Bölgenin başlık parası, gösterişli düğün, altın takma, ev eşyası alma gibi geleneklerinden dolayı Türkiyeli biriyle evlenmek erkek tarafı için maddi bir külfet oluşturmaktadır. Suriyeli kadınlar, birinci öncelik kendilerine güvence sağlayacak bir ev olduğundan bu konularda beklentileri de düşüktür. Suriyeli bir kadınla evlenmek Türkiyeli erkekler için ekonomik olarak da uygundur.

“Antep’te evlenmek de kolay değil altınını alacaksın düğününü yapacaksın. Şimdi Suriyeli birisiyle evleneceğin zaman çok bir talebi yok. Yeter ki ben evimi başımı bir yere sokayım”. (Gaziantep, Kamu kurumu).

“70 bin ortalama bir düğün masrafıdır Gaziantep’te. İşte bir nişan oldu, konutlar, takı 70 bin ortalama, ortalamanın altında bir masraf. Ama bir Suriyeli ile yuva kuracağın zaman tek istedikleri iki bilezik oluyor galiba bir yüzük alıyor. O düğün töreni olmasa olur bile” (Gaziantep, STK).

“Tabi Urfa’da altın vazgeçilmez bir şeydir. Her ne kadar okumuş da olsanız mesela kendi evliliğimden örnek vereyim. Günlük ortamda takı takmamış olsan düğünde takılan senin ailen içinde karşının ailesi için de gurur göstergesi. Bu altınların ederi 100 binin üzerinde. Ama Suriyeliler olunca küçük takılarla da geçiştiriyor.” (Şanlıurfa, STK).

“Suriyeli biriyle evlenerek bu yükümlülüklerden kaçacağını düşünüyor. Ucuzca çok daha düzgün dernek kurmadan altın işine maddi külfetlere girmeden evlenebiliyor.” (Mardin, STK).

Görüşmelerde, Suriyeli ailelerin kızlarını evlendirip “kurtarma” ihtiyacından dolayı genelde toplum içinde kabul gören çiftler arası yaş dinamiklerinin Türkiyeli Suriyeli evliliklerinde askıya alındığından da söz edilmiştir. Evlilik yaşı geçtiği için Türkiye’den bir kadınla evlenmesi zor olan kişiler Suriyeliler arasında eş bulabilmektedir. Bazı uç durumlarda ise eşini sağlık sorunları yaşayan veya vefat etmiş 60 yaş ve üzeri erkekler de çocukluk sınırındaki Suriyeli kızlarla evlenebilmektedir.

“Artık otuz yaşına gelmiş veya yaşı geçiyor erkeğin evlenmesi zorsa, istediği kişiyi bulamıyorsa işte 18 yaşında 20 yaşında bir Suriyeliyle evlenmesi daha kolay oluyor. 60 yaşında 65 yaşında birisinin 20 yaşında, 18 yaşında ilk sıralarda duyuyoruz”. (Gaziantep Kamu kurumu).

“Dul kalan insanlar oluyordu, eş bulamıyordu. Ziraat Bankasından maaş alıyorlar ya yaşlı dul kadınlarımız evlenmek istemiyordu. Evlenmek isteyen insanlar bankanın etrafında sürekli gezerdi. Devlete beddua ederdi neden bunlara maaş verdin ki şimdi bunlar evlenmek istemiyor diye bu tür şey vardı. Suriyelilerden sonra o sıkıntı kalmıyor bulabiliyorlar” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Buranın erkekleri zamanında Türkiye’de ikinci evlilik bulamıyordu. Suriyeliler geldi 13 yaşında da var 15 yaşında da var. Artı adam diyor ki eskiden başlık vardı masraf fazlaydı şuan o da sıfıra indi. Bir Suriyeli ile

evlenince iki milyara mal oluyor ama Türk ile evlenince yirmi otuz milyar para harcıyordu. Ondan dolayı rahat evlilikler oldu.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“O işte yetmiş yaşında, ben onunla evlendiğimde 34 yaşındaydım. Halk arasında güçlü bir konumu var. İsimleri aşiret gibi. Ben de onun insanlar arasında bir saygınlığı var dedim, insanlar ona hürmet gösteriyor dedim. Zaten savaş başladı orada, hayatımızı alt üst etti. (Mardin, Suriyeli kadın)

Suriyeli kadınların algılanan kadın rollerini daha çok benimsediği, onun dışında bir talepleri olmadığı ve bu durumunda Türkiyeli erkekleri “cezbettiği” görüşmelerde bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde Suriyeli kadınlar da ikinci eş olarak evlendikleri Türkiyeli erkeklerin ilk eşleriyle aralarındaki ilişkinin yürümemesinin gerekçesi Türkiyeli kadınların görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi veya taleplerde bulunmaması olarak açıklamıştır.

“Çok farklılıklar var. Kocasına iyi davranıyor ev temizliğinden, yemeğinden tut her şeyine kadar. Keşke her kadın böyle olsa. Kocasını böyle sevmek huzur. Ama ilk eşimde hiçbir huzur görmedim ki.” (Mardin, İkinci eşi Suriyeli olan erkek).

Karısı her şeyi istiyordu, herkesin yaşamını görüyordu, o da aynı hayatı istiyordu. Sürekli çocukları için bir şeyler istiyordu. Birinin evine gittiğinde ve farklı bir şey gördüğünde niye onun var benim yok derdi. Hep eşya isterdi. Ben bir şey istemiyorum, adamda yok ne yapsın nasıl isteyeyim. Eşi isteyince her gün kavga.. (Türkiyeli eşi olan Suriyeli kadın).

Yaş, ekonomik durum, hatta suç geçmişi dahil olmak üzere birçok sebepten Türkiyeli kadınlar arasında kendilerine eş bulamayacak durumdaki erkekler Suriyeli kadınlarla imam nikahı yoluyla evlenebilmektedir. STK üyeleri ve kamu görevlileri bu durumu erkeklerin Suriyeli kadınların zayıflığını kullanması olarak nitelermektedir.

“Türkiyeli olup ekonomik seviyesi iyi olmayan ancak kendini kıt kanaat geçindiren birisi bakıyorsun ikinci evliliğini yapıyor.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Adam tecavüzden yatmış çıkmış yerelde kimse kızını vermiyor ama Suriyeli hangi aileye gitse bulur. Bu tip şeyler de var. “ (Mardin, STK)

Hem kurum yetkililerinin hem de yerel halkın genel kanısı, Suriyeli kadınların Türkiyeli kadınlara kıyasla daha fazla makyaj yapması, giyimine önem vermesi diğer bir ifadeyle daha bakımlı olması Türkiyeli erkeklerin bu tür evlilikler yapması üzerinde etkilidir.

“Kendilerine çok iyi bakıyorlar şartlar ne olursa olsun. Giyimlerine özen gösteriyorlar, makyajlılar. Bunu şeyde fark ettim ben, sanırım biraz da ayakta kalma ihtiyacı ile ilgili. Yani yaşıyorum ama genel olarak da öyle bir kültürel yapı da var kadın dediğin bakımlı olmalı, kadın süslü olmalı gibi bir kültürel şey de var.” (Gaziantep, STK).

7.3.1.2. Suriyeli Kadınların Türkiyeli Erkeklerle Evlenme Sebepleri

Hem literatür hem de saha çalışması bulguları Suriye’deki kültürden dolayı ikinci eş olmanın Suriyeli kadınlara doğal, normal görüldüğünü söylemektedir. Ancak Suriyeli kadınların ikinci eş olduğu birçok durumun altında “kültürel normları” aşan sebepler yatmaktadır.

“Suriyeli kadınlar için normal, Türkiyeli erkekler bunu bile bile yapıyor. Türkiye’de yasal olarak da, insani olarak da bir tek eşi olması gerekir iken bu Suriyeli kadınların ihtiyaçlarını kötüye kullanarak bu tür birlikteliklerin yaşandığını biliyoruz.” (Gaziantep, STK).

Görüşülen yetkililere göre, Suriyeli kadınlar için Türkiyeli erkeklerle evlenmek için en temel sebep “korunma” ihtiyacıdır. Savaştan sonra kendi yerinden kopup gelen Suriyeli kadınlar ekonomik zorluklardan, cinsel tacizden kendilerini koruyacak “sahiplenecek” birini aramaktadırlar. Ailelerde de aynı inanç hakimdir. Kızlarına maddi olarak bakamayan, eğitim veremeyen, namuslarını korumak konusunda endişe yaşayan aileler şartlar iyi olmasa bile kızlarını bir Türkiyeli ile evlendirmeyi kabul etmektedir.

“Suriyeliler sahipsiz kalınca yaşına, maddi durumuna bakmıyor artık sığınacak bir liman olarak görüyor. Hiç önemli değil yeter ki namusumu korusun başımda olsun yetiyor diyor. Yaş farkına bakılmıyor.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Suriyelilerde şöyle koruma aracı olarak görüyor. Anne babaları” çocuğumuz evlenmezse tacize uğrama olasılığı daha yüksek, mümkün olduğunca ikinci üçüncü eş bile olsa bir erkeğin koruması altına girsin” diye düşünüp mesela Suriye’de kabul etmeyeceği evliliklere evet diyor.” (Şanlıurfa, STK).

“Kız çocuğu babanın himayesi altındadır. “Neden erken evlendiriyorsun?” dediğimizde “benim sorumluluğumdan çıksın kocasının sorumluluğuna girsin” diyor. “Onun maddi külfetinden de kurtulurum” diyor. Kadını erkek himayesine girebilecek biri olarak görüyorlar. Babanın da annenin de kafası rahatlatacak.” (Mardin, STK).

“Savaşla beraber kadın ticareti gibi fuhuşa zorlanma, taciz, tecavüz gibi vakalar artış gösteriyor. Evlenirse en azından başının üzerinde bir çatı var kimse ona üçüncü dördüncü kişi müdahale edemeyecek. Şiddet göreceks eşinden göreceks en fazla. İkincisi karnı doyacak, bir de çocuk varsa.. Bu iki şeyi düşünerek evliliğe evet deme durumları var.” (Gaziantep, STK).

Bazı durumlarda maddi yükten kurtulmanın da ötesinde aileler kızlarını evlendirerek maddi kazanç elde etmeyi planlamaktadır.

“Belirli bir ücret karşılığında da yanılmıyorsam işte kızımı vereceğim sana, sen bana işte ya çocuğuma silah al, araba al, ev al hani belki direkt nakit değil de, kendince onun karşılığında farklı yatırımlarla vermek istiyor çocuğunu aileler maalesef.” (Mardin, Kamu kurumu).

Saha çalışmasında eğitime veya istihdama katılım imkânlarının olmamasının Suriyeli genç kızları ve kadınları ikinci eş olarak tercih etmeyecekleri evliliklere sürüklediği tespit edilmiştir. Evlenmek Türkiye’de var olmak için çoğu zaman tek seçenek olarak görülmektedir.

“Bu insanların evliliğe bu kadar sıcak bakmalarının sebebi güvenlik ve ekonomik gerekçeler ulaşma imkânları kısıtlı. Evlenmek olumsuz ama hayatta kalma becerisi olarak sunuluyor. Ama dediğim gibi genel olarak Suriyeliler arasında farkındalık yavaş yavaş artıyor. Ama birinci ihtiyaçların önüne geçilmeden çözülmeyen de erken yaşta evlilik konularının çözülebileceğini düşünmüyorum.” (Gaziantep, STK).

Bazı durumlarda kadınların Türkiyeli bir erkeğin ikinci eşi olarak yasal bir hakka sahip olmayacaklarını bilmemesi de evliliğin gerçekleşmesine sebep olan faktörlerden biridir. Ancak birçok durumda yasal hakkı olmayacağını bilmesine rağmen kadınların imkânsızlıklardan dolayı, başını sokacak bir yer garantilemek için bu evlilikleri yaptığı yetkililer tarafından belirtilmektedir.

“Başını sokacağı bir ev olsun iki lokma bir şey versin zaten istiyor. Kadın yasal hakları ile ilgili bir şey bilmiyor. Suriye’de imam nikâhı yeterliyken burada da aynı şeyi görüyor. Adam bıktığında herhangi bir güvence yok kadının bir daha o adama ulaşma şansı yok.” (Gaziantep, STK).

Kamu ve STK ile yapılan görüşmelerde yasal imkânsızlıkların da Suriyeli kadınları sadece imam nikahı ile evlenmeyi kabul etmeye zorladığı ifade edilmiştir. 2016’da yapılan yasal düzenlemeye kadar Suriyeli kadınların resmi nikah ile evlenmeleri pratikte neredeyse imkânsız olmuştur.

“Mesela kişi evlenme talebiyle gittiğinde beyanda bekar görünmesine rağmen Göç İdaresi bekar olduğunu kanıtlayan bir belge getiriyor Suriye’den. Suriye’ye gitmesi gerekiyor veya İstanbul’daki Suriye konsoloslüğundan alabiliyor. Bunu alabilmek için de kişi başı 1000 dolar masraf gerekiyor bu masrafı karşılayamadıkları için çoğunlukla evlenemiyorlar. Suriye Konsolosluğu ciddi ticarete dökmüş bunu.” (Mardin, STK).

Görüşme yapılan kamu kurumlarından birisi; 2016’dan sonra Suriye’den belge gerekmeden işlemler yapılabildiğinden resmi nikâhların sayısında bir artış görüldüğünden söz etmiştir.

“2016’daki düzenlemeyle geçici kimliği varsa zaten bütün bilgilerine ulaşılabilir demektir. Buradan da biz Göç İdaresine gönderiyoruz bir üst yazıyla. Göç İdaresi de oradan onu evlenme ehliyet belgesi düzenliyor. Biz de burada o evlenme ehliyet belgesine göre evlenmesini yapıyoruz.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“İlk eş olarak resmiyette üç adet evlilik yapılmış 2014’te. 2015’te üç adet yine. Ama göç idaresinin yeni çıkardığı kanunla artık evlilik yapılıyor. Eskiden elçilik olmadığı için karşı tarafta muhatap olmadığı için evlilik yapılamıyordu. 2016’da 44 adet yapılmış resmi evlilik.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

7.3.2. Suriyeli Kadınların Türkiye’de Sahip Oldukları Haklar Konusunda Bilgi Durumu

Görüşülen yetkililer özellikle göçün ilk dönemlerinde birçok Suriyeli kadının Türkiye’de evliliğe dair yasal düzenlemeleri bilmediğini belirtmiştir. Göçün ilk döneminde gelen ve evlilikler yapan birçok kadın imam nikahı ile ikinci eş olarak evlendiklerinde yasal haklara sahip olacaklarını düşünmüş, sonradan mağdur konuma düşmüştür.

“İlk başta daha çok sömürüldüler, şu an bilgileri var. Mesela ilk başta Suriyeli bir kadınla görüştük. Diyor ki biz imam nikâhı yaptık ve bana tazminat ödemesi lazım. Kadına biz onu anlatana kadar uğraştık, senin evliliğin geçerli değil, yasal hiçbir şey yok.” (Gaziantep, STK).

Ancak Suriyeli kadınların hakları konusundaki bilgi durumunun gittikçe arttığı vurgulanmaktadır. Bunun en önemli sebepleri kadınlar arasında kurulan enformel bilgi ağları ve bölgede STK ve kamunun yaptığı bilgilendirme çalışmalarıdır. Bölgedeki Suriyeli kadınlar akraba ve arkadaşlık yoluyla birbirleri ile ilişki içerisinde ve geçmişte yaşanan mağduriyet hikayeleri bu sosyal çevre içerisinde bilgi kaynağı olarak yayılmaktadır.

“Türkiye’ye ilk geldiklerinde buradaki Medeni kanundan haberleri olmadıkları için ikinci eş durumunu normalleştiriyorlardı. O dönemde bayağı bir istismar da gerçekleşti. Zamanla bunun acısı yaşandı. Bu tecrübeler dediğim gibi çok sosyal ağları güçlü olduğu için bu tecrübeler paylaşıldı. Türkiye’deki kanunları çok eşliliğe bir alan açmadığının farkındalar.” (Gaziantep, STK).

“Suriyeliler arasında sosyal medya kullanımı Türklere göre fazla. Çünkü temel ihtiyaç bir akıllı telefona sahip

olmak bir anlamda. İnsanların ağ oluşturmaları gerekiyor. Akrabası, eşi, dostu hâlâ Suriye’de ya da Türkiye’nin çeşitli yerlerinde olan bir sürü insan var. Biz de birebir yüz yüze bilgi verdiğimiz gibi Facebook’tan da soru kabul ediyoruz. “ (Gaziantep, STK).

Görüşmelerde, gelinen noktada Suriye’den göç yoluyla gelmiş kadınların büyük çoğunluğu artık Türkiye’deki evlilik ile ilgili yasaların farkında olduğundan söz edilmiştir. İmam nikahının bir resmiyet taşımadığı, ikinci eşlerin yasal bir hakkı bulunmadığı bilinse de; bu evlilikler devam etmektedir. Suriyeli kadınların içinde olduğu zaruretten dolayı artan bilinç pratiği değiştirememiş, mağduriyetin önüne geçememiştir.

Evliliğe dair yasalarla ilgili bilinç artsa da, Suriyeli kadınlar için Türkiye’deki pozisyonları ile ilgili haklar çok net değildir. Görüşülen yetkililer Türkiyeli kocaların Suriyeli eşlerini “sınır dışı edilmek”; “çocuklarını görememek” gibi hayati konularla tehdit ettiği ve sindirdiği durumlardan bahsetmiştir. Böyle vakaların varlığı kadınların Türkiye’deki yaşamlarına dair haklarını bilmediklerine işaret etmektedir.

“Birçok uluslararası organizasyon sivil toplum örgütü bilgilendirme çalışması yapıyor ama herkese ne kadar ulaşıyor ayrı bir şey. Bir de ülkeden sınır dışı mı edileceğiz düşüncesiyle çok bir şeye tepki veremiyorlar.” (Gaziantep, STK).

“Farkındalık önemli ama yetersiz. hâlâ kocasını şikâyet etse bir şey olsa sınır dışı edileceği korkusu var. Sokakta kalacak ve daha çok istismara ya da şiddete açık hedef haline gelmekten korkuyor.” (Gaziantep, STK).

Görüşülen STK temsilcileri, Suriyeli kadınların bir başka sorununu, evlilikten dolayı bir mağduriyet yaşadığı zaman kendisine destek verecek kurumları bulmakta ve onlara ulaşmakta zorluk yaşamak olarak tanımlamaktadır. Bu bilgilere sahip olmamalarının bir sebebi dil bariyeridir. Diğer bir engel ise kent içinde ulaşımının maddi imkânsızlıklardan dolayı kısıtlı olmasıdır. Özellikle erkenden evlenmiş Suriyeli kadınlar, aynı Türkiyeli kadınlar gibi, şehir içinde nasıl bir yerler ulaşacaklarını bilmemekte, böyle bir ulaşım için maddi imkân veya zaman bulamamaktadır.

“Onların sahip oldukları hukuki statü olmadığı için mağdur oluyorlar. Bir de dil bariyeri var. Türkiye’deki yasaları kurumları bilmiyorlar. Suriyeli birisi nereye ne kadar müracaat edebilir ne yapabilir bilmiyor.” (Şanlıurfa, STK).

“En basiti kadın sığınma evi, kadın danışma merkezleri var ama Suriyeli kadınlar çok gidemiyor, dil bariyeri ile karşılaşıyor. Bunun ötesinde Türkiyeli kadınlar orada kalıyor ikinci kez aynı sorunu yaşadığı kadından ayrımcılık görüyor. Psikolojik şiddet görüyor.” (Mardin, STK).

“Bir defa kadının kendi yaşadığı çevreyi de iyi bilmesi gerekiyor. Gördüğüm en büyük şeylerden bir tanesi kadınlar nereden ne hizmet alacağını bilmiyor çünkü evden çıkamıyor rahatça seyahat edemiyor. Ekonomik nedenlerle merkeze gelemiyor. Evde bir yaşlı bir çocuk varsa onları bırakamıyor. Ne tarz hizmetler verildiğini bilmiyor o bilgiye ulaşması gerekiyor.” (Gaziantep, STK).

7.4. Türkiyeli Erkek ve Suriyeli Kadın Evliliklerinin Bölge Dinamiklerine Etkisi

Görüşülen hem STK üyeleri hem de kamu yetkilileri Suriyelilerin bölgeye göçmesi ile bölgede erken yaşta evliliklerin ve çok eşliliğin arttığını düşünmektedir. Saha çalışması yapılan 3 il arasında özellikle Şanlıurfa’da bu tür evliliklerin sayısı azınsanmayacak derecede yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bölgenin geleneklerinde zaten altyapısı bulunan bu iki pratik kendilerine evlilikten başka çıkar yol göremeyen Suriyeli kadınların varlığı ile yeni bir alan bulmuştur. Yetkiler, bu artıştan bahsederken hep “fırsattan faydalanma, imkân bulma” gibi deyişler kullanmaktadır. İkinci bir eş almanın veya çok genç yaşta bir kızla evlenmenin “kolaylaşması” hem Suriyeli hem de Türkiyeli kadınları mağdur ettiği gibi, kamu ve STKların uzun süredir bu alanlarda sağladıkları başarıları zedelemektedir.

“Çevresel faktörleri de göz önüne alarak, yüzde otuzluk bir potansiyel varsa ikinci ve üçüncü evliliklerde, Suriye’den sonra yüzde elli beşlere ulaştı diye düşünüyorum.” (Mardin, Kamu kurumu).

“Biraz daha medeni kanunun tanıtılması miras ile ilgili konularda kadınları bir noktaya getirmiştik. İmam nikahıyla evlenirseniz mirastan pay alamazsınız çocuklarınızı alamayabilirsiniz. Ama son zamanlarda insanların eline fırsatlar geçti.” (Şanlıurfa, STK).

“Türkler özellikle doğu bölgelerinde ikinci evliliğe meyilli. Eskiden de meyilliydi ama Suriye’ye gidip ikinci eş getirmek sıkıntılıydı, masraf isterdi. Halep, Humus, Şam bunlar gezmiş görmüş kibar insanlar. Eskiden buradaki bir insan değil gidip kız istemek, kızların ailesi ile muhatap olamazdı. Şimdi ne oldu; buradaki işsiz güçsüz adam Halepli, Şamlı kız almaya başladı.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

“Bu kadar toplumda onay görmeyecekti. Biraz daha maddi gücünün yerinde olması gerekiyordu. O kadına vaatle bulunması kolay olmayacaktı. Zaten kafasında vardı ama Suriyeliler de ekmeğine yağ sürdü resmen. Çok fazla talebi yok Suriyeli kadının. Sadece bir yuvası olsun istiyor.” (Şanlıurfa, STK).

Saha çalışmasında, göç yolu ile gelen Suriyelilerle çok eşliliğin yanında erken yaşta evlilikler de artış olduğuna işaret edilmiştir. Kendilerine veya kızlarına güvence arayan Suriyeli aileler yaş farkı gözetmeksizin veya kızın yetişkin olmasını beklemeksizin evliliğe evet demektedir. Bu konuda Suriyeli kızların okul veya çalışma hayatına girememesi, özellikle Suriyelilere karşı taciz vakalarına dair hikayelerin sıklıkla dolaştığı bir ortamda kızları koruyamama endişesi; Türkiyeli bir erkek ile akrabalık bağı kurarak Türkiye’deki hayatlarını kolaylaştırma umudu erken yaşta evlilikleri etkilemektedir.

“Mesela Suriyeli on yedi yaşında on beş yaşında kız evleniyor. Karşı taraf da sahibi yok sığınacak bir yer öncelik düşüncesi. Bizim vatandaşlarda da suiistimal oluyor. Savaş almadan önce ikinci evlilikler yavaşlamıştı ikinci evlilikler bitme aşamasına gelmişti ama son dört yılda bir daha canlanma oldu ve artmaya başladı. Adam yetmiş seksen yaşında on beş yaşında kızını almış.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Görüşülen kurum yetkililerin büyük çoğunluğu; Suriyeli kadınlarla Türkiyeli erkeklerin evliliğinde toplumun genel dinamiği kadar evlilik tarafları da; kuma olarak getirilen Suriyeli kadın, üstüne kuma alan Türkiyeli kadın ve hatta bazı durumlarda kuma alan Türkiyeli erkek; zarar görmektedir.

7.4.1. EvliliklerinTaraflara Etkisi

Görüşülen yetkililer, Suriyeli kadın Türkiyeli erkek çok eşli evliliklerinde her iki tarafta da öncelikli olarak kadınların mağdur olduğunda hemfikirdir. Kısıtlı da olsa Türkiyeli erkeklerin kandırıldığı, dolandırıldığı hikayeler anlatılmaktadır.

7.4.2. Suriyeli Kadınlar

Görüşülen Suriye kadınların Türkiyeli erkeklerle yaptıkları evlilikleri ilk başta bir kurtuluş olarak gördükleri ve pek seçim şansları olmadan bu evliliklere girdikleri gözlenmiştir. Suriyeli eşlerin birçoğu savaş şartları

olmasa bu evlilikleri yapmayacaklarını belirtmektedir. Yaşadıkları durumu anlatırken “nasip” kelimesini sıklıkla kullanmaları dikkat çekmektedir. Kadınların evliliklerde hayal kırıklığına uğradığı görüşmelerden anlaşılmaktadır. Bazı kadınlar ikinci eş olarak yasal hakları olmayacağını bilmeden, bazısı da Türkiye’deki hayatın çalışma ve eğitim açısından çok daha özgür olacağını umut ederek gelmiştir. Çoğu evlilik öncesi eşlerini hiç tanıma fırsatı bulamamıştır. Çoğu yaşadığı gerçekliğin beklentilerinden farklı olmasından dolayı duygusal sorunlar yaşamaktadır.

“Ben Suriye’deyken kesinlikle Türkiyeli biriyle evlenmeyi düşünmezdim. Ama oradan kaçmak zorunda kaldık. Başka şansımız da yoktu. Buraya gelirim okurum, çalışırım diye düşündüm. Kocam izin verir diye düşündüm. Ama olmadı. Eşimi tanımadan geldim evlendim.” (Suriyeli kadın).

“Üniversite okudum, Hemşire oldum. Türkiye’yi tam olarak biliyordum, Amerika ile bir diye düşünüyordum. Düşündüğüm gibi olmadı. Çocuklarımı kendi adıma bile yazamıyorum.” (Suriyeli kadın).

Suriyeli kadınlar çoğunlukla imam nikahı ile evlendikleri için yasal hakları sınırlıdır. Yasal haklarının neler olduğunu net olarak bilmeyen kadınlar eşlerinin olumsuz davranışlarına ve sözlü şiddete maruz kalabilmekte veya evden atılmak gibi durumlarla da karşı karşıya gelebilmektedir. Yasal haklarını bilseler dahi mevcut şartları nedeniyle kadınların bu tür durumlar karşısında çaresiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmelerde kadınların fiziksel ve ekonomik şiddete maruz kaldığı durumlarda bile ses çıkartamadıkları, evsiz kalmaktan korktukları gözlenmiştir.

“Koca bir yerden sonra alıyor seni kapının önüne koyarım senin burada zaten hakların yok. Türk vatandaşıyım nafaka almazsın çocuklarını alamazsın mağdur olacak olan sensin sus konuşma gibi.” (Mardin, STK).

“Adam tuttu kamptan Halepli bir kız aldı Süleyman Şah kampından on altı yaşından bir kız aldı kendisi kırk yedi yaşında. Kız da mükemmel bir kız, kızın ailesi bu adama o kızı nasıl verdiler diye şok oldum. Kız namazında niyazında kapalı mükemmel bir insanmış. Adam kızı 1.5 yıl tuttu yanında, sonra kovdu. “Niye kovdun?” dedim “eşimle aram açılacak çocuklarla aram açılacak” dedi. Madem aran açılacak baştan neden aldın.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Suriyeli kadınların daha önceden belirtilen sebeplerden Türkiye’de çalışma hayatına katılmalarının önünde engeller vardır. Ayrıca eşlerin de çoğu zaman çalışmaya izin vermediği görülmüştür. Bazı durumlarda, eşler çalışmalarına izin vermediği gibi kendilerinin ve çocuklarının yaşamsal ihtiyaçlarını sağlayacak maddi imkânı da sunmamaktadır.

“Ben Suriye’de olsaydım, kuma üzerine evlilik yapmazdım. Kız kardeşim kuma üzerine evlendiği için onu hep ayıplardım. Onların ihtiyaçlarını karşılıyor. Eşinin ihtiyaçlarını da karşılıyor. Sadece bizler her zaman eksikiz. Ondan para istemeyeyim o kadar, ne yaparsam yapayım. Ama çalışmamı istemez. İnsanlar konuşurlar diye.” (Suriyeli Kadın).

“Eşim madde bağımlısı, tedavi görmüş ama iğne kullanıyor. Evde herkese hizmet ediyorum. Eşimin borçları var. Para getiremiyor. Çocuklara süt alamıyorum. Evden çıkamıyorum, hapis hayatı yaşıyorum. Ben buraya gelirken yasal haklarım olur diye düşünmüştüm, evlendikten sonra öğrendim ikinci eşin hakkı olmadığını. Dışarıda ağlıyorum yarım saat, gidecek yerim olmadığı için dönüyorum.” (Suriyeli Kadın).

“Dışarıda çalışmama izin vermiyor. Benim üzerime konuşmazlar, onun üzerine konuşurlar. Adamın malı mülkü var, arazileri var karısını çalıştırıyorlar derler diye kendini düşünüyor. 5 ay olmuştu

kontur yüklememiştim telefonuma bir yerde 3 gün çalıştım, telefonuma kontur yükledim". (Suriyeli Kadın).

Bazı durumlar kadınlar yeteneklerinden bağımsız olarak gelir getirmeyen aile işinde çalışmaya zorlanmaktadır. Bu durumda kadın hem çocuklarının bakımında zorluk çekmekte, hem de maddi anlamda bir rahatlama yaşayamamaktadır.

"Ben kuaförlük mesleğini de biliyordum, benim iş yeri açmama izin vermedi kocam. Tarlada güneşin altında çalışmama izin veriyor, kuaför olarak içerde çalışmamı kabul etmiyor. Kendime iş yeri açsam hayatımı sürdürürdüm. Kadının onlarda çalışması ayıptır. Tarlada çalışması ayıp değildir." (Mardin, Suriyeli Kadın).

Suriyeli eşlerin maddi imkânları bölgedeki Türkiyeli eşlerden çoğu zaman daha kısıtlıdır. Evlilik aşamasında Suriyeli kadınlara Türkiyelilere göre daha düşük miktarda altın takılmaktadır. Bazı durumlarda erkeklerin evlilik esnasında verdikleri bu hediyeleri geri aldığı ve harcadığı dile getirilmektedir.

"Bir başlık alınmadı. Geldiğinde bile ne bir hediye getirdi, ne para verdi. Benim ondan hiçbir isteğim olmadı. Ne ev istedim, ne altın, hiçbir şey istemedim. Sadece istediğim evlendiğim zaman bir kimlik kartım ve evlilik cüzdanım olsun istedim." (Mardin, Suriyeli Kadın).

"Benim istediğim fazla bir şey yok sadece bana kimliğin çıkması, TC numaramın olması. Başlık ödendi, 5000 TL, altın aldı bana, evi dayadı döşedi. Her şeyi aldı fakat hepsi gitti." (Mardin, Suriyeli Kadın).

Suriyeli kadınlar ile Türkiyeli erkeklerin ilişkisinden olan çocuklarda çocuğun Türkiye kimliği alabilmesi babasının üzerine kaydedildiği, Suriye vatandaşı olan annenin yasal olarak çocuk üzerinde hak kanıtlayacak bir belgesi olmadığı gözlenmiştir. Çocukların haklarının babada olması babanın Suriyeli eşini rahatlıkla "çocuklarını göstermemekle" tehdit edip, sindirmesine de imkân vermektedir. Yetkililer Suriyeli eşlerden doğma çocukların Türkiyeli ilk eşin üzerine kaydedildiği ve daha sonra çocukların baba tarafından kaçırıldığı vakalardan da bahsetmiştir. Örneğin; bu durumda elinde hiç bir yasal belge olmayan Suriyeli bir kadın çocukların ulaşamamıştır.

"Toplumda mutlaka kuma olduğundan bahsediliyor resmi nikahı olmadığı söyleniyor. Çocuğu olduğu zaman ilk eş üzerine oluyor. Bu durumda maalesef yıllar sonra çocuklar diyor, annemizin üzerineydik miras konusu olunca DNA testine kadar gidiyor." (Şanlıurfa, STK).

"Bir vakada çocuğu ilk eşin üzerine yapılıyor. Sonra adam çocukları da alıp ilk eşiyile gidiyor başka bir ile. Suriyeli eşin elinde hiç bir belge yok. Adamın tam adını bile bilmiyor. Sonra çocukları ara ki bulasın." (Gaziantep, Kamu kurumu).

"Ben çocuklarımın TC kimlik numaralarını çıkarmak istedim, Mahkemeye başvurdum, çocukların velayetini babalarına verdim, bu şekilde onlara kimlik çıkarabildim. Babaları bana kızınca çocukları senden alırım diyor. Bana çocukları göstermemekle tehdit ediyor. Bu çocuğumun engelli maaşını çıkarırdım ve çocuklarımla yaşardık. Babaları bizimle değil, diğer kadınla birlikte yaşıyor, biz maaşımızla geçinirdik. Kızımın tedavisini yapabiliyordim." (Şanlıurfa, Suriyeli Kadın).

Saha çalışmasında, Suriyeli kadınların Türkiyeli eşler ile ayrılma durumunda gidecek yerleri olmamasının da başka bir mağduriyet yarattığı gözlenmiştir. Bir kısmının ailesi zaten ulaşacakları bir yerde yaşamamaktadır, bir kısmı ailesini kaybetmiştir. Görüşme yapılan yetkililer Türkiyeli kadınların Suriyeli kadınlara olumsuz gözle baktığını ve bu düşmanlığın Suriyeli kadınların sosyal hayatını daha da kısıtladığını belirtmiştir.

Bölgedeki Türkiyeli kadınların Suriyeli kadınları “yuva yıkan kadınlar” olarak görmesi Suriyeli kadınlar için sığınma evlerinde kalmayı zor hale getirmektedir.

“Şimdi kalkıp sığınma evine gitse, dil bariyeri var. Bir de oradaki kadınlar Suriyeli kuma diye kötü gözle bakacak.” (Şanlıurfa, STK).

“Dışarı çıkamıyorum. Çıksam biliyorum insanlar arkamdan Suriyeli geldi kuma oldu, yuvayı yıktı diyecek. Ben de çıkmıyorum. Suriye’deki hayatımla buradaki hayatım çok farklı. Burada hayat çok zor.” (Şanlıurfa, Suriyeli Kadın).

7.4.3. Türkiyeli Kadınlar

Yapılan görüşmelerde, çoğu Suriyeli kadının Türkiye’de varoluşunun Türkiyeli bir erkeğin himayesi altına girmekle mümkün olduğuna inandığı ifade edilmiştir. Savaş sürecinde birçok kayıp yaşamış ve Türkiye şartlarında da çalışarak okuyarak kendi ayakları üzerinde durması çok zor olan kadınlar yaş farkı, maddi durum, erkeğin onlara tavrı, ev içindeki rollerde eşitlik, tek eşlilik gibi sağlıklı evliliklerde değerlendirilmesi gereken kriterleri göz ardı ederek evliliği kabul etmektedir. Suriyeli kadınların bu mağduriyet durumu, Türkiyeli erkeklere kendi eşlerinden “daha genç, daha güzel, daha itaatkar, daha az talebi olan” eşler bulmasına imkân vermiştir. Yapılan görüşmelerde erkeklerin Türkiyeli eşlerinden ayrılırken kadınların ev işlerinde yeterli olmamasından, maddi talepleri bulunmasından hatta kilo almış olmalarına kadar birçok konuyu ikinci eş alma nedeni olarak gündeme getirdiği görülmüştür.

“Aslında ben evlenmeyi düşünmemiştim. Kendisi evlenmek istediğini söyledi. İlk eşi ile problem yaşadığını ve çok kilo aldığını, 200 kilo olduğunu, evin ve kendisinin işini göremediğini söyledi.” (Mardin, Suriyeli kadın)

Görüşülen hem kurum yetkilileri hem de yereldeki kadınlar, eşlerini bastırmak için bölgedeki erkeklerin “Suriyeli’ye gitme”yi bir tehdit unsuru olarak kullandığından söz etmiştir. Bazı durumlarda ise bu durum sadece bir tehdit olmaktan çıkıp gerçek olmuştur.

“Göreve ilk başladığı zamanlar işte bu yakın civarda bir mahallede yaklaşık 10- 15 tane kadın toplanmış belediyeyi basmışlar güvenlikle münakaşa ediyorlar. Biz belediye başkanı ile görüşeceğiz diye. Demişler ki kocalarımızın hepsi bir tane Suriyeli kadın getirdi eve biz şikayet ettiğimizde beğenmiyorsan babanın evine git diyorlar bize.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

“Kadınlarımız çok endişeli. Eşleri ile birlikte dışarı çıktıklarında tedirgin oluyorlar. Suriyeliler kocalarımızı elimizden alacak endişesi var herkeste. Çay bahçesi, park gibi sosyal alanlara gitmek istemiyorlar.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Bölgedeki Türkiyeli kadınların önemli bir bölümü aynı Suriyeli kadınlar gibi hayatta kendi ayakları üzerinde durma imkânı elde edememiş oldukları için kocalarına bağımlıdır. Bu durum hem yereldeki kadınlar hem de görüşülen yetkililer tarafından dile getirilmektedir. Erken evlenip okuyamamış, çoğu zaman izin verilmediği için çalışmamış, tüm hayatını maddi olarak eşine bağımlı yaşamış bir kadının psikolojik, fiziksel şiddet gördüğünde veya üzerine kuma getirildiğinde bile eşinden boşanma ihtimali olmamaktadır. Eşinden boşanırsa ekonomik ve sosyal olarak hayatta kalmasının zor olacağını düşünen kadınla eşlerinin Suriyeli bir kadınlar ikinci bir evlilik yapmasına göz yummak durumunda kalmıştır.

“Maalesef burada herkes birbirini tanıdığı için boşanma olayı yok. İkinci eş oldu. Erkekler Suriyelileri aldı, hiçbir bayan boşanmadı. Kızlar ama sonra barışırlar. Kesinlikli hiç kimse eşini bırakmadı. Evlendi ama yeter ki bana eskisi gibi baksın dedi.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Saha çalışmasında, yereldeki kadınların bazı durumlarda yaşayacakları sosyal baskı endişesi nedeniyle boşanamadıkları gözlenmiştir. Çoğunlukla kadınların ailesi kuma gelmesi durumunda bile kızlarının boşanmasını istememekte, boşanma durumunda çocuklarını bırakmaları gerektiğini söylemektedir. Bu sebeple erkeklerin Suriyeli kadınlarla kurduğu ilişkiler Türkiyeli kadınları mağdur etmektedir. Örneğin Şanlıurfa’da eşi Suriyeli bir kadınla çok eşli evlilik yapan Türkiye bir kadın durumunu şu sözlerle açıklamıştır: “Çevrem ne diyecek diye kalıyorum. Annem çocukları bırak gel evlendirelim dedi ama nasıl bırakayım. 33 yaşındayım, 15 yaşında evlendim. Bende hayat bitti, yaşlandım. Aşiretiz biz, bizde boşanma yok. 4 çocuğum var, kocam ben hamileyken getirdi kumayı.”

Görüşmelerde, bu tür nedenlerden ötürü boşanmanın gerçekleşmediği ifade edilmiştir. Zaten Suriyeli eş ile resmi nikâh yapılmayacağından erkeklerde çocuklarının haklarını kaybetmemek, nafaka tazminat ödememek gibi sebeplerle Türkiyeli eşlerinden boşanmaya çok da yanaşmamaktadır. Erkek imkânı varsa Suriyeli kadına ayrı bir ev açmaktadır ama bazı durumlarda kadınların aynı hanede yaşadığı da vakidir. Erkeğin başka bir kadını tercih etmesi Türkiyeli kadınları psikolojik olarak da olumsuz etkilemektedir.

“Suriyelilerde gördüm daha çok kanser olmuş rahmi alınmış felç geçirmiş durumlarda birinci eş kontrol dışı kalıyor. İkinci eş hâkim oluyor her şeye.” (Gaziantep, STK).

“Suriyeli kadınlar 2. eş olmaktan çok gocunmuyorlar. Esas sorun Türk kadınlar Gaziantep de evlenen erkeklerin çoğu daha genç olan, daha güzel olan, daha bakımlı olan bir Suriyeli hanımla evleniyorlar. Bu noktada da Suriyeli kadın biraz daha yerini garanti olarak görüyor belki.” (Gaziantep, Kamu kurumu).

Boşanma, ayrılma durumunda kadını, Türkiye’de boşanan her kadının yaşadığı zorluklar beklemektedir. Hem yetkililer hem de görüşülen kadınlar, kadınların eğitimleri ve çalışma geçmişleri olmaması nedeniyle ayrılıktan sonra maddi anlamda zorluk çektiğini belirtmiştir. Çalışma geçmişi olan kadınlar bile genelde çocuk bakımını paylaşacak bir kişi olmadığı için iş bulma ve para kazanma şansı yakalayamamaktadır. Ayrıca kadının evden gitmesini gerektiren durumlarda kadınlar barınma konusunda da sorunlar yaşamaktadır. Kadın sığınma evleri veya baba evi geçici çözümler olmaktadır. Birçok durumda kadının evde kuma bile olsa evine geri dönmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir.

“Sığınma evlerine de pek gidemiyorlar. 4- 5 tane çocuğu var. Kadın Sığınma Evine geliyor kalıyor bir hafta, 10 gün, 1ay, 2ay ve sonuçta bir şekilde ikna ediliyor ve gidiyor yani maalesef tekrar eşine dönüyor. Kadın çaresiz kalmışsa her abvalde tekrar o evde kalacaksa, koca çok rahat kuma getiriyor. Hatta kadın tepki gösterdiğinde o zaman çık git beğenmiyorsan diyor. Çünkü gidecek bir yeri olmadığını biliyor.” (Gaziantep, STK).

“Kadın kızıyor , “aileme gidiyorum” diyor, 10 gün 1 ay gidiyor. 1 ay ondan sonra tekrardan dönüş. Ondan sonra ben resmi nikahı vermiyorum tapu nasılsa bende diye kendini avutuyor. Ama o evlilikten de çıkamıyor. Zaten çoluk çocuğu bırakıp nereye gidecek yani baba evine gitse yine sıkıntı.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Hatta bazı durumlarda Türkiyeli kadın erkeğin iki kadına bakacak gücü olmadığı için kadın sokağa atılmaktadır. Mardin’de yapılan bir görüşmede Türkiyeli bir kadın yaşadığı bu olumsuz deneyimi şu sözlerle paylaşmıştır: “Ağır bir söz ağzımdan bir kelime bile çıkmadı böyle sakin bekledim. Kalktı, artık dedi çıkmazsan cenazen çıkacak. Maksat evden atmak. O bana gözdağı verdi, benim gözümü korkuttu

dışarı çıkayım diye ve gerçekten dışarı çıktım sokağa attı beni.”

Görüşmelerde, maddi zorlukların yanında toplumsal baskının da eşlerinden ayrılan kadınlar için yeni hayatlarına adapte olmakta bir bariyer oluşturduğu gözlenmiştir. Sıklıkla ifade edildiği üzere bölgede “dul” kadına bakış açısı olumsuzdur. Özellikle küçük yerleşimlerde eşinden ayrılmış bir kadının tek başına sokağa çıkması, sosyalleşmesi kabul görmemektedir. Bütün bu sebepler kadınların kumaya göz yummasına sebep olmaktadır.

“Ben ne zorluklar yaşadım. Ben maddi ve manevi olarak zorlandım iki yıl içinde. Sonuçta bir gelirim yok, ev hanımıyım. Çocuklarım küçük, ben çalışmıyorum. Ondan da bir şey bir gelecek bana bir şey bir destek gelecek o da yok. Düşünün maddi ve manevi ben yıprandım.” (Mardin, Türkiyeli Kadın).

“Burası da küçük olduğu için insan utanıyor. Mesela ben bir sıkıldığım zaman tek başıma gidip parkta oturamam. Birisi otursa yanına biri sohbet etse yanlış bir anlaşılma olur. Sağ olsun arkadaşlarım yani, geliyorlar, sohbet ediyoruz.” (Mardin, Türkiyeli Kadın).

Araştırma sırasında yapılan görüşmelerde eşleri Suriyeli bir kadınla ikinci evlilik yapmış kadınların geleceğine dair çok endişeli oldukları ve psikolojik sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Kadınlar öncelikle çocuklarının geleceği için endişelidir. Maddi imkân olmaması, çocuklar yetişirken bir baba modelinin olmaması kadınları korkutmaktadır.

“Manevi olarak babasız büyüdükleri için, küçük oğlum biraz kötü çevre edindi. Açıkçası ondan çok korktum. Baba hasretini çok çekti. Büyük oğlum o kadar değil acı çekmedi ama küçüğü çok acı çekti. Bazen diyordum baban yok farz et ki ölmüş. Bir şeyleri babayla paylaşmak istedi, paylaşamadı. Herkesin babası var diyor niye benim babam yok başımda diyor.” (Mardin, Türkiyeli Kadın).

Görüşmelerde, Türkiyeli kadınların bu yaşananlardan dolayı eşlerinden çok Suriyeli kadınlara öfkelenildiği gözlenmektedir. Bölge kadınlarının nezdinde Suriyeli kadınlar gelip eşlerini baştan çıkarmış, diğer şartlarda düzenli gidecek evliliklerini bozup yuva yıkmıştır. Göç yoluyla gelen Suriyeli kadınların hayat pratiklerinin Türkiyeli kadınlardan farkı olması da bu düşmanca algıyı pekiştirmektedir. Suriyeli kadınların kişisel bakıma ve makyaja daha çok önem vermesi, şehir yaşamında sosyal hayatın içinde daha çok yer alması onların bölgedeki Türkiyeli kadınların gözünde “dışarıdan gelip yuva yıkan” kadınlar olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

“Hepimiz korkuyoruz, endişe ediyoruz. Suriyeli kadınlar kocalarımızın peşinde. Makyaj yapıyorlar, kendilerine bakıyorlar. Aslında tutup bize de alsalar biz de yaparız ama Allah'tan korkarım. Çocuklarım var, nasıl yapayım. Kocam çıkıyor ama şimdi bilmiyorum gün boyu nerede.” (Şanlıurfa, Türkiyeli Kadın).

“Evimizi alacaklar kocalarımızı alacaklar gibi bir algı var ortada. Sanki koca mükemmel, bugüne kadar kimse ayartamamış Suriyeli kadın gelecek o başaracak gibi bir algı. Zaten birçoğunun bakınca ikincil üçüncül ilişkileri var ama kadın ona ses çıkarmazken Suriyeli olduğu için tetikliyor.” (Gaziantep, STK).

7.4.4. Türkiyeli Erkekler

Nadir de olsa Türkiyeli erkeklerin de mağduriyet yaşadıkları durumlar görülmektedir. Bazı durumlarda Suriyeli kadınlar erkeklerden başlık parası ve altınları alıp kaçmaktadır. Kadınları tekrar bulmak zor olduğundan erkekler maddi kayba uğramaktadır.

“Gerçekten bazıları da çok art niyetli insanlar da var evleniyorlar daha sonraki aşamalarda o şahsın bütün nakdi parasını ziynet eşyasını alıp buralardan kaçıyor. Mardin’de çok sık karşılaştığımız olaydır.” (Mardin, STK).

Şanlıurfa’da çok eşli evlilik yapan Türkiyeli erkeklerden biri, yıllar önce kendi rızası olmadan ailesinin istediği nedeniyle berdel bir evlilik yaptığından söz etmiştir. Görüşmede Türkiyeli eşini sevmediğinden ve mutlu olmadığından ancak berdel evlilik nedeniyle de boşanamadığından söz etmiştir. Berdel evliliklerde taraflardan birisinin boşanması durumunda diğer çift de töre nedeniyle boşanmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle görüşülen bu erkek kendi kız kardeşinin evliliğini bozmamak için mevcut evliliğini sürdürmüştür. Özetle; Türkiye’de diğer bölgelere kıyasla berdel evliliğin daha yüksek olduğu Güneydoğu Anadolu’da evlilik birliğinin en aşından sağlıklı bir şekilde kurulmadığı ve yürümeven evliliklerin istenildiğinde sona erdirilemediği durumlar da tüm taraflar için bu tür mağduriyetler yaratabilmektedir.

7.5. Suriyeli Sığınmacı Akını ile Ortaya Çıkan Diğer Toplumsal Sorunlar

7.5.1. Komisyonculuk

Saha çalışmasında Suriyelilerin savaş sonrası bölgeye gelmesi ile yasal olmayan evliliklerin yanında diğer bazı toplumsal sorunların da ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Suriyeli kadınlara olan ilgi, fuhuş ve evlilik komisyonculuğu gibi suç teşkil eden işlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bölgedeki Türkiyeli erkek Suriyeli kadın evliliklerinin bir kısmının aile ve akrabaların aracılığıyla gerçekleştiği hem bu evlilikleri yapanlar hem de yetkililer tarafından belirtilmektedir. Ancak maddi gelir amaçlı arabuluculuk yapan kişi ve örgütlerin varlığından da söz edilmiştir. Bu kişiler para karşılığında Suriyeliler arasından ikinci eş almak isteyen kişilere eş bulmaktadır. STK üyeleri ve kamu yetkililerinin bir bölümü böyle bir sürecin varlığından haberdardır ancak nasıl işlediği, kimleri dahil ettiği tam bilinmemektedir.

“Belki maddi menfaatte de temin ediyordur ama bize denk gelen olmadı. İnsanlar zaten kendi akrabalarını kullanıyorlar. Kimisinin amcakızı aynı aşiret oluyor bir arabulucuya maddi menfaat sağlamasına gerek de yok.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

*“7-8 ay önce Ömerli’de bununla ilgili operasyon oldu biz de Baro’dan görevlendirildik gittik. Suriyeli bir bayan var Suriyeli bayanları komisyon karşılığı evlendiriyor. Diğer taraftan da para alıyor yani. “ (Mardin, STK).
“Ben baroda çalışırken bir fuhuş operasyonuna katıldım operasyonun niteliği de bu şekildeydi. Kadınları Türk vatandaşları sınırdan geçiriyor. Bunları bir kısmı pazarlıyor bir kısmı damat bulup batıya gönderiyor. Dosyada gizlilik kararı var. Batıda evlendikten sonra altınları alıp kadınlar tekrar geliyor. Bu şekilde kadınlar piyon olarak kullanılıyor. Bunları yapan Türk vatandaşları çünkü yöreyi bölgeyi biliyorlar. Giden kız aşık oluyor geri dönmek istemiyor onu öldürüyorlar ve olay bu şekilde patlıyor. “ (Mardin, STK).*

“Onların kendi köylerinden duydum. Bilhassa ara buluculuk yapan kişiyi de biliyorum ve o kadın getirip satıyormuş. Suriye den kadın getirip satıyormuş kulağıma öyle geldi ve çok yakın bir yerden duydum çok yakın.” (Mardin, Türkiyeli Kadın).

7.5.2. Fuhuş

Yine aynı şekilde Suriyeli kadınların fuhuş için pazarlandığı yönünde bilgiler de bulunmaktadır. Ancak STK üyeleri ve Kamu yetkilileri ya bu konuda bilgi sahibi değildir; bu konudan haberdar olanların verdikleri bilgiler ise genel duyuların ötesine geçememektedir. Bu suçların Türkiye’den sınır dışı edilme korkusu

yaşayan Suriyeli kadınlar tarafından rapor edilme ihtimalinin çok düşük olduğuna bu sebeple birçok vakanın kayda geçmediğinden söz edenler olmuştur.

“Bana göre olmaması mümkün değil. İstismar, seks işçiliği vesaire var. Benim şahsi fikrim bunların şikayet edilip incelenmesi lüks kavramlar olduğunu düşünüyorum. Daha hayati şeyler var hayatta kalma, karınlarını doyurmak, ev kirası ödeme, başını sokacağı bir eve sahip olma gibi. Sağlık sorunları yani öncelikli hayati ihtiyaçlar karşılanmalı.” (Gaziantep, STK).

“Urfa’da belirli mahallelerde köşe başlarında Suriyeli kadınların fuhuşa zorlandığı ve pazarlandığını beraber çalıştığımız bir sivil toplum kuruluşundan biliyoruz. Kadınlar korunmasız olduğu için zaten aç ben ona para verirsem şunu da yaparsam buna müsait algısı. Ama dokunulamayan bir alan. Üstüne gidemiyoruz. Devlet yalnız bırakıyor bir yaptırımı yok. Bunu duyup devlet kanalına taşıyınca yok deyip kestirip atıyor üstünü kapatıyor.” (Şanlıurfa, STK).

Bazı durumlarda Suriyeli kadınların fuhuşa zorlanmadığı ama kendi imkânsızlıklarından dolayı bu yolu seçtikleri belirtilmektedir.

“İşlem yaptığımız var ama bu bayanlar kendi istekleri ile bu yola giriyor ve bunlar Suriyeli ve Türkiyeli olan da var genelde yaşları otuz, otuz beş yaş aralığı. Şöyle kendilerine bakmak için yapacakları bir şey olmadığından dolayı buna meyil ediyor.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

Tek veya çok eşli evlilikler için komisyonculuk ve fuhuşun nasıl yürütüldüğü konusunda en detaylı bilgi Şanlıurfa’da bir taksici tarafından verilmiştir. Kendisi de zaman zaman komisyonculuk yapan bu taksici çevre illerden dahi erkeklerin bu amaçla Şanlıurfa’ya geldiğinden ve 5-10 bin TL gibi ücretler karşılığında kendisine eş seçtiğinden söz etmiştir. Bu ücret çoğu zaman Suriyeli kız çocukları ve kadınların ailelerine ve araçlara ödenmektedir ve çoğu zaman bu evlilikler çok eşli evliliklerdir. Suriyeli kadın veya kız çocuğu ile Türkiyeli erkek arasındaki yaş farkı çoğu zaman oldukça yüksektir. Türkiyeli erkeklerin bu konuda zaman zaman “dolandırıldığı” da anlaşılmaktadır. Buna ilaveten, Şanlıurfa merkezinde fuhuşun yaygınlaştığından ve bu amaçla şehir dışından gelen erkeklerin şehirde bu tür lokasyonları kendisine sorduğundan da bahsetmiştir. Saha çalışmasında; kamu kurumları tarafından görülmek istenmeyen veya konuşulmak istenmeyen fuhuş konusuna ilişkin şehri bilen ve çok sayıda kişiye temas eden bu tür kişiler aracılığıyla bilgi toplanmasına ihtiyaç olduğu gözlenmiştir.

Yine benzer bir şekilde cinsel taciz vakalarının da yaşandığından şüphe duyulmaktadır. Suriyeli kadınların güvencesiz ve muhtaç durumu böyle vakalara zemin hazırlamaktadır. Bazı Türkiyeli erkekler; Suriyeli kadınların giyinme, makyaj yapma, sosyalleşme pratiklerinin Türkiyeli kadınlardan farklı olmasını “bu konulara daha açık olmak” olarak yorumlamakta ve daha rahat bir şekilde kadınları taciz edebilmektedir. Kadınların barınma, karınlarını doyurma gibi daha temel ihtiyaçları olduğundan ve işini kaybetmek, Türkiye’den gönderilmek gibi tehditler altında olduklarından bu tip vakaların çoğu zaman rapor edilmediği düşünülmektedir.

“Türkiyeli ve Suriyeliyle kıyaslayınca onun taciz edilme olasılığı yüksek olabiliyor. Çünkü o insanlar maddi sebeplerden dolayı seks işçisi olarak çalışmak zorunda kalabildiği için öyle bir bakış açısı yönelebiliyor. Türkiyeli bir kadınsa, Suriyeli bir kadın giyim kuşam farkı da var o da bakış açısını değiştirebiliyor.” (Şanlıurfa, STK).

“Belirli meslek gruplarında, erkeklerin çok olduğu yerlere Türkiyeli bayanlarımız fazla girmez. Suriyeliler oralara çok rahat girip çıkıyorlar. Taciz daha kolay yapılıyor.” (Mardin ,STK).

7.5.3. Zenofobi

Yunanca kökenli bir kelime olan zenofobi, yabancı bir şeye ilişkin korku (phobos) ve yabancı (xenos) kelimelerinden gelmektedir. Yaygın olarak yabancılara yönelik güvensizliği, korkuyu ve nefreti işaret etmek için kullanılmaktadır. Farklı bir kültürden gelen yabancılar bir ulusun bütünlüğüne yönelik potansiyel bir tehdit olarak görülürler (Master and Roy, 2000). Hjerem de benzer şekilde zenofobiyi kendilerinden farklı gördükleri bireylere veya bir gruba yönelik olumsuz bir tutum veya korku olarak tanımlamaktadır (Hjerem, 2005). Watts ise siyasi zenofobiolojisini incelediği çalışmasında, zenofobiyi ayrımcılığa yol açma potansiyeli olan bir önyargı olarak tanımlar. Bir kültürde kendine yer bulan zenofobi kamu politikalarının ayrımcılığa yol açacak şekilde kullanılması durumunda siyasi zenofobiye dönüşmektedir. Yabancıların sayıca daha az olduğu veya kolay bir şekilde yönetildiği durumlarda toplumdaki zenofobi her zaman siyasi zenofobi tetiklemez, ancak kültürün ciddi derecede zarar göreceği veya kısıtlı kaynaklara erişimde (iş, barınma, eş bulma) sorun yaşanacağı düşüncesi sayıca az olan yabancıların dahi tehditkar olarak algılanmasına yol açabilir (Watts, 1996).

Araştırma kapsamında doğrudan irdelenmese de, zenofobinin saha çalışmasında bölgedeki Suriyeli-Türkiyeli ilişkilerinde yaşanan birçok diğer soruna da temel hazırlayan çok önemli bir olgu olduğu gözlenmiştir. Türkiyeliler gerek maddi gerek ailesel çeşitli sebeplerle bölgedeki Suriyelilerle çıkar çatışmasına girmiş ve bu gerilim bölgede bazen STK üyeleri ve kamu yetkililerine kadar sirayet eden bir “Suriyeli düşmanlığına” dönüşmüştür. Yerel halk suçun artmasından, boşanmaların veya ikinci evliliklerin çoğalmasından, iş bulamamaktan ve diğer birçok toplumsal sorundan Suriyelileri sorumlu tutmaktadır. Bölgenin aldığı yoğun göç bazı durumlarda yerel halkı “kendi yerlerinde dışlanmış” hissettirmektedir. Suriyeliler ile ilgili oluşan genel algı çoğu zaman gerçeği yansıtmayan suçlamalara ve suçlamaların dilden dile dolaşarak toplum tarafından benimsenmesine yol açmaktadır. Türkiyeli kadınlar erkekleri “baştan çıkardıkları” için Suriyeli kadınlara, Türkiyeli erkekler daha ucuza çalışıp “işleri ellerinden aldıkları için” erkeklere, Türkiyeli çocuklar ise bu düşmanlık ortamında yetiştikleri için Suriyeli çocuklara düşman gözüyle bakmaktadır. Bölgedeki toplumsal dinamikleri iyileştirmek amacıyla yapılacak herhangi bir çalışma öncelikle bu soruna parmak basmalıdır.

“İlk önce “misafir başımızın üzerinde yeri var, savaştan kaçmışlar” dendi. Sonra o bir değişti. Baktılar gelenler kalıcı, yaygara başladı. Ve çok fazla genellemeler üzerinden dedikodular gidiyor. Bilmem nerede Suriyeli, bilmem kime tecavüz etmiş. Bu mahalledeki hırsızlık oranı artmış. Birçoğunun aslı astarı olmayan söylenceler. Emniyete sorduğumuzda “Kentın nüfusu ile birlikte suçta da artış oldu ama beklenenin altında oldu” diyor. Bu nefret söylemi bu ayrıştırıcı dile yetişkinlerden çocuklara da geçiyor.” (Gaziantep STK).

“Antep olsun, Kilis olsun, Diyarbakır olsun, Urfa olsun, Nusaybin olsun, Kızıltepe olsun. Güneydoğu her yer. Şırnak, Silopi olsun, bunların girdiği yer, her yeri bozuyorlar, bir tek evlilik konusunda değil, her şeyde bozuyorlar. Kimse onları sevmiyor. Baştan da sevmiyordum zaten. Güvendiğim insanlar değil zaten. Girdikleri her yerleri bozuyorlar.” (Mardin, Türkiyeli Kadın).

(Türkiyeli bir danışan ile konuşurken) “Genelde Suriyeliler için ama Türkiyeliler için de müracaat kabul ediyoruz dedim. Bana hakaret etti. “Allah belanızı versin Suriyeliler için çalışıyorsunuz, elimden gelse silahı alıp tek tek kafalarına sıkırım” dedi. Böyle kırılma noktaları çok fazla.” (Şanlıurfa, STK).

“Yerel halka bakınca seksen liraya inşaat işçiliği yapıyordu, iyi kötü ailesini geçindiriyordu. Suriyeliler geldi o işi yirmi otuz liraya işveren yaptırıyor. Adam işini kaybetti, kirası iki yüzden beş yüze çıktı. Onun dışında kadınlar mesela Suriyeli kadınlardan antipati duymaya başladı. Hepsi birleşince ekonomik sıkıntılar kültürel

konular bakış açıları birleşince büyük bir kriz meydana getiriyor.” (Şanlıurfa, STK).

“Biz normalde burada artık yabancı durumuna düştük. Akşam biz 9'dan sonra genelde dışarı çıkmıyoruz. Ama Suriyelilere baktığımızda eşimle ya da bayanlar çok rahat bir şekilde gezebiliyorlar, parkta oturabiliyorlar. Bu yaşanan durumlardan korkuyorum eşimle parkta oturamıyorum.” (Şanlıurfa, Kamu kurumu).

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Suriye'den göçle birlikte ortaya çıkan sorunlara çözümler getirebilmek için dikkat edilmesi gereken en kritik nokta yaşanan sorunların sadece göçe mahsus olmadığı, bölgedeki toplumsal cinsiyet ve aile yapısı dinamikleriyle beraber ortaya çıktığıdır. Bölgede çok eşlilik ve erken evlilik Suriye'den göç ile birlikte artış göstermiştir ancak bu artışı sadece Suriye halkının göçü ile açıklamak doğru olmaz. Çok eşlilik ve erken evlilik olgusu hâlihazırda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kültürel ve toplumsal yapı ile doğrudan ilişkidir. Yereldeki Türkiyeli erkeklerinin çok eşli evlilik veya erken yaşta evlilik yapma yönündeki eğilimleri karşısında ciddi bir yasal veya kültürel yaptırım olmaması da bu tür ilişkilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Savaş sonrası içinde bulunulan ekonomik bunalımlar ve barınma ihtiyacı Suriyeli kadınların bu tür evlilikleri kabul etmek zorunda kalmalarına yol açmaktadır. Ayrıca Suriyeli aileler "namus" ve "güvenlik" endişeleri nedeniyle kız çocuklarını bu tür evliliklere yönlendirmektedir. Bunlara ilaveten, Suriye'de çok eşli ve erken yaşta evliliklerin toplumsal olarak kabul edilen olgular olması da Türkiye coğrafyasında bu tür ilişkilerin devamlığına neden olmaktadır. Öte yandan sahip oldukları eğitim ve refah düzeyi ile kültürel kodlarla Suriye'de normal şartlarda bu evlilikleri yapmayacak kadınlar savaş sonrası ortamda buna mecbur hissedebilmektedir.

Kadınların ekonomik bağımsızlığının olmaması, aşiret kültürü ve aile desteğinin yokluğu kadınların mevcut evlilikleri içinde kalmalarına yol açmakta, mağduriyet yaşayan kadınların hareket alanını kısıtlamaktadır. Hatta kadınların çoğu çocuklarının geleceğine yönelik ciddi endişelerle boşanmayı bir seçenek olarak bile değerlendirememektedir. Kadınlar hem kendileri hem de çocukları için sağlıklı olmayan bu aile yapısı içerisinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Erkeğin ilk eşi terkedip ikinci eşi ile ayrı bir evde hayatına devam ettiği durumlarda ise kadınlar yeniden bir hayat kurma mücadelesi içine girmektedir.

Sonuç olarak, bu tür evlilik ilişkileri hem bölgedeki aile yapısını olumsuz etkilemekte hem de kadınları toplumda daha da dezavantajlı konuma getirmektedir. Bu durum, sadece yereldeki kadının değil aynı zamanda Suriyeli kadının da insan haklarını ihlal eden bir durumdur.

Bölgede kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri çok eşli ve erken yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik faaliyetlerini bu yeni dinamikleri de göz önüne alarak tasarlamalı ve bu doğrultuda hem Türkiyeli hem de Suriyeli kadın ve erkekleri hedefleyecek şekilde kapsamlı ve çok katmanlı bir eylem planı oluşturmalıdır.

Kadınların İstihdama Kazandırılması ve Okullaşma Oranlarının Arttırılması

Bölgedeki toplumsal sorunların giderilmesinde en kritik adım kadının güçlendirilmesidir. Bu noktada Suriyeli ve Türkiyeli ayrımı gözetmeksizin kadınların iş gücüne katılması yönünde inisiyatiflerin arttırılması gerekmektedir.

İş imkânı konusunda hem Suriyeli hem de Türkiyeli kadınlar zorluk yaşamaktadır. Yereldeki kadının iş hayatına katılımın önündeki bilgi ve deneyim eksikliği Suriyeli kadınlar için de geçerlidir. Özellikle Suriyeli kadınların büyük bölümünün iş deneyimi yoktur. Bölgede yerel halka yönelik İŞKUR gibi kurumların eğitimleri yaygındır ve bu eğitimler STK üyeleri tarafından da takdir toplamaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta bu eğitimlerin gerçek hayatta işe dönüşecek bir potansiyelinin olmasıdır. İş olanağı çok az olan veya erkeklerin çok yoğun olarak yer aldığı iş kollarında verilen eğitimler kadınları istihdam etmekte başarılı olmamaktadır. Diğer yandan bu eğitimlerin sadece çocuk bakıcılığı, hasta

bakıcılığı gibi kadınlara “uygun görülen” mesleklerle de sınırlandırılmaması gerekmektedir. Ayrıca İŞKUR eğitimlerinin Suriyeli kadınları da kapsayacak şekilde genişletilmesi elzemdir. Ayrıca göçle gelen bazı kadınların bölge toplumuna da faydası olacak yetenek ve eğitimleri bulunmaktadır. Bu kadınları bilgi ve becerileri doğrultusunda istihdam edebilmek önemlidir.

Yine benzer şekilde çocuk bakımı için desteklerin yetersiz olması da özellikle Suriyeli kadının ev içi görev ve sorumlulukları göz önüne alındığında çalışma hayatına katılımını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle hem yereldeki kadın hem de Suriyeli kadınlar için bu tür mesleki kurslarda ve en azından orta ve büyük ölçekli işletmelerde kreş imkânı sunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Buna ilaveten, Suriyeli kadınların Türkçe bilmemeleri veya çok az bilmeleri hem istihdam hem de sosyal hayata katılmalarının önünde önemli bir engeldir. Bu nedenle Türkçe kurslarının sadece başlangıç seviyesinde değil, orta ve ileri düzeye yönelik de verilmesi ve bazı meslekler için iş Türkçesi eğitimi verilmesi faydalı olacaktır.

Bu çerçevede bölgedeki Ticaret Odası, Sanayi Odası, İŞKUR, KOSGEB gibi kurumların Suriyeli kadınları doğrudan hedefleyen projeler üretmesi ve bunun yasal çerçevesinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Sivil toplum kuruluşları ise Suriyeli kadınlara ulaşma ve kadınları bilgilendirme noktasında önemli bir rol üstlenebilir.

Özetle; Suriyeli kadınların çalışma hayatına kazandırılması kadınları ekonomik endişelerle çok eşli evlilikler yapmaktan koruyacaktır.

Kız çocuklarının okullaşması noktasında bölgede önemli bir yol kat edilmiştir. Geçmiş yıllarda kız çocuğunu okula göndermek isteyen aileler toplumsal baskı ile karşı karşıya kalırken, bugün tersine bir durum söz konusudur. Kız çocuğunu okula göndermeyen ailelerin çevre tarafından eleştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, Türkiyeli kızlar için bundan sonraki hedef kızların iş gücüne de katılmasıdır.

Suriye’de savaş öncesi dönemde hem kız hem de erkek çocuklar için okullaşma oranları yüksektir ancak mevcut şartlar nedeniyle Suriyeli kızlar okula devam edememektedir. Bunun en önemli nedeni çocukların maddi imkânsızlıktan dolayı evlenmeye veya çalışmaya zorlanmasıdır. Suriyeli erkek çocukları ise benzer şekilde ekonomik gerekçelerle okullaşamamaktadır, erken yaşta çalışmaya mahkûm bırakılmaktadırlar. Bu kapsamda daha önce Türkiyeli kız çocuklarının okullaşması için gerçekleştirilen kampanyaların bu dönem doğrudan Suriyeli kız ve erkek çocuklarını hedeflemesi gerekmektedir. Ancak çocuk işçiliğinin önlenmesine dair gerçekçi bir hedef için ailelerin ekonomik sıkıntılarının azaltılması bunun için de Suriyeli erkek ve kadınların istihdama adil bir şekilde katılabilmeleri gerekmektedir.

Yasal Yaptırımlar ve Kamunun Sahadaki Durum ile İlgili Bilgisinin ve Etkinliğinin Arttırılması

Bilindiği üzere Türkiye’de erken yaşta evlilikler ve çok eşli evlilikler yasal değildir. Bu yasal yaptırımların sadece Türkiyeli kadın ve erkekler arasında yaşanan durumlarda uygulanmaması; Türkiyeli ve Suriyeliler arasında gerçekleşen evlilikler de hayata geçmesi en azından bu tür evliliklerin bir bölümünün önüne geçmeye yardımcı olacaktır. Aksi halde kız çocuğu veya kadın Suriyeli olduğu herhangi bir yasal yaptırımla karşılaşmayan Türkiyeli erkekler veya Suriyeli aileler diğer kişilere de örnek teşkil edecektir. Ülkemizde yaşayan yabancılar da Türk kanunlarına tabi olduğundan benzer şekilde Suriyelilerin kendi aralarında

yaptığı bu tür evlilikler konusunda da yasal adımların atılmasına ihtiyaç vardır; her ne kadar yasal yaptırımlar tek başına mevcut kültürü değiştirmekte yetersiz olsa da diğer aksiyon önerileri ile birlikte uygulandığında etkisi büyük olacaktır.

Araştırmanın saha aşaması boyunca dikkat çeken bir bulgu da STK üyelerinin hem toplumdaki genel gerilme noktalarından hem de Türkiyeli - Suriyeli ilişkilerinden doğan mağduriyetlerden kamu yetkililerine nazaran çok daha bilgili olmasıdır. STK üyeleri Suriyeli ve Türkiyeli kadınların yaşadığı sorunları bireysel hikayelerle örnekler vererek paylaşıırken, kamu yetkililerinin saha bilgisinin çok kısıtlı olduğu görülmektedir. Hatta bazı durumlarda yerelde yapılan görüşmelerle sahadan alınan bilgiler ve kamu yetkililerinin beyanları çelişmektedir. Örneğin Mardin’de bir kamu yetkilisinin illerinde Suriyelilerle ilişkilerin çok olumlu olduğu, bölge halkının Suriyelilerle bir “ensarlık” ilişkisinde olduğunu belirtmesine karşın bölgedeki Türkiyeli kadınlar ve STK’larla yapılan görüşmelerde düşmanlığa varan ciddi gerilim noktaları olduğu görülmüştür. Bölgedeki genelde zenofobi, özelde Türkiyeli erkek Suriyeli kadın evliliklerinden çıkan sorunların çözülmesinde kamunun gücü yadsınamaz. Bu anlamda kamu yetkililerinin doğrudan sahaya inmelerinin mümkün olmadığı durumlarda sahadan daha detaylı bilgi almaları ve çözüm üretmeleri bölgedeki sorunların çözülmesi için kritiktir. Ayrıca hem bölgedeki hem de 3 büyük ildeki kamu kurumlarına ve STK çalışanlarına yönelik mülteci algısı ve iletişimi üzerine farkındalık çalışması yapılması faydalı olacaktır.

Bölgedeki kamu kurumlarının çok eşliliğe çoğunlukla karşı olsalar bile bu konuda herhangi bir eylem planlarının olmadığı görülmektedir. Bu tipevliliklerin yapıldığından ve bu evliliklerden çıkan mağduriyetlerden haberdar olanlar bu konuda pasif bir tutum sergilemektedirler. Bu evliliklerin daha sıkı takibe alınması ve bölgedeki kamu personelinin erken ve çok eşli evlilikleri engellemek için daha etkin bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Şanlıurfa Özelinde Aksiyon Önerileri

Saha çalışması kapsamında ziyaret edilen 3 il arasında yer alan Şanlıurfa’da Türkiyeli erkeklerle Suriyeli kadınlar arasında çok eşli ve erken yaşta evliliklerin sayısının azımsanmayacak kadar yüksek olduğu tespit edilmiştir. Son yıllarda bölgede olduğu gibi ilde de Türkiyeli aileler arasında bu tür evlilikler azalma eğilimi içindedir. Gençler bu tür evliliklere bir üst nesil kadar sıcak bakmamaktadır. Ayrıca bu tür evlilikleri başlık parası veya düğün masraflarının yüksek olması, iki ayrı haneyi geçindirmenin zorluğu gibi nedenlerden ötürü ekonomik gücü olan erkekler yapabilmektedir. Ancak Suriyeli ailelerin veya Suriyeli kadınların başlık parası, düğün, ev eşyası gibi beklentilerinin olmaması veya çok düşük olması bu tür evliliklere eğilimi olan erkekler için bir fırsat oluşturmuştur. İldeki aile yapısı ve kadının dezavantajlı konumu da bu tür evliliklerinin gerçekleşmesine zemin yaratmıştır.

Bunlara ek olarak, Geçici Koruma Altındaki Suriyeli sayısının ülkemizde en yüksek olduğu ilin Şanlıurfa olması ve bur tür evliliklere göreceli olarak daha olumlu bakılması nedeniyle Türkiye’nin çeşitli illerinden kuma almak, çocuk veya genç yaşta Suriyelilerle evlenmek için Şanlıurfa’ya gelen erkekler söz konusudur.

Bu tür evlilik taleplerinin yanısıra, ilde Suriyeli kadınların seks işçiliği yaptığı ve Şanlıurfa’nın çevre iller tarafından bu nedenle ziyaret edildiği de saha ziyaretleri sırasında dile getirilmiştir.

Suriyeli sayısının en yüksek olduğu ilin Şanlıurfa olmasına rağmen bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının Gaziantep ilinde yoğunlaştığı ve Şanlıurfa'da sivil toplum çalışmalarının daha kısıtlı olduğu da gözlenmiştir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında; bölgeye yönelik bir faaliyet planı oluşturulurken Şanlıurfa iline öncelik verilmesi önerilmektedir.

Suriyeli Kadınların ve Ailelerin Türkiye'deki Yasal Durum ve İmkanlar Hakkında Bilgilendirilmesi

Özellikle göçün ilk dönemlerinde Suriyeli kadınların Türkiye'de ikinci eş olarak yasal hakları olmayacağını, çocuklarını kaydettirirken sorunlar yaşayacaklarını bilmedikleri görülmüştür. Kamplarda uluslararası organizasyonların ve kamp dışında STK'ların yaptıkları çalışmalarla bu konuda önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Özellikle Suriyeliler arasında kurulan informel bilgi ağlarının kuvvetli olması bu bilincin oluşmasında etkili olmuştur.

Ancak hakları olmadığını bilmek, evlilikten başka çıkar yol görmeyen Suriyeli kadınların hayatında büyük değişiklik yaratmamıştır. Suriyeli kadınlara yasal pozisyonları hakkında bilgi vermenin yanında zorluk durumunda destek alabilecekleri kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi iletmek de önemlidir. Yetkililer Suriyeli kadınların yasal haklarını öğrenmek, iş aramak, eğitim almak gibi alanlarda kendilerine destek verecek kurumları bilmediğini belirtmişlerdir. Suriyeli kadınların kent içinde yolculuk ederken dil, maddi imkânlardan yoksun olduğu ve ulaşım yollarını bilmediği göz önünde bulundurularak tüm yardım ve bilgilendirme çalışmalarının yerel seviyede olmasına özen gösterilmelidir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Kampanyalar

Bölgedeki toplumsal sorunların altında yatan en temel konulardan biri kadını kamusal alanın dışına iten ve bu alanın kullanımında kadını dışlayan bölgenin kültürel söylemidir. Yerelde genç ve kentli nesilde kız çocuklarının okullaşması örneğinde olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli ilerlemeler olduğu aşikârdır ancak bu toplumsal dönüşüm toplumun her tabakasında aynı yönde ve hızda ilerlememektedir.

Küçük yaştan itibaren kız çocuklarının bir birey olarak değil, bir eş olarak yetiştirilmesi, kızların kendi hayatlarını kurmaları için teşvik edilmemesi hayat boyu devam edecek güç dengesizliğinin temelini atmaktadır. Okula gönderilmeyen, erken evlendirilen, çalışma hayatına katılamayan, sosyal hayat içinde yer alamayan kadınlar; bir birey haline gelemedikleri gibi kendi çocuklarını, kızlarını da yetiştirirken onların da bir birey olarak yetişmesine imkân vermemektedir.

Bu çerçevede aslolan, bu konuda toplumsal dönüşümü hedefleyen eylem planlarıdır. Kamu ve sivil toplumun birlikte sahiplendiği ve memleket meselesi olarak gördüğü kız çocuklarının okullaşmasına yönelik faaliyetlerde olduğu gibi bu konu da benzer bir yaklaşım sergilenmelidir. Hem çok eşli evlilikler hem de erken yaşta evlilikler konusunda bölgede Türkiyeli ve Suriyeli kadın ve erkekleri birlikte hedefleyen bütüncül ve süreklilik arz eden bilinçlendirme kampanyaları gerçekleştirilmeli, yasanın ihlal edildiği durumlarda yasal yaptırımlar hayata geçirilmelidir.

Yetişkinlerde toplumsal dönüşüm uzun soluklu ve çok boyutlu çalışmalar neticesinde kendini gösterebilmektedir, ancak çocuk ve gençlerde toplumsal cinsiyet eşitliği ve aile değerleri oluşturulması konusunda daha fazla olanak vardır. Hem yereldeki hem de Suriyelileri çocuklara bu değerlerin

kazandırılması amacıyla ilköğretim çağından itibaren MEB'in sunduğu ders kitaplarına bu konuların entegre edilmesi için bir çalışma yapılması önerilmektedir.

Bu toplumsal dönüşümün sahiplenilebilmesi ancak konuyu yereldeki yetkililerin sahiplenmesi ile mümkün olacaktır. Öte yandan yapılan mülakatlarda üst düzey pozisyonlarda bulunan birçok kamu kurumu yetkilisinin yereldeki kadının günlük hayatında karşılaştığı eşitsizlik ve adaletsizlik konusundaki farkındalığının çok düşük olduğu gözlenmiştir. Hatta görüşülen bir din görevlisinin çok eşli evliliğe olumlu yaklaştığını ve bu konuda vaaz verdiğini ifade ettiği göz önünde bulundurulduğunda bölgedeki zihniyet değişikliğinin kanaat önderlerini de içermesi gerektiği görülmektedir.

Toplumsal Kaynaşmanın Sağlanması

Suriyelilere karşı duyulan düşmanlık bölgedeki bütün gerilimlerin altında yatan ve ileride daha büyük sorunlar ortaya çıkmasına sebep olacak bir tehdittir. Bu sorunun kontrolü daha zor hale gelmeden çözülebilmesi için taraflar arasında iletişim kurulmasını sağlayacak platformlar geliştirilmelidir. Bölgenin kültürel yapısı içerisinde çok eşlilik, erken evlilik gibi durumlar Suriyeli ve Türkiyeli kadınları benzer şekillerde mağdur etmektedir. Ancak Türkiyeli kadınlar, bu süreçten Suriyeli kadınları mesul tutarak onları düşman olarak görmektedir. Kadınların bir araya gelip sorunlarını ortak olarak konuşabileceği bir platform oluşturulması iki taraf arasındaki gerilimin çözülmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Kamu ve sivil toplum, Kadın ve Gençlik Merkezlerinde bu tür platformlar oluşturulmasına vesile olabilir. Ayrıca destek programlarının sadece Suriye toplumuna yönelik olmaması yerel halkı da içine alacak şekilde planlanması entegrasyon açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda yetişkin Suriyeli kadınlara yönelik orta ve ileri seviyede de Türkçe öğrenmeye yönelik ücretsiz kurslar düzenlenmesi her iki toplumun birlikte yaşama kültürü geliştirmesi açısından ve karşılıklı önyargıların kırılmasına yardımcı olacaktır. Bu kurslarda özellikle konuşma pratiklerine daha fazla yer verilmesine dair ihtiyaç olduğu gözlenmiştir.

Çok Eşli Evlilikler ve Şiddet

Bölgede Suriyeli kadınların ikinci eş olarak evlenmeyi kabul etmesinin, Türkiyeli kadınların da eşlerinin kuma almasına karşı çıkamamasının en önemli gerekçelerinden birisi maddi imkânsızlıklardır. Çok eşli evlilikler bir şiddet biçimi olarak görülüp 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Yasa çerçevesinde değerlendirilebilir. Yasanın sunduğu tedbirler bu kadınların eşlerinden ayrı yeni bir hayat kurma sürecinde kendilerine ve çocuklarına bir nebze de olsa yardımcı olabilir.

Diğer yandan erken yaşta veya çok eşli evlilik yapan Suriyeli kadınlar için şiddet gördüklerinde gidecekleri bir kurum bulunmamaktadır. Sığınma evlerinde dil bariyeri ile karşılaşmaktadırlar ve bazı durumlarda Türkiyeli kadınların düşmanlığına uğramaktadırlar. Suriyelilere özel sığınma evleri olması şiddet gören kadınlar için bir çıkış yolu sunacaktır.

Türkiyeli Erkek Suriyeli Kadın Evliliklerinden Doğan Çocukların Yasal Durumunun Düzenlenmesi

Suriyeli kadın ve Türkiyeli erkekler arasında yapılan yasal olmayan evliliklerde çocukların kaydı konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Suriyeli kadınlar Türkiye vatandaşı olmasını istedikleri çocuklarını kendi adlarına kaydettirememekte, bu da babalara çocukların anne ile ilişkisi konusunda fevri davranma şansı vermektedir. Aynı Türkiyeli vatandaşların evliliklerinde olduğu gibi Suriyeli-Türkiyeli evliliğinden

olan çocukların velayetinin mahkemece aksi bir karar verilmediği sürece annede olması önemlidir. Zaten Türkiyeli erkeklerle yaşadıkları evliliklerde güçsüz ve sömürülmeye açık olan Suriyeli kadınların çocukları üzerinden tehdit edilebilmesi ilişki dinamiğini daha da sorunlu hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD (2014). *Türkiye'deki Suriyeli kadınlar*. Ankara.

ASPB (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması tespitler ve öneriler*. Ankara.

ASPB (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması tespitler ve öneriler basın lansmanı*

ASPB (2015). *Türkiye'de evlilik tercihleri araştırması*. Ankara.

Alexander, R. D., Hoogland, J. L., Howard, R. D., Noonan, K. M., & Sherman, P. W. (1979). Sexual dimorphisms and breeding systems in pinnipeds, ungulates, primates, and humans. *Evolutionary biology and human social behavior: An anthropological perspective*, 402-435.

Alvard, Michael S. (1986). Polygyny as a human female reproductive strategy. *Haliksa'i: UNM Contributions to Anthropology* 5: 42-56

Al-Krenawi, A, Graham, J, Izzeldin, A, (2001a). *The psychosocial impact of polygamous marriages on Palestinian women*. *Women Health*, 34: 1-16.

Al-Krenawi, A, (2001b). *Women from polygamous and monogamous marriages in an out-patient psychiatric clinic*. *Transcult Psychiatry*, 38: 187-199.

Al-Krenawi, A (2013). *Mental health and polygamy: the Syrian case*. *World J Psychiatry*, 3: 1-7.

Al-Sherbiny, LAM (2005). *The case of first wife in polygamy: description of an Arab culture-specific tradition*. *Arabpsynet*, 8: 18-26

Anderson, J. N. D. (1955). *The Syrian law of personal status*. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 17, (1), 34-49.

Akıntürk, T. ve Ateş Kahraman, D. (2014). *Türk medeni hukuku*, c.II: Aile hukuku (16. bası). İstanbul: Beta.

Akıncı, Z. ve Demir Gökyayla, C. (2010). *Milletlerarası aile hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Bao, J, (2008). *Denaturalizing polygyny in Bangkok, Thailand*. *Ethnology*, 47: 145-161.

Berger, M. S. (1997). *The legal system of family law in Syria*. *Bulletin d'études orientales*, 49, 115-127.

Besikci, I. (1969). *Doğu Anadolu'nun düzeni: sosyo-ekonomik ve etnik temeller*.

CARE (2015). *Child marriage in emergencies*

Carlisle, J. (2008). *From behind the door: A damascus court copes with an alleged out of court marriage*.

Chagnon, N. (1979). Is reproductive success equal in egalitarian society? In evolutionary biology and human social behaviors: An anthropological perspective. N. Chagnon and W. Irons, eds. North Scituate, MA: Duxbury Press. 374-401.

- Chamie, J. (1986). *Polygyny among Arabs*. Population Studies, 40: 55-66.
- Çelikel, A. ve Erdem, B. (2012). *Milletlerarası özel hukuk* (12. bası). İstanbul: Beta.
- Daoud, N, Shoham-Vardi, I, Urquia, ML, O'Campo, P (2014). *Polygamy and poor mental health among Arab bedouin women: Do socioeconomic position and social support matter?* Ethnicity and Health, 19:385-405.
- Dahl, B. G. (2010). Early teen marriage and future poverty, demography, Vol. 47, No. 3 (august 2010), pp. 689-718.
- De Master, S., Le Roy, M. (2000). *Xenophobia and the European Union*. Comparative Politics, 32(4), 419-436.
- Drieskens, B. (Ed.), *Les métamorphoses du mariage au Moyen-Orient*, 59-74. Beyrouth: Presses de l'Ifpo. 02.05.16, <http://books.openedition.org/ifpo/454>.
- Dural, M., Ögüz, T. ve Gümüş, M. A. (2014). *Türk özel hukuku, c. III: Aile hukuku* (9. bası). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ember M. (1974). Warfare, sex ratio, and polygyny. *Ethnology*, 13 (2): 197-206.
- Ember M., Ember Carol R., Low Bobbi S. (2007). Comparing explanations of polygyny. *Cross-Cultural Research*, 41: 428-440
- Elbedour, S., Onwuegbuzie, A. J., Caridine, C., & Abu-Saad, H. (2002). The effect of polygamous marital structure on behavioral, emotional, and academic adjustment in children: A comprehensive review of the literature. *Clinical child and family psychology review*, 5(4), 255-271.
- Feyzioğlu, F. N. (1986). *Aile hukuku* (3. bası). İstanbul.
- Flying Broom (2012), Early marriage: one size too big. *Flying News*, Ankara: Uçan Süpürge.
- Goody, J. (1973). Polygyny, economy, and the role of women. *The Character of Kinship*. London: Cambridge University Press. 175-190
- Grossbard, Amyra S. (1976). An economic analysis of polygyny: the case of Maiduguri. *Current Anthropology*, 17: 701-707
- Gücük, S, Arıca, SG, Akan, Z, Arıca, V, Alkan, S (2010). *Van ilindeki çok eşlilik oranları ve etkileyen faktörler: kesitsel çalışma*. Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, İstanbul. 21: 127-133.
- Hartung J., Dickemann M., Melotti U., Pospisil L., Scott Eugenie C., Smith John M., and Wilder William D. (1982). Polygyny and inheritance of wealth. *Current Anthropology*, 23(1): 1-12
- Hatemi, H. ve Serozan, R. (1993). *Aile hukuku*. İstanbul.
- Hatemi, H. ve Kalkan Oğuztürk, B. (2013). *Aile hukuku* (2. bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

- Hjerm, M. (2005). *What the future may bring: xenophobia among Swedish adolescents*. *Acta Sociologica*, 48(4), 292-307.
- Horozgil, D. (2011). Çocukların cinsel istismarı suçunun basit şekli, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (93), 108-146.
- HÜNEE (2015). Kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Ankara.
- ICRW (2007). *New insights on preventing child marriage*
- KAMER (2016). *Sığınmacı kadınlar 5 il raporu*. Yayınlanmamış rapor.
- Kartal Memiş, P. (2014). *Türk ceza hukukunda çocukların cinsel istismarı*. İstanbul: Der Yayınları.
- Khadduri, M. (1978) Marriage in Islamic law: The modernist viewpoints. *The American Journal of Comparative Law*, 26, (2), 213-218.
- Kılıçoğlu, A. (2015). *Aile hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Klomegah. R. (1997). *Socio-economic characteristics of Ghanaian women in polygynous marriages*. *J Journal of Comparative Family Studies*, 28:73-88.
- Köprülü, B. ve Kaneti, S. (1989). *Aile hukuku* (2. bası). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Lang, G.,J. Smart (2002) "Migration and the "Second Wife" in South China: Toward Cross-Border Polygyny", *International Migration Review*, 36(2): 546- 569.
- Lee, Gary R. (1979). Marital structure and economic systems. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 701- 713
- Lee-Rife, S., Malhotra, A., Warner, A., McGonagle, A. (2012). What works to prevent child marriage: a review of the evidence. *Studies in Family Planning*. 43: 4, 287-303
- Louis, Mikhail (2002) Child marriage and child prostitution: two forms of sexual exploitation. *Gender and Development*, Vol. 10, No. 1, Trafficking and Slavery, pp.43-49
- Mazlum-der (2014). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu Yayını, Ankara
- Naana Otoo-Oyortey N., Sonita P. (2003) Early Marriage and Poverty: Exploring Links and Key Policy Issues, *Gender and Development*, Vol. 11, No. 2., pp. 42-51
- Nasir, J. N. (1990). *The Islamic law of personal status*, (2. edition). London: Graham & Trotman.
- Nişancı, D. (2015). 6545 sayılı kanun ile getirilen yenilikler ışığında 5237 sayılı Türk ceza kanununda çocukların cinsel İstismarı suçu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (120), 209-260.
- Nomer, E. (2013). *Devletler hususi hukuku* (20. bası). İstanbul: Beta.

- Nour, M. N. (2006) Health consequences of child marriage in Africa, *Emerging Infectious Diseases*, Vol. 12, No. 11, November 2006: 1644-1649
- Nour, M. N., (2009) Child marriage: A silent health and human rights issue, *Rev Obstet Gynecol.* 2009;2(1):51-56
- Oğuzman, K. ve Dural, M. (1988). *Aile hukuku* (2. bası). Ankara: Filiz Kitabevi.
- Osmond, Marie W. (1965). Toward monogamy: A cross-cultural study of correlates of type of marriage. *Social Forces*, 44: 6-16.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal cinsiyet düzeni.
- Özkan, M, Altındag, A, Oto, R, Sentunali, E, (2006). *Mental health aspects of Turkish women from polygamous versus monogamous families*. International Journal of Social Psychiatry, 52: 214–220.
- Öztañ, B. (2004). *Aile hukuku* (5. bası). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Population Reference Bureau (PRB). (2013). *Child marriage in the Arab Region*
- Russell, D. E. H. (1984) *Sexual exploitation: Rape, child sexual abuse and workplace harassment* Beverly Hills: Sage Publications, Pp. 319.
- Quattara M., Purna S and Marilyn T. (1998) Forced marriage, forced sex: The perils of childhood for girls, *Gender and Development*, Vol. 6, No. 3, pp.27-33
- Save The Children (2014a). *State of world's mothers*
- Save The Children (2014b). *Too young too wed*
- Save The Children (2015). *The cost of war*.
- Saymen, F. H. ve Elbir, H. K. (1960). *Türk medenî hukuku*, c.III: Aile hukuku (2. bası). İstanbul.
- Singh, S., and R. Samara. 1996. Early marriage among women in developing countries. *International Family Planning Perspectives*, 22(4): 148-157, 175
- Slonim-Nevo. V, Al-Krenawi. A, Yuval-Shani. B, (2008). *Polygynous marriage in the Middle East: stories of success and failures*. Ethnology, 47:195–208.
- Soyaslan, D. (2010). *Ceza hukuku özel hükümler* (8. bası). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Strassman, B. (1997). "Polygyny as a risk factor for child mortality among the dogon." *Current Anthropology*, 38(4): 688-695.
- Şanlı, C., Esen, E. ve Ataman Figanmeşe, İ. (2014). *Milletlerarası özel hukuk* (2. bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Tekinay, S. S. (1986). *Türk aile hukuku* (6. bası). İstanbul: Beta.

- Tekinalp, G. ve Uyanık Çavuşoğlu, A. (2011). *Milletlerarası özel hukuk* (11. bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Tertilt M. (2005). Polygyny, fertility, and savings. *Journal of Political Economy*, 113: 1341-1371
- Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Önok, R. M. (2015). *Ceza özel hukuku* (12. bası). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TÜİK (2007 yılı ve sonrası). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Ankara
- (TÜİK, 2015). Evlenme ve boşanma istatistikleri 2015
- TÜİK (2016). Kurumsal olmayan nüfusun işgücü durumu 2015 Yılı.
- TÜİK (2016). Uyuşu Suriye olanlarla evlenmeler, 2007-2015
- Uçan Süpürge (2012). *Child brides early marriage one size too big!*. Flying News, Ankara
- UNHCR (2014) Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da mülteci durumlarında cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve buna müdahale edilmesi özet raporu.
- UNHCR (2015). *Türkiye bölgesel mülteci ve dayanıklılık planı 2016-2017*.
- UNICEF (2014). *A study on early marriage in Jordan*
- UN (2005). Demographic yearbook 2005.
- UN (2006). Demographic yearbook 2006.
- UN (2007). Demographic yearbook 2007.
- UN (2008). Demographic yearbook 2008.
- UN (2009). Demographic yearbook 2009.
- UN (2010). Demographic yearbook 2010.
- UN (2011). Demographic yearbook 2011.
- UN (2012). Demographic yearbook 2012.
- UN (2013). Demographic yearbook 2013.
- UN (2014). Demographic yearbook 2014.
- UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW). (1994). *CEDAW general recommendation No. 21: Equality in marriage and family relations*.
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW). (2005). *Consideration of*

reports submitted by states parties under article 18 of the convention on the elimination of all forms of discrimination against women, Initial report: Syrian Arab Republic. (UN Doc. CEDAW/C/SYR/1).

UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW). (2012). *Consideration of reports submitted by states parties under article 18 of the convention on the elimination of all forms of discrimination against women, Second periodic reports of states parties : Syrian Arab Republic* (UN Doc. CEDAW/C/SYR/2).

UN Committee on the Rights of the Child (CRC). (2009). *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the convention, Third and fourth periodic reports of states parties: Syrian Arab Republic*, (UN Doc. CRC/C/SYR/3-4).

UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2016). *Humanitarian needs overview 2016*. Unocha. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.

UN (2001) *Women 2000: Widowhood: Invisible women, secluded or excluded*, United Nations division for the advancement of women, department of economic and social affairs, New York: UN

UN Women (2013). *Gender-based violence and child protection among Syrian refugees in Jordan, with a focus on Early Marriage*

UNFPA (2012) *Marrying too young*, UNFPA Publications, New York

UNFPA (2015) *Girlhood not motherhood, preventing adolescent pregnancy*, UNFPA Publications, New York

UNICEF (2001) *Early marriage, child spouses*. UNICEF Publications, New York

UNICEF (2005). *Early marriage: A harmful traditional practice: A statistical exploration*. UNICEF: New York, NY.

van Eijk, E. (2013). *Family law in Syria: A plurality of laws, norms, and legal practices*. Doctoral thesis, Leiden University, 02.05.2016, <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/21765>.

Velidedeoglu, H.V. (1965). *Türk medeni hukuku, c.II: Aile hukuku (5. basım)*. İstanbul.

Watts, M. (1996). *Political xenophobia in the transition from socialism: Threat, racism and ideology among East German youth*. *Political Psychology*, 17(1), 97-126.

White Douglas R., Burton Michael L. (1988). Causes of polygyny: Ecology, economy, kinship, and warfare. *American Anthropology*, 90: 871-887.

Yıldırım A. (2009 sonrası). *Sınır-ötesi evlilikler ve sınır çokkarınlılığı: "ithal kumalar"*

Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen (2011). *TBMM kadın erkek fırsat eşitliği komisyonu çocuk cinsiyeti nedeniyle kadın üzerinde oluşturulan psikolojik şiddet, başlık parası ve geleneksel evlilikler hakkında komisyon raporu*. TBMM Basım Evi, Ankara. 63-72

Zeitzen. MK, (2008). *Polygamy a cross-cultural analysis*. New York, Berg Publishers

Çevrimiçi Kaynaklar

AFAD (2016). *Barınma merkezlerinde son durum*. 15 Haziran 2016, <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>

Avrupa Komisyonu (2016a) EU-Turkey joint action plan - implementation report. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/managing_the_refugee_crisis_state_of_play_20160210_annex_01_en.pdf

Avrupa Komisyonu (2016b) EU-Turkey joint action plan - implementation report. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/managing_the_refugee_crisis_state_of_play_20160210_annex_01_en.pdf

Avrupa Komisyonu (2016c) AB Bölgesel Güven Fonu Bilgi Notu. <http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/countries/syria/madad/2016/20160913-madad-fund-info-note.pdf>

KADEM (2014). *Erken Yaşta ve Zorla Evliliklere Karşı Mücadele Çalıştay Raporu*; 12 Temmuz 2016, <http://kadem.org.tr/erken-yaşta-ve-zorla-evliliklere-karsi-mucadele-calıstay-raporu/>

OECD (2014). *Social Institutions and Gender Index Syrian Arab Republic*. 12 Temmuz 2016, http://www.genderindex.org/country/syrian-arab-republic#_ftnref15

Online Etymology Dictionary, (2016). http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=polygamy

Resmi Gazete (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. 15 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

Resmi Gazete (2014a). Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma. 1 Ekim 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/08/20140802-1.htm>

Resmi Gazete (2014b). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. 15 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>

Resmi Gazete (2016). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. 1 Ekim 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>

TÜİK (2016). Evlenme İstatistikleri, Kadının ve Erkeğin İlk Ortalama Yaşı. Erişim tarihi: 15 Haziran 2016 <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=112&locale=tr>

UN (2015). *Millenium Development Goals Indicators*. 12 Temmuz 2016, <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/data.aspx>

World Bank (2015). *Unemployment, total (% of total labor force)*. 17 Haziran 2016, <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>

Union of Arab Banks (2015). In the Arab Region, Syria comes in First in Unemployment with more than 12 million Unemployed. 15 Haziran 2016, <http://www.syrianef.org/En/2015/09/in-the-arab-region-syria-comes-in-first-in-unemployment-with-more-than-12-million-unemployed/>